

॥ ೬೦ ॥

ಶ್ರೀ ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರಾಯರಿಂದ ವಿರಚಿತ ಫಲವಿದು ಬಾಳ್ವುದಕ್ಕೆ

(ಅಣು ಶ್ರೀಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರ)

ಶ್ರೀಮತ್ಸತ್ಯಪರಾಯಣತೀರ್ಥ ಕರಕಮಲ ಸಂಜಾತ

ಶ್ರೀಮತ್ಸಂಕರ್ಷಣ ಒಡೆಯರವರ

ಕನ್ನಡ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಸಹಿತ

ಜಲಜೇಷ್ಠನಿಭಾಕಾರಂ ಜಗದೀಶಪದಾಶ್ರಯಮ್ |
ಜಗತೀತಲ ವಿಖ್ಯಾತಂ ಜಗನ್ನಾಥಗುರುಂ ಭಜೇ ||

ಶ್ರೀ ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರಾಯ ವಿರಚಿತ

ಫಲವಿದು ಬಾಳ್ವದಕೆ

(ಅಣು ಶ್ರೀಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರ)

ಶ್ರೀಮತ್ಪತ್ಮಪರಾಯಣಶೀರ್ಷ ಕರಕಮಲಸಂಜಾತ

ಶ್ರೀಮತ್ಸಂಕರ್ಷಣ ಒಡೆಯರವರ ಕನ್ನಡ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಸಹಿತ

ಶ್ರೀಹರಿವಿಠಲ ಪ್ರಕಾಶನ

ಸಂ. 2/3, ಹೊದಲನೆಯ ಮುಖ್ಯ ರಸ್ತೆ,

ನರಸಿಂಹರಾಜಕಾಲೋನಿ, ಬೆಂಗಳೂರು-560019

ದೂರವಾಣಿ : 603412 - 628182

PHALAVIDU BALDUDAKE, Published by Sri Harivittala Prakashana, No. 2-3, First Main Road, Narasimharaja Colony, Bangalore-560019.

Pages: viii+80

ಪ್ರಥಮ ಮುದ್ರಣ ೧೦೦೩ ಪ್ರತಿಗಳು

20=00

ಸಮರ್ಪಣೆ

ಶ್ರೀ ಪ್ರಮೋದನಾಮ ಸಂವತ್ಸರದ ಕಾರ್ತಿಕ ಶುದ್ಧ ವವಮಿ (ತಾ|| 29-10-90)
ಶನಿವಾರ ಶ್ರೀ ವಿಜಯದಾಸರ ಆರಾಧನೆ

ಉತ್ತಮಪ್ರತಿ
ಬೆಲೆ :
ಸಾದಾಪ್ರತಿ

ಅರ್ಪಣೆ

ಶ್ರೀ ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರಾಯರ ಪರಮಗುರುಗಳಾದ

ಶ್ರೀ ವಿಜಯದಾಸರ ಉಪಾಸನಾಮೂರ್ತಿಯಾದ

ಶ್ರೀವಿಜಯವಿಠಲ ದೇವರ

ದಿವ್ಯಪಾದ ಪದಮಗಳಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಪೂರ್ವಕ ಸಮರ್ಪಣೆ

ಹರಿಯ ತಿಳಿದವನು ಅವನು ಜ್ಞಾನಿಯೇ ನೋಡಾ ।

ಹರಿಯ ತಿಳಿದವ ಪೂರ್ಣ ಅವನು ಜ್ಞಾನಿಯೇ ನೋಡಾ ।

ಹರಿಯನರಿಯದವ ಅವನು ಒಬ್ಬ ಜ್ಞಾನಿಯೇ ।

ಹರಿಯ ಬಲ್ಲೆ ನಂದವ ಅವನು ಜ್ಞಾನಿಯೇ ।

ಹರಿಯೇ ಸರ್ವಚೇಷ್ಟಪ್ರದ ಗೋಪಾಲವಿಠಲ ನರ-

ಹರಿ ಎಂದರಿದವನು ನರನೆ ನರನೆ ನರನೆ ನೋಡಾ ॥

(ಶ್ರೀ ಗೋಪಾಲದಾಸರ ಸುಳಾದಿ)

ಪ್ರಕಾಶಕರ ಸವಿನುಡಿ

‘ಫಲವಿದು ಬಾಳ್ವೆದಕೆ’ ಎಂಬ ಶ್ರೀಜಗನ್ನಾಥದಾಸರಾಯರ ೨೭ (ಇಪ್ಪತ್ತೇಳು) ನುಡಿಗಳ ಈ ಕೃತಿಗೆ ಹಲವಾರು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಟಿಪ್ಪಣಿಗಳು ಈವರೆಗೆ ಪ್ರಕಟವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಪ್ರಕೃತದ ಈ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು ಇದುವರೆಗೂ ಪ್ರಕಟವಾಗಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತೇವೆ. “ಫಲವಿದು ಬಾಳ್ವೆದಕೆ” ಎಂಬ ಈ ಕೃತಿಗೆ ‘ಅಣು ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರ’ ಎಂದು ಕರೆಯುವ ವಾಡಿಕೆ ಇದೆ. ಈ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದ ಭಾಷೆ ಮತ್ತು ಶೈಲಿಯನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಇದು ಶ್ರೀ ಸಂಕರ್ಷಣ ಒಡೆಯರವರು ಬರೆದಿರಬೇಕೆಂದು ಊಹಿಸಬಹುದು. ಯಾಕೆಂದರೆ ಶ್ರೀಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರಕ್ಕೆ ಇವರು ಬರೆದಿರುವ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದ ಭಾಷೆ ಮತ್ತು ಶೈಲಿಯು ಈ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದ ಜೊತೆಗೆ ಬಹಳ ವಾಗಿ ಹೋಲುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಇದರ ಆರಂಭದಲ್ಲಿಯಾಗಲೀ, ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಯಾಗಲೀ ಅವರ ಹೆಸರಿನ ಸೂಚನೆ ಇಲ್ಲ. ೧೯ನೆಯ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಈ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು ರಚಿತವಾಗಿರಬೇಕು. ಈ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಕಾರರು ಆ ಕಾಲದ ಗೊಡಕರ್ತೃ ಎಂದು ಮಾತ್ರ ಹೇಳಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಕಾರರು ಗ್ರಹಿಸಿದ ನುಡಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಕ್ರಮ, ಮತ್ತು ನುಡಿಗಳಲ್ಲಿಯ ಪಾರಭೇದಗಳನ್ನು ನೋಡಿದರೆ ಆ ಕಾಲಕ್ಕೇನೇ ಈ ಕೃತಿ ಬಹು ವ್ಯತ್ಯಾಸಗೊಂಡಿರುವುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ.

ಹೈದರಾಬಾದಿನಲ್ಲಿರುವ ನಮ್ಮ ಮಿತ್ರರಾದ ವಿ. ಆರ್. ನಾಗರಹಳ್ಳಿಯವರೊಡನೆ ತಮ್ಮಲ್ಲಿ ಬಹಳ ವರ್ಷಗಳಿಂದಲೂ ಇದ್ದ ಈ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ನಮಗೆ ತಂದ ಕೊಟ್ಟು ಮುದ್ರಣ ಮಾಡಿಸಿದರೆ ಅನೇಕರು ಈ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದ ಸವಿಯನ್ನು ಓದಿ ಆನಂದ ಪಡಬಹುದೆಂದು ಹೇಳಿದರು. ಅವರಿಗೆ ನಮ್ಮ ಗ್ರಾಹಕರ ಪರವಾಗಿಯೂ ಮತ್ತು ಪ್ರಕಾಶನದ ಪರವಾಗಿಯೂ ಕೃತಜ್ಞತೆಯನ್ನು ಮತ್ತು ಧನ್ಯವಾದವನ್ನೂ ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತೇವೆ.

ನವವೃಂದಾವನದಲ್ಲಿ ೨೦-೨೨ ವರ್ಷ ಯತಿಗಳ ಸೇವೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದ ನಮ್ಮ ಮಿತ್ರರೂ ಮತ್ತು ಪೂಜ್ಯರೂ ಆದ ಮಾನ್ಯ ವಿಷ್ಣುತೀರ್ಥರು ಈ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಕೂಲಂಕುಷವಾಗಿ ಓದಿ ಮತ್ತು ಅದರಲ್ಲಿ ಬಂದಿದ್ದ ಅನೇಕ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಗವನ್ನು ತಿದ್ದಿ ಸರಿಪಡಿಸಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಹಾಗೆಯೇ ನಮ್ಮ ಮಿತ್ರರಾದ ಆನಂದ ಪ್ರಸನ್ನ ಮಾಲೀಕರಾದ ಮಾನ್ಯ ಶ್ರೀಶಮೂರ್ತಿಯವರು ಮುದ್ರಣದ ಕೆರಡು ಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ಕೆಲಸ ಎಷ್ಟೇ ಇದ್ದರೂ ಕೂಡ ದಾಸರಾಯರ ಸೇವೆಯೆಂದು ನೋಡಿ

ಬೆನ್ನಾಗಿ ತಿದ್ದಿಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಅವರ ಶ್ರಮಕ್ಕೆ ನಾವು ಋಣಿಯಾಗಿದ್ದೇವೆ. ಇವರಿಬ್ಬರಿಗೂ ಶ್ರೀವಿಜಯವಿಠಲದೇವರು ಆಯುರಾರೋಗ್ಯ ಖಶ್ವರ್ಯ, ಮತ್ತು ಜ್ಞಾನ ಭಕ್ತಿವೈರಾಗ್ಯ ದಯಪಾಲಿಸೆಂದು ನಾವು ಅನನ್ಯ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತೇವೆ.

ಮೊದಲನೆ ೪೦ ಪುಟಗಳನ್ನು ಶ್ರೀಶಾರದ ಪ್ರಿಂಟಿಂಗ್ ಪ್ರೆಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೂ ಉಳಿದ ಪುಟಗಳನ್ನು ಶಿಲ್ಪ ಪ್ರಿಂಟಿಂಗ್ ಪ್ರೆಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೂ ಮುದ್ರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕೊನೆಯ ೯೦ ಪುಟಗಳನ್ನು ಅತಿ ಶೀಘ್ರವಾಗಿ ಮುದ್ರಣಮಾಡಿಕೊಡುವುದಕ್ಕೆ ಸಹಾಯಮಾಡಿದ ಬೃಂದಾವನ ಪ್ರೆಸ್ಸಿನ ದೇಸಾಯಿಯವರಿಗೆ ನಮ್ಮ ಕೃತಜ್ಞತೆಗಳು.

ಶ್ರೀ ಸಂಕರ್ಷಣ ಒಡೆಯರವರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದ ಜೊತೆಗೆ ಇನ್ನಿಬ್ಬರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದ ಸಾರಾಂಶವನ್ನು (ಗು) ಮತ್ತು (ಭೀ) ಎಂಬ ಗುರುತಿನಿಂದ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದೇವೆ.

ಸಜ್ಜನರಾದ ನಮ್ಮ ಗ್ರಾಹಕರು ಈ ಕಿರುಹೊತ್ತಿಗೆಯನ್ನು ಹಿಂದಿನಂತೆಯೇ ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸುವರೆಂದು ನಂಬಿದ್ದೇವೆ.

ಈ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಯ ಆವೃತ್ತಿಗಳ ಲೇಖನರೂಪ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಪೂಜಾಕ್ರತಿಯು, ಅಸ್ಮದ್ಗುರ್ದಂತರ್ಗತ ಶ್ರೀ ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರಾಯರ ಅಂತರ್ಗತ ಮನುನಾಮಕ ಶ್ರೀಭಾರತೀರಮಣಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣಾಂತರ್ಗತ ಅನಿರುದ್ಧಾದಿ ಚತುರ್ಮೂರ್ತ್ಯಭಿನ್ನ ಬಿಂಬರೂಪಾಭಿನ್ನ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಾರ್ಪಣಮಸ್ತು.

ಅಭಿಪ್ರಾಯ

‘ಫಲವಿದು ಬಾಳ್ವದಕೆ’ ಎಂಬ ಪಲ್ಲವಿಯ ಇಪ್ಪತ್ತೇಳು ನುಡಿಗಳ ಒಂದು ದೇವರನಾಮವನ್ನು ಸುಪ್ರಸಿದ್ಧ ಶ್ರೀ ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರು ರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದು ಮೇಲೆ ನೋಡಲು ಸರಳವಾದ ಕೃತಿಯಂತೆ ಕಂಡರೂ ಪ್ರಮೇಯಪೂಜವೂ, ತತ್ತ್ವ ಪರಿಚ್ಛೇತವೂ ಅರ್ಥಗರ್ಭಿತವೂ ಆದ ಕೃತಿ.

ದ್ವೈತದರ್ಶನದ ಬೆಳಕಿನಲ್ಲಿ ಮಾನವರ ಕರ್ತವ್ಯವನ್ನು ಘೋಷಿಸುವ ಸಂದೇಶಾತ್ಮಕ ಕೃತಿಯಿದು. ಅರ್ಥವಾಗುವುದು ಸುಲಭವಲ್ಲ. ಆಳಕ್ಕೆ ಇಳಿದು ಅರ್ಥ ಮಾಡಬೇಕಾದರೆ ವಿದ್ವತ್ತು ಅಗತ್ಯ. ಅವರ ಇತರ ಕೃತಿಗಳಂತೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಸಾಪೇಕ್ಷ ವಾದ ಕೃತಿ,

ಶ್ರೀಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರಕ್ಕೆ ದಿವ್ಯವಾದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಮಾಡಿ- ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಶ್ರೀ ಸಂಕರ್ಷಣ ಒಡೆಯರದು ಎನ್ನಲಾದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವೊಂದು ಈಗ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತಲಿದೆ. ಗ್ರಂಥಗರ್ಭದಲ್ಲಿಲ್ಲೂ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತೃಗಳ ಹೆಸರು ಕಂಡು ಬರುವುದಿಲ್ಲವಾದರೂ ಸಂಕರ್ಷಣ ಒಡೆಯರ ವಿಶಿಷ್ಟ ಶೈಲಿ ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಅದೇ ಸಂಭಾಷಣಾತ್ಮಕ ಆಳವಾದ ಪ್ರಮೇಯಾತ್ಮಕವಾದ ಶೈಲಿ ಇಲ್ಲಿದೆ. ಅವರ ಶೈಲಿಯ ಪರಿಚಯವಿರುವವರು ಯಾರಾದರೂ ಅದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಗುರುತು ಹಿಡಿಯುವ ಹಾಗಿದೆ, ಉದಾಹರಣೆಗೆ ೧೨ನೆಯ ನುಡಿಯಲ್ಲಿ ಬರುವ ‘ಇಂಥನಗತ’ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಮಾಡಿರುವ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ನೋಡಬಹುದು. ೧೪ನೆಯ ನುಡಿಯಲ್ಲಿ ಬರುವ ‘ಪರಮಾಣು’ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅರ್ಥ; ೧೫ ನೆಯ ನುಡಿಯ ವಿವರಣೆಯೊಂದಿಗೆ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಗಾಯತ್ರೀ ಜಪದಿಂದ ಪರಿಹಾರವಾಗುವ ಪಾಪಗಳ ಪಟ್ಟಿ ಇವು ಸಂಕರ್ಷಣ ಒಡೆಯರ ವಿಶಿಷ್ಟ ರೀತಿಯದಾಗಿದೆ.

ಹೀಗೆ ಪ್ರಕಟವಾಗಲಿರುವ ಈ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಜ್ಞಾನಪ್ರದವಾಗಿದ್ದು ಸಜ್ಜನರಿಗೆ ಪರಮ ಪ್ರಯೋಜನವಾಗಿದೆ ಎಂಬುವುದರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ.

ಪ್ರಕಾಶಕರು ಅಭಿನಂದನಾರ್ಹರು

ಡಾ|| ಕೆ. ಎನ್. ಕೃಷ್ಣರಾವ್

ಬೆಂಗಳೂರು-10

ನಿವೃತ್ತ ಕನ್ನಡ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರು

2-3-1990

ಉಸ್ತಾನಿಯ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಹೈದರಾಬಾದ್.

ಶ್ರೀ ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರ ಕೀರ್ತನೆ

ರಾಗ : ಮೋಹನ

ತಾಳ : ಅಟ್ಟ

ಗೋಪಾಲ ದಾಸರಾಯ ನಿನ್ನಯ ಪಾದ

ನಾ ಪೊಂದಿದನೊ ನಿಶ್ಚಯ

|| ಪ ||

ಈ ಪೀಡಿಸುವ ತ್ರಯತಾಪಗಳೋಡಿಸಿ

ಕೈ ಪಿಡಿದೆನ್ನ ಕಾಪಾಡಿದ ಗುರುರಾಯ

|| ಅ ||

ಘೋರ ವ್ಯಾಧಿಯನೆ ನೋಡಿ ವಿಜಯರಾಯ

ಭೂರಿ ಕರುಣವ ಮಾಡಿ

ತೋರಿದರಿವರೆ ಉದ್ಧಾರಕರೆಂದದಿ

ನಾರಘ್ಯ ತವ ಪಾದ ಸಾರಿದೆ ಸಲಹೆಂದು ||

ಸೂರಿಜನ ಸಂಪ್ರಿಯ ಸುಗುಣೋದಾರ

ದುರುಳನ ದೋಷ ನಿಚಯವ

ದೂರಗೈಸಿ ದಯಾಂಬುನಿಧಿ ನಿ

ಪಾರಿಸಿದ ಕರಪಿಡಿದು ಕರುಣದಿ

|| ೧ ||

ಅಪಮೃತ್ಯುವನು ತಂದೆ ಎನ್ನೊಳಗಿದ್ದ

ಅಪರಾಧಗಳ ಮರೆದೆ

ಚಪಲ ಚಿತ್ತನಿಗೊಲಿದು ವಿಪುಲ ಪುತಿಯನಿತ್ತು

ನಿಪ್ಪಣನೆಂದನಿಸಿದೆ ತಪಸಿಗಳಿಂದಲಿ

ಕೃಪಣ ವತ್ಸಲ ನಿನ್ನ ಕರುಣೆಗೆ

ಉಪಮೆಗಾಣೆನೊ ಸಂತತವು ಕಾ

ಶೃಷಿಯೊಳಗೆ ಬುಧರಿಂದ ಜಗದಾ

ಧಿಪ ಕಿಂಕರನೆನಿಸಿ ಮೆರೆಯುವ

|| ೨ ||

ಎನ್ನ ಪಾಲಿಸಿದಂದದಿ ಸಕಲ ಪ್ರ

ಪನ್ನರ ಸಲಹೊ ಮೋದಿ

ಅನ್ಯರಿಗೀಪರಿ ಬಿನ್ನಪ ಗೈಯೆ ಜ

ಗನ್ನಾಥವಿಠಲನ ಸನ್ನುತಿಸುವ ಧೀರ ||

ನಿನ್ನ ನಂಬಿದ ಜನರಿಗೆಲ್ಲಿಯ

ಬನ್ನವೋ ಭಕ್ತಾನುಕಂಪಿ ಶ

ರಣ್ಯ ಬಂದನೊ ಈ ಸಮಯದಿ ಅ

ಹರ್ನಿಶಿ ಧ್ಯಾನಿಸುವೆ ನಿನ್ನನು

|| ೩ ||

ಓಂ

॥ ಓಂ ಶ್ರೀ ಗುರುಭ್ಯೋ ನಮಃ, ಹರಿ ಓಂ ॥

ಶ್ರೀ ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರಾಯರಿಂದ ವಿರಚಿತ 'ಫಲವಿದು ಬಾಳ್ವುದಕ್ಕೆ'

ಶ್ರೀಮತ್ಸತ್ಯಪರಾಯಣತೀರ್ಥ ಕರಕಮಲಸಂಜಾತ
ಶ್ರೀಮತ್ಸಂಕರ್ಷಣ ಒಡೆಯರವರ
ಕನ್ನಡ ನ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ರಾಗ : ಮಂತುವರಾಳಿ

ತಾಳ : ಆದಿ

ಫಲವಿದು ಬಾಳ್ವುದಕ್ಕೆ ಸಿರಿ

॥ಪ॥

ನಿಲಯನ ಗುಣಗಳ ತಿಳಿದು ಭಜಿಸು(ವದೆ)ವುದೆ

॥ಅ.ಪ॥

ಫಲವಿದು — ಬದುಕಿದ್ದಕ್ಕೆ ಫಲ ದಾವುದೆಂದರೆ, ದಾರಾವೃತ್ತಾದಿಗಳಿಂದ, ಐಶ್ವರ್ಯಗಳಿಂದ, ಅಹಂ ಮಮಕಾರಗಳಿಂದ ಯುಕ್ತನಾಗಿ ಐಹಿಕಗಳ ಭೋಗ ಮಾಡಿ ಪರಲೋಕದ ಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದೇ ಬಾಳೋಣ ದಾವದೆ ಇದು ಫಲವಲ್ಲ, ಇನ್ನು ಬದುಕಿದ್ದಕ್ಕೆ ಫಲ ಆಶ್ರಯ ದಾವದೆಂದರೆ, ಸಿರಿ-ನಿಲಯನ — ಸಿರಿ — ಲಕ್ಷ್ಮೀ-ದೇವೇರಿಗೆ. ನಿಲಯನ—ಆವಾಸಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಆಲಯಸ್ಥಾನಾಪನ್ನನಾದವ, ಅಂದರೆ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವೇರಿಗೆ ಆವಾಸಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ವಕ್ಷಸ್ಥಳ ಉಳ್ಳವ ಮತ್ತು ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವೇರಿಗೆ ಅವರ ಅಂತರ್ಗತನಾದವ. ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವೇರೇ ಗೃಹಸ್ಥಾನಾಪನ್ನ-ರಾಗಿರುವ ನಿಲಯ. ಹಾಗಾದರೆ ಹರಿ ಬ್ರಹ್ಮಾಂತರ್ಗತನಲ್ಲವಾ ಎಂದರೆ, ಬ್ರಹ್ಮ ದೇವರು ಹರಿಯನ್ನು ಲಕ್ಷ್ಮೀಗೋಳಕಾಂತರ್ಗತನಾಗಿಯೇ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಬೇಕು, ಆದರೆ ಲಕ್ಷ್ಮೀಗೆ ಉಪಾಸನೆಗೆ ಅಂತರ್ಗತನು ಬೇರೆ ಇಲ್ಲ, ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಿ ಉಪಾಸನಾಧಿ ಕಾರಳು ಮತ್ತು ಶ್ರೀವತ್ಸ ಸಾಂಕೇತದಿಂದ ಲಕ್ಷ್ಮೀ ಏಕದೇಶ (ದೇಹ) ಸ್ಥಳ ಎಂತಲೂ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಲಕ್ಷ್ಮೀ ಅಂತರ್ಗತತ್ವ... (ದೇವರಿಂದ) ಲಕ್ಷ್ಮೀ ಅಸ್ವತಂತ್ರ ಚೇತನ ಳೆಂತಲೂ, ಅಸ್ವತಂತ್ರರಾದ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ತೃಣಾಂತ ತ್ರಿವಿಧ ಚೇತಸರಿಗೆ, ಲಕ್ಷ್ಮೀಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನಾದ ತಾನೂನೂ, ಆ ಲಕ್ಷ್ಮೀದ್ವಾರಾ ಬ್ರಹ್ಮಗೂ, ಬ್ರಹ್ಮನದ್ವಾರಾ, ರುದ್ರದೇವರಿಗೂ, ಈ ಪ್ರಕಾರ ಪರಂಪರೆಯಾ ಸ್ವೋತ್ತಮರದ್ವಾರಾ ಸ್ವಾವರರಿಗೆ ನಿಯಾಮಕ ಎಂತಲೂನೂ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಪರಮಾತ್ಮಲಕ್ಷ್ಮೀಗೆ ನಿಯಾಮಕ ಎಂದು ಹೇಳೋಣದರಿಂದ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವೇರು ಪರಮಾತ್ಮಗೆ ಅಸಮಳು ಎಂತಲೂ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಪರಮಾತ್ಮಗೆ ಅನ್ಯನಿಯಾಮಕರಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಸರ್ವೋತ್ತಮ, ಸಮಅಧಿಕ ಶೂನ್ಯ ನಾದವನು ಪರಮಾತ್ಮನೆಂತಲೂ ತಾತ್ಪರ್ಯ ಮತ್ತು ವೈಕುಂಠದ ಶುದ್ಧ “ಶ್ರೀಭಾಗ” ದಲ್ಲಿ ರಮಾದೇವೇರು ಅಂತಲೂ, ಬಹು ಭಾಗಗಳಾಗಿ ಸೇವಾ ಮಾಡತಾ ಇರೋಣದ

ರಿಂದ ರಮಾದೇವೇರಿಂದ ಉತ್ಪಮನೆಂತಲೂ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಮತ್ತು ರಮಾದೇವೇರಿಗೆ ಆಶ್ರಯ ಎಂಬೋಣದರಿಂದ “ರಮಾವ್ಯ” ಭೋಗದ್ರವ್ಯಗಳಿಂದ ಭೋಗಸಾಪೇಕ್ಷಿತ ಸಲ್ಲ, “ಸ್ವರಮಣ” ಎಂತಲೂ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ನಿಲಯನೆ ಎಂಬೋಣದರಿಂದ ಏತಾದೃಶನಾದ ಸರ್ವೋತ್ತಮ ಎಂದರ್ಥ. ಇಂಥಾ ಸರ್ವೋತ್ತಮ “ಸರ್ವ” ಶಬ್ದ ವಾಚ್ಯನಾದವನು; ಇಂಥವನ ಗುಣಗಳೆ ತಿಳಿದು — ಎಂದರೆ ಸೃಷ್ಟಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಅಷ್ಟವಿಧ ಏತಾದೃಶವಾದ, ಅನಂತಾನಂತವಾದ, ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವೇರಿಗೂ ಕೂಡ ಅಗೋಚರ (ಸಾಕಲೇನ) ವಾದ ಗುಣಗಳ ಒಳಗೆ (ಅವನನ್ನು) ತಿಳಿದು, ತನಗೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಗುಣಗಳನ್ನು ಗುರುದ್ದಾರ ತಿಳಿದು—(ಅಂದರೆ ತನ್ನ ಯೋಗ್ಯತೆಗೆ ಏಕಗುಣೋಪಾಸನವೋ, ಚತುರ್ಗುಣೋಪಾಸನವೋ) ಅವನ್ನು ತಿಳಿದು ಮತ್ತು ಐಹಿಕ ಭೋಗಾದಿಗಳೆಲ್ಲ ಆಸಾರ ಎಂತ ತಿಳಿದು ನಿಸ್ಸಂಗ, ನಿಷ್ಪಾಮುಕದಿಂದ ಇರೋಣವೇ ಭಗವತ್ತೀತಿ ಎಂತ ತಿಳಿದು ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯಪೂರ್ವಕ ಸುಧೃಢ ಸ್ನೇಹ ದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಭಜಿಸುವುದೇ—ತನ್ನ ಹೃದಯಾಂತರ್ಗತನಾದ ಬಿಂಬನ್ನ ಸರ್ವದಾ ಆಶ್ರಯ ಮಾಡಿ ಅವನನ್ನೇ ನಂಬಿ ಅವನ ಗುಣಗಳ ಕೊಂಡಾಡತ ಅಂತರ್ಗತದಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಪೂಜಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡತಾ ಬದುಕಿ ಇರೋಣ ದಾವದೇ ಅದೇ ಬದುಕಿದ್ದಕ್ಕೆ ಫಲ.

ಸೃಷ್ಟಾದಿ ಗುಣಗಳ ವರ್ಣನೆ

ಸೃಷ್ಟಿ—ಚರಾಚರ ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ಸ್ಥೂಲದೇಹಗಳಿಂದ ಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡತಕ್ಕವ. ಸ್ಥಿತಿ—ಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡಿದವರನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮ ಪ್ರಳಯ ಪರ್ಯಂತ ಅವರವರಿಂದ ಸಾಧನೆ ಮಾಡಿ ಮಾಡಿಸಿ ಪಾಲನೆ ಮಾಡತಕ್ಕವ. ಸಂಹಾರ—ಪ್ರಳಯಕಾಲ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗು-ತ್ತಿರಲಿಕ್ಕೆ ಸರ್ವರ ಸ್ಥೂಲದೇಹಗಳ ನಾಶಮಾಡಿ, ತನ್ನ ಉದರದಲ್ಲಿ ಧರಿಸಿ ಲಕ್ಷ್ಮ್ಯಾತ್ಮಕ ಉದಕದಲ್ಲಿ ಶಯನ ಮಾಡತಕ್ಕವ. ನಿಯಮನೆ — ಅಂಭುಣೀ ದೇವೇರ ಅಂತರ್ಗತನಾಗಿದ್ದು ಅವರಿಗೆ ನಿಯಮನ ಮಾಡಿ ಸ್ತೋತ್ರ ಕೈಕೊಂಡು ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಆರಂಭ ಮಾಡತಕ್ಕವ ಮತ್ತು ಸರ್ವಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೂ ನಿಯಾಮಕನಾದವನು. ಜ್ಞಾನ — ಮುಕ್ತಿಯೋಗ್ಯರಾದವರ ಸ್ವರೂಪಜ್ಞಾನ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಮಾಡತಕ್ಕವ. ಅಜ್ಞಾನ — ತಮೋಯೋಗ್ಯ, ನಿತ್ಯಸಂಸಾರಿಗಳ ಸ್ವರೂಪಭೂತವಾದ ಅಜ್ಞಾನ ವ್ಯಕ್ತಮಾಡಿಕೊಡತಕ್ಕವ. ಬಂಧ — ದೋಷಸ್ವರೂಪರಾದ ಕಲ್ಯಾದಿ ದೈತ್ಯರ “ನ ಚ ಪುನರಾವರ್ತತೇ” ಲೋಕವಾದ ಅಂಧಂತಮಸ್ಸೆಂಬ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಬಂಧನ ಮಾಡಿ ಇಡತಕ್ಕವ. ಮೋಕ್ಷ — ನಿರ್ದೋಷಸ್ವರೂಪರಾದ, ಮುಕ್ತಿಯೋಗ್ಯರಾದ ಸುಜೀವರನ್ನು ವೈಕುಂಠಲೋಕದಲ್ಲಿ ಇಡತಕ್ಕವ ಮತ್ತು ಜ್ಞಾನ ಕೊಡತಕ್ಕವ, ಅಜ್ಞಾನ ಕೊಡತಕ್ಕವ, ಬಂಧನದಲ್ಲೆಡತಕ್ಕವ, ಅದರ ಪರಿಹಾರ ಮಾಡತಕ್ಕವ ಮತ್ತು....ತ್ರಿವಿಧ ಸ್ವರೂಪದಂತೆ (ಅವರ) ಲಿಂಗದೇಹವನ್ನು ತ್ರಿವಿಧಿಗೆ ಮೋಕ್ಷ....

ಮಾಡಿಸಿ ಸ್ವ ರೂಪ ಗತಿಗಳನ್ನೂ ಕೊಡತಕ್ಕವ ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ತಿಳಿದು ಭಜಿಸೋಣವೇ “ಫಲವಿದು ಬಾಳ್ವದಕೆ”.

ಗುರುಶ್ರೀಶವಿಠಲರ ಶಿಷ್ಯರಿಂದ ರಚಿತವಾದ ಟೀಕೆಯಿಂದ ಸಂಗ್ರಹ.

ಶ್ರೀಮದ್ಗುರುವರ ಶ್ರೀ ಗುರು ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರಾಯ ಗುರುಗಳವರು ಪರಮಾನುಗ್ರಹದಿಂದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಾದ ಸಜ್ಜನರಿಗೆ ಸನ್ಮಾರ್ಗವನ್ನು ಉಪದೇಶ-ರೂಪವಾಗಿ ಪದರೂಪದಿಂದ ವಿರಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಸತ್ಪಾದಿಕಾರಿಗಳಾದ ಮುಕ್ತಿಯೋಗ್ಯ ಜೀವರು ಶ್ರೀಹರಿವಾಯುಗಳ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ವೈಷ್ಣವಜನುಮ ಬಂದುದಕ್ಕೆ ಸಾರ್ಥಕ ದಾವುದೆಂದರೆ “ಫಲವಿದು ಬಾಳ್ವದಕೆ”. ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಜನನವಾಗಿ ಬಾಳ್ವದಕ್ಕೆ ಶ್ರೀರಮಾಪತಿಯನ್ನು ಕೊಂಡಾಡುವದೇ ಸಫಲ. ಶ್ರೀರಮಾ-ದೇವೇರಿಗೆ ಮನೆ ಎನಿಸಿಕೊಂಬಂಥ ಶ್ರೀಆದಿಕಾರಣ ಶ್ರೀನಾರಾಯಣನ ಅನಂತ ಗುಣಗಳನ್ನ ಜ್ಞಾನಿಗಳ ಮುಖಿಕಮಲಗಳಿಂದ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರ ತಿಳಿದು ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡುವುದೇ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಜನ್ಮ ಬಂದು ಬಾಳಿದುದಕ್ಕೆ ಫಲ. ಶ್ರೀಹರಿಸ್ಮರಣೆ ಬಿಟ್ಟು ನಿರರ್ಥಕವಾಗಿ ಆಯುಷ್ಯ ಹಿಂದುಗಳೆದರೆ ನಿಷ್ಫಲಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗುವುದು. ಇಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

ಶ್ರೀಭಗವಂತನ ರೂಪಗಳ ಗುಣಗಳ ತಿಳಿಯೋ ವಿಷಯವಾಗಿ ರಮಾಬ್ರಹ್ಮ ರುದ್ರೇಂದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅಸಾಧ್ಯವೆಂದು ಪೇದಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಹೀಗಿರಲು ಅಜ್ಞಾಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ತಿಳಿಯಲಿಕ್ಕೆ ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ ? ಎಂದರೆ ಸಮಾಧಾನ ಹೇಳತಾರೆ. ಸದ್ಗತಿಯಾಗಿ ಮುಕ್ತಿ ಹೊಂದಬೇಕಾದರೆ ನಿಯತಗುರುಮುಖೇನ ದಾರದಾರ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರ ಉಪದಿಷ್ಟರಾಗಿ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ನಿರ್ಮಲಗುಣಗಳ ಶ್ರವಣಮಾಡಿ ಮನನಕ್ಕೆ ತಂದು ನಿಧಿಧ್ಯಾಸನವುಳ್ಳವನಾಗಿ ಜ್ಞಾನಭಕ್ತಿಪುರಸ್ಕರವಾಗಿ ಆ ಭಗವಂತನನ್ನ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವುದೊಂದೇ ಮಾರ್ಗವಲ್ಲದೆ ಬೇರೆ ಮಾರ್ಗವಿಲ್ಲ (‘ನಾನ್ಯಃ ಪಂಥಾ ಆಯನಾಯ ವಿದ್ಯತೇ’ — ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಬೇರೆ ಯಾವ ಮಾರ್ಗವೂ ಇಲ್ಲ). ಆದಕಾರಣ ಭಗವಂತನ ಅನಂತ ಕಲ್ಯಾಣಗುಣಗಳನ್ನು ಸಾಕಲೇನ ಮುಕ್ತಾ-ಮುಕ್ತರು ಯಾರೂ ತಿಳಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದೇ ಇದ್ದರೂ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬನೂ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಶಕ್ತನುಸಾರ ಭಗವಂತನ ಗುಣಗಳನ್ನ ತಿಳಿದು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಲೇಬೇಕು. ಭಗವಂತನ ಮಾಹಾತ್ಮೆ ತಿಳಿಯದಲೆ ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡಿದರೆ ಪರಮಾತ್ಮ ಪ್ರೀತ ನಾಗೋದಿಲ್ಲ — ಅಮುಖ್ಯಫಲ ಲಭಿಸತದೆ. ಮುಖ್ಯತಾತ್ಪರ್ಯವೇನೆಂದರೆ ಗುರುಮುಖೇನ ಶ್ರೀನಾರಾಯಣನ ಗುಣಗಳನ್ನ ತಿಳಿದು ಅವನ ಸ್ಮರಣಪೂರ್ವಕ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುಪ್ರೇರಣೆಯಾ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುಪ್ರೀತ್ಯರ್ಥ ನಿಷ್ಕಾಮದಿಂದ ವಿಷಯವೈರಾಗ್ಯ ವುಳ್ಳವರಾಗಿ ಜ್ಞಾನಪೂರ್ವಕ ಶ್ರೀನಾರಾಯಣನ ಮಾಹಾತ್ಮೆ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಕೊಂಡಾಡಿ

ದರೆ ವೈಕುಂಠ ಪಾಪವಾಗೋದು. ಇದೇ ಮುಖ್ಯಫಲ; ಉತ್ತಮವಾದದ್ದು. ಆದಕಾರಣ ಆದಿನಾರಾಯಣನ ಮಂಗಳ ಗುಣರೂಪಗಳ ಶ್ರೀಗುರುಗಳವರ ಮುಖ ದಿಂದ ಯಥಾಯೋಗ್ಯತೆ ಉಪದೇಶವುಳ್ಳವರಾಗಿ ಮನನ ಮಾಡಿ ತಿಳಿಕೊಂಡು ಶ್ರೀ-ಮದ್ಗುಪ್ತಗರ್ತ ಭಾರತೀರಮಣ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣಾಂತಗರ್ತ ಶ್ರೀರಮಾವಲ್ಲಭನ ರೂಪಗುಣಗಳನ್ನ ಸ್ವಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರ ತಿಳಿದು ಭಜಿಸುವುದೇ ಫಲವಿದು ಬಾಳ್ವದಕೆ ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಸ್ವೋಚಿತ ಕರ್ಮಗಳಾಚರಿಸುತ ಬಹು |
ನೀಚರಲ್ಲಿಗೆ ಪೋಗಿ ಯಾಚಿಸದೆ ||
ಖೇಚರನಾಹ (ವಹನ) ಚರಾಚರ ಬಂಧಕ |
ನೋಚಕನಹುದೆಂದೋಚಿಸುತಿಪ್ಪುದೆ ||೧||

ಸ್ವೋಚಿತ — ಸ್ವ — ಪೂರ್ವೋಕ್ತವಾದ ಸರ್ವೋತ್ತಮನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಪ್ರಸಾದವಾಗುವುದಕ್ಕೆ ಉಚಿತ ವಾದ, ಅಹಂಮಮತಾ ತ್ಯಾಗಪೂರ್ವಕವಾದ, ಜ್ಞಾನ, ಭಕ್ತಿ, ವೈರಾಗ್ಯಪೂರ್ವಕವಾದ, ತಾರತಮ್ಯ ಪಂಚಭೇದದಿಂದ ಯುಕ್ತವಾದ, ಕರ್ಮಗಳೆ—ವ್ಯಾಪಾರಗಳ, ಆಚರಿಸುತ — ಅನುಭವರೂಪವಾದ (ಕರ್ಮಗಳ) ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡತ, ಬಹುನೀಚರಲ್ಲಿಗೆ — ನೀಚರು—ನಿತ್ಯ ಸಂಸಾರಿಗಳು, ಬಲು ನೀಚರು — ತಮೋಯೋಗ್ಯರು, ಈ ಉಭಯರಲ್ಲಿ, ಪೋಗಿ — ಹೋಗಿ, ಯಾಚಿಸದೆ—(ಅವರಿಂದ) ಮಿಶ್ರಜ್ಞಾನೋಪದೇಶವೇನು, ಮಿಥ್ಯಾಜ್ಞಾನೋಪದೇಶವೇನು, ಈ ಉಭಯ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಅವರ ಸಹವಾಸ ಮಾಡಿ, ಇಂಥಾ ಅಸಂಭಾವಿತ ಜ್ಞಾನಾಖ್ಯದ್ರವ್ಯವನ್ನು ಅವರುಗಳ ಸಹವಾಸಮಾಡತಾ ಯಾಚನಾ ಮಾಡಿ ಸಂಪಾದಿಸಬೇಡ. ಸ್ಥಿತಿಕಾಲದಲ್ಲೇನು, ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲೇನು ತಾರತಮ್ಯ ಪಂಚಭೇದ ಸತ್ಯ. ಇಂಥ ಜ್ಞಾನಾಖ್ಯದ್ರವ್ಯವನ್ನು ಭಗವದ್ಭಕ್ತರಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿ, ಅವರ ಯಾಚನಾ ಮಾಡಿ ಭಗವತ್ಪ್ರೀತಿಕರವಾದ ಭೇದಜ್ಞಾನಪೂರ್ವಕ ಜ್ಞಾನ ಭಕ್ತಿ ವೈರಾಗ್ಯಗಳೆಂಬ ದ್ರವ್ಯವನ್ನು ಯಾಚನಮಾಡಿ ಸಂಪಾದಿಸಿ, ಖೇಚರನಾಹ — ಖೇ—ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ, ಚರ — ಸಂಚರಿಸುವ ಪಕ್ಷಿಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಗರುಡದೇವರು ತನ್ನ ಭುಜದಲ್ಲಿ ವಹಿಸಿರತಕ್ಕ ಕೃಷ್ಣ, ಅಥವಾ ಖೇ—ಹೃದಯಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಮಾನನಾದ, ಅಲ್ಲಿಯ ಅಷ್ಟದಳ ಕಮಲದಳಗಳಲ್ಲಿ, ಚರ — ಸಂಚಾರ ಮಾಡತಕ್ಕವ, ನಾಹ — ದೇಹಾಂತ ಗರ್ತನಾದ ಅನಿರುದ್ಧದೇಹದಿಂದ ವಿಶಿಷ್ಟನಾದ, ಜೀವನ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರ. ಐಹಿಕ ಪರದಲ್ಲಿ ಸಂರಕ್ಷಣ ಮಾಡೋ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಭಾರವನ್ನು ವಹಿಸಿದ ಪರಮಾತ್ಮ. ಇಂಥವನು, ಚರಾಚರ—ಸ್ಥಾವರ ಜಂಗಮವೆಂಬ ಉಭಯ ವಿಧರಾದ ತ್ರಿವಿಧ ಜೀವರ, ಬಂಧಕ—ಸ್ವರೂಪ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಅಗದಂತೆ ಈಶ್ವರನಿಂದ ರಚಿತವಲ್ಲದ ಅನಾದಿ

ಯಿಂದ ಬಂಧಕರೂಪದಿಂದ ಇರತಕ್ಕ ಲಿಂಗದೇಹವನ್ನು. ನೋಚಕ-ಅವರವರ ಸಾಧನ ಪೂರ್ತಿಮಾಡಿಸಿ ಆಯಾ ದೇಹವನ್ನು ಮೋಚನ ಮಾಡಿ ಅವರವರ ನಿಜಗತಿಯನ್ನು ಕೊಡತಕ್ಕವನು, ಅಹುದೆಂದು - ಈ ಪೂರ್ವೋಕ್ತ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಅಹುದೆಂದೂ, ಅನ್ಯ ದಾರೂ ಅಲ್ಲವೆಂದೂ, ಯೋಚಿಸುತ್ತಿವುದೆ - ತಿಳಿದು ಆ ಪರಮಾತ್ಮನ ಅಸದೃಶವಾದ ಗುಣಗಳನ್ನ ಸರ್ವದಾ ಮನದಲ್ಲಿ ಕ್ಷಣೇ ಕ್ಷಣೇ ಆಲೋಚಿಸತಾ ಇರೋಣ ದಾವದದೇ ಇದೇವೇ ಬದುಕಿರುವುದಕ್ಕೆ ಫಲ.

(ಗು) ತನಗೆ, ಉಚಿತವಾದ ಕರ್ಮಗಳ ಆಚರಣೆ ಮಾಡತ-ಉಚಿತ ಕರ್ಮಗಳು ಹೇಗೆಂದರೆ ಚತುರ್ವರ್ಣಾಶ್ರಮೋಚಿತ ಕರ್ಮಗಳ ಸ್ವೋತ್ತಮರಿಂದ ಉಪದಿಷ್ಟ ರಾಗಿ ಸ್ವಸ್ವರೂಪ ಯೋಗ್ಯತೆ ತಿಳಿಕೊಂಡು ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರ ಬಾಹ್ಯಾಭ್ಯಂತರ ಕರ್ಮಗಳ ಜ್ಞಾನಪುರಸ್ಕರ ಶ್ರೀಹರಿಗುರುಗಳ ಸ್ಮರಣಪೂರ್ವಕ ಆಚರಣೆ ಮಾಡುವುದು ಯುಕ್ತವಾದದ್ದು. ಬ್ರಾಹ್ಮಣ, ಕ್ಷತ್ರಿಯ, ವೈಶ್ಯ, ಶೂದ್ರ ಈ ಪ್ರಕಾರ ಚತುರ್ವರ್ಣಗಳು. ಇನ್ನು ಜೀವನ ಸ್ವರೂಪವೂ ಇದೇ ರೀತಿ ನಾಲ್ಕು ಪ್ರಕಾರ. ಬ್ರಾಹ್ಮಣ-ಜೀವನಕ್ಕೆ ಇದ್ದಹಾಗೆ ಹರಿಸರ್ವೋತ್ತಮತ್ವಜ್ಞಾನ, ತಾರತಮ್ಯ ಪಂಚಭೇದ ಜ್ಞಾನ, ಶ್ರೀಹರಿಗುರುಗಳಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿವೈರಾಗ್ಯಾದಿಗಳು ಕ್ಷತ್ರಿಯಜೀವನಕ್ಕೆ ಇರೋದಿಲ್ಲ. ಕ್ಷತ್ರಿಯರಿಗೆ ಇದ್ದ ಜ್ಞಾನ ವೈಶ್ಯರಿಗೆ ಇರೋದಿಲ್ಲ. ಇವರು ನಾಲ್ಕು ಪ್ರಕಾರ ಮುಕ್ತಿಯೋಗ್ಯಜೀವರು. ಸ್ವರೂಪಾನುಸಾರ, ಕಾಲಾನುಸಾರ, ವರ್ಣಾನುಸಾರ ತನ್ನ ಯೋಗ್ಯತೆಗೆ ಉಚಿತ ಕರ್ಮಗಳಾ ಚರಣೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಹಾಗೆ ಸ್ವೋಚಿತ ಕರ್ಮ ಮಾಡಿ ಶ್ರೀಹರಿಗುರುಗಳಿಗೆ ಸಮರ್ಪಣೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿವಾಯುಗಳು ಪ್ರೀತರಾಗುತ್ತಾರೆ. ಅಜ್ಞಾನದಿಂದ ಮಾಡಿದ ಕರ್ಮ, ಹರಿಸಮರ್ಪಣೆ ಮಾಡದ ಕರ್ಮ, ಎರಡೂ ಸಾರ್ಥಕವಾಗೋದಿಲ್ಲ.

ಇನ್ನು ಆಶ್ರಮೋಚಿತ ಕರ್ಮಗಳೂ ನಾಲ್ಕು ಪ್ರಕಾರ-ಯತಿಗಳ ಕರ್ಮ ವಾನಪ್ರಸ್ಥರಿಗೆ ಕೊಡದು. ಅವರ ಧರ್ಮ ಗೃಹಸ್ಥರಿಗೂ, ಗೃಹಸ್ಥರದು ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿಗಳಿಗೂ ಕೊಡದು. ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಉಚಿತವಾಗಿ ಕ್ರಮಪೂರ್ವಕ ಮಾಡೋಣ ಉಚಿತ ಕರ್ಮವಾಗತದೆ, ವಿಪರೀತ ಮಾಡಿದರೆ ಅನುಚಿತವಾಗತದೆ.

ಬಹು ನೀಚರೆಂದರೆ ತಮೋಧಿಕಾರಿಗಳು, ಅದ್ವೈತಜ್ಞಾನವುಳ್ಳ ದೈತ್ಯರು. ಕಾರಣ, ಇಂಥಾವರಲ್ಲಿ ಯಾಚನೆ ಮಾಡಬಾರದು. ತನಗಿಂತ ನೀಚರಾದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಲ್ಲಿ ತತ್ತ್ವವಿಚಾರ ಯಾಚನಾ ಮಾಡಿದರೆ ಶ್ರೀನಾರಾಯಣವಿಷಯಕ ಜ್ಞಾನ ಕೊಡೋಣವೇ ಇಲ್ಲ ಆದಕಾರಣ ನೀಚರಲ್ಲಿ ಯಾಚನಾ ಮಾಡಕೂಡದು, ಉಚಿತ ಕರ್ಮವೆನಿಸುವುದಿಲ್ಲ, ಅನುಚಿತವಾಗತದೆ; ದುಃಖಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಗುವುದು.

ಚರಾಚರ ಬಂಧಕ—ಚರ—ಭೂಚರ, ಜಲಚರ, ಖೇಚರ ತ್ರಿವಿಧ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಸಂಚಾರ ಮಾಡುವಂಥಾ ಜೀವರುಗಳಿಗೆ ಲಿಂಗದೇಹಾದಿ ಮೊದಲು ಮಾಡಿ ಅಹಂಕಾರ ಮಮಕಾರ ಅರಿಷಡ್ವರ್ಗಗಳೆಂಬೋ ಪಾಶದಿಂದ ಭವಾಖ್ಯವಾದ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಬಂಧನ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಶ್ರೀಹರಿ ಕರ್ತ. ಅಚರ—ಸ್ಥಾವರ ಜೀವರಿಗೆ ಬಂಧಕ ಕರ್ತ ಶ್ರೀನಾರಾಯಣ. ಮೋಚಕ — ಸಮಸ್ತ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಮೊದಲಾಗಿ ಸ್ಥಾವರ ಜೀವರವರೆಗೆ ಸಂಸಾರವೆಂಬೋ ಪಾಶಬಂಧನ ವಿಮೋಚನೆ ಮಾಡಿ ಆನಂದ ಕೊಡುವಂಥವ ಶ್ರೀರಮಾಕಾಂತನೆಂದು. ಯೋಚಿಸುತ್ತಿಪ್ಪುದೇ—ಸರ್ವದಾ ಆ ಶ್ರೀನಾರಾಯಣನು ಭಕ್ತಿಪುರಸ್ಕರ ಸ್ಮರಣಪೂರ್ವಕ ಚಿಂತನಮಾಡತ ಇರುವದೆ ಬಾಳ್ವದಕೆ ಫಲ.

ಕಠಿಣಶಬ್ದಾರ್ಥ — ಸ್ವ-ತನಗೆ, ಉಚಿತ-ಯೋಗ್ಯವಾದ, ಅರ್ಹವಾದ—ಸ್ವೋಚಿತ. ಖೇಚರ-ವಾಹ — ಖೇ-ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ, ಚರ-ಸಂಚರಿಸುವ ಪಕ್ಷಿಯೇ ಖೇಚರ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಗರುಡನೇ. ವಾಹ—ವಾಹನವಾಗಿರುವ (ಗರುಡ ವಾಹನನಾದ ವಿಷ್ಣು).

ಭೀ. (೧) — “ವಿಹಿತತ್ವಾಚ್ಚಾಶ್ರಮಕರ್ಮಾಪಿ” ಎಂದು ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ (೩ ಅ, ೪ ಪಾ. ೩೨ ಸೂ.) ತನ್ನ ತನ್ನ ವರ್ಣ ಮತ್ತು ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಕರ್ಮಗಳನ್ನೇ ಸಕಲರೂ ಆಚರಿಸಬೇಕೆಂದು ವಿಧಿಸಿರುವುದರಿಂದಲೂ ತದ್ವಿರುದ್ಧವಾದ ವರ್ತನೆಗಳೆಲ್ಲವೂ ಅಧರ್ಮವೇ ಆಗುತ್ತದೆಯಾದ್ದರಿಂದಲೂ ತನ್ನ ತನ್ನ ವರ್ಣಾ-ಶ್ರಮಗಳಿಗೆ ವಿಹಿತವಾದ ಕರ್ಮಗಳನ್ನೇ ಮಾಡಬೇಕು. (೨) “ನೀ ಚ ರಲ್ಲಿ ಯಾಚಿಸದೆ” ಎಂಬಲ್ಲಿ ದುರ್ಜನರು ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೆ ಸರ್ವಾಭೀಷ್ಟಪ್ರದನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಕೇವಲ ಲಕ್ಷ್ಮೀ, ಬ್ರಹ್ಮರುದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಯಾಚಿಸುವುದೂ ಅನುಚಿತವೇ. ಏಕೆಂದರೆ ಅಕ್ರೂರನು (ಭಾಗವತದಲ್ಲಿ) ಹೇಳಿದಂತೆ ‘ಕಃ ಪಂಡಿತಸ್ತದ-ಪರಂ ಸಮೇಯಾತ್’ ಎಂದರೆ ‘ನಿನ್ನನ್ನು (ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನನ್ನು) ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆಯವರನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸುವವನು ದುಷ್ಟಪಂಡಿತನೇ ಆಗುತ್ತಾನೆ.’ (೩) ವಿಷ್ಣುತತ್ವ ನಿರ್ಣಯದಲ್ಲಿ ಉದಹರಿಸಿದ ‘ಬಂಧಕೋ ಭವಪಾಶೇನ ಭವಪಾಶಾಚ್ಚ ಮೋಚಕಃ’ ಎಂಬ ಪ್ರಮಾಣದಂತೆ ಜೀವರನ್ನು ಸಂಸಾರದಿಂದ ಬಂಧಿಸುವವನೂ ಆ ಬಂಧನ ಬಿಡಿಸುವವನೂ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ಹೊರತು ಬೇರೆ ಯಾರೂ ಅಲ್ಲ.

ನಿಚ್ಛ ಸುಭಕುತಿಯೊಳ (ಯೆಲ) ಚ್ಯುತನಂಘ್ರಿಗ |

ಳರ್ಚಿಸಿ ಮೆಚ್ಚಿ ಸುತೆ(ತೈ)ಚ್ಚ ರದಿ ||

ತುಚ್ಛ ವಿಷಯಗಳ ಇಚ್ಛಿಸದೆ ಯೆ |

ದೃಚ್ಛಾ (ದ್ರಿಚ್ಛ) ಲಾಭದಿಂ ಶ್ರೋಚ್ಛನಾಗುವುದೆ (ವದೆ) ||೨||

ನಿಚ್ಚ ಸುಭಕುತಿಯೊಳು — ಪರಮಾತ್ಮನ ಗುಣಗಳನ್ನ ಆಲೋಚನೆ ಮಾಡುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿ ಸಹಿತನಾಗಿರಬೇಕು. ಭಕ್ತಿ ಎಂದರೆ ಸ್ನೇಹ, ಆ ಸ್ನೇಹ ಹೇಗಿರಬೇಕೆಂದರೆ, ನಿಚ್ಚ — ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿ, ಚಂಚಲರಹಿತವಾಗಿರಬೇಕು, ಸುಭಕುತಿ-ಸಮೀಚೀನ ಭಕ್ತಿ ಎಂದರ್ಥ, ಅಂದರೆ ತಾರತಮ್ಯಾನುಸಾರ ಕರ್ಮಾಭಿಮಾನಿ (ಕರ್ಮಪ) ವುಷ್ಕರನಲ್ಲಿ ಮಾಡತಕ್ಕ ಭಕ್ತಿಗಿಂತಲೂ, ಅವರರಕಿಂತಲೂ ಉತ್ತಮರಾದ ದೇವತೆಯಲ್ಲಿ ಅದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಅತಿಶಯ ಭಕ್ತಿ ಇರಬೇಕು. ಈ ಪ್ರಕಾರ ತಾರತಮ್ಯಾನುಸಾರ ವಾಯುದೇವರಲ್ಲಿ ಅತಿಶಯಭಕ್ತಿ ಮಾಡಬೇಕು. ತದಪೇಕ್ಷಯಾ ರಮಾದೇವೇರಲ್ಲಿ, ತದಪೇಕ್ಷಯಾ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣಭಕ್ತಿ — ಸ್ವಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರ ಮಾಡಬೇಕು. ಅದರ (ಭಗವಂತನ) 'ಹೋಲಿ' ಭಕ್ತುತ ಮಾಡತಕ್ಕ ವಸ್ತುವೇ ಇಲ್ಲ. ಏತಾದೃಶವಾದ ಭಕ್ತಿ ದಾವದದೇ ಇದೇ ಸುಭಕ್ತಿ; ಭಕ್ತ್ಯಾಖ್ಯ ಸ್ನೇಹಲಕ್ಷಣ ಎಂಥಾದ್ದೆಂದರೆ ಕಾಮಾಂಧಕಾರನಾದ ಪುರುಷ ದಿವ್ಯ ವರ್ಚಸ್ವಿಯಾದ ಸ್ತ್ರೀಯರನ್ನು ನೋಡಿ, ಆ ಸ್ತ್ರೀಯಾದವಳು ತನ್ನ ಭೋಗಕ್ಕೆ ಒದಗುವವರೆಗೂ ಲೋಕವ್ಯಾಪಾರ ಬಿಟ್ಟು ಸರ್ವದಾ ಅವಳಲ್ಲೇ ಚಿತ್ತವಿಟ್ಟು ಆ ಚಿತ್ತ ಹಿಂದಕ್ಕೆ ತಿರುಗದೇ ಅಲ್ಲೇ ಲಗ್ನವಾಗಿ ಅರಲವಕಾಲವಾದರೂ ಬಿಡದೆ ಇರೋಣ ದಾವದದೇ ಇದೇ ಭಕ್ತ್ಯಾಖ್ಯ ಸ್ನೇಹಕ್ಕೆ ದೃಷ್ಟಾಂತ. ಇಂಥಾ ಭಕ್ತಿ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿರಬೇಕೆಂಬುದೇ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಈ ಪ್ರಕಾರದ ಸಮೀಚೀನ ಭಕ್ತಿಯುಕ್ತನಾಗಿ ಏನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದರೆ, ಅಚ್ಯುತನಂಘ್ರಿಗಳ — ಅಚ್ಯುತನ-ನಾಶರಹಿತ, ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ತೃಣಾಂತ ಜೀವರು ದೇಹದಿಂದ ನಾಶ ಇರತಕ್ಕವರು, ಪರಮಾತ್ಮಗೆ ಅಂಧ ನಾಶ-ವಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಅಚ್ಯುತನು. ಇಲ್ಲಿ ರಮಾದೇವೇರಿಗೂ ಇಂಥಾ ನಾಶವಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೂ ರಮಾದೇವೇರಿಗೂ ಸಾಮ್ಯ ಬಂತಲ್ಲಾ ಎಂಬ ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ ರಮಾದೇವೇರ ನಾಶರಹಿತತ್ವವು ಈಶಾಧೀನ. ಈಶನ ನಾಶರಹಿತತ್ವವು ಅನ್ಯರ ಅಧೀನವಾದದ್ದಲ್ಲ, ಆದ್ದರಿಂದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ನಿರಾಸವಾಯಿತು. ಇಂಥಾ ಅಚ್ಯುತನಾದ ಹೃದಯಾಕಾಶಗತ ಪರಮಾತ್ಮ, ನ(ಅ)ಂಘ್ರಿಗಳೆ-ಪಾದಗಳ, ಅರ್ಚಿಸಿ-ಅಧಿಕಾರಿಯಾದವ ತನ್ನ ಏಕಾದಶೇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ಅನ್ಯವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಬಿಡದೇ ಅವನ ಪಾದ-ದ್ವಯಗಳಲ್ಲಿ ಸದಾ ಲಗ್ನವಾಗಿರುವುದೇ ಅರ್ಚಿಸೋಣ. ಇಂಥಾ ಅರ್ಚನೆಯನ್ನು ಮಾಡುವವನಾಗಿ, ನೆಂಚ್ಚಿ ಸುತ-ಈ ಅಧಿಕಾರಿ ಅನ್ಯವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಕ್ತನಾಗದೇ ನನ್ನನ್ನೇ ನಂಬಿದವ' ಎಂತ ಪರಮಾತ್ಮ ಮೆಚ್ಚುವಂತೆ ಮಾಡು ಎಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಇದರಿಂದಲೇ ಪರಮಾತ್ಮ ಮೆಚ್ಚತಾನೇ ಹೊರತು ತದನ್ಯ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಮೆಚ್ಚುವದಿಲ್ಲವೆಂದು ಅರ್ಥ. ಈ ಪ್ರಕಾರ ಅರ್ಚಿಸುತ ಮೆಚ್ಚಿಸತ, ಎಚ್ಚರದಿ-ಬಹು ಎಚ್ಚರಿಕೆಯಿಂದ ಇರೋಣ, ಎಚ್ಚರನಾಗಿರಬೇಕೆಂದರೆ ತುಚ್ಛ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ-ಇಚ್ಛಿಸದೇ, ತುಚ್ಛ - ಅಶಾಶ್ವತವಾದ ವಿಷಯಗಳೆಂದರೆ ಐಹಿಕಭೋಗ ವಿಷಯ-

ಗಳನ್ನಿಚ್ಛ ಸಿ-ಇಚ್ಛಾವಂತೆ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗದ್ದರಿಂದ ಕ್ಲೇಶಾದಿಗಳು ಬರೋಣ, ಇಂಥಾ ಕ್ಲೇಶಾದಿಗಳ ಕೊಟ್ಟು ಐಹಿಕದಲ್ಲಿ ಸುಖ ಕೊಡದೇ ಪರಮಾತ್ಮನ ಅನುಗ್ರಹವನ್ನ ದೂರಮಾಡಿ ಪಾರತ್ರಿಕದಲ್ಲಿ ನರಕಾದಿ ದುಃಖ ಕೊಡತಕ್ಕ ಇಂಥ ಐಹಿಕಸಂಬಂಧ ತುಚ್ಛವಿಷಯಗಳ, ಇಚ್ಛೆಸದೆ - ಇಚ್ಛಾ ಮಾಡದೇ, ಯದೃಚ್ಛಾ ಲಾಭದಿಂ- ಪೂರ್ವಕರ್ಮವನ್ನನುಸರಿಸಿ ಪರಮಾತ್ಮನ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದ ದಾವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಎಂಥಾದ್ದು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗತದೋ ಅದನ್ನ ಪೂರ್ವಕರ್ಮಾನುಸಾರ ಪರಮಾತ್ಮನ ಇಚ್ಛಾದಿಂದ ಕೊಡಲ್ಪಟ್ಟದ್ದೆಂದು ತಿಳಿದವನಾಗಿ ಪೂರ್ವೋಕ್ತ ಪ್ರಕಾರ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಮಾಡಿ ಅದು ಕೆಡದೇ, ಪ್ರೋಚ್ಛ ನಾಗುವುದೇ - ಸಂತೋಷದಿಂದಿರುವುದೇ, ಬದುಕಿದ್ದಕ್ಕೆ ಫಲ ಎಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಕರ್ಮಾನುಸಾರ ಫಲ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕ ಅಪೇಕ್ಷಿಸಿದರೂ ಬರೋದಿಲ್ಲ. ಪ್ರಾಪ್ತವಾದದ್ದು ನ್ಯೂನವಾಗಬೇಕೆಂದರೂ ಆಗೋ- ದಿಲ್ಲ. ಆನುಭವಿಸಿಯೇ ತೀರಬೇಕು. ಅದರಲ್ಲಿ ಈ ಅನುಸಂಧಾನವಿದ್ದ ಅಧಿಕಾರಿಯೇ ಭಗವದನುಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರನಾಗತಾನೆ, ತದನ್ಯರಾಗೋದಿಲ್ಲವೆಂದರ್ಥ.

(ಗು.) ನಿಚ್ಛ - ನಿತ್ಯದಲ್ಲಿ, ಸುಭಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಸಮೀಚೀನವಾದ ನವವಿಧ ಭಕ್ತಿ- ಪರಸ್ಪರದಿಂದ, ನವವಿಧಭಕ್ತಿಗೆ ಪ್ರಮಾಣ-ಶ್ರವಣಂ, ಕೀರ್ತನಂ, ವಿಷ್ಣೋಃ ಸ್ಮರಣಂ, ಪಾದ ಸೇವನಮ್ | ಅರ್ಚನಂ ಪಂದನಂ ದಾಸ್ಯಂ ಸಖ್ಯಮಾತ್ಮನಿವೇದನಮ್ || ನವವಿಧ ದ್ವೇಷರಹಿತವಾದ ಈ ಪ್ರಕಾರ ನವವಿಧ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಅರ್ಚನ ಮಾಡಿ ಮೆಚ್ಚಿಸಿ, ಯಚ್ಛರದಿ-ಪರದಾರಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಪರಧನ ಪರನಿಂದಾ ಇವುಗಳ ಅಜ್ಞಾನ- ವೆಂಬೋ ಮದದಿಂದ ಮೋಹಕ್ಕೊಳಗಾಗದೆ, ಎಚ್ಚರದಿ - ಜ್ಞಾನವೆಂಬೋ ಎಚ್ಚರ- ದಿಂದ (ಅಜ್ಞಾನವೇ ಶ್ರೀನಾರಾಯಣನ ವಿಸ್ಮರಣೆಗೆ ನಿದ್ರಾರೂಪ, ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಕೊಂಡಾಡುವ ವಿಷಯಜ್ಞಾನವೆಂಬುದೇ ಎಚ್ಚರ-ಇದರಿಂದ-ಹಾಗೂ ಎಚ್ಚರದಿ- ದೇಹ ಅನಿತ್ಯ. ಅಶಾಶ್ವತವಾದದ್ದು ಎಂದು ತಿಳಿಯದೆ ಮೈಮರೆದು) ಪುತ್ರ ದಾರಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಲೋಲುಪನಾಗಿರದೆ ಪರಮಾತ್ಮನ ಪಾದಸ್ಮರಣೆಯಿಂದ ಎಚ್ಚರಿಕೆ ಉಳ್ಳವನಾಗಿರು. ಪ್ರೋಚ್ಛ ನಾಗುವುದೇ - ಶ್ರೀಹರಿಯ ಅನುಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರನಾಗಿ ಯೋಗ್ಯನಾಗುವುದೇ ಫಲವಿದು ಬಾಳ್ವದಕೆ.

ನಿಚ್ಛ - 1. (ತದ್ವರೂಪ) ನಿತ್ಯ, ಪ್ರತಿದಿನ. 2. ನಿರಂತರವಾಗಿ. 3. (ನಿಚ್ಛಳ) ನಿಷ್ಕಪಟವಾದ, ಪರಿಶುದ್ಧವಾದ. 4. ಸ್ಥಿರವಾದ (ನಿಶ್ಚಲವಾದ), ಅಂಘ್ರಿ-ಪಾದ, ಕಾಲು. 5. ಯದೃಚ್ಛಾಲಾಭದಿ - ದೈವೇಚ್ಛೆಯಿಂದ ಯಾವುದು ಲಭಿಸುವುದೋ, 6. ಅಷ್ಟರಿಂದಲೇ ಪ್ರೋಚ್ಛ (ಪ್ರ+ಉಚ್ಛ) ಸಂತುಷ್ಟ, ಸಂತೃಪ್ತ.

(ಭೀ.) ೧. ನಿಚ್ಛ ಸುಭಕ್ತುತಿ - ನಿರ್ವ್ಯಾಜವಾದ ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯಜ್ಞಾನ ಪೂರ್ವಕವಾದ ಹರಿಸರ್ವೋತ್ತಮನೆಂಬ ಜ್ಞಾನಜನ್ಯಪ್ರೇಮ. ೨. 'ಸಂಚಿಂತಯೇದ್'

ಭಗವತಶ್ಚರಣಾರವಿಂದಂ' ಎಂದು ಭಾಗವತಾದಿ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಪಾದಗಳ ಧ್ಯಾನಕ್ಕೆ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವಿರುವುದರಿಂದ 'ಅಚ್ಯುತನ ಅಂಘ್ರಿಗಳ ಅರ್ಚಿಸಿ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ೩. 'ಸಂತುಷ್ಟೋ ಯೇನ ಕೇನಚಿತ್' ಎಂಬುದು ಭಾಗವತಧರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನವಾದುದು. ಅಲಭ್ಯ ವಸ್ತುಗಳಿಗಾಗಿ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದಷ್ಟೂ ದುಃಖಕ್ಕೆ ಕಾರಣ. ಆದಕಾರಣ ಆಯಾಚಿತವಾಗಿ ದೊರಕುವುದರಿಂದಲೇ ತೃಪ್ತನಾಗುವುದು ಉತ್ತಮ ಪಕ್ಷವೆಂದು ಭಾವ.

ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ನುಸರಿಸಿ ಶುಭಾಶುಭಗಳನ್ನು ಕೊಡತಾನೆಂದರೆ :

ವಾಸವಮುಖ ನಿಬುಧಾಸುರ ನಿಜಯಕೆ |

ವಾಸುದೇವನೆ ಶುಭಾಶುಭದ ||

ಈ ಸಮಸ್ತ ಜಗಕೀಶ ಕೇಶವಾ |

ನೀಶ ಜೀವರಂಬೀ ಸುಜ್ಞಾನನೆ—ಫಲವಿದು

||೩||

(ನುಡಿಯ ಸಂವೈಯ ಕ್ರಮ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗಿದೆ, ಇತರ ಪಾಠಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ನಾಲ್ಕನೆಯದಾಗಿದೆ.)

ವಾಸವ - ಇಂದ್ರದೇವರೇ, **ಮುಖ** - ಮುಖ್ಯರಾದ (ಮೊದಲಾದ), **ನಿಬುಧ** - ಜ್ಞಾನಿಗಳು, ಇಂದ್ರದೇವರಿಂದ ತೃಣಾಂತದವರೆಗೂ ಭಗವತ್ಪಾದಾರವಿಂದವೈದತಕ್ಕ ಮುಕ್ತಿಯೋಗ್ಯರು, **ಅಸುರನಿಜಯಕೆ** - ಕಲ್ಯಾಣಿ ದೈತ್ಯರ ಸಮೂಹಕ್ಕೆ, ದೈತ್ಯರಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯಸಂಸಾರಿಗಳು ಅಂತರ್ಭೂತರೆಂದು ಗ್ರಾಹ್ಯ, ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ತಾರತಮ್ಯಾನುಸಾರ ದ್ವೇಷಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳವರು. ತತ್ಪ್ರದೃಶರಾದ ಉಭಯ ಸಮೂಹದವರಿಗೆ ಲಿಂಗಭಂಗದ ನಂತರ ಶುಭಾಶುಭ ಫಲ ಕೊಡತಕ್ಕವ ದಾರೆಂದರೆ, **ವಾಸುದೇವನೆ**—ಮುಕ್ತಿಯೋಗ್ಯರಿಗೆ ವಾಸುದೇವರೂಪದಿಂದ ಶುಭರೂಪವಾದ ಸುಖರೂಪವಾದ ವೈಕುಂಠಲೋಕವನ್ನು, **ದ**—ಕೊಡತಕ್ಕವ, **ವಾಸುದೇವ** ಎಂತ ಪ್ರಯೋಗವಿರುವುದರಿಂದ ಅನ್ಯರೂಪದಿಂದ ಆ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡೋದಿಲ್ಲ. **ವಾಸುದೇವರೂಪದಿಂದಲೇ** ಎಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ತಮೋಯೋಗ್ಯರಿಗೆ, **ಅಶುಭದ**—ಅಮಂಗಳವಾದ, ನಿತ್ಯದುಃಖವಾದ ಅಂಧಂತಮೋಲೋಕವನ್ನು ಲಿಂಗಭಂಗಾನಂತರ ಸಂಕರ್ಷಣರೂಪದಿಂದ ಕೊಡುವನೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಮುಕ್ತಿಯೋಗ್ಯರಿಗೆ **ವಾಸುದೇವ** ರೂಪದಿಂದ ಮೇಲೆ, ತಮೋಯೋಗ್ಯರಿಗೆ ಸಂಕರ್ಷಣನೆಂಬುದು ಅರ್ಥಾತ್ ಸಿದ್ಧವು, ಬ್ರಹ್ಮರುದ್ರಾದಿಗಳ ಪ್ರಸಕ್ತವಿಲ್ಲ. ಅವರಿಗೆ ವಾಸುದೇವ ಶುಭಪ್ರದನಲ್ಲವೆಂದರೆ, ಇಲ್ಲಿ ವಾಸುದೇವ ಶಬ್ದವನ್ನು ಆವರ್ತನಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ವಾಸುದೇವನಿಂದ ಮಹತ್‌ತತ್ವಸಹಿತನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನ ಸೃಷ್ಟಿಯಾದ್ದರಿಂದ ವಾಸುದೇವಸಾಂಕೇತದಿಂದ

ಬ್ರಹ್ಮನೂ ಗ್ರಾಹ್ಯವು. ಹಾಗೆ ಮೂಕ್ಷಪ್ರದನಾದ ಶ್ವೇತದ್ವೀಪಗತನಾದ ವಾಸುದೇವನೂ ಗ್ರಾಹ್ಯವೇ. ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಬಂದಂತಾಯಿತು. ರುದ್ರದೇವರು ದಾವದಿಂದ ಗ್ರಾಹ್ಯರೆಂದರೆ ಇಂದ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ಉತ್ತಮರು, ಇಂದ್ರಾದಿಗಳು ರುದ್ರದೇವರಿಂದ ಸೃಜ್ಯರಾದವರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಂದ್ರಾದಿಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ರುದ್ರದೇವರೂ ಗ್ರಾಹ್ಯ, ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಂದ ರುದ್ರದೇವರ ಸೃಷ್ಟಿ. ಹಾಗೆಯೇ ಆ ರುದ್ರದೇವರ ದ್ವಾರಾ ರುದ್ರಾದಿಗಳ ಸಹಿತರಾದ ಇಂದ್ರಾದಿಗಳು ಎಂತಲೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು. ಆದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ತೃಣಾಂತ ಮುಕ್ತಿಯೋಗ್ಯರಿಗೆ ವಾಸುದೇವನೇ 'ಶುಭದ' ಎಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯವಾದ್ದರಿಂದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ಸಮಾಧಾನ. ರಮಾದೇವೇರಿಗೆ ಪರಮಾತ್ಮ ಶುಭಪ್ರದನಲ್ಲವೇ ಎಂದರೆ, ಯಾಕೆಂದರೆ ಇಲ್ಲಿ ರಮಾದೇವೇರ ಪ್ರಸಕ್ತಿಯೇ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಅಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿದರೆ, ಈ ಸಮಸ್ತ-ವರ್ತಮಾನ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಗತ ಸಮಸ್ತವಾದ, ಜಗತ್-ತ್ರಿವಿಧ ಜೀವಸಮೂಹಕ್ಕೆ, ಈಶ-ನಿಯಾಮಕ ಕಾದವಳು ರಮಾ ಎಂದು ಅರ್ಥ. ರಮಾದೇವೇರಿಗೆ ಈಶನಾದವ ಕೇಶವ. ಇದರಿಂದ ರಮಾದೇವೇರೂ ಗ್ರಾಹ್ಯವೆಂದರ್ಥ. ಮತ್ತು ಕೇಶವ ಶಬ್ದದಿಂದ ಅವ್ಯಕ್ತತತ್ವ, ತದಭಿಮಾನಿ ರಮಾದೇವರು ಅಂತಲೂ ಅರ್ಥ. ಅವ್ಯಕ್ತತತ್ವಕ್ಕೆ ನಿಯಾಮಕ ಕೇಶವರೂಪಿ ಪರಮಾತ್ಮ ಎಂತ ಶಾಸ್ತ್ರದಿಂದ ಸಿದ್ಧವು. ಅವ್ಯಕ್ತತತ್ವವು ಲಕ್ಷ್ಮೀ-ತತ್ವವು. ಇದರಿಂದ (ಅತ ಏವ) ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವೇರೂ ಬಂದಂತಾಯಿತು. ಲಕ್ಷ್ಮೀ ಆರಂಭಮಾಡಿ ತೃಣಾಂತದವರೆಗೂ ಶುಭಪ್ರದನಾದವನು ವಾಸುದೇವನೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಆದ್ದರಿಂದ ರಮಾವಿಷಯಕ ಅಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ ಸಮಾಧಾನ ಬಂದಂತಾಯಿತು. ಇನ್ನೊಂದು ಅಕ್ಷೇಪ-ತತ್ವವನ್ನಾಸದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಾಣೀಭಾರತಿಯರು ಎಂದು ಹೇಳತಕ್ಕ ಅವ್ಯಕ್ತತತ್ವವಿದೆಯಲ್ಲ ಎಂದರೆ, ಅಲ್ಲಿ ಅವ್ಯಕ್ತತತ್ವ ಮಹತ್‌ತತ್ವದೊಳಗೆ ವಿಭಾಗವಾದದ್ದು ಎಂದು 'ಕಾರ್ಯ'ದಲ್ಲಿ 'ಕಾರಣ' ಒಳಗೊಂಡದ್ದು ಎಂಬ ವಿವಕ್ಷೆ ಗ್ರಂಥಾಂತರದಲ್ಲಿ ವಿವಿತವಾಗಿದೆ. ರಮಾಭಿಮನ್ಯವಾದ ಅವ್ಯಕ್ತತತ್ವಕ್ಕೆ ಕೇಶವ. ಅವ್ಯಕ್ತದಿಂದ ಸೃಷ್ಟವಾದದ್ದು ಮಹತ್‌ತತ್ವ. ಇದರಲ್ಲಿ ವಿಭಾಗವಾದದ್ದು ಅವ್ಯಕ್ತತತ್ವ. ಈ ಎರಡಕ್ಕೂ ನಾರಾಯಣ. ಈ ಪ್ರಕಾರ ಅವ್ಯಕ್ತತತ್ವಗಳು ಎರಡು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವ್ಯಕ್ತತತ್ವವಿಷಯಕವಾದ ಅಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ ಹೀಗೆ ಸಮಾಧಾನ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಇನ್ನು ರಮಾದೇವೇರಿಗೆ ಕೊಡತಕ್ಕ ಶುಭ ದಾವದೆಂದರೆ, ನಿತ್ಯನೂತನ ನೂತನವಾದ ತನ್ನ ವಿಭವ ತೋರಿಸಿ ಅನಂದಮಗ್ನಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡೋಣವೇ ರಮಾದೇವೇರಿಗೆ ಲಭಿಸುವ ಶುಭ ಎಂದು ಸಮಾಧಾನವು. ಹಾಗಾದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಶುಭ ದಾವುದೆಂದರೆ ರಮಾದೇವೇರನ್ನು ಆತ್ಮಾಶ್ಚರ್ಯಗೊಳಿಸತಕ್ಕ 'ಸ್ವರಮಣ' ಪೆಂಬುದೇ ಅವನ ಶುಭವು. ಅಲ್ಲದೇ ಪರಮಾತ್ಮನಾದರೋ ರಮಾಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ತೃಣಾಂತ ತ್ರಿವಿಧ ಜೀವರಿಗೆ ಈಶನಾದವನು. ಅವನು ಬೇರೆ ಈಶರಿಂದ ರಹಿತನೆಂಬುದು

ಅನೀಶ ಜೀವರೆಂಬೋ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಸರ್ವೇಶ ಪರಮಾತ್ಮನೆಂತಲೂ ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು. ಅವಗೆ ಅನ್ಯ ಈಶನಿಲ್ಲ. ರಮಾದೇವೇರು ನಿತ್ಯಮುಕ್ತರಾದ ಕಾಲಕ್ಕೂ ಜೀವಲಕ್ಷಣವಾದ ಅಸ್ವತಂತ್ರಲಕ್ಷಣದಿಂದ “ ಅಕ್ಷರಜೀವಳಂತ ” ಕರಿಸೋಣದರಿಂದ “ ಅನೀಶಜೀವರೆಂಬ ” ಶಬ್ದದಿಂದ ರಮಾದೇವೇರೂ ಗ್ರಾಹ್ಯ. ರಮಾದೇವೇರಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ, ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ರುದ್ರದೇವರಲ್ಲಿ, ಹೀಗೆ ತಾರತಮ್ಯಾನುಸಾರ ಅಸ್ವತಂತ್ರ ಜೀತನರಲ್ಲಿ ಈಶತ್ವ ಹೇಳಿದೆಯಲ್ಲಾ ಎಂದು ಅಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿದರೆ ಇವರಲ್ಲಿ ‘ಸ್ವಾಧೀನ’ ಈಶತ್ವ ಇಲ್ಲವೆಂಬುವೇ ಉತ್ತರವೇ ಹೊರತು ಅನ್ಯಾಧೀನವಾದ ಈಶತ್ವವಿಲ್ಲವೆಂದಲ್ಲ. ಅನ್ಯಾಧೀನ ಈಶತ್ವ ಉಂಟು ಎಂದೇ ಅರ್ಥ. ‘ಅನೀಶರು’ ಜೀವರೆಂದೇ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಅನೀಶ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅರ್ಥವ್ವಯ. ಈ-ಪೂರ್ವೋಕ್ತ ಪ್ರಕಾರ ಸುಜ್ಞಾನವೆ ಸಮೀಚೀನ ಜ್ಞಾನವೆಂಬುದು ಇದೇನೆ. ಇಂಥಾ ಸುಜ್ಞಾನವನ್ನು ತಿಳಿದು ತದನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡುವದೇ ಬದುಕಿದ್ದಕ್ಕೆ ಫಲವೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ.

(ಗು.) “ವಾಸನಾದ್ವಾಸುದೇವೋಸಿ” ಎಂಬ ಭಾರತ ವಾಕ್ಯದಂತೆ ಮಾಯಾಪತಿ ಜಗದ್ವ್ಯಾಪಕ ಸರ್ವಭೂತನಿವಾಸಿ ಶ್ರೀವಾಸುದೇವನೇ ಬ್ರಹ್ಮರುದ್ರೇಂದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳ ಸಮೂಹಗಳಿಗೆ ಪರಮಮಂಗಳಕರವಾದ ಹರಿಸರ್ವೋತ್ತಮತ್ವ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಅ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಸ್ವರೂಪಾನಂದಾವಿರ್ಭಾವ ಮಾಡಿ ಮುಕ್ತಿಪ್ರದನಾಗುವ ಶ್ರೀಹರಿ. ಇನ್ನು ದೈತ್ಯಸಮೂಹಕ್ಕೆ ಅಶುಭವಾದ ಅಜ್ಞಾನದಿಂದ ಅದ್ವೈತ ಮಾರ್ಗ ಪ್ರದರ್ಶನಮಾಡಿ ದುಃಖಸ್ವರೂಪ ವ್ಯಕ್ತಮಾಡಿ ದುರ್ಗತಿಯಾದ ಅಂಧತಮಸ್ಸು ಕೊಡುವಂಥಾತ.

ಇಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಶ್ರೀನಾರಾಯಣ ದ್ವೇಷಾಸೂಯರಹಿತನೆಂದು ಶ್ರುತಿಸ್ಪೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ. ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಶುಭಪ್ರದ, ದೈತ್ಯರುಗಳಿಗೆ ಅಶುಭಪ್ರದ. ಹೀಗೆ ಪಕ್ಷಪಾತ ಮಾಡಲು ಏನು ಕಾರಣವೆಂದು ಶಂಕಾ ಬಂದರೆ ಲೋಕದೃಷ್ಟಾಂತ. ಪೃಥಿವಿ ಅಪ್ಪು ತೇಜ ಅದಿ ಪಂಚಭೂತಗಳಲ್ಲೇ ಫಲಭೇದ ಕಂಡರೂ ದ್ವೇಷಾಸೂಯೆಗಳಿಲ್ಲವೆಂದು ನಿರ್ಧಾರ ಹೇಗೋ ಭಗವಂತನಲ್ಲೂ ಹಾಗೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಅದು ಹಾಗೆಂದರೆ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ನವಧಾನ್ಯಗಳನ್ನು ಬಿತ್ತತಾರೆ. ದಾವ ದಾವ ಬೀಜಗಳಂತೆ ಸಸಿಗಳು ಭಿನ್ನ ಭಿನ್ನವಾಗಿ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತವಾಗತವೆ. ಇದರಿಂದ ಭೂಮಿಗೆ ದ್ವೇಷಾಸೂಯಾ ದೋಷ ಬರತದೆಯೇ ? ಇಲ್ಲವಷ್ಟೆ. ಹೀಗೆಯೇ ಇಕ್ಷುದಂಡ (ಕಬ್ಬು) ಕದಳೀವೃಕ್ಷ, ಆಮ್ರವೃಕ್ಷ, ಬೇವಿನವೃಕ್ಷಗಳಿಗೆ ಒಂದೇ ಪ್ರಕಾರ ವೃಷ್ಟಿ ಆಗತದೆ. ಆದರೆ ದರದರ ಸ್ವಭಾವಾನುಸಾರ ತತ್ತ್ವದ್ರಸಗಳು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತವಾಗತವೆ. ಇದೇ ರೀತಿ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಪರಿಮಳದ್ರವ್ಯ ಹಾಕಿದರೆ ಸುಗಂಧ ವ್ಯಕ್ತವಾಗತದೆ. ದುರ್ಗಂಧದ ಲಶುನ (ಬೆಳ್ಳುಳ್ಳಿ) ಏವಮಾದಿ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಹಾಕಿದರೆ ಅದರಂತೆ

ವಾಸನೆ ತೋರತದೆ. ಇದರಿಂದ ಅಗ್ನಿಗೆ ದ್ವೇಷಾಸೂಯೆಯ ದೋಷಾರೋಪಣೆ ಮಾಡುವುದು ಹೇಗೆ ಆಯುಕ್ತವೋ ಭಗವಂತನಲ್ಲೂ ಹಾಗೆಯೇ. ಇಂಥ ಜಡ-ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಈ ಪ್ರಕಾರ ಶ್ರೀಹರಿ ನಡೆಸತಾನೆ. ಇನ್ನು ನಿರ್ದೋಷ ಜ್ಞಾನಾನಂದಮಯ, ಕರುಣಾಸಮುದ್ರ, ಸರ್ವತ್ರಂತ್ರಸ್ವತಂತ್ರ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಗೆ ದ್ವೇಷಾಸೂಯೆ ಹ್ಯಾಂಗೆ ಕೂಡತದೆ. ಆ ಸ್ವಾಮಿ ದೇವದೈತ್ಯರ ಸ್ವಭಾವಾನುಸಾರ ಶುಭಾಶುಭಪ್ರದನಾಗಿ ಸರ್ವಾಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿ ಅವರವರ ಸ್ವಭಾವಾನುಸಾರ ಅವರ-ವರಿಗೆ ಶುಭಾಶುಭ ಫಲಗಳನ್ನು ನೀಡತಾನಾದಕಾರಣ ಅವನಿಗೆ ಯಾವ ದೋಷವ ಅಟಲಾರದೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಸತ್ಪರದಸ್ಯಮ ತ್ರಿವಿಧಜೀವರುಳ್ಳ ಚೇತನಾಚೇತನಾತ್ಮಕ ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಶ್ರೀಕೇಶವನೇ ಈಶನೆಂದೂ (ಅವನಿಗೆ ಬೇರೆ ಯಾರೂ ಈಶರಿಲ್ಲವೆಂದೂ-ಅನೀಶ) ವೇದದಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಕೊಂಡಾಡತಾರೆ. ಇದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಜೀವರು ಅನೀಶರು, ರಮಾಬ್ರಹ್ಮಾದಿಸಮಸ್ತರೂ ಅಸ್ವತಂತ್ರರು. ಆ ಹರಿಯು ದಾಸರು ಎಂಬ ಈ ಸಮೀಚೀನ ಜ್ಞಾನವೇ ಸುಜ್ಞಾನ. ಇಂಥಾ ಸುಜ್ಞಾನದಿಂದ ಲಕ್ಷ್ಮೀವಲ್ಲಭನ ಗುಣಗಳ ತಿಳಿದು ಭಜಿಸುವುದೇ ಫಲವಿದು ಬಾಳ್ವದಕೆ.

ವಾಸವ-ದೇವೇಂದ್ರ, ಮುಖ-ಮೊದಲಾದ, ವಿಬುಧ-ದೇವತೆಗಳ, ನಿಚಯಕ್ಕೆ-ಗುಂಪಿಗೆ, ಸಮೂಹಕ್ಕೆ, ಅನೀಶ-೧. ಬೇರೆ ಈಶ (ಒಡೆಯ)ರಿಲ್ಲದವನು, ಸ್ವತಂತ್ರ. ೨. ಒಡೆಯನಲ್ಲದವನು, ದಾಸ, ಅಸ್ವತಂತ್ರ.

(ಭೀ.) 'ಯಥಾ ದಾರುಮಯೀ ನಾರೀ ಯಥಾ ಯಂತ್ರಮಯೋ ಮೃಗಃ | ಏವಂ ಭೂತಾನಿ ಮಘವನ್ ಈಶತಂತ್ರಾಣಿ ವಿದ್ವಿ ಭೋಃ ||' ಎಂದರೆ "ಹೇ ಇಂದ್ರ, ಕಟ್ಟಿಗೆಯಿಂದ ಮಾಡಿದ ಹೆಣ್ಣುಗೊಂಬೆಯಂತೆಯೂ, ಕೀಲುಗಳಿಂದ ಚಲಿಸುವ ಮೃಗದಂತೆಯೂ ಜೀವರೆಲ್ಲರೂ ಈಶಾಧೀನರೆಂದು ತಿಳಿ" ಎಂದು ಭಾಗವತದಲ್ಲಿ, "ಈಶ್ವರಃ ಸರ್ವಭೂತಾನಾಂ ಹೃದ್ವೇಶೇಽರ್ಜುನ ತಿಷ್ಠತಿ | ಭ್ರಾಹ್ಮಣಾನ್ ಸರ್ವಭೂತಾನಿ ಯಂತ್ರಾರೂಢಾನಿ ಮಾಯಯಾ ||" ಎಂದರೆ "ಹೇ ಅರ್ಜುನ, ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸಕಲ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಹೃದಯದಲ್ಲಿದ್ದು, ತನ್ನ ಇಚ್ಛೆಯಂತೆ ಅವರೆಲ್ಲರನ್ನೂ ಯಂತ್ರಾಧೀನವಾದವರೆಂತೆ ಸುತ್ತಿಸುತ್ತಾನೆ" ಎಂದು ಭಗವದ್ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವಂತೆ ಶ್ರೀಹರಿಯೊಬ್ಬನೇ ಸ್ವತಂತ್ರನೆಂದೂ ಇತರ ಸಮಸ್ತರೂ ಅವನ ಅಧೀನರೆಂದೂ ತಿಳಿದು ಬರುತ್ತದೆ.

ಮನೋವಾಕ್ಯಾಯದೋಳ(ದಲ)ನುಭವಿಸುವ ದಿನ |

ದಿನದಿ ವಿಷಯ ಸಾಧನಗಳನು ||

ಅನಿಲಾಂತರ್ಗತ ವನರುಹದಳ ಲೋ |

ಚನಗರ್ಪಿಸಿ ನಾ ದಾಸ(ದಾಸನು ನಾ) ನೆಂಬುದೇ

||೪||

(ಇದು ಇತರ ಆವೃತ್ತಿ (ಪಾಠ)ಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರನೆಯ ನುಡಿಯಿಂದಿದೆ)

ಮನೋವಾಕ್ಯಾಯ—ಮನಸ್ಸು, ವಾಗಿದ್ರಿಯ, ಕಾಯ ಶಬ್ದದಿಂದ ದೇಹಕ್ಕೆ ಅನುಸರಿಸಿದ ಉಳಿದ ಒಂಬತ್ತು ಇಂದ್ರಿಯಗಳು, ಅಂತು ಏಕಾದಶೇಂದ್ರಿಯಗಳು, ದೊಳು—ಇವುಗಳಿಂದ, ಅನುಭವಿಸುವ—ಅನುಭವಮಾಡತಕ್ಕ, ದಿನದಿನದಿ—ಪ್ರತಿದಿನದ ಲಕ್ಷಣದ, ವಿಷಯ—ನೇತ್ರಕ್ಕೆ ನೋಡೋಣ ವಿಷಯ, ಶ್ರವಣಕ್ಕೆ ಕೇಳೋಣ ವಿಷಯ, ಜಿಹ್ವೆಗೆ ರಸ ಆಸ್ವಾದನ ವಿಷಯ, ಹೀಗೆ ಏತಾದೃಶ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಂದ ಭೋಗಮಾಡತಕ್ಕ ಏತಾದೃಶ ವಿಷಯಗಳ, ಸಾಧನಗಳನ್ನು—ವಿಷಯಗಳಿಗೆ ಸಾಧನಗಳೆಂದರೆ, ಕಣ್ಣಿಗೆ ರಕ್ತ ನೀಲಾದಿ ದ್ರವ್ಯಗಳು, ಕಿವಿಗೆ ಶಬ್ದಾದಿಗಳು, ಜಿಹ್ವೆಗೆ ಷಡ್ರಸಾದಿಗಳು, ಇವೇಯೇ ವಿಷಯಸಾಧನಗಳು. ಇಂಥ ವಿಷಯಸಾಧನಗಳು, ವಿಷಯಗಳು ಅವುಗಳ ಭೋಗಗಳು, ಇದೇ ಪ್ರಕಾರ ಏಕಾದಶೇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೂ ಯೋಜನಾ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಈ ವಿಧ ವಿಭಜನದಿಂದ ತಿಳಿದವನಾಗಿ ಆಯಾ ಇಂದ್ರಿಯಾಂತರ್ಗತನಾದ, ಅನಿಲಾಂತರ್ಗತ—ಭಾರತೀರಮಣ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣಾಂತರ್ಗತನಾದ, ವನರುಹದಳಲೋಚನಗೆ—ಕಮಲದಳಗಳೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿ ಏಕಾಸವಾದ ನೇತ್ರಗಳುಳ್ಳ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ, ಅರ್ಪಿಸಿ—ಆಯಾ ಭಗವದ್ರೂಪಗಳಿಗೆ ಐಕ್ಯಚಿಂತನ ಮಾಡತಾ, ನಾ ದಾಸನೆಂಬುದೇ—(ಅವನ) ದಾಸನು ನಾನೆಂಬೋದೇ, ಅನಾದ್ಯನಂತಕಾಲದಿಂದಲೂ 'ದಾಸೋಽಹಂ' ಎಂಬ ಸ್ವಭಾವವೇ ಹೊರತು 'ಸೋಽಹಂ' ಎಂಬ ಸ್ವಭಾವದವನಲ್ಲ ಎಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿ ಉಪಾಸನಾ ಮಾಡೋಣವೇ ಬದುಕಿದ್ದಕ್ಕೆ ಫಲ ಎಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಸರ್ವದಲ್ಲಿ, ಸರ್ವವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ ಇದೇ ಅನುಸಂಧಾನವಿರಬೇಕು.

(ಗು.) ಪ್ರತಿ ಪ್ರತಿ ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಅನುಭವಿಷ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಮನೋಭಿಮಾನಿ ಸದಾಶಿವನಂತರ್ಗತ ಶ್ರೀಸೀತಾಪತಿ ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರದೇವರಿಗೆ ನಿಯೋಗಿಸಿ ಕಾಯಾ ವಾಚಾ ಮನಸಾ ತ್ರಿಕರಣಶುದ್ಧಿಯಿಂದ ತನ್ನಿಂದಾಗೋ ಸಾಧನಗಳನ್ನು ಭಾರತೀರಮಣಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣಾಂತರ್ಗತ ನಾರಾಯಣಿಗೆ ಸಮರ್ಪಣಮಾಡಿ ಅಹಂಭಾವ ಮೊದಲಾದ ಅರಿಷಡ್ವರ್ಗಗಳ ತ್ಯಜಿಸಿ ನಾರಾಯಣನ ಆಜ್ಞಾಧಾರಕನಾಗಿ ಹರಿದಾಸನೆಂಬುವದು ಸಫಲ. ಕಾಯಾ ವಾಚಾ ಮನಸಾ ಅನುಭವಮಾಳ್ವ ವಿಷಯಸಾಧನಗಳನ್ನು ದಾವ ಪ್ರಕಾರ ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಸಮರ್ಪಣ ಮಾಡಬೇಕೆಂದರೆ ಚತುರ್ವಿಂಶತಿತತ್ತ್ವಗಳಲ್ಲಿ ತತ್ತ್ವಪತಿಗಳ ಆಂತರ್ಗತನಾದ ಶ್ರೀನಾರಾಯಣ ಪ್ರೇರ್ಯ.

ಪ್ರೇರಕನೆಂದು ಮಹಾವಿಶ್ವಾಸ ಪೂರ್ವಕ ಜ್ಞಾನಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಆ ಸ್ವಾಮಿಯ ಮಹಾ-ಮಹಿಮೆಗಳ ತಿಳಿದು ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡಿ ಮುಕ್ತಿಯೆಂಬ ಫಲವೈದೋದು ಬಾಳ್ವದಕೆ ಫಲ. ಕಾಯಾ ವಾಚಾ ಮನಸಾ ಮೂರರೊಳಗೆ ಒಂದು ಕರಣರಹಿತವಾದರೆ ಫಲ-ರಹಿತವಾಗಿ ನಿಷ್ಫಲವಾಗುವುದು.

ಅನಿಲಾಂತರ್ಗತ-(ಭಾರತೀರಮಣ ಮುಖ್ಯ) ಪ್ರಾಣಾಂತರ್ಗತ. ಅನಿಲ-ವಾಯು, ವನ-ರುಹ-ದಳ-ಲೋಚನ - ವನ-ನೀರಿನಲ್ಲಿ, ರುಹ - ಬೆಳೆಯುವುದು. ವನರುಹ-ಕಮಲ. ಅದರ ದಳದಂತೆ, ಲೋಚನ-ಕಣ್ಣುಗಳುಳ್ಳವನು (ಪುಂಡರೀಕಾಕ್ಷ -ವಿಷ್ಣು)

(ಭೀ) ೧. 'ಆಮೋಘಃ ಪುಂಡರೀಕಾಕ್ಷಃ' 'ಪದ್ಮನಾಭೋಽರವಿಂದಾಕ್ಷಃ' (ವಿಷ್ಣು ಸಹಸ್ರನಾಮ) ಎಂಬಂತೆ ಕಮಲದಳಲೋಚನವೆಂಬ ಶಬ್ದವು ಆ ಶ್ರೀಹರಿಯ ನಿತ್ಯಾನಂದ ಸೂಚಕವಾಗಿದೆ. ೨. ಜೀವನು ನಿತ್ಯಬದ್ಧನೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದೇ ದಾಸ ಭಾವವು.

ಪಂಚಭೇದಯುತ ಪ್ರಪಂಚವು (ಸು) ಸತ್ಯ ನಿ |

ರಿಂ(ರೆಂ)ಚಿ ಭವಮುಖ (ರು) ಬಲಿ ವಂಚಕಗೆ ||

ಸಂಚಲ (ಚಂಚಲ) ಪ್ರತಿನೆ ಅಚಂಚಲ ಪ್ರಕೃತಿಯು |

ಸಂಚಿಂತಿಸಿ ಮುದ(ಮೂ)ಲಾಂಛಿತನಹುದೆ

||೫||

ಪಂಚಭೇದ - ಎಂಬುದು ಜೀವ ಪರಮಾತ್ಮರಲ್ಲಿ ತಿಳಿಯತಕ್ಕ ಭೇದವು. ಜೀವರ ನಾಶರಹಿತವಾದ ಅನಾದಿಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಹೇಳಿದ್ದು. ಪಂಚ ಭೇದಕ್ಕೆ ವಿವರ; ಜೀವರು ಎರಡು ಪ್ರಕಾರ. (i) ಸ್ಥಾವರ ಎಂತಲೂ (ii) ಜಂಗಮ ಎಂತಲೂ ಎರಡು ಪ್ರಕಾರ. ಎಂಭತ್ತನಾಲ್ಕುಲಕ್ಷ ಯೋನಿಜಾತರಾದ ತ್ರಿವಿಧ ಜೀವರು ಇದರಲ್ಲೇ ಅಂತರ್ಭೂತರು. ಸ್ಥಾವರ ಎಂದರೆ ವೃಕ್ಷಾದಿ ಜೀವರು; ಚಲನಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡದೇ ಉತ್ಪತ್ತಿಸ್ಥಾನದಲ್ಲೇ ವೃದ್ಧಿಕ್ಷಯಾದಿಗಳು ಆಗತಾ ಇರತಕ್ಕ ಲಕ್ಷಣ ಉಳ್ಳವರು. ಇದು ಅನುಭವಾರ್ಥ ಲೋಕದೃಷ್ಟಾಂತ ತೋರಿಸಿದ್ದು. ವೃಕ್ಷಾದಿ 'ಸ್ವರೂಪ'ದಿಂದ ಅನಾದ್ಯನಂತ ಕಾಲಕ್ಕೂ ನಾಶರಹಿತವಾದ ಸ್ವರೂಪ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳ ಜೀವರು 'ಸ್ಥಾವರ' ಜೀವರು. 'ಜಂಗಮ' ಜೀವರು ಇದ್ದಲ್ಲಿರದೇ ಕರಚರಣಾದಿ ಅವಯವ ಯುಕ್ತರಾಗಿ ಇತಸ್ತತಃ ಸಂಚರಿಸತಕ್ಕವರು; ಇದು ಲೋಕ-ದೃಷ್ಟಾಂತ ಹೇಗೋ ಹಾಗೆ ಸ್ವರೂಪಸ್ವಭಾವದಲ್ಲಿ ಕರಚರಣಾದಿ ಅವಯವವಿಶಿಷ್ಟರಾಗಿ ಇರತಾರೆ, ಇವರು ಚಲನ ಸ್ವಭಾವದವರು. ಅಂತೂ ಉಭಯ ವಿಧ ಜೀವರು. ಉಭಯವಿಧದಲ್ಲಿ, ಒಂದೊಂದರಲ್ಲಿ ಅವಾಂತರಭೇದಗಳು ಅಸಂಖ್ಯಾತವಾಗಿ ಇರತವೆ.

ಸ್ಥಿತಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸ್ಥಾವರಜೀವರಿಗೆ ಜಂಗಮದೇಹವೂ, ಜಂಗಮಜೀವರಿಗೆ ಸ್ಥಾವರ-
ದೇಹವೂ ಕರ್ಮವಶಾತ್ ಬರೋದಾಗತದೆ. ಆಯಾ ಜೀವರಿಗೆ ಆಯಾ ದೇಹವೇ
ಬರತದೆ ಎಂಬ ನಿಯಮವಿಲ್ಲ. ಪಂಚಭೇದ ಎಂದರೆ—(i) ಜೀವ-ಜೀವ ಭೇದ
ಅಂದರೆ ಜಂಗಮ - ಜಂಗಮರಲ್ಲಿಯೇ ಭೇದ. ಗಜ - ಮನುಷ್ಯರಂತೆ. ಇದು
ಸಮೂಹವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿದ ಭೇದವು. ಅವಾಂತರಭೇದವೆಂದರೆ (ಚತುಷ್ಟಾದ-
ಗಕಲ್ಲಿ) ಅನಿಗೆ-ನಾಯಿ, ಜೀವ-ಜೀವ ಭೇದ ಒಂದು. (ii) ಇದರಂತೆ ಒಂದು ಜಡ-
ಜೀವಕ್ಕೂ ಇನ್ನೊಂದು ಜಡಜೀವಕ್ಕೂ ಭೇದ. (iii) ಜಡಕ್ಕೂ, ಜೀತನ ಜೀವಕ್ಕೂ
ಪೂರ್ವೋಕ್ತ ಪ್ರಕಾರ ಭೇದ ಒಂದು. (iv) ಜಡ(ಜೀವ)ಕ್ಕೂ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೂ
ಭೇದ ಒಂದು. (v) ಜೀತನಜೀವಕ್ಕೂ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೂ ಭೇದ ಒಂದು.
(ಮುಂದಿನ ಪುಟದಲ್ಲಿ ಜಡ ವ್ರಕ್ತಿಯೆಂಬುದು ಜಡ-ಜೀವ ಶಬ್ದದಿಂದ ಗ್ರಾಹ್ಯ-
ವೆಂದಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ ಪಂಚಭೇದ ಸರಿಯಾಯಿತು.) ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವೇರ ಭೇದ ಹೇಳಿಲ್ಲ-
ವೆಂದರೆ ರಮಾದೇವೇರು ಜೀವಲಕ್ಷಣವಾದ ಅಸ್ವತಂತ್ರ ಲಕ್ಷಣದಿಂದ ಯುಕ್ತರಾದವ-
ರಾದ್ದರಿಂದ ಜೀವ-ಜೀವರ ಭೇದದಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಭೂತರೆಂದು ಒಂದು ಪಕ್ಷ. ಮತ್ತೊಂದು
ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ರಮಾವೇವೇರು ಅಕ್ಷರರು. ಈಶಕೋಟಿಪ್ರವಿಷ್ಟಳು. ಅಕ್ಷರರಾದ
ರಮಾಮಧುಸೂದನರಿಗೆ ಪೃಥಕ್, ಭೇದವೆಂದೂ, ಈ ರೀತಿ ಆರು ಭೇದವೆಂದು
ಗಣನೆ, ಹೇಗಿದ್ದರೂ ಪ್ರಮೇಯವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಅಕ್ಷರಳಾಗಿದ್ದರಿಂದ ಈಶಕೋಟಿ-
ಪ್ರವಿಷ್ಟಳು. ಅಸ್ವತಂತ್ರಳಾದ್ದರಿಂದ ಜೀವಕೋಟಿಪ್ರವಿಷ್ಟಳು. ಹೀಗೆ ಉಭಯವೂ
ಉಂಟು. ಹೇಗೆ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದರೂ ಬಾಧಕವಿಲ್ಲ. ಶಾಸ್ತ್ರವಿರುವುದಿಲ್ಲ.
ಪಂಚಭೇದ ಹೇಳೋಣದರಿಂದ ತಾರತಮ್ಯವು ಅರ್ಥಾತ್ ಸಿದ್ಧವು. ಇರುವೆ ಕಡೆವು,
ಆನೆಯು ದೊಡ್ಡದೆಂದು ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ಉಚ್ಚಾರ ಮಾಡದಿದ್ದರೂ ಅರ್ಥಾತ್
ಸಿದ್ಧವಿರುವಂತೆ ಪಂಚಭೇದ ಹೇಳೋಣದರಿಂದ ತಾರತಮ್ಯವು ಸಿದ್ಧವೆಂದು ಹೇಳಿ-
ದಂತಾಯಿತು. 'ತಾರತಮ್ಯ' ಎಂದರೆ ಇವನಕ್ಕಿಂತ ಅವನು ಬಲಜ್ಞಾನಾದಿಗಳಿಂದ
ಉತ್ತಮ (ಅಥವಾ ಕಡಿಮೆ) ಯಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ತೃಣಜೀವರಾರಂಭಿಸಿ ತಾರ-
ತಮ್ಯಾನುಸಾರ ಪರಮಾತ್ಮನು ಸರ್ವೋತ್ತಮ. ಅವನಿಗೆ ಉತ್ತಮರಾರೂ ಇಲ್ಲವೇ
ಇಲ್ಲ. ಮತ್ತು 'ಯಂತ' ಎಂಬ ಪದಪ್ರಯೋಗದಿಂದ ಪಂಚಭೇದವೆಂಬುದು
ತಾರತಮ್ಯ ಯುಕ್ತವಾದದ್ದು ಎಂದಂತಾಯಿತು. ಇಲ್ಲಿ 'ಯಂತ' ಶಬ್ದವನ್ನು
ಆವರ್ತನ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಪ್ರಪಂಚ-ಪ್ರಕೃಷ್ಟವಾದ ಪಂಚವಿಧ ಜೀವರು :-
(1) ಬ್ರಹ್ಮನಾರಘ್ಯ ಶತಸ್ಥ ಪರ್ಯಂತ ತತ್ವೇಶರು 'ದೇವ' ಶಬ್ದ ವಾಚ್ಯರು.
(2) ಬಲ್ಯಾದಿ ಪುಷ್ಕರಾಂತರು ಕರ್ಮಜದೇವತೆಗಳು. (3) ದೇವಯೋನಿಜರಾದ
ಆಜಾನಜರು ದೇವಗಂಧರ್ವರ ಪರ್ಯಂತ. (4) ಮಾನುಷ ಗಂಧರ್ವರಾರಘ್ಯ
ಮನುಷ್ಯೋತ್ತಮರವರೆಗೂ, ಮತ್ತು (5) ಪಶ್ಚಾದಿ ತೃಣಾಂತರವರೆಗೂ ಏಕ-

ಬಿಂಬೋವಾಸಕರೆಂದು ಹೀಗೆ ಪಂಚವಿಧಜೀವರು. ತ್ರಿವಿಧರು ಯೋಗ್ಯ ಅಯೋಗ್ಯ-
ರಂಬ ಭೇದದಿಂದ ಆಯಾ ಸಮೂಹಭೇದದಿಂದ ಇದರಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಭೂತರೆಂದು ತಿಳಿಯು
ಬೇಕು. ಇದು ಸುಸತ್ಯ - ಈವಿಧ ತ್ರಿವಿಧ ಜೀವರು ಪೂರ್ವೋಕ್ತ ಪ್ರಕಾರ
ತಾರತಮ್ಯ ಪಂಚಭೇದದಿಂದ ನಾಶರಹಿತರಾಗಿ ಛಂದಾಗಿ ಸತ್ಯರಾಗಿರತಕ್ಕವರು
ಎಂದರ್ಥ. ವಿರಿಂ(ರಂ)ಚಿಭವ ಮುಖ-ಬ್ರಹ್ಮರುದ್ರ ಮೊದಲಾದವರಿಂದಾರಂಭಿಸಿ
ಪೃಥ್ವೀತ ತ್ರಿವಿಧ ಜೀವರು, ಬಲಿವಂಚಕಗೆ - ಬಲಿಯನ್ನು ವಂಚಿಸಿದ ವಾಮನ
ದೇವರಿಗೆ. ಸಂಚಲ-('ಜಂಚಲ' ವೆಂಬುದು ಪಾರಭೇದವೆಂದು ಇದರಿಂದ ತೋರು-
ತ್ತಿದೆ.) ಪರಮಾತ್ಮಗೆ ಆವಾಸಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯ ಅಧಿಷ್ಠಾನಭೂತರಾದ, ಸಂ ಉತ್ಕೃಷ್ಟ-
ರಾದ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ಜಂಗಮಜೀವರು, ಚಲಶ್ರುತಿಮೆ-ಚಲನ ಮಾಡತಕ್ಕ ಪ್ರತಿಮಾ
ಎಂತಲೂ, ಅಚಂಚಲ - ಚಲನರಹಿತರಾದ ವೃಕ್ಷಾದಿ ಸ್ಥಾವರ ಜೀವರೆಂತಲೂ,
ಪ್ರಕೃತಿಯು-ಪ್ರಕೃತಿ ಶಬ್ದದಿಂದ ರಮಾದೇವರು ಗ್ರಾಹ್ಯ, ರಮಾದೇವರೂ
ಕೂಡ ಪ್ರತಿಮಾ ಸಾದೃಶ್ಯರು. ಪ್ರಕೃತಿ ಶಬ್ದದಿಂದ ಜಡಪ್ರಕೃತಿಯು ಅಚಂಚಲ-
ಪ್ರಕೃತಿಯೆಂದೂ ಗ್ರಾಹ್ಯವೇ. ಪಂಚಭೇದ ಹೇಳಿದ ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಜಡಪ್ರಕೃತಿ-
ಯೆಂಬುದು ಜಡ-ಜೀವ ಶಬ್ದದಿಂದ ಗ್ರಾಹ್ಯವು. ಈ ಪ್ರಕಾರ ಸಂಚಲ ಪ್ರತಿಮೆ-
ಅಚಂಚಲ ಪ್ರತಿಮೆ (ಪ್ರಕೃತಿ) ಎಂಬೋಣದರಿಂದ ಸ್ಥಾವರಜೀವರು ಜಂಗಮ-
ಜೀವರು, ರಮಾದೇವರು, ಜಡಪ್ರಕೃತಿ ಹೀಗೆ ಸರ್ವವೂ ಪರಮಾತ್ಮಗೆ (ಬಲಿ-
ವಂಚಕಗೆ) ಪ್ರತಿಮಾರೂಪವೆಂದರ್ಥ. ಸಂಚಿಂತಿಸಿ-ಪೂರ್ವೋಕ್ತ ಪ್ರಕಾರ ಬಿಂಬ-
ರೂಪಿ ಹರಿಯನ್ನು ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಛಂದಾಗಿ ಧ್ಯಾನಪೂರ್ವಕ ಚಿಂತಿಸಿ, ಮುಂದೆ-
ಲಾಂಛಿತ-ಸಂತೋಷಪಡುವದೇ, ('ಮೂಲಾಂಛಿತ' ಪಾರಭೇದ, ಅಹಂ ಮಮ
ಎಂಬುದರ ಮೂಲವನ್ನು ಭೇದಿಸುವುದೇ) ಬದುಕಿದ್ದಕ್ಕೆ ಫಲ.

(ಗು.) ಪಂಚಭೇದ ಹೇಗೆಂದರೆ:— ೧. ಜೀವಜೀವರಿಗೆ ಭೇದ. ೨. ಜಡ-
ಜಡ ಭೇದ. ೩. ಜೀವಜಡ ಭೇದ. ೪. ಜೀವೇಶ್ವರರಿಗೆ ಭೇದ. ೫. ಜಡ-
ಪರಮಾತ್ಮಗೆ ಭೇದ. ಈ ಪ್ರಕಾರ ಭೇದ ಸತ್ಯ. ಈ ಭೇದ ಅನೇಕ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ
ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ.

ಪಂಚಭೇದಗಳ ವಿವರ

೧. ಜೀವಜೀವರಿಗೆ ಭೇದ — ಜೀವರು ಸಾತ್ವಿಕ-ರಾಜಸ-ತಾಮಸರು ಎಂದು
ಮೂರು ಪ್ರಕಾರ.

೨. ಜೀವರೊಳಗೆ ಸ್ಥಾವರ [ಅಚಲರು] ಜಂಗಮ [ಚಲರು] ಎಂದು ಭೇದ.

೩. ಜಂಗಮಜೀವರೊಳಗೆ ಪುರುಷರು. ಸ್ತ್ರೀಯರು ಎಂದು ಎರಡು ಭೇದ.

೪. ಸ್ಥಾವರರೊಳಗೆ ತೃಣ ವೃಕ್ಷಾದಿಗಳು, ಶಿಲಾ ಪರ್ವತಾದಿಗಳು ಎಂದು ಎರಡು

ಭೇದ. ತೃಣ ವೃಕ್ಷಾದಿಗಳಿಗೆ ವೃದ್ಧಿ ನಾಶ ಉಂಟು, ಶಿಲಾದಿಗಳಿಗೆ ವೃದ್ಧಿಯು ವರ್ಜ್ಯ.

೫. ಜೀವ-ಜಡ ಭೇದ ಹೇಗೆಂದರೆ ಜೀವರು ಚೇತನರು, ಜಡ ಅಚೇತನ.

೬. ಜೀವೇಶ್ವರರಿಗೆ ಭೇದ ಹೇಗೆಂದರೆ ಜೀವ ಅಸ್ವತಂತ್ರ, ವರ ಮಾ ತ್ವ ಸ್ವತಂತ್ರ—ಸರ್ವೇಶ.

ಆ ದಿ ನಾ ರಾ ಯ ಣ ಗೆ ಸಂಚಲ ಪ್ರತಿಮೆ ಬ್ರಹ್ಮರುದ್ರೇಂದ್ರಾದಿಗಳು ಸಮೀಚೀನವಾದ ಚಲನಪ್ರತಿಮೆಗಳು. ಪ್ರಕೃತಿಸಂಬಂಧವಾದ ತ್ರಿಗುಣಗಳು ಅಚಲ ಪ್ರತಿಮೆಗಳು ಎಂದು ಸಂಚಿಂತಿಸಿ—ಸಮೀಚೀನವಾದ ಜ್ಞಾನ ಭಕ್ತಿ ಪುರಸ್ಕರ ಚಿಂತನ ಮಾಡಿ 'ಮುದಲಾಂಭನವಾಹಗೆ' ಉನ್ನಾಹವೆಂಬೋ ಆನಂದೋದ್ರೇಕವುಳ್ಳವನಾಗಿ ಲೋಲಾಡುವದೆ ಫಲವಿದು ಬಾಳ್ವದಕೆ "ಜಲಜನಾಭನಿಗರಡು ಪ್ರತಿಮಿ-ಗಿಳಿಯೊಳಗೆ ಜಡ ಚೇತನಾತ್ಮಕ|ಅಚಲದೋಳೀರ್ವಗೆ" ಎಂದು ದಾಸಾರ್ಯರ ವಚನ.

ವಿರಿಂಚಿ—ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು, ಮುಖ-ಮೊದಲಾದ, ಬಲಿವಂಚಗೆ—ಬಲಿಯನ್ನು ವಂಚಿಸಿದ, ವಾಮನನಿಗೆ—ಶ್ರೀಹರಿಗೆ.

[ಭೀ.] ೧. 'ಪ್ರಪಂಚೋ ಭೇದಪಂಚಕಃ' ಎಂಬ ಪ್ರಮಾಣದಂತೆ ಪ್ರ—ಪ್ರಕೃಷ್ಟವಾದ, ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ, ಪಂಚ—ಐದು ಭೇದವುಳ್ಳದ್ದಾದ್ದರಿಂದಲೇ ಜಗತ್ತಿಗೆ 'ಪ್ರಪಂಚ'ವೆಂದು ಹೆಸರು. ೨. ಸುಸತ್ಯ—ಅದ್ವೈತ ಮತದಲ್ಲಿ ನತ್ಯವೇ ಎರಡು ಪ್ರಕಾರ—ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ಸತ್ಯ, ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕ ಸತ್ಯ. ಹೆಸರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸತ್ಯವಾದುದು, ಸ್ವಪ್ನದಲ್ಲಿ ಕಂಡ ಹಣದಂತೆ ಅಥವಾ ಕಪ್ಪೆಚಿಪ್ಪಿನಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಬೆಳ್ಳಿಯಂತೆ ನಿಜವಾಗಿ ಸತ್ಯವಾದುದು ಬ್ರಹ್ಮ ಒಂದೇ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸುಸತ್ಯ ಎಂದರೆ ಅವರು ಹೇಳುವ ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕ ಸತ್ಯ ಎಂದರೆ ಪ್ರಮಾಣಿಸಿದ್ದವಾದ ಸತ್ಯ ಎಂದರ್ಥ. ೩. ಶ್ರೀಹರಿಯ ಪ್ರತಿಮೆಗಳು ಚಲ-ಅಚಲಗಳೆಂದು ಎರಡು ವಿಧವಾಗಿರುವುವು. ಶ್ರೀಹರಿಯ ಮಹಾತ್ಮ್ಯಜ್ಞಾನವು ದೃಢವಾಗಿರುವ ದೇವ ಋಷ್ಯಾದಿಗಳೂ ಸನಕಾದಿ ಮಹಾಯೋಗಿಗಳೂ ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಚಲಪ್ರತಿಮೆಗಳು. ಶಾಲಗ್ರಾಮಗಳೂ. ಶ್ರೀಮುಷ್ಣ ತಿರುಪತಿ ಮೊದಲಾದ ಸ್ವಯಂವ್ಯಕ್ತ ಮೂರ್ತಿಗಳೂ, ವಿಧ್ಯುಕ್ತರೀತ್ಯಾ ಆವಾಹನಾದಿ ವಿಧಿಗಳಿಂದ ಹರಿಯ ಸಾನ್ನಿಧ್ಯವುಳ್ಳ ಶಿಲಾಲೋಹಾದಿ ಪ್ರತಿಮೆಗಳೂ ಅಚಲ ಪ್ರತಿಮೆಗಳೆನಿಸುತ್ತವೆ. ಈ ಉಭಯವಿಧ ಪ್ರತಿಮೆಗಳ ಯಥಾರ್ಥತೆಯನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ಅರ್ಚಿಸಬೇಕು.

ಪಂಚ ಋತುಗಳೆಲಿ ಪಂಚಾಗ್ನಿಗಳೆಲಿ |

ಪಂಚ ಪಂಚರೂಪವ ತಿಳಿದು ||

ಪಂಚ ಸುಸಂಸ್ಕಾರಾಂ[ರಂ]ಚಿತನಾಗಿ ದ್ವಿ |

ಪಂಚ ಕರಣದಲಿ ಪಂಚಕನರಿವು[ವ]ದೆ

||೬||

ಪಂಚ ಋತುಗಳಿಲಿ-ಋತುಗಳು ಆರು. ಇಲ್ಲಿ ಐದೊಂದು ಪ್ರಯೋಗ ಹೇಗಿಂದರೆ. ಆರು ಋತುಗಳು ನಿಜವೆ, ವಿವಕ್ಷಾಭೇದದಿಂದ ಐದು ಋತುಗಳಿಂದಿದ್ದಾರೆ. ಹೇಗಿಂದರೆ ಆರು ಋತುಗಳಲ್ಲಿ ಶರತ್-ಹೇಮಂತ ಎರಡು ಋತುಗಳು ಸಮಾನ ಧರ್ಮವುಳ್ಳವಾದ್ದರಿಂದ. ಆ ವಿವಕ್ಷೆಯಿಂದ ಎರಡು ಋತುಗಳನ್ನು ಒಂದು ಋತು-ವೆಂತಲೂ, ಉಳಿದ ನಾಲ್ಕು ಭಿನ್ನ ಭಿನ್ನ ಧರ್ಮವುಳ್ಳವಾದ್ದರಿಂದ ನಾಲ್ಕು ಋತುಗಳು ಎಂತಲೂ ಅಂತೂ ಐದು ಋತುಗಳು ಎಂದಿಲ್ಲಿ ಅರ್ಥ. ಮಾಸಸಂಕೇತದಿಂದ ಆರು. ಧರ್ಮಸಂಕೇತದಿಂದ ಐದು ಋತುಗಳು. ಈ ಋತುಗಳನ್ನು ಯಾಕೆ ಹೇಳಬೇಕೆಂದರೆ [ಸಾಧಕರು ತಮ್ಮ] ಆಯುಷ್ಯನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸಿ, ಅದನ್ನು ಸಾರ್ಥಕ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬಾಶಯದಿಂದ ಹೇಳಿದ್ದು. ಪಂಚಾಗ್ನಿಗಳಿಲಿ - ಉ ದ ರ ಪೋಷಣೆಗಾಗಿ ಭುಂಜಿಸಿದ ಯಾವತ್ತೂ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಭಗವದರ್ಪಿತಮಾಡಿ ಸಾರ್ಥಕ ಪಡೆಯಬೇಕೆಂದು ಉದ್ದೇಶ. ಈ ಪಂಚಾಗ್ನಿಗಳು 1. ಮುಖದಲ್ಲಿ ಆಹವನಿಯಾಗ್ನಿ, 2. ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಗಾರ್ಹಸ್ಥ್ಯಾಗ್ನಿ, 3. ನಾಭಿಯಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣಾಗ್ನಿ, 4. ಸವ್ಯ (ಬಲ) ಪಾರ್ಶ್ವದಲ್ಲಿ ನಾವಸತ್ತಿ, 5. ವಾಮ (ಎಡ) ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸಭ್ಯಂಜಿತಿ. ಅಂತೂ ಹೀಗೆ ದೇಹಗತ ಐದು ಅಗ್ನಿಗಳು. ಪಂಚ-ಪಂಚ-(ಪಂಚ-ಪಂಚ ಎಂಬ ಪದಗಳಿಗೆ $5 \times 5 = 25$ ಅನಿರುದ್ಧ-ಅನಿರುದ್ಧ, ಅನಿರುದ್ಧ-ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನ ಇತ್ಯಾದಿ ತೈತ್ತಿರೀಯೋಪನಿಷದೂಕ್ತ ಇಪ್ಪತ್ತೈದು ರೂಪಗಳಿಂದೂ ಅರ್ಥ ಇದೆ.) ಹತ್ತು ಭಗವದ್ರೂಪಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಪಂಚ ಋತುಗಳಲ್ಲಿ ಅನಿರುದ್ಧಾದಿ ನಾರಾಯಣಾಂತ ಐದು ರೂಪಗಳು, ಪಂಚಾಗ್ನಿಗಳಲ್ಲಿ ಅದೇ ಅನಿರುದ್ಧಾದಿ ನಾರಾಯಣಾಂತ ಭಗವದ್ರೂಪಗಳು ಐದು, ಅಂತೂ ಹತ್ತು ಭಗವದ್ರೂಪಗಳು ಅಂತ ಅರ್ಥ. ಭಾರತೀರಮಣಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣಾಂತರ್ಗತ ಅನಿರುದ್ಧಾದಿ ಐದು ರೂಪಗಳು ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಭೋಜನಪದಾರ್ಥಗಳ ಅಂತರ್ಗತ ಪಂಚ ರೂಪಗಳನ್ನು ಪಂಚಾಗ್ನಿ ಅಂತರ್ಗತ ಭಗವದ್ರೂಪಗಳಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸಬೇಕು. ಕಾಲ-ಸಾಂಕೇತವಾದ ಆಯುಷ್ಯನ್ನು ಋತುಗಳಂತರ್ಗತ ಭಗವಂತಗೆ ಅರ್ಪಿಸಬೇಕು, ಪಂಚ ಸುಸಂಸ್ಕಾರ-ಪಂಚ-ಮನಸ್ಸು, ಬುದ್ಧಿ, ಚಿತ್ತ, ಅಹಂಕಾರ, ಅಂತಃಕರಣ ಎಂಬ ಐದು ವೃತ್ತಿಗಳಿಂದರ್ಥ. ಈ ಐದರಲ್ಲಿಯೂ ಪೂರ್ವೋಕ್ತ ದಿಕ್ಪದರ್ಶನ ರೀತ್ಯಾ ಅನಿರುದ್ಧಾದಿ ಐದು ಭಗವದ್ರೂಪಗಳ ತಿಳಿದು ಐದು ವೃತ್ತಿಗಳಿಂದ ಜನಿತವಾದ, ಅನ್ಯರಿಗೆ ಅಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾದ ವ್ಯಾಪಾರಗಳ ಆಯಾ ವೃತ್ತಿ ಅಂತರ್ಗತ ಭಗವದ್ರೂಪಗಳಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸಬೇಕು. ಸುಸಂಸ್ಕಾರಾಂಚಿತನಾಗಿ-‘ಪಂಚ’ ಎಂಬುದರನ್ನು ಅವರ್ತನ ಮಾಡಿಕೊಬೇಕು. ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಉಪನಯನಾದಿ ಸಂಸ್ಕಾರ ಎಂದು

ಪ್ರಯೋಗವಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸಂಸ್ಕಾರ ಶಬ್ದದಿಂದ 'ಜನ್ಮನಾ ಜಾಯತೇ ಶೂದ್ರಃ' ಎಂಬ ಶೂದ್ರತ್ವ ಉಪನಯನ ಸಂಸ್ಕಾರದಿಂದ ಪರಿಹಾರವಾಗಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣತ್ವ ಪ್ರಾಪ್ತಿ ಹೇಗೋ ತದ್ವತ್ ಪಂಚಸಂಸ್ಕಾರ, ಪಂಚ ಮನೋವೃತ್ತಿಗಳು ಅಹಿಂಸಾ ಸಂಬಂಧವಾದ ವಿಷಯಾಸಕ್ತಿವುಳ್ಳವನಾಗಿ, ಅಹಂಮಮತಾದಿಂದ ಸಹಿತನಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನ ವಿಸ್ತೃತಿಯಿಂದ ಯುಕ್ತನಾಗಿ ದುಷ್ಟಸಂಸ್ಕಾರದಿಂದ ಯುಕ್ತವಾಗದೆ, ಅವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಸಮೀಚೀನ ಸಂಸ್ಕಾರ ಎಂಬುದು ಅಹಂಮಮತಾದಿಗಳನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿ ವಿಷಯ ಆಶಾ ದೂರ ಮಾಡಿ ನಿಷ್ಕಂಗನಾಗಿ, ಜ್ಞಾನ ಭಕ್ತಿ ವೈರಾಗ್ಯಗಳನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸುವುದೇ ಈ ಮನೋವೃತ್ತಿಗಳ ಐದಕ್ಕೆ ಸುಸಂಸ್ಕಾರವು. ಅಂಚಿತನಾಗಿ-ಇಂಥಾ ಸಂಸ್ಕಾರವನ್ನು ಅನುಭವಕ್ಕೆ ತಂದುಕೊಂಡು. ದ್ವಿಪಂಚಕರಣದಲ್ಲಿ - ಮನೋವೃತ್ತಿರಕ್ತವಾದ ಹತ್ತು ಇಂದ್ರಿಯಗಳಲ್ಲಿ ಅನಿರುದ್ಧಾದಿ ಐದು ರೂಪಗಳನ್ನು ಎರಡೂ ಪಂಚಕಗಳಲ್ಲಿ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಪಂಚಕನರಿವುದೇ-ಮನೋವೃತ್ತಿಗಳ ದ್ವಾರಾ ದಶೇಂದ್ರಿಯಜನಿತ ಕರ್ಮಗಳು ಆಯಾ ಇಂದ್ರಿಯಾಂತರ್ಗತ ಐದು ಭಗವದ್ರೂಪಗಳರಿತು ಅರ್ಪಿಸೋವನಾಗಬೇಕೆಂದರ್ಥ. ಇದರಿಂದ ಆ ಯು ಸ್ಸು ಸಾರ್ಥಕವಾಗತದೆ. ಭೋ ಜ ನ ಮಾಡುವದೂ ಸಾರ್ಥಕವಾಗುವುದು. ಏಕಾದಶೇಂದ್ರಿಯಗಳ ವ್ಯಾಪಾರವೂ ಸಾರ್ಥಕವು. ಈ ಪ್ರಕಾರ ಅನುಸಂಧಾನ ಮಾಡತಾ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ತಂದು ಬದುಕರೋದೇ ಫಲ ಯಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಸೂಚನೆ :- ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಸಮಾನಧರ್ಮವುಳ್ಳ ಎರಡು ಋತುಗಳಿಂದರೆ ಹೇಮಂತ ಮತ್ತು ಶರದ್ ಋತುಗಳು. ಈ ವಿವಕ್ಷೆಯಿಂದ ಪಂಚ ಋತುಗಳಿಂದದ್ದು.

(ಗು.) (i) ಪಂಚಋತುಗಳ ವಿಧಾನ ಎಂದರೆ ಜೀವನು ಐದು ವಿಧ ಸ್ಥಳಗಳಿಂದ ಭಿನ್ನಿಸಿ (ಎಂದರೆ ಹೊರಗೆ ಬಂದು) ಸೃಷ್ಟನಾಗೋಣವೇ (ಹುಟ್ಟೋಣವೇ) ಪಂಚಋತುಗಳೆನಿಸತವೆ. ಅವು ದಾವುವೆಂದರೆ :- ೧. ಅಂಬರ, ೨. ವಾರಿ, ೩. ಭೂ, ೪. ಪಿತ್ಯ, ೫. ಜನನೀ. ತದ್ವಿವರ ೧. ಮೊಟ್ಟ ಮೊದಲು ನಾರಾಯಣನ ಅಧೀನನಾಗಿ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿರತಾನೆ. ೨. ಅನಂತರ ನಾರಾಯಣನ ಆಜ್ಞೆಯಿಂದ ಗಗನದಿಂದ ಭಿನ್ನಿಸಿ ಮೇಘಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಮಾಯಾಪತಿ ವಾಸುದೇವನ ಅಧೀನದಲ್ಲಿರತಾನೆ. ೩. ತರುವಾಯ ವಾಸುದೇವನ ಆಜ್ಞೆಯಿಂದ ಮೇಘಮಂಡಲದಿಂದ ಭಿನ್ನಿಸಿ ವಾರಿ (ಮಳೆನೀರು) ಮಾರ್ಗದಿಂದ ಭೂಮಿಗೆ ಬಂದು ಧಾನ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರವಿಷ್ಟನಾಗಿ ಜಯಾಪತಿ ಸಂಕರುಷಣನ ಅಧೀನದಲ್ಲಿರತಾನೆ. ೪. ಆಮ್ಯಾಲೆ ಸಂಕರ್ಷಣನ ಆಜ್ಞೆಯಿಂದ ಧಾನ್ಯದಿಂದ ಭಿನ್ನವಾಗಿ ಪುರುಷನ ಗರ್ಭ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಕೃತಿಪತಿ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನನ ಅಧೀನದಲ್ಲಿರತಾನೆ. ೫. ಅನಂತರ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನನ

ಆಜ್ಞೆಯಿಂದ ಪಿತೃಗರ್ಭದಿಂದ ಭಿನ್ನನಾಗಿ ರೇತಸ್ಸಿನ ಮೂಲಕ ಜನನೀ ಗರ್ಭಕ್ಕೆ ಬಂದು ಶಾಂತಾವತಿ ಅನಿರುದ್ಧನ ವಶದಲ್ಲಿದ್ದು ನವಮಾಸಗಳು ಬೆಳೆಯತಾನೆ. ನವಮಾಸ ತುಂಬಿದ ಮೇಲೆ ಅನಿರುದ್ಧನ ಆಜ್ಞೆಯಿಂದ ಮಾತೃಗರ್ಭದಿಂದ ಭಿನ್ನಿಸಿ ಶಿಶುವಾಗಿ ಹುಟ್ಟತಾನೆ. (ಈ ವಿಚಾರಗಳೆಲ್ಲ ಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯದ ಮೂರನೆ ಅಧ್ಯಾಯದ ಪ್ರಥಮ ಪಾದದ ಕಡೆಯ ಐದು (೧೬-೨೦) ಅಧಿಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿತವಾಗಿವೆ.) ಈ ಪ್ರಕಾರ ಜೀವನ ಐದು ವಿಧ ಸ್ಥಳಾಂತರವನ್ನು ಭಗವಂತನ ಮಂಚರೂಪಗಳಿಂದ ಪ್ರೇರಿತನಾಗಿ ಹೊಂದೋಣವೇ ಪಂಚಋತುಗಳೆಂದು ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಹೇಳತಾರೆ. ಅಂಬರ, ವಾರಿದ, ಭೂ, ಪಿತೃ, ಜನನೀ ಈ ಐದೇ ಪಂಚಾಗ್ನಿಗಳು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಆಯಾ ಭಗವದ್ರೂಪಗಳ ಅಧೀನನಾಗಿದ್ದು ತತ್ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದ ಭಿನ್ನಸೋಣವೇ ಪಂಚ-ಯಜ್ಞಗಳೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಈ ಪ್ರಕಾರ ಪಂಚಋತುಗಳ, ಪಂಚಾಗ್ನಿಗಳ ಮತ್ತು ಐದು ಯಜ್ಞಗಳ ವಿಧಾನ ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಂದ ತಿಳಿಕೊಂಡು ನಾರಾಯಣಿಗೆ ಸಮರ್ಪಿಸಿದರೆ ಶ್ರೀಹರಿ ಪ್ರೀತನಾಗತಾನೆ.

(ii) ಪಂಚಪಂಚರೂಪವ ತಿಳಿದು ಎಂಬ ಇಪ್ಪತ್ತೈದು ರೂಪಗಳಿಗೆ ವಿವರ:- ಮೂಲರೂಪಿ ನಾರಾಯಣ ಮತ್ತು ಕೇಶವಾದಿ ರೂಪಗಳು. ಈ ವಿಧಾನ ಸಂಪ್ರದಾಯಪೂರ್ವಕ ಶ್ರೀಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರ (ಸಂಧಿ ಆರು) ಪಂಚಮಹಾಯಜ್ಞ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಜಗನ್ನಾಥದಾಸರು ವಿಸ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

(iii) ಪಂಚಸಂಸ್ಕಾರಂಚಿತನಾಗಿ ಎಂಬಲ್ಲಿ-೧. ತಪ್ತಮುದ್ರ, ೨. ಶಂಖಚಕ್ರಾದಿ-ಮುದ್ರಾಧಾರಣ, ೩. ಉರ್ವ್ವಪುಂಡ್ರ, ೪. ದ್ವಾದಶನಾಮ, ೫. ಹರಿಸ್ಮರಣ-ರೂಪ ಯಜ್ಞ ಅಥವಾ ತಪಸ್ಸು. ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರಮಾಣ “ತಾಪಃ ಪುಂಡ್ರಸ್ತಧಾ ನಾಮ ಮಂತ್ರೋ ನಾಮಸ್ತಧೋತ್ತರಃ | ಅಮೀ ಹಿ ಪಂಚಸಂಸ್ಕಾರಾಃ ಕೃಷ್ಣವತ್ಸ ಪ್ರಸಾದಕಾಃ ||”

(iv) ದ್ವಿಪಂಚಕರಣದಲಿ - ದಶೇಂದ್ರಿಯಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಗೆಂದರೆ ಶ್ರವಣ, ತ್ವಕ್, ನಯನ, ರಸನ, ಸ್ಪ್ರಾಣ ಈ ಐದು ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಗಳು. ವಾಕ್, ಪಾಣಿ, ಪಾದ, ಪಾಯು (ಗುದ), ಉಪಸ್ಥ ಈ ಐದು ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯಗಳು. ಈ ದಶೇಂದ್ರಿಯ-ಗಳಲ್ಲಿ ‘ಪಂಚಕನರಿವುದೇ’-ಅನಿರುದ್ಧಾದಿ ಪಂಚರೂಪಗಳನ್ನು ದಶೇಂದ್ರಿಯಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ಸ್ಯಾದಿವಶಾಂತರಗಳನ್ನು ಶ್ರೀಗುರುಗಳ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ತಿಳಿದು ಭಕ್ತಿಪುರಸ್ಕರ ಭಜಿಪುದೇ ಫಲವಿಮು ಬಾಳ್ವದಕೆ.

(ಭೀ.) ೧. ಹೇಮಂತ ಮತ್ತು ಶಿಶಿರಋತುಗಳನ್ನು ಒಂದಾಗಿ ಭಾವಿಸಿ ಋತು-ಗಳನ್ನು ಐದೆಂದು ಹೇಳುವುದುಂಟು. ೨. ಆಹವನೀಯ, ಗಾರ್ಹಪತ್ಯ, ಅನ್ವಾ-ಹಾರ್ಯ ಅಥವಾ ದಕ್ಷಿಣ, ಸವ್ಯ, ಅಪಸವ್ಯ ಎಂಬುವು ಗೃಹಸ್ಥನಿಂದ ಸೇವ್ಯವಾದ

ಪಂಚಾಗ್ನಿಗಳು. ಆಕಾಶಾದಿ ಪಂಚಾಗ್ನಿಗಳಲ್ಲಿ ನಾರಾಯಣಾದಿ ಪಂಚ ಭಗವದ್ರೂಪ-
ಗಳನ್ನು ಚಿಂತಿಸುವ ಕ್ರಮವು ಛಾಂದೋಗ್ಯಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿತವಾಗಿದೆ. ಹರಿ-
ಕಥಾವೃತ್ತಸಾರದಲ್ಲಿ ಪಂಚಮಹಾಯಜ್ಞ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ಆಕಾಶ, ಮೇಘ, ಭೂಮಿ,
ತಂದೆ, ತಾಯಿ ಎಂಬುವೇ ಪಂಚಾಗ್ನಿಗಳೆಂದು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಪ್ರಸ್ತುತವಾಗಿವೆ.
೩. ಬ್ರಹ್ಮಯಜ್ಞ, ಅಧ್ಯಾಪನ, ವೈಶ್ವದೇವ, ಪಿತೃತರ್ಪಣ, ಬಲಿಹರಣಗಳೇ
ಗೃಹಸ್ಥನು ಅವಶ್ಯಮಾಡಬೇಕಾದ ಪಂಚಸಂಸ್ಕಾರಗಳು.

ಹೃದಯದಿ ರೂಪವು ನದನದಿ ನಾಮವು |

ಉದರದಿ ನೈವೇದ್ಯವು ಶಿರದಿ ||

ಪದಜಲ ನಿರ್ಮಾಲ್ಯವನೆ ಧರಿಸುತ ಕೋ |

ನಿದರ ಸದನ ಹೆಗ್ಗದನ ಕಾಯುವುದೆ (ಕಾಯ್ದಿದಿದೆ) ||೭||

(ಅವತಾರಿಕೆ) ಈ ದೇಹವನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನ ರಥವೆಂದು ಅನುಸಂಧಾನ
ಮಾಡಿ ರಥಕ್ಕೆ ಮಧ್ಯಭಾಗವಾದ ದೇವರ ಆವಾಸಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಹೃದಯಾಕಾಶಗತ
ಅಷ್ಟದಳ ಕಮಲವೆಂದು ಚಿಂತನಮಾಡಿ ಇಂಥಾ ಹೃದಯಗತ ಕಮಲದಲ್ಲಿ ಬಿಂಬ-
ರೂಪಿ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಚಿಂತಿಸಬೇಕು, ಮತ್ತು ದೇಹಕ್ಕೆ ಮಾಡುವ ಅಲಂಕಾರ
ಆಚಾರ ಉಪಚಾರಗಳೆಲ್ಲವೂ ಭಗವದುಪಚಾರವೆಂತ ಅನುಸಂಧಾನ ಮಾಡಬೇಕು.
ಇದರಿಂದ ದೇಹಕ್ಕೆ ಸಾರ್ಥಕ ಬಂತು. ಜಡಪ್ರತಿಮೆ ಸದೃಶ ಚೇತನಪ್ರತಿಮೆ,
ಜಡಪ್ರತಿಮಾ ಪೂಜಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗತ ವಿವಕ್ಷಾದಂತೆ ಚೇತನಪ್ರತಿಮಾದಲ್ಲಿಯೂ
ಇದೆಯೆಂಬ ಅನುಸಂಧಾನ ಮಾಡಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ದೇಹ ಸಾರ್ಥಕವಾಗತದೆ
ಅಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ನದನದಿ ನಾಮವು-ವದನದಿಂದ ನುಡಿಯತಕ್ಕ ಮಾತುಗಳು ಯಾವತ್ತೂ
ಮಾತೃಕಾಮಂತ್ರದ ರೀತ್ಯಾ ಸರ್ವವೂ ಭಗವನ್ನಾಮೋಚ್ಚಾರಣೆಗಳೆಂದು ಅನು-
ಸಂಧಾನವಿರಬೇಕು. **ಉದರದಿ ನೈವೇದ್ಯವು** - ಮುಖದ್ವಾರದಿಂದ ಉದರದಲ್ಲಿ
ಸೇರತಕ್ಕ ಭೋಜನದ್ರವ್ಯಾದಿಗಳು ಯಾವತ್ತೂ ಹೃದಯಾಕಾಶಗತ
ಬಿಂಬರೂಪಿಗೆ ನಿವೇದನೆಯಂತಾ ಅನುಸಂಧಾನವಿರಬೇಕು. **ಪದಜಲ** - ಸ್ನಾನ
ಮಾಡತಕ್ಕ ಉದಕದಲ್ಲಿ ಭಾಗೀರಥೀ ಅನುಸಂಧಾನಮಾಡಿ ಸ್ನಾನ ಮಾಡಬೇಕು. ಆ
ಸ್ನಾನ ಎಂಬುದು ಚಲಪ್ರತಿಮಾಂತರ್ಗತ ಹೃದಯಾಕಾಶ ಹರಿಗೆ ಭಾಗೀರಥೀ ಅಭಿಷೇಕ
ಎಂದು ಅನುಸಂಧಾನ ಮಾಡಬೇಕು. **ಶಿರದಿ ನಿರ್ಮಾಲ್ಯವನೆ ಧರಿಸುತ**-ವಸ್ತ್ರಾದಿ-
ಗಳೇನು ಹಾಗೆ ಪುಷ್ಪಾದಿಗಳೇನು, ಶಿರದಲಿ, ಗಳದಲಿ (ಕಂಠದಲ್ಲಿ) ಧರಿಸೋಣ-
ದಾವದದೆ ಇದೇ ದೇಹಾಂತರ್ಗತ ಭಗವಂತಗೆ ಅಭಿಷೇಕ ಪೂಜಾದಿಗಳು ನಿವೇದನಗಳೆಂತ
ಅನುಸಂಧಾನಯುಕ್ತ ಮಾಡಿದರೆ ದೇಹ ಸಾರ್ಥಕವಾದೀತು. (ನಿರ್ಮಾಲ್ಯ-

ಪ್ರಾಜ್ಞೋಕ್ತಗಳು ಪ್ರಥಮತಃ ಭಗವದರ್ಪಿತ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಾಲ್ಯವಲ್ಲ. ಕಿಂತು ಅರ್ಪಿತ ಯಂತ ಅನುಸಂಧಾನ ಮಾಡಿದ ನಂತರ ನಿರ್ಮಾಲ್ಯ ಅಂತ ಕರೆಸತದೆ. ನಿರ್ಮಾಲ್ಯ ಒಬ್ಬಕ್ಕೆ ಭಗವಂತಗೆ ಅರ್ಪಿತವಾದ ದ್ರವ್ಯಗಳು ಅಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಅದು ತನ್ನ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಇದ್ದೇ ಇರತದೆ, ನಿರ್ಮಾಲ್ಯ ಧರಿಸಿದವನೇ ಆದ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಂಥಾ ನಿರ್ಮಾಲ್ಯ ಧರಿಸಿ.) ಕೋವಿದರ - ಜ್ಞಾನಿಗಳ, ತತ್ವಾಭಿಮಾನಿಗಳೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಇಂಥಾ ತತ್ವಾಭಿಮಾನಿಗಳ, ಸದನದ - ಮನೆ ನಾಂಕೇತವಾದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳು, ಆಯಾ ಇಂದ್ರಿಯಗಳೇ ಮನೆಯಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳು ವಾಸವಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಇಂಥಾವರ ಮನೆ ಬಾಗಿಲುಗಳನ್ನು, ಕಾಯುವುದೆ-ಅಂದರೆ ಸರ್ವದಾ ಮನೋವೃತ್ತಿಗಳ ಇಂದ್ರಿಯಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟು ಆಯಾ ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ದುರ್ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಹೋಗದಂತೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂತ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುವುದೆ, ಹೆಗ್ಗದ-ದೊಡ್ಡಬಾಗಿಲು ದಶೇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ಶೇಷವಾದ್ದು ಮನೋಇಂದ್ರಿಯ. ಈ ಮನಾವು ಇಂದ್ರಿಯವೇ ರುದ್ರದೇವರ ಸದನ. ಸರ್ವೇಂದ್ರಿಯಕ್ಕೆ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಮನಸ್ಸು. ಸರ್ವೇಂದ್ರಿಯಾಭಿಮಾನಿಗಳಕಿಂತಲೂ ರುದ್ರದೇವರು ಶ್ರೇಷ್ಠರು. ಇಂಥ ಶ್ರೇಷ್ಠ ರುದ್ರದೇವರ ಮನೆಬಾಗಿಲು ಕಾಯ್ದು, ಮನಸ್ಸೇನು, ಮನೋವೃತ್ತಿಗಳೇನು ದುರ್ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಮಾಡಿಸದಂತೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ರುದ್ರದೇವರ ಮನೆ-ಬಾಗಿಲು ಕಾಯ್ದು ಅವರನ್ನು ಸದಾ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಿರಬೇಕು. ಈ ಪ್ರಕಾರ 'ಕೋವಿದರ ಹೆಗ್ಗದ'ವನ್ನು ಕಾಯೋಣ ದಾವದದೆ ಅದೇ ಒದುಕಿದ್ದಕ್ಕೆ ಫಲ ಎಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

(ಗು.) ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಸದಾ ಭಗವಂತನ ರೂಪ ಧ್ಯಾನ ಮಾಡಬೇಕು. ಮುಖದಿಂದ ಅವನ ಮಂಗಳಕರವಾದ ನಾಮಗಳ ಕೊಂಡಾಡಬೇಕು. ಉದರದಿ ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಸಮರ್ಪಿಸಿದ ನೈವೇದ್ಯ (ಹರಿಪ್ರಸಾದ) "ಕವಳೇ ಕವಳೇ ಯಸ್ಯ ಗೋವಿಂದ ನಾಮ-ಕೀರ್ತನಮ್" ಎಂಬೋ ಪ್ರಮಾಣಾನುಸಾರ ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕು. ಶಿರದಿ ಹರಿಗೆ ಸಮರ್ಪಿಸಿದ ತೀರ್ಥವನ್ನೂ ತುಲಸೀಪುಷ್ಪಾದಿಗಳನ್ನೂ ಧರಿಸಿ ಕೊಂಡು ಹರಿ ಸರ್ವೋತ್ತಮ ತಾರತಮ್ಯ ಪಂಚಭೇದ ಜ್ಞಾನವುಳ್ಳಂಥ ಜ್ಞಾನಿಗಳ ಮನಿ ತಲ-ಬಾಗಿಲು ಕಾಯ್ದುದು ಸಫಲ. ಜ್ಞಾನಿಗಳ ಸದನ ವೈಕುಂಠವೆನಿಸತದೆ. ಅದರ ಮಹಾದ್ವಾರದಲ್ಲಿ ಆವಾಸವಾಗಿಪ್ಪದೇ ಫಲವಿದು ಬಾಳ್ವದಕೆ. ಈ ನುಡಿಗೆ ಪ್ರಮಾಣ ಕೃಷ್ಣಾವೃತಮಹಾರ್ಣವದ ಈ ಶ್ಲೋಕ "ಹೃದಿ ರೂಪಂ ಮುಖೇ ನಾಮಂ ನೈವೇದ್ಯಮುದರೇ ಹರಃ | ಪಾದೋದಕಂ ಚ ನಿರ್ಮಾಲ್ಯಂ ಮಸ್ತಕೇ ಯಸ್ಯ ಸೋಽಚ್ಯುತಃ || "

ಕೋವಿದರ-ಪಂಡಿತರ, ಜ್ಞಾನಿಗಳ, ಸದನದ-ಮನೆ, ಹೆಗ್ಗದ (ಹಿರಿಯ ಕದ)-ಹೆಬ್ಬಾಗಿಲು ಅಥವಾ ಹೊರಬಾಗಿಲು (ಗೇಟ್).

(ಭೀ.) ಶ್ವಾನವು (ನಾಯಿಯು) ಯಜಮಾನನ ಮನೆಬಾಗಿಲನ್ನು ಕಾಯ್ದು ಸೇವಿಸುವಂತೆ ಜ್ಞಾನಿಗಳ ಮನೆಬಾಗಿಲನ್ನು ದಾಸನಂತೆ ಸೇವಿಸುತ್ತಾ ಅವರ ಅನುಗ್ರಹವನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಬೇಕೆಂದು ಭಾವ.

ಪಾತ್ರರ ಸಂಗಡ ಯಾತ್ರೆಯ (ಯಾತ್ರಿ) ಚರಿಸುತ ವಿ |

ಧಾತ್ಯಪಿತನ ಗುಣ ಸ್ತೋತ್ರಗಳಾ ||

ಶ್ರೋತ್ರದಿ ಸವಿದು ವಿಚಿತ್ರಾನಂದದಿ |

ಗಾತ್ರನ ಮರೆದು(ನಲಿದು) ಸಾರತ್ರಿಕ(ಪರತ್ರನ) ಪಡೆವುದೆ ||೪||

ಪಾತ್ರರ - ದೇಹಗತರಾದ ಚತುರ್ವಿಂಶತಿ ತತ್ವಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳು, ಅವರ, **ಸಂಗಡ**-ಈ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ದೇವತೆಗಳು ದೇಹಧಾರಿಯಾದ ಜೀವನ ಸಂಗಡಲೇ ಇರತಕ್ಕವರು. ಇಂಥಾ ಪಾತ್ರರ ಕೂಡಿಕೊಂಡವನಾಗಿ ಅಧಿಕಾರಿ ಇದ್ದಾನೆ. **ಯಾತ್ರೆಯ** - ಗಮನಾಗಮನಾದಿ ಕ್ರಿಯಾರೂಪವಾದ ಯಾತ್ರೆಯು, ಇಂಥಾ ಪಾತ್ರರ ಸಂಗಡ (ಸಂಗದಿಂದ) ಯುಕ್ತನಾಗಿ ಗಮನಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡತೇನೆಂತ ಅನುಸಂಧಾನ ಮಾಡೋಣದರಿಂದ ಸರ್ವದಾ ಸತ್ಸಂಗತ್ಯದಿಂದಲೇ ಇದ್ದವನಾಗತಾನೆ. ಇಂಥಾ ಯಾತ್ರೆಯ, **ಚರಿಸುತ**-ಆಚರಣೆಮಾಡತಾ ಮತ್ತು ಹಾಗೆ ಅನುಸಂಧಾನ ಮಾಡತಾ, **ವಿಧಾತ್ಯ** - ಬ್ರಹ್ಮ, **ಪಿತನ** - ಬ್ರಹ್ಮನ ತಂದೆಯಾದ ವಾಸುದೇವ, ಸಾಂಕೇತದಿಂದ ಸರ್ವತ್ರ ವ್ಯಾಪ್ತನೆಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಅವನ **ಗುಣ** - ತ್ರಿಗುಣ-ಕಾರ್ಯಗಳೆಂಬ ಬಿಂಬಕ್ರಿಯಾ ಗುಣಗಳ ಅನುಸಂಧಾನ ಮಾಡತಾ, **ಸ್ತೋತ್ರಗಳಾ**-ಚರಾಚರಾಂತರ್ಗತನಾಗಿ ಮಾಡತಕ್ಕ ಅವನ ವ್ಯಾಪಾರಗಳೇನು. ಅವತಾರಗಳಿಂದ ಮಾಡತಕ್ಕ ವ್ಯಾಪಾರಗಳಿಂದೇನು, ವೇದಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂಥದರಿಂದೇನು, ಆ ವಾಸುದೇವನ ಸ್ತೋತ್ರಗಳನ್ನು ಉಚ್ಚರಿಸತ, **ಶ್ರೋತ್ರದಿ ಸವಿದು**-ಗರ್ಗರಾದಿ ಅನೇಕ ಶಬ್ದಗಳ, ಪಕ್ಷಾದಿ ಶಬ್ದಗಳ ಕಿವಿಯಿಂದ ಕೇಳಿ ತಿಳಿದವನಾಗಿ ತದಂತರ್ಗತನಾದ ತಚ್ಛಬ್ದವಾಚ್ಯನಾದ ಪರಮಾತ್ಮಾವ್ಯಕ್ತಿ ಶಬ್ದವನ್ನು ಅಧಿಷ್ಠಾನ ಶಬ್ದದ್ವಾರಾ ಸವಿದವನಾಗಿ, **ವಿಚಿತ್ರಾನಂದದಿ**-ಇಂಥಾ ಅನುಸಂಧಾನದಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗತಕ್ಕ ವಿಚಿತ್ರವಾದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಧ್ಯಾನದ ಅನಂದದಿಂದ, **ಗಾತ್ರನ ಮರೆದು**-ಅಹಂ-ಮಮತಾ ಎಂಬ ದೇಹಾಭಿಮಾನವನ್ನು ಮರೆತವನಾಗಿ, **ಸಾರತ್ರಿಕ**-ಉತ್ತಮವಾದ, ಜ್ಞಾನಭಕ್ತಿವೈರಾಗ್ಯಗಳನ್ನು. **ಪಡೆವುದೆ**-ಹೊಂದೋಣವೇ ಬದುಕ್ಕಿದ್ದಕ್ಕೆ ಫಲ. *

* ೭ ಮತ್ತು ೮ನೇ ನುಡಿಗಳನ್ನು ಆಧ್ಯಾತ್ಮ ವಿವಕ್ಷಣೆಯಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದಂತಿದೆ. ಇತರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳಲ್ಲಿ ಆದಿಭೌತಿಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮೇಲಿನ ಪದ್ಯಗಳ ಅರ್ಥ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಮೇಲ್ನೋಟಕ್ಕೆ ಈ ಎರಡು ನುಡಿಗಳು ಭಾಗವತೋಕ್ತ 'ಷಡಂಗ ಸೇವ' ಯನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿದಂತೆ ಇದೆ.

(ಗು.) ಪಾತ್ರರ-ಶ್ರೀಹರಿಗುರುಗಳವರ ಅನುಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರರಾದ ಜ್ಞಾನಿಗಳಾದ ಭಗವದ್ಭಕ್ತರ ಸೇವೆ ಮಾಡತಾ, ಯಾತ್ರಿ ಚರಿಸುತ - ವೇಂಕಟಾಚಲ, ಘಂಡರಪುರ, ಉಡುಪಿ. ಕಾಶಿ ಮೊದಲಾದ ಕ್ಷೇತ್ರಗಳ ಯಾತ್ರಾ, ಗಂಗಾದಿ ಸಮಸ್ತ ತೀರ್ಥಗಳ ಸ್ನಾನದಗೋಸುಗ ಸಂಚಾರ ಮಾಡತಾ (ಇದರಿಂದಲೂ ವಿಶೇಷ ಸಾಧನವುಳ್ಳ ಮುಖ್ಯ ಯಾತ್ರಾ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಪರಮಾನುಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರರಾದ ಚತುರ್ವಿಂಶತಿ ತತ್ವಗಳಿಗೆ ನಿಯಾಮಕರಾದ ಬ್ರಹ್ಮರುದ್ರೇಂದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳ ಸಂಗಡದಿಂದ ಅಧೀನನಾಗಿ ಯಾತ್ರಿ ಚರಿಸಿ ಎಂದರೆ ಅಸೃಜ್ಯರಾಶಿಯಿಂದ ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಬಂದು ಶರೀರ ಯಾತ್ರಾರೂಪವಾದ ಯಾತ್ರಾ ಮಾಡತಾ, ಸಾಧನಾನಂತರ ಮುಕ್ತನಾಗಿ ಪರಲೋಕ [ವೈಕುಂಠ]ವೈದುವದೇ ಮಹಯಾತ್ರ) ಪಾರತ್ರಿಕ ಪಡೆವುದು ಸ್ವರೂಪಸುಖವುಳ್ಳವನಾಗಿ ಆನಂದೋದ್ರೇಕದಿಂದ, ವಿಧಾತ್ಮಪಿತನ, ನಾರಾಯಣನ, ಗುಣಸ್ತೋತ್ರಗಳ ಪರಮಮಂಗಳಕರವಾದ ಗುಣಗಳನ್ನ ಸ್ತೋತ್ರಗಳನ್ನ, ಶ್ರೋತ್ರದಿ ಸವಿದು-ಜ್ಞಾನಿಗಳ ಮುಖದಿಂದ ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರವನ್ನ ಪಾನಮಾಡಿ, ವಿಚಿತ್ರಾನಂದದಿ ಪರಮಾನಂದವುಳ್ಳವನಾಗಿ, ಗಾತ್ರವ ನಲಿದು - ಶರೀರದಿಂದ ಲೋಲ್ಯಾಡುತ ನರ್ತನ ಮಾಡತ, ಸಾರತ್ರಿಕ ಪಡೆವುದೆ - ಪರತತ್ವನಾದ ಶ್ರೀನಾರಾಯಣನ ಅನುಗ್ರಹ ಸಂಪಾದಿಸಿ ಪರಲೋಕದಲ್ಲಿ ಸ್ವರೂಪಜ್ಞಾನಾನಂದಾವಿರ್ಭಾವ ಉಳ್ಳವನಾಗಿ ಉಚ್ಚ ಸುಖಪಡೆವುದೇ ಫಲವಿದು ಬಾಳ್ವದಕೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರಮಾಣ ಶ್ಲೋಕ-
 “ಸಂಸಾರ ಯಾತ್ರಾಮನುವರ್ತಮಾನಃ ತ್ವದಾಜ್ಞಯಾ ನೈಹರೇಽಂತರಾತ್ಮನೇ |
 ಜಾನಾಮಿ ಧರ್ಮಾನ್ ನ ಚ ಮೇ ನಿವೃತ್ತಿಃ ಕೃಷ್ಣೇನ ದೇವೇನ ಹೃದಿಸ್ಥಿತೇನ ||
 ಯಥಾ ನಿಯುಕ್ತೋಽಸ್ಮಿ ಛಥಾ ಹನಾಮಿ ||”

ಪಾತ್ರರು - ಸತ್ಪಾತ್ರರು, ಯೋಗ್ಯರು. ವಿಧಾತ್ಮ - ಬ್ರಹ್ಮ. ಸ್ತೋಮ-ಸಮೂಹ, ಗುಂಪು. ಶ್ರೋತ್ರದಿ-ಕಿವಿಯಲ್ಲಿ. ಗಾತ್ರವ-ದೇಹವನ್ನು. ಪರತ್ರ-ಪರಲೋಕ, ಸದ್ಗತಿ.

(ಭೀ.) “ಸತಾಂ ಪ್ರಪಂಗಾನ್ಮಮ ವೀರ ಸಂಪದೋ ಭವಂತಿ ಹೃತ್ಕರ್ಣ-ರಸಾಯನಾಃ ಕಥಾಃ ” ಎಂಬ ಭಾಗವತವಾಕ್ಯದಂತೆ ಸಜ್ಜನರ ಸ ಹ ವಾ ಸ ದಿ ಂ ದ ಭಗವತ್ಕಥಾಮೃತವನ್ನು ಕೇಳುವ (ಕಿವಿಯಿಂದ ಕುಡಿಯುವ) ಸೌಭಾಗ್ಯ ದೊರಕುತ್ತದೆ. ಅದನ್ನು ಕೇಳುತ್ತ ಕೇಳುತ್ತ ಮೈಮರೆತು ಹೋಗುವುದೆಂದು ಭಾವ.

ಹಂಸ ನೊದಲು ಹದಿನೆಂಟು ರೂಪಗಳಿ |

ಸಂಸ್ಥಾನವ ತಿಳಿದನುದಿನದಿ ||

ಸಂಸೇವಿಸುವ ಮಹಾ ಪುರುಷರ (ಮಹಿಮರ) ಪದ |

ಪಾಂಸುವ ಧರಿಸಿ ಅಸಂಶಯ ನಪ್ಪುದೆ (ನಾಹುದೆ)

||೯||

ಮುಂದೆ ಬರುವ ಹಂಸ-ಶುಚಿಸದ್ ಮೊದಲಾದ ಪದಗಳೆಲ್ಲ ನಾವು ಮಾಧ್ಯಾಷ್ಟಿಕದಲ್ಲಿ ಹೇಳುವ “ಹಂಸಃ ಶುಚಿಸದ್..” ಎಂಬ ಋಜ್ವಂತ್ರದಲ್ಲಿ (ಋಗ್ವೇದಸಂಹಿತೆ ೪/೪೦/೫ ; ತೈ.ಸಂ-೧/೮/೧೫/೧೮ ಮತ್ತು ೪/೨/೧/೧೬) ಉಕ್ತವಾಗಿವೆ ; ಋಗ್ವೇದಪಾಠದಲ್ಲಿ ಕಡೆಯ ‘ಬೃಹತ್’ ಎಂಬ ನಾಮವಿಲ್ಲ. ಕರೋಪನಿಷದ್ಬಾಷ್ಪದಲ್ಲಿ (೨ ಅಧ್ಯಾ, ೨ ವಲ್ಲಿ, ೨ ಮಂತ್ರ) ಈ ಮಂತ್ರಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನರೂಪವಾದ ಕೂರ್ಮಪುರಾಣ ವಚನವನ್ನು ಉದಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹರಿಕಥಾವೃತ್ತಸಾರದ ಟೀಕೆಯಲ್ಲೂ ೨೨ನೆಯ ಸಂಧಿಯ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ.

೧. ಹಂಸ ಶಬ್ದ ನಿರ್ವಚನಃ—

೧. “ಹಂತಿ ತಮ ಇತಿ ಹಂಸಃ” “ಹನ್ ಹಿಂಸಾಗತ್ಯೋಃ ಯೇ ಗತ್ಯರ್ಥಕಾಃ ತೇ ಜ್ಞಾನಾರ್ಥಕಾಃ ತಮಃ ಪರಿಹಾರಕಃ |” ತಮಸ್ಸನ್ನು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡತಕ್ಕವನು ಹಂಸಃ ಎಂದರ್ಥ. ತಮಸ್ಸು-ಕತ್ತಲೆ. ಅದನ್ನು ಪರಿಹಾರಮಾಡತಕ್ಕವನು ಸೂರ್ಯ. ಸೂರ್ಯಾಂತರ್ಗತನಾಗಿ ಹಂಸರೂಪಿ ಪರಮಾತ್ಮ ಇದ್ದುಕೊಂಡು ಅಂಧಕಾರ ಪರಿಹಾರ ಮಾಡತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಹಂಸರೂಪನಿಗೆ ಸೂರ್ಯಾಂತರ್ಗತ ಸಂಸ್ಥಾನವು.

೨. “ಶ್ವಾಸಮಿವಾವಾಸಃ ಜ್ಞಾನಸ್ವರೂಪ ಇತಿ ಚ | ಹಂಸಶಬ್ದೇನ ಶ್ವಾಸ-ಜ್ಞಾನಾದಯೋ ಲಕ್ಷ್ಯಂತೇ |” ‘ಹಂ’ ಶಬ್ದದಿಂದ ಶ್ವಾಸ ಜ್ಞಾನ ಎರಡೂ ಭಾವನಾ ಮಾಡಬೇಕು. ಜ್ಞಾನಾಧಿಷ್ಠಾನದಲ್ಲಿದ್ದುಕೊಂಡು ಅಜ್ಞಾನ ಪರಿಹಾರ ಮಾಡುವವನಾದಕಡೆಯಿಂದ ಜ್ಞಾನಾಧಿಷ್ಠಿತನಾದ ಪರಮಾತ್ಮಗೆ ‘ಹಂಸ’ ಎಂತ ಹೆಸರು.

೩. ಶ್ವಾಸಾಧಿಷ್ಠಾನಃ | ಗಮನಾಗಮನ ರೂಪವಾದ ಶ್ವಾಸಕ್ಕೆ ‘ಹಂಸ’ ಎಂತ ಹೆಸರು, ಶ್ವಾಸಾಂತರ್ಗತನಾದವಗೆ ಹಂಸವೆಂದು ನಾಮ.

೪. ವಿರಜಾಂತರ್ಗತಃ ಅರ್ಕಾದಿಭ್ಯೋ ಅಚ್ ಪ್ರತ್ಯಯಃ ತನ್ನಿಯಾಮಕತ್ವಮ್
ಅಥವಾ

೫. “ಸಂಸಾರ ಬಂಧಂ ಹಂತೀತಿ ಹಂಸಃ” | ಲಕ್ಷ್ಮಾತ್ಮಕ ವಿರಜಾಂತರ್ಗತನಾಗಿ ಲಿಂಗಭಂಗಮಾಡಿಸತಾನಾದ್ದರಿಂದ ‘ಹಂಸ’ ವೆಂದು ಹೆಸರು.

೬. “ಪ್ರಮೋದರಾದಿತ್ವಾತ್ ಸಾಧುತ್ತಮ್ | ಸರ್ವಶರೀರೇಷು ಹಂತಿ ಗಚ್ಛತಿ ಇತಿ ಹಂಸಃ”

೭. “ಅಹೇಯತ್ವಾತ್ ಹಂಸಃ” ಹೇಯಭೂತವಾದ ಪಂಚಭೂತ ಶರೀರದಿಂದ ರಹಿತನಾದವನಾದ್ದರಿಂದ ‘ಹಂಸ’. ಅಹೇಯ ಶರೀರದಿಂದ ಯುಕ್ತನಾದ್ದರಿಂದ

ಹೇಯ ಶರೀರಾದಿಗಳಲ್ಲಿದ್ದುಕೊಂಡು ಜೀವನ್ನು ಆ ದೇಹದಿಂದ ಬಿಡಿಸಿ ತನ್ನ ಸಹಿತ ದೇಹಾಂತರ ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡತಾನಾದ್ದರಿಂದಲೂ 'ಹಂಸಃ' ಎಂದು ನಾಮ.

೨. ಶುಚಿಷತ್-೧. ಶುಚಿಷತ್ ಶುಚಿಃ | ೨. ಶೋಚತಿ ಶುದ್ಧತೀತಿ ಶುಚಿಃ | ೩. ಶುಚೌ ತಿಷ್ಠತೀತಿ ಶುಚಿಃ | ೪. ಕಲಿಂ ಶೋಚಯತೀತಿ ವಾ ಶುಚಿಃ | ೫. ನಿರಂಜನತಯಾ ಶುಚಿಃ || ಕಲಿಯು ಆವೇಶವಿಂದ ದೂರವಾದವರು ವಾಯುದೇವರು. ಆದ್ದರಿಂದ ವಾಯುದೇವರಿಗೆ 'ಶುಚಿ' ಎಂತ ನಾಮ. ಪಾರತಂತ್ರ್ಯಾದಿ ದೋಷ-ರಹಿತನಾದವ ಪರಮಾತ್ಮನಾದ್ದರಿಂದ, ಪರಮಾತ್ಮಗೆ 'ಶುಚಿ' ಎಂತ ನಾಮವು. "ಶುಚಿ-ನಾಮಕೋ ವಾಯುಃ ತಸ್ಮಿನ್ ತಿಷ್ಠತೀತಿ ಶುಚಿಷತ್, ಶುದ್ಧಸತ್ತ್ವಾಶ್ರಯಃ ಇತಿ ಛಾಪಃ | ಶುಚಿನಾಮಕ ವಾಯ್ವಂತರ್ಗತನಾದ ಪರಮಾತ್ಮಗೆ 'ಶುಚಿಷತ್' ಎಂತ ಹೆಸರು.

೩. ವಸುಃ | ೧. ವಸುಸ್ಥಿತಃ | ಪಿತೃದೇವತೆಗಳಾದ ವಸುದೇವತೆಗಳ ಅಂತರ್ಗತ-ನಾದ್ದರಿಂದ ವಸು ಎಂತ ನಾಮ. ೨. ವಸಂತಿ ಸರ್ವಭೂತಾನಿ ಅತ್ರ ತೇಷು ಅಯಮಪಿ ವಸತೀತಿ ವಸುಃ | ವೃಥ್ವಿ ಆದಿ ಪಂಚಮಹಾಭೂತಗಳಲ್ಲಿ ಆವಾಸ-ವಾದ್ದರಿಂದ ವಸುಃ. ೩. ವಸುನಾಮಕ ಅಗ್ನಿಅಂತರ್ಗತನಾದ್ದರಿಂದ ವಸುಃ. 'ವಸುನಾಂ ಅಸ್ಮಿ ಪಾವಕಃ' (ಗೀತೆ) ಇತ್ಯುಕ್ತಾವಸುಃ ೪. ವಸು ಎಂದರೆ ಧನಾದಿ-ಗಳಿಗೆ ಹೆಸರು ಜ್ಞಾನಧನ, ಅಧಿಕ ರತ್ನಾದಿ ಧನಗಳ ತದಂತರ್ಗತನಾದ್ದರಿಂದ ವಸುಃ. ೫. ಚರಾಚರ ಸರ್ವತ್ರ ವ್ಯಾಪ್ತನಾದ್ದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮಗೆ ವಸು ಎಂತ ಹೆಸರು.

೪. ಅಂತರಿಕ್ಷಸತ್-೧. ಅಂತರಿಕ್ಷಃ-ಆಕಾಶ, ಆವ್ಯಾಕೃತಾಕಾಶ. ಲಕ್ಷ್ಯಾತ್ಮಕ. ಇದರಲ್ಲಿ ಆವಾಸವಾಗಿ ಇರೋಣದರಿಂದ ಭಗವಂತಗೆ 'ಅಂತರಿಕ್ಷ' ಎಂದು ಹೆಸರು. ೨. "ಅಂತಃ ಈಕ್ಷತೇ ಜಗದಸ್ಮಿನ್ ಇತಿ ಅಂತರಿಕ್ಷಃ | ತಸ್ಮಿನ್ ತಿಷ್ಠತೀತಿ ಅಂತ-ರಿಕ್ಷಸತ್ |" ಪ್ರಳಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ತನ್ನೊಳಗೆ ಸರ್ವ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿ ಸೃಷ್ಟಿ-ಕಾಲಕ್ಕೆ ಅವರನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಮಾಡೋ ಉದ್ದಿಶ್ಯ ಈಕ್ಷಣ ಮಾಡತಾನಾದ್ದರಿಂದ ಅಂತರಿಕ್ಷ ಎಂದು ನಾಮ. ಪರಮಾತ್ಮ ತನ್ನ ನಾಭಿಗತ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಪ್ರಳಯ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಚರಾ-ಚರಗಳ ಧರಿಸಿ ಇರೋಣದಿಂದಲೂ ಅಂತರಿಕ್ಷಸತ್ ಎಂತ ಕರೆಸಿದನು. ೩. ಸರ್ವ-ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಚಿತ್-ಹೃದಯಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ಬಿಂಬನಾಗಿ ಇರೋಣದರಿಂದ 'ಅಂತರಿಕ್ಷಸತ್' ಎಂತ ನಾಮ. ಅಂತರಿಕ್ಷಸತ್-ಅಂತರಿಕ್ಷಃ.

೫. ಹೋತಾ-೧. ಯಜ್ಞಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಅಧಿಷ್ಠಾನ. ೨. ಜುಹೋತೀತಿ ಹೋತಾ-ಯಜ್ಞ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಅಗ್ನಿ ಅಂತರ್ಗತನಾಗಿ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಹಾಕತಕ್ಕ ಆಹುತಿಗಳ ಸ್ವೀಕರಿಸುವನಾದ್ದರಿಂದ 'ಹೋತಾ' ಎಂತ ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳತಾನೆ.

೩. 'ಹು ದಾನಾದಸಯೋಃ' ಯಜ್ಞಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಕತಕ್ಕ ಆಹುತಿಗಳನ್ನು ಅಗ್ನಿ ಅಂತರ್ಗತನಾಗಿದ್ದು ಅಗ್ನಿದ್ವಾರಾ ದೇವತಾಭಾಗ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಕೊಡತಾ. ತನ್ನ ಭಾಗವನ್ನು ತಾನು ಭೋಜನ ಮಾಡತಾನಾದ್ದರಿಂದ 'ಹೋತಾ' ಮತ್ತು ಛ. 'ಜುಹೋತಿ ಶಬ್ದಾದಿ ವಿಷಯಾನಿತಿ |' ದೇಹೇಂದ್ರಿಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿದ್ದು ಶಬ್ದಾದಿ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ದೇಹಾಧಿಷ್ಠಿತನಾಗಿ ದೇಹೇಂದ್ರಿಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿದ್ದು ಜೀವೇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ಭೋಗಕ್ಕೆ ಕೊಡತಾನಾದ್ದರಿಂದ 'ಹೋತಾ' ಎಂದು ನಾಮ.

೪. ನೇದಿಷತ್—ಯಜ್ಞ ಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಭೋಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿರುವ ಪರಮಾತ್ಮಗೆ 'ವೇದಿ' ಎಂತ ಹೆಸರು. "ವೇದ್ಯಾಂ ತಿಷ್ಠತೀತಿ ವೇದಿಷತ್‌ದಃ" ವೇದಿಯೆಂದರೆ ವಿಧ್ಯುಕ್ತವಾದ ಪೂಜಾದಿಗಳನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಯಜ್ಞ ಭೋಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸರ್ವದಾ ಸ್ನಿಹಿತನಾಗಿ ಯಜ್ಞಾದಿ ಸತ್ಕ್ರಿಯಗಳನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಣೆಮಾಡಿ ತದುಚಿತ ಫಲಗಳನ್ನು ಕೊಡುವವನು ವೇದಿಷನ್ನಾಮಕನು.

೫. ಅತಿಥಿ—೧. ಅತಿ-ಅತಿಶಯತಂ ಧಂ-ಅನ್ಯಂ ಅಸ್ಯೇತಿ ಅತಿಥಿಃ | ಪರಮಾತ್ಮನು ಅತಿಶಯವಾದ ಅನ್ನವನ್ನು ಭೋಜನ ಮಾಡುವವನಾದ್ದರಿಂದ ಅತಿಥಿ ಎಂದು ನಾಮ. ೨. ಅತಿಶಯವಾದ ಅನ್ನವೆಂದರೆ ಚರಾಚರ ಜಗತ್ತು. 'ಅತ್ತಿ ಚರಾಚರಮಿತಿ ವಾ ಅತಿಥಿಃ' ೩. ಅಥವಾ 'ಅತೀತಿ ಸತತಂ ಗಚ್ಛತೀತಿ ಅತಿಥಿಃ' ೪. ಅತಿಥಿರೂಪತಯಾ ಅತಿಥಿಃ | ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಚರಾಚರ ಜಗತ್ತನ್ನು ಭೋಜನ ಸಾಂಕೇತದಿಂದ ಉದರದಲ್ಲಿ ಇಡುವನಾದ್ದರಿಂದ 'ಅತಿಥಿ' ನಾಮಕನು. ಆಗಂತುಕನಾಗಿ ಮಧ್ಯಾಹ್ನಕಾಲಕ್ಕೆ ಕ್ಷುಧಾತುರನಾಗಿ ಅಶನಾರ್ಥಿಯಾಗಿ ಬಂದ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು ಅತಿಥಿಯು, ಅವನಂತರ್ಗತನಾಗಿರುವ ಪರಮಾತ್ಮ 'ಅತಿಥಿ' ಎಂತ ಕರೆಸತಾನೆ. ತ್ರಿಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಇರತಕ್ಕವನಾದ್ದರಿಂದಲೂ, ಅತಿಥಿರೂಪನಾಗಿ ಸನ್ಮಾನ ಹೊಂದುವವನಾದ್ದರಿಂದಲೂ 'ಅತಿಥಿ' ವಿನಿಸತಾನೆ.

೬. ದ್ರೋಣಸತ್ — (ಸೋಮರಸ ಪಾತ್ರೇ ಅಧಿಷ್ಠಾನ) ದ್ರೋಣ-ಕಲಶ, 'ಸೋಮರಸ ಪಾತ್ರೇ ತಿಷ್ಠತೀತಿ ಸಃ ದ್ರೋಣಸತ್'. ಅಮೃತವೆಂಬೋ ಸೋಮರಸ ಪಾತ್ರೆಯಲ್ಲಿ ವಾಸಮಾಡತಕ್ಕ ಪರಮಾತ್ಮನು 'ದ್ರೋಣ' ನಾಮಕನು.

೭. ನೃಷತ್—"ನೃಷು ಮನುಷ್ಯೇಷು ತಿಷ್ಠತೀತಿ ನೃಷತ್" ಎಂತ ಹೆಸರು. "ನೃಷು ಮನುಷ್ಯೇಷು ಪರಮ ಕಾರುಣಿಕತಯಾ" (ಮನುಷ್ಯರ ಸ್ಥೂಲದೇಹ ಅಧಿಷ್ಠಾನ). "ರಾಮಾದ್ಯವತಾರಂ ಗೃಹೀತ್ವಾ ತೇಷು ತಿಷ್ಠತೀತಿ ನೃಷತ್". ಮನುಷ್ಯರೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿ ಅವತಾರ ಪ್ರದರ್ಶನ ಮಾಡಿ ಮನುಷ್ಯರ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಮನುಷ್ಯರಂತೆ ಆಚರಿಸಿದವನು ನೃಷತ್.

೧೦. ವರಸತ್ - ೧. “ವರೇಷು ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಷು ತಿಷ್ಠತೀತಿ ಸಃ ವರಸತ್” ಎಂದು ನಾಮ. ಉತ್ತಮರಾದ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳ ಅಧಿಷ್ಠಾನಗತನಾದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ‘ವರಸತ್’ ಎಂತ ನಾಮವು. ೨. “ವರೇಷು ಬ್ರಹ್ಮರುದ್ರಾದಿಷು ತಿಷ್ಠನ್ ತತ್ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಾಹಂ ಕೃತವಾನ್ ವರಸತ್” (ಬ್ರಹ್ಮರುದ್ರಾದಿ ದೇವತಾಧಿಷ್ಠಾನ).

೧೧. ಋತಸತ್ - “ಋತೇ ಯಥಾರ್ಥರೂಪೇ ವೇದೇ ತಿಷ್ಠತೀತಿ ಸಃ ಋತಸತ್” ಅನಾದ್ಯಸಂತಕಾಲಕ್ಕೂ ನಾಶವಾಗದೇ ಯಥಾರ್ಥವಾಗಿ ಇರತಕ್ಕ ವೇದಾಂತಗತನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಋತಸತ್. (ವೇದಾಧಿಷ್ಠಾನ ಯಥಾರ್ಥ ವಾಕ್ಯ ಅಧಿಷ್ಠಾನ).

೧೨. ವ್ಯೋಮಸತ್ - “ಪ್ರಕೃತಿಸ್ಥ ವ್ಯೋಮಃ ತಸ್ಯ ಜಗದಿತಿ ಜಗದಾಧಾರಭೂತಶ್ಚೀಃ ವ್ಯೋಮ ತಸ್ಯಾಂ ತಿಷ್ಠತೀತಿ ಸಃ ವ್ಯೋಮಸತ್ | ಲಕ್ಷ್ಮಾಂತಗತ ರೂಪಃ ವಿಶ್ವಂ ಜಯತಿ ಸಂರಕ್ಷತೀತಿ ವ್ಯೋಮ ವೃಯಿ ಸಂವರಣೇ ಪ್ರಕೃತಿಃ ತಸ್ಯಾಂ ತಿಷ್ಠತೀತಿ ವ್ಯೋಮಸತ್” | ಸಕಲ ಚರಾಚರವನ್ನು ಸುತ್ತಿಕೊಂಡಿರುವ ಮೂಲ ಜಡ-ಪ್ರಕೃತಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾಗಿ ತದಂತರ್ಗತದಲ್ಲಿದ್ದು ‘ಪ್ರಕೃತಿ’ ಎಂದು ಕರೆಸತಕ್ಕ ವ್ಯೋಮಶಬ್ದವಾಚ್ಯಳಾದ ಪ್ರಕೃತಿ ಎಂಬ ಶ್ರೀದೇವೇರಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗತನಾಗಿದ್ದು ನಿಯಾಮಕನಾದವನು. ಆದ್ದರಿಂದ ವ್ಯೋಮಸತ್ ನಾಮಕನು. (ಲಕ್ಷ್ಮೀ ಅಧಿಷ್ಠಾನ)

೧೩. ಅಬ್ಜಃ-ಜಲಚರಾಃ..... ತನ್ನಿಯಾಮಕಃ | (ಜಲಚರ ಅಧಿಷ್ಠಾನನು).

೧೪. ಗೋಜಾಃ-ಗೋವುಗತನಾದ ಪರಮಾತ್ಮಗೆ ಗೋಜಾಃ ಗೋವುಗಳ ಸ್ಥೂಲ ದೇಹಗತನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನು ‘ಗೋಜಾ’ ಎಂತ ಹೆಸರಿನಿಂದ ತಿಳಿಯಲ್ಪಡತಾನೆ. ಗೋ ಎಂದರೆ ಭೂಮಿ, ಗೋವು-ಸ್ವರ್ಗ ಜಲ, ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಜ-ಹುಟ್ಟಿದವರಿಗೆಲ್ಲರಿಗೂ ನಿಯಾಮಕನು. (ಗೋ ಅಧಿಷ್ಠಾನ)

೧೫. ಋತಜಾ-ಋತಜಾರುಗತೌ ಇತಿ ಧಾತೋಃ ಭಗವಂತಂ ಇತಿ ಶೇಷೋಕ್ತಿಃ, ಮುಕ್ತಗಃ ಶುದ್ಧ ಸತ್ತ್ವಾತ್ಮಕ ದೇಹಾಂತರ್ಗತನಾದವಗೆ ‘ಋತಜಾ’ ಎಂತ ಹೆಸರು. ‘ಋತಾಜ್ಞಾತಾ ಋತಜಾಃ’ ಸತ್ತ್ವವನ್ನು ನಂಬದವರು ಸತ್ತ್ವದ್ವೇಷಿಯಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದವರು ಎಂದರೆ ಲಿಂಗಭಂಗರಾದ ಮುಕ್ತರು. ಅವರ ನಿಯಾಮಕನು (ಮುಕ್ತರ ದೇಹ ಅಧಿಷ್ಠಾನ)

೧೬. ಅದ್ರಿಜಾ-“ಅದ್ರಿಷು - ಪರ್ವತೇಷು ತಿಷ್ಠತೀತಿ ಸಃ ಅದ್ರಿಜಾ - ಪರ್ವತ ಸಂಸ್ಥಾನ್ ಅಧಿಷ್ಠಿತ ಪರ್ವತಜ” ಚೇತನ ಅಚೇತನಾಧಿಷ್ಠಾನನು. ಪರ್ವತಗಳಲ್ಲೇನು, ಅಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ ಸ್ಥಾವರ ಜಂಗಮ ಜೀವರಲ್ಲೇನು, ಇವರಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಪರಮಾತ್ಮಗೆ ‘ಅದ್ರಿಜಾ’ ಎಂತ ನಾಮ. (ಪರ್ವತಗಳು, ಅಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ ವಸ್ತುಗಳ ಅಧಿಷ್ಠಾನ)

೧೭. ಋತಂ - ಮುಖ್ಯತಃ ವೇದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನು, ವೇದ್ಯನು, ವೇದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗತನಾಗಿ ಸತ್ಯವಾದ ಸರ್ವೋತ್ತಮನೆಂದು ವೇದಾರ್ಥಗಳಿಂದ ಕರೆಸತಕ್ಕವನು. 'ಋತಂ' ಎಂಬುವನು ಸತ್ಯನು, ನಿತ್ಯನು, ಸನಾತನನು (ವೇದಗಳ ಅಧಿಷ್ಠಾನ).

೧೮. ಬೃಹತ್-ಪೂರ್ಣಗುಣನು, ಬ್ರಹ್ಮ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯನು, ಬೃಹತ್ತಾದ (ದೊಡ್ಡ-ದಾದ) 'ನವಾವರಣ' ಸಹಿತವಾದ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಾಂತರ್ಗತನಾದವನು. ಆದ್ದರಿಂದ ಬೃಹತ್ ಎಂತ ನಾಮ (ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ ಅಧಿಷ್ಠಾನ).

ಹೀಗೆ ಹಂಸ ಮೊದಲುಮಾಡಿ ಬೃಹತ್ ಎಂಬೋವರಿಗೂ ಹದಿನೆಂಟು (೧೮) ಸಂಖ್ಯಾದಿಂದ ಯುಕ್ತವಾದ ಭಗವದ್ರೂಪಗಳು ಅವುಗಳಿಗಿರುವ 'ಸಂಸ್ಥಾನ' ಅಧಿಷ್ಠಾನಗಳನ್ನು ಭಂದಾಗಿ ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ತಾವು, ಅನುದಿಸದಿ-ಪ್ರತಿದಿನವೂ ಆ ಭಗವದ್ರೂಪಗಳ ಸೇವಾ ಮಾಡತಾ ಅದೇ ಪ್ರಕಾರ, ಮಹಾಮಹಿಮರು-ಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ಮಹಿಮೋಪೇತರಾದ ಭಗವದ್ಬಕ್ತರ, ಪಾದಸಾಂಸುನ - ಪಾದಧೂಳಿಯನ್ನು ತಮ್ಮ ಸರ್ವಾಂಗದಲ್ಲಿ, ಧರಿಸಿ, ಅಸಂತಯನಪ್ಪದೆ - ಸಂತಯರಹಿತನಾಗುವವೇ (ಸಾಧಕರಿಗೆ) ಬದುಕಿರುವುದಕ್ಕೆ ಫಲ ಎಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಮೇಲೆ ವೇಳಿದ ಹದಿನೆಂಟು (೧೮) ಹಂಸರೂಪಗಳು, ಅದಕ್ಕೆ ಸ್ಥಾನ, ಸ್ಥಾನಾಂತರ್ಗತ ಹಂಸಾದಿ ರೂಪಗಳು ಭಜಿಸಲ್ಪಡಬೇಕೆಂಬುದೇ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಹೇಗೆ ಭಜಿಸಬೇಕೆಂದರೆ ತಾವು ಇದ್ದಲ್ಲೇ ಪೂರ್ವೋಕ್ತ ಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ಮನಸಾ ಸಮಸ್ತ ವಾಸನಾದಿಂದಲೂ, ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಕಂಡ ವಾಸನಾದಿಂದಲೂ ಸ್ಮರಿಸುವವರಾಗಿ ಅದೇ ಪ್ರಕಾರ ಅವುಗಳ ಅಂತರ್ಗತ ಹಂಸಾದಿರೂಪಗಳನ್ನು ವಾಸನಾದಿಂದ ಸ್ಮರಿಸಿ ಆ ಯಾವತ್ತೂ ರೂಪಗಳಿಗೆ ಹೃದಯಾಕಾಶದಲ್ಲಿಯ ವಾಸನಾ ಪ್ರತಿಮೆಯಲ್ಲಿ ಐಕ್ಯ ಚಿಂತಿಸತಾ ಅದರಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ರೂಪಗಳೂ ಚಿದಾನಂದದಿಂದ ಭಾರತೀರಮಣಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣಾಂತರ್ಗತನಾಗಿದೆ ಅಂತ ಸಂಭಾವಿಸಿ, ಪೂಜಿಸಿ ಪುನಶ್ಚ ಆಯಾ ರೂಪಗಳ ಪೂರ್ವೋಕ್ತ ಹದಿನೆಂಟು ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಐಕ್ಯಚಿಂತನೆ ಎಂದರೆ ದೀಪದಲ್ಲಿ ದೀಪ ಮುಟ್ಟಿಸಿದರೆ (ಹುಟ್ಟಿದರೆ) ಎರಡು ದೀಪಗಳು ಹ್ಯಾಗೋ ತದ್ವತ್ ಅಂಶ-ಅಂಶ ರೂಪಗಳನ್ನು ಅನುಸಂಧಾನದಿಂದ ತಿಳಿದು ಹೃದಯಗತ ಬಿಂಬನಲ್ಲಿ ಐಕ್ಯಚಿಂತನೆ ಮಾಡಿ ಪೂಜಾದಿಗಳ ಮಾಡಿ ಪುನಶ್ಚ ಆಯಾ ಅಂಶಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಐಕ್ಯಚಿಂತನೆ ಮಾಡೋಣವೇ ಪೂಜೆಯಂತ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಮಹಾಮಹಿಮರು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ನಿರಾಶಾದಿಂದ ಭಜಿಸುವವರು. 'ನಿರಾಶಾ' ಎಂದರೆ ಸಕಲ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಓಡಾಡತಾ ಇರೋಣ ಮತ್ತು ಸಂತೋಷ-ಕಷ್ಟದಲ್ಲಿ ದುಃಖ ಎರಡೂ ಇಲ್ಲದೇ ಇರೋಣವೇ ನಿರಾಶೆಯು. ಇಂಥವರ ಪಾದರೇಣುವನ್ನು ಸರ್ವಾಂಗದಲ್ಲಿ ಧರಿಸಿ ಆವರ ಸೇವಾದಿಗಳ ಮಾಡೋಣ, ತಾರತಮ್ಯ ಪಂಚಭೇದ ಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಸಂತಯವಿಲ್ಲದಿರೋಣವೇ ಬದುಕ್ಕಿದ್ದಕ್ಕೆ ಫಲ.

ಆಶಾತ್ಮಾಗ 'ದ್ವಂದ್ವ ಸಹನ'. ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಇದನ್ನು ಆಲೋಚನಾರೂಪ ತಪಸ್ಸಿನಿಂದ ನಿಗ್ರಹ ಮಾಡತಾ ಇರಬೇಕೆಂಬುದೇ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

(ಗು.) ಹಂಸ ಮೊದಲು ಹದಿನೆಂಟು ರೂಪಗಳು ಯಾವುವೆಂದರೆ—“ಹಂಸಃ ಶುಚಿಸತ್... ಬೃಹತ್” ಎಂಬೋ ಹದಿನೆಂಟು ರೂಪಗಳ ಸಂಸ್ಥಾನವ ತಿಳಿದು—ದೇಹಾಂತರ್ಗತ ಇವ್ವಂಥ ಸ್ಥಾನಗಳ ತಿಳಿದು, ಅವು ಹದಿನೆಂಟು ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪ್ತವಾಗಿರುವ ವಿಸ್ತಾರ :

೧. ಜೀವಾಂತರ್ಗತ “ಹಂಸ”ರೂಪಿ ಪರಮಾತ್ಮ. ೧
೨. ಮೋಡತಕಲಾ ಲಿಂಗದೇಹದಲ್ಲಿ ಸತ್ವಪರಿಚ್ಛೇದದಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸು ಮತ್ತು ಮಂಚ-ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಗಳಲ್ಲಿ ಶುಚಿಸತ್ ಆರಂಭಿಸಿ ಅತಿಥಿವರೆಗಿನ ಆರುರೂಪಗಳು. ೬
೩. ರಜಃಪರಿಚ್ಛೇದದಲ್ಲಿ ಪಂಚ ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯಗಳಲ್ಲಿ ದ್ರೋಣಸತ್ ಆರಂಭಿಸಿ ವೈಮನಸತ್ ಐದು ರೂಪಗಳು. ೫
೪. ತಮಃ ಪರಿಚ್ಛೇದದಲ್ಲಿ ಮಂಚತನ್ಮಾತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅಬ್ಜಾದಿಂದ ಆರಂಭಿಸಿ ಋತ-ವರೆಗಿನ ಐದು ರೂಪಗಳು. ೫
೫. ಶಿರಸ್ಸಿನ ಮೇಲೆ ದ್ವಾದಶಾಂಗುಲಿ ಬಿಟ್ಟು ದ್ವಾದಶಕಮಲದಲ್ಲಿ ೧೮ನೇ ಬೃಹತ್-ನಾಮಕ ಪರಮಾತ್ಮ. ೧

ಈ ಪ್ರಕಾರ ಹಂಸ ಮೊದಲು ಹದಿನೆಂಟು ರೂಪಗಳ ಸಂಸ್ಥಾನವ ತಿಳಿದು ಅನುದಿನ-ಪ್ರತಿದಿನಗಳಲ್ಲಿ, ಸಂಶೇವಿಸುವ - ಸಮ್ಯಕ್-ಸಮೀಚೀನವಾದ ಭಕ್ತಿ-ಪುರಸ್ಕರ ಸೇವಾಮಾಡುವಂಥ, ಮ ಹಾ ಪು ರು ಷ ರ-ವಾದಪಾಂಸುವ ಧರಿಸಿ-ಶ್ರೀ ಗುರುಗಳ ಅನುಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರರಾದ ಮಹಾನುಭಾವರ ಪಾದರೇಣುಗಳನ್ನು ಶಿರಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಧಾರಣಾ ಮಾಡಿ, ಅಸಂಶಯಸಪ್ಪುದೇ-ಸಂಶಯದ ರಹಿತನಾಗುವುದೇ ಫಲವಿದು ಬಾಳ್ವದಕೆ.

ಸಂಸ್ಥಾನ-ಭಗವದಧಿಷ್ಠಾನಗಳು, ಭಗವಂತ ನೆಲೆಸಿರುವ ಸ್ಥಾನಗಳು. ಅನು-ದಿನದಿ-ಪ್ರತಿನಿತ್ಯ. ಪಾಂಸು-ಧೂಳಿ, ಪದಪಾಂಸುವ-ವಾದಧೂಳಿಯನ್ನು.

(ಭೀ.) ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಗೂ—೧. ಸ್ವರೂಪ ದೇಹ, ೨. ಲಿಂಗದೇಹ ೩. ಅನಿರುದ್ಧ ದೇಹ ಮತ್ತು ೪. ಸ್ಥೂಲದೇಹಗಳೆಂದು ನಾಲ್ಕು ದೇಹಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಈ ನಾಲ್ಕೂ ದೇಹಗಳಲ್ಲಿರುವ ೫ ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಗಳು, ೫ ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯಗಳು, ಪಂಚತನ್ಮಾತ್ರಗಳು, ಅವ್ಯಕ್ತತತ್ವ, ಮಹತ್ತತ್ವ, ಅಹಂಕಾರತತ್ವ ಮತ್ತು ಮನಸ್ಸತ್ತತ್ವ

ಎಂಬ ಹತ್ತೊಂಬತ್ತು ತತ್ವಗಳಲ್ಲಿ ಹಂಸಾದಿ ಹತ್ತೊಂಬತ್ತು ಭಗವದ್ರೂಪಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳನ್ನು ತಿಳಿದು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು “ಜೀವಲಿಂಗಸುರುದ್ಧ....” ಎಂಬ ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರದ 7ನೇ ಸಂಧಿ 3ನೇ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ; ಅದನ್ನು ತಿಳಿದು ಕೊಂಡು ಅನುಸಂಧಾನಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಭಾವ.

(ಸೂಚನೆ :- ಸಂಕರ್ಷಣ ಒಡೆಯರ ಟೀಕಾದಲ್ಲಿ ಈ ಹಂಸಾದಿ ಹತ್ತೊಂಬತ್ತು ರೂಪಗಳನ್ನು ಯಾವ ಯಾವ ಅಧಿಷ್ಠಾನಗಳಲ್ಲಿ ಚಿಂತಿಸಬೇಕೆಂಬುದನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತೋರಿಸಿದ್ದಾರೆ - ಸಂಪಾದಕ.)

ಪವನಮತಾನುಗ(ರವ)ನಾ(ತಾ)ನಹುದೆಂ |

ದವನಿಯೊಳಗೆ ಸತ್ಯನಿಜನರ ||

ಭವನ(ಂ)ಗಳೆಲಿ ಪ್ರತಿದಿವಸದಿ (ಸಂಚರಿಸುತ) ಸುಕಥಾ |

ಶ್ರವಣವ ಮಾಡುತ ಪ್ರವರನಾಗುವದೇ

||೧೦||

ಪವನಮತಾನುಗ—‘ಪವನಮತ’ - ವಾಯುದೇವರು ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರಾಗಿ ಆ ವ ತಾ ರ ಮಾ ಡಿ ಏಕವಿಂಶತಿ ಕುಭಾಷ್ಯದೊಪಣೆ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಹರಿ ಸರ್ವೋತ್ತಮ. ವಾಯುಜೀವೋತ್ತಮ, ತಾರತಮ್ಯ, ಪಂಚಭೇದ ಸತ್ಯವೆಂದು ವೇದೋಕ್ತಾನುಸಾರ ಸ್ಥಾಪನ ಮಾಡಿದ ಶಾಸನರೂಪಶಾಸ್ತ್ರ ಅಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಅದನ್ನು ಅನುಸರಿಸೋಣ ಅಂದರೆ ಓದುವುದು ಮಾತ್ರಯೆಂತಾಗಲೀ, ಚಿಂತನಮಾತ್ರದಿಂದಾಗಲೀ ಅಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯವಲ್ಲ. ಪವನಶಾಸ್ತ್ರ ಓದೋಣ, ಶ್ರವಣ ಮನನ ಮಾಡೋಣ. ಮತ್ತು ಸದ್ಗತಿಗಾಗಿ ಓದೋಮಾತ್ರದಿಂದ ಸದ್ಗತಿ ಆಗತ್ತೆ ಎಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯವಲ್ಲ. ಸರ್ವಜ್ಞರ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಸದ್ಗತಿ ಹೊಂದೋಣಕ್ಕೆ ತೋರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಮಾರ್ಗಗಳು:- ಅಹಂ-ಮಮತಾ ತ್ಯಾಗ, ಅಹಂ ಕರ್ತಾ, ಅಹಂ ಭೋಕ್ತಾ, ಅಹಂ ಸ್ವತಂತ್ರಃ ಎಂಬೆಲ್ಲವನ್ನೂ ತ್ಯಾಗಮಾಡಿ ನಿಷ್ಕಾಮನಾಗಿ ವಿಷಯಾಸಕ್ತಿರಹಿತನಾಗಿ ಯದೃಚ್ಛಾಲಾಭಸಂತುಷ್ಟನಾಗಿ, ಲಾಭಾಲಾಭಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಚಿತ್ತನಾಗಿ (ಮನೋ ಉದ್ವೇಗನಾಗದೆ) (ನ್ಯಾಮಿಯ) ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯಪೂರ್ವಕ ಸುದೃಢ ನ್ನೇಹ. ತಾರತಮ್ಯ ಪಂಚಭೇದ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದರೆ. ಆಧಿಕಾರಿ ಸದ್ಗತಿ ಐದತಾನೆ ಅಂತ ಪವನಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳತದೆ. ಇದನ್ನು ಅನುಸರಿಸುವವನು **ಅನುಗ**, ತದನ್ಯರು ಆಲ್ಲ ಎಂತಲೂ, ಆ ಮತಕ್ಕೆ ಅನುಸರಿಸಿದ ವೇಷಧಾರಿಗಳೆಂತಲೂ ಕರೆಸತಾರೆ. ಇಂಥಾ ‘ಅನುಗತ್ವ’ ಏ ಕ ಕಾ ಲ ಕ್ಕೆ ಸಿದ್ಧಿಸಲಾರದು. ಬೀಜಾಂಕುರ-ವೃಕ್ಷ ನ್ಯಾಯದಿಂದ ಬೆಳಸತಾ ಬಂದರೆ ದೊಡ್ಡದಾಗಿ ಮೋಕ್ಷಾಖ್ಯ ಫಲ ಹೊಂದತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆಲೋಚನೆಯರೂಪವಾದ ತಪಸ್ಸಿನಿಂದ ಆ ಭ್ಯಾಸ ಮಾಡತಾ ಬರಬೇಕು. ಇಂಥಾ ‘ಅನುಗನು’ **ತಾನಹುದು ಎಂದು** - ತಾನು ನಿ ಶ್ಚ ಯ ಎಂಬುದನ್ನು ರನ್ನ

ಮನಸ್ಸನ್ನು ತಾನೇ ಶೋಧನ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ನಿಷ್ಕಳಂಕನಾಗಿ .. ತನ್ನೊಳಗೆ ತಾನು ದಾರ್ಢ್ಯ ಮಾಡಿಕೊಂಡು, **ಅವನಿಯೊಳಗೆ-ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ, ಸತ್ಯವಿಜನರ-ಸಮೀ-ಚೀನ ಜ್ಞಾನಾಭ್ಯಾಸಕರು, ಜ್ಞಾನಸಿದ್ಧರಾದವರು, ಸತ್ಯವಿಗಳು, ಇಂಥವರ, ಭವನ-ಗಳೆ-ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೋಗಿ, ಪ್ರತಿದಿನವದಿ - ಪ್ರತಿದಿನದಲ್ಲಿಯೂ, ಸುಕಥಾ-ಜ್ಞಾನ ಭಕ್ತಿ ಪೃರಾಗ್ಯ ಹುಟ್ಟಿಸತಕ್ಕ ಕಥಾ, ಅವರ ದ್ವಾರಾ ಶ್ರವಣವ ಮಾಡುತ ಪ್ರವರನಾಗುವದೇ-ಅಪರಿಂದ ಉತ್ತಮರೆಂದೂ. ಯೋಗ್ಯರೆಂದೂ ಕರಸಿಕೊಳ್ಳುವುದೇ ಫಲ ಮತ್ತು ಅವರಿಂದ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಜ್ಞಾನ ಸಂಪಾದಿಸಿ ಅದನ್ನು ವೃದ್ಧಿಗೊಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವದೇ ಬದುಕಿದ್ದಕ್ಕೆ ಫಲ ಎಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ.**

(ಗು.) ಪವನ - ಶ್ರೀ ಭಾರತೀವತಿ ಶ್ರೀಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣದೇವರ ಎಂದರೆ ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥರ ಮತಾವಲಂಬಿಗಳಾದ ವಿಷ್ಣುಭಕ್ತಿಯುಳ್ಳ ವೈಷ್ಣವರ ಅನುಸರಿಸಿದವ ನಾನಹುದೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಜ್ಞಾನದಿಂದ ಭೂಮಂಡಲದೊಳಗೆ ತತ್ವ-ಮಾರ್ಗ ಪ್ರದರ್ಶಕರಾದ ಮಹಾಜ್ಞಾನಿಗಳ ಮನೆಗಳಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯ ನಿತ್ಯ ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿ ಸಮೀಚೀನವಾಗಿ ನಾರಾಯಣನ ಮಂಗಳಕರವಾದ ಸತ್ಯಧಾ ಜ್ಞಾನಿಗಳ ಮುಖದಿಂದ ಶ್ರವಣಮಾಡತಾ, **ಪ್ರವರನಾಗುವದೇ-ಸತ್ಯಾಧಿಕಾರಿಯೆಂದು ಸ್ವರೂಪ ಸುಖಯ್ಯದಿ ಮುಕ್ತನಾಗುವದೇ ಫಲವಿದು ಬಾಳ್ವದಕೆ.**

ಪವನ-ವಾಯು, ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣ. ಪವನಮತಾನುಗರವ - ಮಧ್ಯಮತಾ-ವಲಂಬಿಯಾದವನು, ಅವನಿ - ಭೂಮಿ. ಸತ್ಯವಿಜನರ - ಮಹಾ ಜ್ಞಾನಿಗಳ, ಪ್ರವರ-ಶ್ರೇಷ್ಠ.

(ಭೀ.) ಸಜ್ಜನರ ಸಹವಾಸ ದೊರಕುವುದೂ ಭಗವಂತನ ಕೃಪೆಯಿಂದಲೇ-ಉದ್ಧಾರವಾಗುವ ಕಾಲ ಬಂದಾಗ ಭಗವಂತ ಸಜ್ಜನರ ಸಹವಾಸವನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸುವನು. ಸಜ್ಜನರ ಸಹವಾಸದಿಂದ ಹರಿಕಥಾಶ್ರವಣಲಾಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದರಿಂದ ಮನಸ್ಸು ಪರಿಪಕ್ವವಾಗಿ ಭಗವಲ್ಲಿನವಾಗುತ್ತದೆ. ಆ ಮೂಲಕ ಭಗವದಪರೋಕ್ಷವೂ ತನ್ನೊಲಕ ಮುಕ್ತಿಯೂ ಲಭಿಸುವುದೆಂಬ ಪ್ರಮೇಯವು ಭಾಗವತದ ಈ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಸಿರೂಪಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ—

ಸತ್ಯಂಗಮೋ ಯರ್ಹಿ ತದೈವ ಸದ್ಗತೌ
ವರಾವರೇಶೇ ತ್ವಯಿ ಜಾಯತೇ ರತಿಃ |
ಸತಾಂ ಪ್ರಸಂಗಾನ್ಮಮ ವೀರ್ಯಸಂಪದೋ
ಭವಂತಿ ಹೃತ್ಕರ್ಣರಸಾಯನಾಃ ಕಥಾಃ ||
ತಜ್ಞೋಷಣಾದಾಶ್ಚ ಪವರ್ಗವತ್ಕುನಿ
ಶ್ರದ್ಧಾವತೀ ಭಕ್ತಿರನುಕ್ರಮಿಷ್ಯತಿ ||

ಪ್ರತಿದಿನಸ ಶ್ರುತಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಂದ ಸಂ |

ಸ್ತುತಿಸುತ ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಗುಣವ ||

ಕೃತಿಪತಿ ಸೃಷ್ಟಿಸ್ಥಿತಿಯ ಕಾರಣ |

ಇ(ನಿ)ತರ ಸರ್ವ ದೇವತೆಗಳೆಂಬುದೆ (ಗಳಿಗಿನಿತಿಲ್ಲೆಂಬುದೆ) ||೧೦||

(ಈ ನುಡಿಯು ಇತರ ಆವೃತ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ೨೫ನೆಯ ನುಡಿಯಂತಿದೆ) *

ಪ್ರತಿದಿನಸ-(ಅಧಿಕಾರಿಯಾದವನು) ಪ್ರತಿದಿನವೂ ಪರಮಾತ್ಮನ ಗುಣವನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡಬೇಕು. ಆ ಗುಣಗಳ ಜ್ಞಾನ ಗುರುಮುಖದಿಂದಾಗಬೇಕು. ಸಚ್ಚಾಸ್ತ್ರ ಶ್ರವಣವು ವೇದಶ್ರುತಿಗಳೂ, ಸ್ಮೃತಿರೂಪವಾದ ಪುರಾಣಗಳೂ ಶ್ರವಣಮಾಡಿದವನಾಗಿ ತದರ್ಥ ತಿಳಿದುಕೊಂಡವನಾಗಿ, ಹಾಗೆ ತಿಳಿದುಕೊಂಡ ಗುಣಗಳನ್ನು ಸಂಸ್ತುತಿಸುತ-ಛಂದಾಗಿ ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡತಾ, ಕೃತಿಪತಿ-ಕೃತಿ ಎಂಬ ಲಕ್ಷ್ಮೀ-ದೇವೇರ ಪತಿಯಾದ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನ, ಇವನು ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತಾ - ಕ್ರಮ ಹೇಗೆಂದರೆ ವಾಸುದೇವನು ಬ್ರಹ್ಮನ ಸೃಷ್ಟಿಮಾಡಿದ, ಸಂಕರ್ಷಣನು ಸೂತ್ರನಾಮಕ ವಾಯು-ದೇವರನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಮಾಡಿದ, ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನ ಸರಸ್ವತೀ ಭಾರತೀದೇವರನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿ-ಮಾಡಿದ, ಬ್ರಹ್ಮವಾಯುಗಳು ಗರುಡಶೇಷಾದಿಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಮಾಡಿದರು. ಇವರಿಗೆ ಇತರರಾದ ಇಂದ್ರಾದಿ ಯಾವತ್ತೂ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಅಂಡದ ಹೊರಗೆ, ಸೂಕ್ಷ್ಮಸೃಷ್ಟಿ-ಯೊಳಗೆ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನ ಅರ್ಧನಾರೀರೂಪದಿಂದ ಸೃಷ್ಟಿಮಾಡಿದನೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಸ್ಥಿತಿಕರ್ತನಾದವ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ವಿಷ್ಣು, ಲಯಕರ್ತನಾದವ ಸಂಕರ್ಷಣನು. ಅನಿರ್ದನು ಸ್ಥೂಲಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತ, ಕಾರಣ ಅನಿರುದ್ಧಾದಿ ಸಾಲ್ಕು ರೂಪಗಳಿಗೆ ಮೂಲ

* (i) ಕಂಸಿನಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿದ ಪದಗಳು ಪಾಠಭೇದಗಳು.

(ii) ಉಳಿದ ಪ್ರತಿಗಳಲ್ಲಿ ಈ ನುಡಿ ೨೬ನೆಯದಾಗಿ ಗ್ರಹಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಆದರೆ ಹರಿದಾಸಭಾರತಿ ವಿಜಯಾಂಕ ೧೯ (೧೯೮೦) ಇದರಲ್ಲಿ ಈ ನುಡಿಯು ೨೫ನೆಯದಾಗಿ ಪ್ರಕಟವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಕೃತದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಕಾರರು ೧೦ನೆಯದೆಂದು ಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರೆ. (iii) ಶ್ರೀ ಪ್ರಾಣೇಶದಾಸರ ಮೂಲ ಹಸ್ತ-ಪ್ರತಿಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಶ್ರೀ ದಾಸರೇಟ್ಟಿ ಮಾನವಿ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿ ಈ ನುಡಿ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಲಿಂಗಸೂಗೂ-ರಿನ ಪ್ರಕಾಶನ ೬೪-ಸಂಚಿಕೆ-೩, ೧೯೫೮-ವುಟ ೧೦೪ರಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಈ ನುಡಿಯು ಮೂಲತಃ ೨೫ನೆಯ ನುಡಿಯೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ದಾಮೋದರದಾಸರ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಯಲ್ಲಿ ಈ ನುಡಿ ಇದೆಯೆಂದು ಸಿಂಧುಶಯನ ಪ್ರಕಾಶನ ೯೮೧ (ವುಟ ೨೦೦) ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಈ ಎರಡು ನುಡಿಗಳು ೨೫-೨೬. ದಾಮೋದರದಾಸರ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಯಲ್ಲಿ ಇದು ೨೬ನೆಯ ನುಡಿ-ಯೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾಣೇಶದಾಸರು, ದಾಮೋದರದಾಸರು ಇಬ್ಬರೂ ಶ್ರೀಜಗನ್ನಾಥ ದಾಸರ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಬರೆದವರು. ದಾಮೋದರದಾಸರ ಹಸ್ತ ಪ್ರತಿ ಕ್ರಿ. ಶ. 1770ರಕ್ಕಿಂತ ಪೂರ್ವದ್ದು. ಈ ಎರಡೂ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ಜೊತೆಗೆ ತುಲನೆ ಮಾಡಿಯೇ ನಿಜಾಂಶವನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸಲು ಸಾಧ್ಯ.

ಕಾರಣ ನಾರಾಯಣರೂಪ. ಈ ಪ್ರಕಾರ ಸೃಷ್ಟಿಸ್ಥಿತಿಲಯಗಳಿಗೆ ಕಾರಣನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಗುಣಗಳನ್ನ ಪೂರ್ವೋಕ್ತಪ್ರಕಾರ ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡತಾ, ಸ್ವಾಮಿ ಸರ್ವೋತ್ತಮ, ನಾನು ಅವನ ಭೃತ್ಯ, ಸ್ವಾಮಿ ಸರ್ವಸ್ವತಂತ್ರ, ನಾನು ಅವನ ಅಧೀನವಾದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವುಳ್ಳವ ಎಂದು ಅಂಬೋಣವೇ ಬದುಕಿದ್ದಕ್ಕೆ ಫಲವೆಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಒಂದೊಂದು ಇಂದ್ರಿಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನ, ಸಂಕರ್ಷಣ ವಿಷ್ಣುರೂಪದಿಂದ ಇದ್ದು, ಈ ದಶೇಂದ್ರಿಯಗಳ ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನ ಅನಾದಿಕರ್ಮವನ್ನನುಸರಿಸಿ ಸೃಷ್ಟಿಮಾಡತಕ್ಕವ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನ, ಸ್ಥಿತಿರೂಪವಾದ ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನ ನಡೆಸತಕ್ಕವ ವಿಷ್ಣು, ಅವನ ಸಂಹಾರಮಾಡತಕ್ಕವ ಸಂಕರ್ಷಣ. ಹೀಗೆ ತಿಳಿದು ಹರಿಯ ಆಜ್ಞಾನುಸಾರ ಇಂದ್ರಿಯವ್ಯಾಪಾರಗಳನ್ನ ಪ್ರತಿದಿನದಲ್ಲಿಯೂ, ಪ್ರತಿಕ್ಷಣದಲ್ಲಿಯೂ ನಡೆಸತಾರೆಂದು ಅನುಸಂಧಾನಮಾಡಬೇಕು. ಆಲ್ಲದೇ ತಾವು ಮಾಡಿದ ವ್ಯಾಪಾರಗಳನ್ನ ಆಯಾ ಇಂದ್ರಿಯಾಂತರ್ಗತ ಭಗವಂತಗೆ ಅರ್ಪಿಸತಾ ಇರುವರೆಂಬೋದೇ ಬದುಕಿದ್ದಕ್ಕೆ ಫಲವೆಂದರ್ಥ.

(ಗು.) ಪ್ರತಿದಿನಸ-ನಿತ್ಯ ದಿವಸಗಳಲ್ಲಿ, ಶ್ರುತಿ-ವೇದಗಳಿಂದ, ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಂದ-ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಿಂದ, ಸಂಸ್ಕೃತಿಸುವ-ಸಮೀಚೀನವಾಗಿ ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಟ್ಟಂಥ, ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಗುಣವ - ನಾರಾಯಣನ ಮಂಗಳಗುಣಗಳ ಕೊಂಡಾಡಿಕೊಳ್ಳತಾ, ಕೃತಿಪತಿ ಶ್ರೀಪ್ರದ್ಯುಮ್ನ, ಸೃಷ್ಟಿ-ಅನಂತಾನಂತ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದ ಸೃಷ್ಟಿಗೆ, ಸ್ಥಿತಿ-ತ್ರಿವಿಧ ಜೀವರಿಗೆ ಸ್ವಯೋಗ್ಯವಾದ ಸ್ಥಿತಿಗೆ (ಪಾಲನೆಗೆ), ಲಯಕಾರಣ-ಸಮಸ್ತ ಜೀವರ ಲಯಗಳಿಗೆ ಕಾರಣೀಭೂತನಾದಂಥಾತ. ಅವನ ತರುವಾಯ ಇತರ ಉಳಿದ ದೇವತೆಗಳು ಬ್ರಹ್ಮರುದ್ರೇಂದ್ರಾದಿಗಳೆಂದು ಜ್ಞಾನಿಗಳ ಮುಖದಿಂದ ಶ್ರವಣ ಮಾಡಿ ನಾರಾಯಣನ ಮಂಗಳ ಗುಣಗಳ ತಿಳಿದು ದಿನಗಳ ಕಳೆವುದೇ ಫಲವಿದು ಬಾಳ್ವದಕೆ.

ಕೃತಿಪತಿ-ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನ (ಶ್ರೀಹರಿ). ಇನಿತು-ಕಿಂಚಿತ್ತೂ, ಎಳ್ಳಷ್ಟು, ಸ್ವಲ್ಪ.

(ಭೀ.) 'ಶ್ರುತಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಂದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಸುತ' ಎಂಬಲ್ಲಿ — 'ಇ ತಿ ಹಾ ಸ-ಪುರಾಣಾಭ್ಯಾಂ ವೇದಂ ಸಮುಪಬೃಂಹಯೇತ್' ಎಂಬ ಪ್ರ ಮಾ ಣಾ ನು ಸಾ ರ ವೇದೋಕ್ತ ಭಗವನ್ನಹಿಮೆಗಳನ್ನು ಇತಿಹಾಸ ಪುರಾಣಗಳಿಂದ ವೃದ್ಧಿಗೊಳಿಸಿಕೊಂಡು ದಾರ್ಢ್ಯವನ್ನು ಪಡೆಯಬೇಕೆಂಬುದನ್ನು ಇದು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ.

ಗುಣಕಾಲಾಹ್ವಯ ಆಗಮಾರ್ಣವ ಕುಂ ।

ಭಿಣಿ ಪರಮಾಣ್ವಂಬುಧಿಗಳಲಿ ||

ವನಗಿರಿನದಿ (ಪೊದೆ) ನೊದಲಾದದರೊಳಗಿಂ |

ಧನಗತ ಪಾವಕನಂತಿಹನೆಂಬುದೆ

||೧೨||

(ಇತರ ಪಾಠಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ೨೦ನೆಯ ನುಡಿಯಾಗಿದೆ.)

ಗುಣ-ಸತ್ವ, ರಜ, ತಮೋಗುಣ ಸಮೂಹದಲ್ಲಿ. ಕಾಲ-ಕ್ಷಣಲವಾದಿ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ. ಆಹ್ವಯ-ಅಯಾನಾಮಗಳಿಂದ ಇದ್ದು, ಆಗಮಾರ್ಣವ - ಅನಂತ ವೇದಸಾಗರದಲ್ಲಿ ವೇದಸಾಂಕೇತದಿಂದ ತ ಜ್ಞ ನಿ ತ ಪೌರುಷೇಯ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ, ಕುಂಭಿಣಿ ಪರಮಾಣು-ಭೂಪರಮಾಣುಗಳಲ್ಲಿ, ಆಹ್ವಯ-[ಆವರ್ತನ ಮಾಡಿಕೊಂಡು] ಆ ಹೆಸರಿನವನಾಗಿ ಅಥವಾ ಅಂಬುಧಿಗಳಲ್ಲಿ-ದಿಕ್ಪದರ್ಶನದಿಂದ ಸಪ್ತ-ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿಯ ಉದಕದ ಪರಮಾಣುಗಳಿ ಇರುವವನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ತಿಳಿದು, ವನ-ವನಗಳು, ವೃಕ್ಷಸಮೂಹಗಳ ವನ ಎಂತ ಸಾಂಕೇತ. [ತೃಣಾದಿಗಳೂ ಗ್ರಾಹ್ಯ] ಗಿರಿ - ಪರ್ವತಾದಿಗಳು [ಮೇರುಮಂದರಾದಿಗಳೂ ಗ್ರಾಹ್ಯ], ನದಿ - ಗಂಗಾದಿ ಯಾವತ್ತೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ನದಿಗಳು [ಅಪ್ರಸಿದ್ಧ ನದಿಗಳೂ ಗ್ರಾಹ್ಯ], ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಆಯಾ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾಗಿ, ನೊದಲಾದದರೊಳಗೆ-ಇವೇ ಮೊದಲಾದ-ಅವಶಿಷ್ಟ ಉಳಿದ ಯಾವತ್ತರದಲಿ ಆಯಾ ನಾಮಗಳಿಂದ ಇರುವವನೆಂದು, ಅಂದರೆ ಇಂಧನಗತ-ಕಾಷ್ಟಗತ, ಪಾವಕನಂತೆ-ಅಗ್ನಿಯಂತೆ ಮುಂಚೆ ಅಂತರ್ಗತನಾಗಿ ಇರುವನೆಂದು ತಿಳಿಯೋಣವೇ ಬದುಕ್ಕಿದ್ದಕ್ಕೆ ಫಲ. 'ಇಂಧನಗತ' ವೆಂಬ ದೃಷ್ಟಾಂತದಿಂದ ಕಾಷ್ಟಗತ ಅಗ್ನಿ ಹ್ಯಾಗೆ ಕಾಣೋದಿಲ್ಲವೋ ತದ್ವತ್ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲವೆಂದರ್ಥ. ಇಂಥಾ ಕಾಣದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಕಾಣಬೇಕಾದರೆ ಕಾಷ್ಟದಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿ ಇದೆ ಎಂಬ ನಿಶ್ಚಯದಿಂದ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುವ ನಿಮಿತ್ತ ಮಥನ ಮಾಡಿದರೆ, ಆ ಮಥನದಿಂದ ವ್ಯಕ್ತನಾದ ಅಗ್ನಿಯನ್ನು ಹ್ಯಾಗೆ ಕಾಣತಾರೋ ಹಾಗೆಯೇ ಕಾಷ್ಟಸದೃಶ ಅಧಿಷ್ಠಾನ (ದೇಹ), ಅಗ್ನಿಸದೃಶ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಕಾಣಬೇಕಾದರೆ ಸಚ್ಚಾಸ್ತ್ರಗಳ ಶ್ರವಣ, ಮನನ, ನಿಧಿಧ್ಯಾಸನಾದಿ ರೂಪದಿಂದಲೂ, ಜಡ-ಚಲ ಪ್ರತೀಕಾದಿ ಪೂಜಾದಿಗಳಿಂದಲೂ ಇಂಥ ಮಥನದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮ ಕಾಣತಾನೆ. ತದ್ವ್ಯತಿರಿಕ್ತ ಕಾಣೋದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಗುರು-ದ್ವಾರಾ ಶ್ರವಣ ಮನನಾದಿಗಳನ್ನ ಮಾಡತಾ, ಚಲ-ಅಚಲ ಪ್ರತೀಕಗಳಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನ ಭಕ್ತಿ ವೈರಾಗ್ಯ ಪೂರ್ವಕ ನಿಸ್ಸಂಗನಾಗಿ ಅಧಿಷ್ಠಾನಗಳ ತಾರತಮ್ಯ ತಿಳಿದು ಪೂಜಾದಿಗಳನ್ನ ಮಾಡಬೇಕೆಂಥ ತಾತ್ಪರ್ಯ. 'ತತ್' ಶಬ್ದ ವಾಚ್ಯವೆಂದು ಹೇಳೋಣದರಿಂದ ಸರ್ವವೂ ಪರಮಾತ್ಮನ ಪ್ರತೀಕಗಳಾಗಿ ಅದರದರ ನಾಮಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನ ನಾಮಗಳಾಗತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ದಾವ ಪದಾರ್ಥ ನಾಮ ಉಚ್ಚಾರಮಾಡಿದಕಾಲಕ್ಕೂ ಪ ರ ಮಾ ತ್ಮ ನ ನಾಮೋಚ್ಚಾರವೆಂತಲೇ ಕ್ಷಣ ಕ್ಷಣಕ್ಕೂ ಅನುಸಂಧಾನವಿರಬೇಕು. ಮತ್ತು 'ಸರ್ವತ್ರವ್ಯಾಪ್ತ' ವೆಂತ ಹೇಳೋಣದರಿಂದ ಕೃತ್ಯ-ಅಕೃತ್ಯಗಳು ಪ್ರಾಣಿಗಳು

ಮಾಡೋದರಲ್ಲಿ ಅನ್ಯರಿಗೆ ತಿಳಿಯದೇನೆಯೆ ರಹಸ್ಯವಾಗಿ ಮಾಡಿ ಲೋಕದಿಂದ ಬಾಹ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಂಭಾವಿತರೆಂದು ಕರೆಸತಾರೆ. ಕೃತ್ಯಾಕೃತ್ಯಗಳಿಗೆ ಫಲಕೊಡತಕ್ಕವ ಪರಮಾತ್ಮನೊಬ್ಬನೇ, ಅನ್ಯ ದಾವ ಜೀವರೂ ಅಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಎಲ್ಲಾ ಕೃತ್ಯ-ಅಕೃತ್ಯಗಳನ್ನು ಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿ ನೋಡತಾ ಸರ್ವತ್ರದಲ್ಲಿ ಇದ್ದಾನೆಂದು ಸ್ಮರಿಸಿ ರಹಸ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಅಕೃತ್ಯ ಮಾಡಬಾರದು. ಇದೇ ಸರ್ವತ್ರ ವ್ಯಾಪ್ತನೆಂಬುದರ ಅರ್ಥ. ಈ ವಿಧ ಆಚರಣೆಯೇ ಬದುಕಿದ್ದಕ್ಕೆ ಫಲ ಎಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

(ಗು.) ಗುಣಾಹ್ವಯ-ಸತ್ವಗುಣ, ರಾಜಸಗುಣ, ತಾಮಸ ಗುಣಾಹ್ವಯ-ನಾಗಿಯೂ ವ್ಯಾಪ್ತನಾಗಿ ಗುಣಗಳಲ್ಲಿ ತದಾಕಾರ ತನ್ನಾಮದಿಂದ ಕರೆಸಿಕೊಳತಿಹ, ಕಾಲಾಹ್ವಯ-ಪ್ರಾತಃಕಾಲ. ಮಧ್ಯಾಹ್ನಕಾಲ, ಸಾಯಂಕಾಲ, ಮಹಕಾಲ, ಅಣುಕಾಲ ಲವತ್ರಾಟಿಗಳಲ್ಲಿದ್ದು ಕಾಲನೆಂದು ಕರೆಸುವ “ಕಾಲಾತೀತ ಕಾಲನಿಯಾಮಕ ತ್ರಿಕಾಲಜ್ಞ | ಕಾಲಪ್ರವರ್ತಕ ಕಾಲನಿವರ್ತಕ ಕಾಲೋತ್ಪಾತಕ ಕಾಲಮೂರ್ತಿ” ಎಂಬಂತೆ ಅನಂತರೂಪಗಳಿಂದ ಗುಣಾಹ್ವಯನಾಗಿ ಕಾಲಾಹ್ವಯನಾಗಿ ತದಂತರ್ಗತ-ನಾಗಿ ಇರುತ್ತಿಪ್ಪನು, ಆಗಮಾರ್ಣವ-ವೇದಗಳ ಸಮೂಹದೊಳಗೆ ತದ್ವಾಚ್ಯದಿಂದ ತನ್ನಾಮಕನಾಗಿ ಕರೆಸತ ಶ್ರೀಪತಿ, ಕುಂಭಿಣಿ-ಭೂಮಿಯೊಳಗೆ, ಪರಮಾಣು-ಪರಮಾಣುರೂಪನಾಗಿಯೂ, ಅಂಬುಧಿಗಳಲ್ಲಿ-ಸಮುದ್ರಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ವನಗಿರಿ-ವನಾಂತಗಳೊಳಗೂ, ನದಿ-ಭಾಗೀರಥ್ಯಾದಿ ನದಿಗಳಲ್ಲಿ, ನೊಡಲಾದದರೊಳಗೆ-ಪೂರ್ವೋಕ್ತ ಪ್ರಕಾರ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದಲ್ಲಿ ಜೀವಜಡಗಳಲ್ಲಿ. ಇಂಥನಗತಸಾವಕ-ನಂತಿಹನೆಂಬುದೇ-ಕಾಷ್ಠದೊಳಗೆ ವ್ಯಾಪ್ತನಾದ ಅಗ್ನಿ ಇದ್ದ ಹಾಗೆ ತೋರಿ ತೋರದ ಹಾಗೆ ಶ್ರೀನಾರಾಯಣ ಅಂತರ್ಬಹಿರದಿ ವ್ಯಾಪ್ತ ನಿರ್ಲಿಪ್ತನಾಗಿ ತ್ರಿಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಸರ್ವಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಸರ್ವದೇಶದಲ್ಲಿ ತುಂಬಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆಂದು (ತಿಳಿದು ಧ್ಯಾನಿಸುವುದೇ) ಫಲವಿದು ಬಾಳ್ವದಕೆ.

ಆಹ್ವಯ-ನಾಮ. ಹೆಸರು. ಆಗಮ-ವೇದಗಳು. ಅರ್ಣ-ವರ್ಣ (ಅಕ್ಷರ)-ಗಳು. ಕುಂಭಿಣಿ - ಭೂಮಿ. ಅಂಬುಧಿ - ಸಮುದ್ರ. ಇಂಥನ - ಸೌದೆ, ಕಟ್ಟಿಗೆ. ಇಂಥನಗತ ಸೌದೆಯಲ್ಲಿ ಆಡಗಿರುವ, ಪಾವಕ-ಅಗ್ನಿ.

(ಭೀ.) ೧. 'ಗುಣಕಾಲಾಹ್ವಯ' ಎಂಬಲ್ಲಿ-ಭಾಗವತದಲ್ಲಿ (೧೧ಸ್ಕಂ, ೨೨. ೪೧ ಶ್ಲೋ.) ಹೇಳಿದಂತೆ “ಖಂ ವಾಯುಮಗ್ನಿಂ ಸಲಿಲಂ ಮಹೀಂ ಚ, ಜ್ಯೋತಿಂಷಿ ಸತ್ತ್ವಾನಿ ದಿಶೋ ದ್ರುಮಾದೀನ್ | ಸರಿತ್ ಸಮುದ್ರಾಂಶ್ಚ ಹರೇಃ ಶರೀರಂ, ಯತ್ಕಿಂಚ ಭೂತಂ ಪ್ರಣಮೇದನನ್ಯಮ್ ||” ಎಂದರೆ ಆಕಾಶ, ಗಾಳಿ, ಬೆಂಕಿ, ನೀರು, ಭೂಮಿ, ನಕ್ಷತ್ರಗಳು, ಪ್ರಾಣಿಗಳು, ದಿಕ್ಕುಗಳು, ಗಿಡ-ಮರಗಳು, ನದಿಗಳು,

ಸಮುದ್ರಗಳೇ ಮೊದಲಾದ ಸಮಸ್ತ ವಸ್ತುಗಳು ಶ್ರೀಹರಿಯ ಶರೀರದಂತಿದ್ದು ಅವನ ಒವಾಸಸ್ಥಾನಗಳಾಗಿ ಅವನ ಅಧೀನದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರತೀಕಗಳು. ಇವುಗಳೆಲ್ಲ ಶ್ರೀಹರಿ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿದ್ದು ಅವುಗಳಿಂದ ತತ್ತ್ವತ್ಯಾಯಗಳನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಿರುತ್ತಾನೆಂದು ತಿಳಿದು ಅವುಗಳ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾದ ಭಗವಂತನನ್ನು ಧ್ಯಾನಿಸಿ ನಮಸ್ಕರಿಸಿ ಪೂಜಿಸಬೇಕೆಂಬ ಉಪದೇಶದ ಸಂಗ್ರಹವೇ ಈ ನುಡಿ.

೨. ಇಂಥನಗತ ಪಾವಕನಂತಿಹನು ಎಂಬಲ್ಲಿ — ಅರಣಿ (ಕಟ್ಟಿಗೆ) ಯಲ್ಲಿ ಬೆಂಕಿಯು ಇದ್ದರೂ ಹೇಗೆ ಗೋಚರವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೋ ಹಾಗೆ ವರಮಾತ್ಮ ಸರ್ವತ್ರ ವ್ಯಾಪ್ತನಾಗಿದ್ದರೂ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣಿಸುವುದಿಲ್ಲವಾದರೂ ಕಾದ ಕಬ್ಬಿಣದಲ್ಲಿರುವ ಅಗ್ನಿಯು ಹೇಗೆ ಆ ಕಾದ ಕಬ್ಬಿಣಕ್ಕೆ ವಿವಿಧ ಆಯುಧಗಳಾಗುವ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟರೂ ಸಹ ತಾನು (ಅಗ್ನಿ) ಸ್ವಯಂ ನಿರ್ಲಿಪ್ತವಾಗಿರುತ್ತದೋ ಹಾಗೆ ಭಗವಂತ ಸರ್ವತ್ರದಲ್ಲಿ ಅಗೋಚರನಾಗಿದ್ದು ಸಕಲ ವಸ್ತುಗಳ ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಸಕಲ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಳಿಗೂ ಪ್ರೇರಕನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂಬ ಪ್ರಮೇಯವು “ ದೇಹೇಂದ್ರಿಯ ಪ್ರಾಣಮನೋಧೀಯೋಽಮೀ, ಯದಂತವಿದ್ವಾಃ ಪ್ರಚರಂತಿ ಕರ್ಮಸು | ನೈವಾನ್ಯದಾ ಲೋಹಮಿವಾ ವ್ರತಪ್ತಂ, ಸ್ಥಾನೇಷು ತದ್‌ದ್ರಷ್ಟೃಪದೇಶಮೇತಿ ||” (೬ ಸ್ಕಂ. ೧೬೮. ೨೪ಶ್ಲೋ.) ಎಂದೂ “ಯೋಂತಃ ಪ್ರವಿಶ್ಯ ಮಮ ವಾಚಮಿಮಾಂ ಪ್ರಸುಪ್ತಾಂ. ಸಂಜೀವಯತ್ಯಪಿಲಶಕ್ತಿಧರಃ ಸ್ವಧಾ ಮ್ನಾ | ಅನ್ಯಾಂಶ್ಚ ಹಸ್ತಚರಣಶ್ರವಣತ್ವಗಾದೀನ್, ಪ್ರಾಣಾನ್ ನಮೋ ಭಗವತೇ ತಸ್ಮೈ ||” (೪ ಸ್ಕಂ. ೧೦೮ ೬ಶ್ಲೋ.) ಎಂದೂ ಭಾಗವತದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಭಗವಂತನ ಈ ಪ್ರೇರಕಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಅರಿತುಕೊಂಡು ಸರ್ವತ್ರ ಭಗವಂತನನ್ನು ಕಾಣುವುದೇ ಬಾಳಿದ್ದಕ್ಕೆ ಸಾರ್ಥಕ ಎಂದು ಭಾವ.

ಏಕೋತ್ತರ ಪಂಚಾಶದ್ವರ್ಣಗ |

ಘೇಕಾತ್ಮನ ನಾಮಂಗಳಿವು ||

ನಾಕನುಲಾಸನ ನೊದಲಾದಮರರು |

ಸಾಕಲ್ಯದಿ ಯಿವರ(ಸ)ರಿಯೆಂಬುದೇ

||೧೩||

ಏಕೋತ್ತರ ಪಂಚಾಶತ್ — ಐವತ್ತೊಂದು (೫೦); **ವರ್ಣಗಳು**— ಅಕಾರಾದಿ ಕ್ಷಕಾರಾಂತ ವರ್ಣಗಳು. ಈ ಐವತ್ತೊಂದು ಅಕ್ಷರಗಳು, ಏಕ-^{*} ಒಂದೊಂದೇ ಅಕ್ಷರ, ಆತ್ಮನ-ಪರಮಾತ್ಮನ, ನಾಮಂಗಳು — ನಾಮವರ್ಣಗಳು

* ಇಲ್ಲಿ ‘ಏಕಾತ್ಮ’ ಎಂದು ಒಂದೇ ಪದವೆಂದು ಗ್ರಹಿಸಿದರೂ ‘ಏಕಾತ್ಮಾ ಹರರುದ್ವಿಷ್ಟಃ’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಾನುಸಾರ ಈ ಅಜಾದಿ ಐವತ್ತೊಂದು (೫೦) ವರ್ಣಗಳು ಶ್ರೀಹರಿಯ ನಾಮಗಳೆಂಬ ಅರ್ಥವೂ ಲಭಿಸುತ್ತದೆ.

ಎಂತ ಕರೆಸೋವಾಗತದೆ, ಇವು-ಈ ವರ್ಣಗಳೇ ಸರ್ವವೇದಗಳು, ಸರ್ವಪುರಾಣ-ಗಳು, ಸರ್ವ ಭಾಷಾ, ಸರ್ವ ಮಾತುಗಳು, ಸರ್ವಕ್ಕೂ ನಾಮಗಳಾಗಿವೆ. ಅ-ಅಜ-ನಾಮಕ, ಅ-ಅನಂದನಾಮಕ. ಈ ಪ್ರಕಾರ 'ಕ್ಷ' ದವರೆಗೆ ಇರೋವುದಾಗಿದೆಯೋ-ಇದರ ವಿ ವ ರ ಮಾತೃಕಾಮಂತ್ರದಿಂದ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಅಜಾದಿ ಅಕ್ಷರವಾಚ್ಯ ಪರಮಾತ್ಮನ ಗುಣಗಳು, ಮಾ - ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವೇರೇನು, ಕಮಲಾಸನ-ಬ್ರಹ್ಮದೇವರೇನು, ನೊದಲಾದನುರರು - ಇವರೇ ಮೊದಲಾದ ರು ದ್ರಾ ದಿ ದೇವತೆಗಳೇನು, ಸಾಕಲ್ಯದಿ - ಆದ್ಯಂತವಾಗಿ, ಅರಿಯರು - ತಿಳಿಯಲಾರರು. ಅವರವರ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರ ಆರಿಯುವರೆಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ, ಸಂಪೂರ್ಣ ಆರಿಯ-ಲಾರರು. ವರ್ಣಗಳನ್ನು ನಾಮಗಳೆಂದು ಯಾಕೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆಂದರೆ, ದಾವ ಮಾತು ನಾಡಿದರೂ ಪರಮಾತ್ಮನ ನಾಮಗಳನ್ನೇ ಉಚ್ಚಾರಮಾಡತೇನೆಂದು ಅನುಸಂಧಾನ. ವಿರಬೇಕೆಂತ ಅರ್ಥ. ಹಾಗೆಯೇ ದಾವ ಮಾತು ಕೇಳಿದ ಕಾಲಕ್ಕೂ ಹರಿಯ ನಾಮ ಶ್ರವಣವನ್ನೇ ಮಾಡತೇನೆ ಎಂತ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ದಾವನಾದರೂ ಕೋಪಾದ್ವೇಷ-ದಿಂದ ಬೈದ ಕಾಲಕ್ಕೂ, ಆ ಬೈಯೋದರಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಮಾನಗಳಾದ ಅಕ್ಷರಗಳು ಯಾವತ್ತೂ ಶ್ರವಣ ತಾಡಿತವಾಗಲಿಕ್ಕೆ (ಕಿವಿಯಮೇಲೆ ಬೀಳುತ್ತಿರಲು ಎಂದರ್ಥ.) ಪರಮಾತ್ಮನ ನಾಮಗಳೇ ಶ್ರವಣ ತಾಡಿತವಾಗತದೆ ಎಂದು ಅನುಸಂಧಾನವಿರಬೇಕು. ಅವು ಬೈಗಳು ಎಂದು ತಿಳಿದರೆ, ರೋಷದ್ವೇಷಗಳು ಅತಿಶಯವಾಗಿ ಮಹಾಪಾತಕಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬೈಗಳು ಎಂದು ತಿಳಿಯದೇ ಭಗವಂತನ ನಾಮಗಳು ಎಂದು ಅನುಸಂಧಾನ ಮಾಡತಾ ಬಂದರೆ (ಒಳಗಿನ) ಅರಿಷಡ್ವರ್ಗಗಳು ನಾಶವಾಗತಾ ಬಂದು ಹರಿಯ ಅನುಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಪಾತ್ರನಾಗುವನೆಂದು (ಈ ಕಾರಣದಿಂದ) ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ರಮಾಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನ ಸಾಕಲ್ಯೇನ ತಿಳಿಯರು. ಎಂಬೋಣದರಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಅಪರಿಚ್ಛಿನ್ನ ಗುಣೋಪೇತನೆಂತಲೂ, ರಮಾ-ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳು ಪರಿಚ್ಛಿನ್ನ ಗುಣೋಪೇತರೆಂತಲೂ ಮತ್ತು ಪರಮಾತ್ಮನು ರಮಾ-ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳ ಗುಣಗಳನ್ನು ಸಾಕಲ್ಯೇನ ಬಲ್ಲವನೆಂತಲೂ ಆದರೆ ಅವರು ದಾರೂ ಇವನ ಗುಣಗಳನ್ನ ಸಾಕಲ್ಯೇನ ತಿಳಿಯರೆಂತಲೂ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರ ತಿಳಿಯಬಲ್ಲ-ರೆಂತಲೂ ಅರಿತುಕೊಂಡು ತ್ರಿಕರಣಶುದ್ಧಿಯಿಂದ ಆಚರಿಸುತ್ತಿರುವದೇ ಬದುಕ್ಕಿದ್ದಕ್ಕೆ ಫಲ ಎಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

(ಗು.) ಏಕೋತ್ತರ ಪಂಚಾಶದ್ವರ್ಣಗಳು ಎಂದರೆ ಅ ಕಾ ರ ದಿ ಂ ದ ಆರಂಭಿಸಿ ೪ ವರೆಗಿರುವ ಐವತ್ತು ಅಕ್ಷರಗಳು, ಪ್ಲ ಎಂಬ ಅಕ್ಷರ ಸೇರಿ ಐವತ್ತೊಂದು ಆಗತದೆ. ಇದನ್ನೇ ಏಕೋತ್ತರ ಪಂಚಾಶತ್ ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. ಶಂತ್ರಸಾರದ ಪ್ರಥಮ ಅಧ್ಯಾಯದ ಆರಂಭದಲ್ಲಿ ಈ ಐವತ್ತು ವರ್ಣಗಳು, ಪ್ರಣವದ-ಓಂಕಾರದ ಅಕಾರ ಉ ಕಾರಾದಿ ಎಂಟು ವರ್ಣಗಳಿಂದ ಹೊರಟವೆಯೆಂದೂ, ಈ ಐವತ್ತು ವರ್ಣಗಳೂ

ಕ್ರಮವಾಗಿ ಅಜ, ಆನಂದ, ಇಂದ್ರಾದಿ ಕಾಳುಕೆ ಎಂದು ಅಂತವಾದ ಐವತ್ತು ಭಗವ-
ದ್ರೂಪಗಳಿಗೆ ವಾಚಕವಾಗಿವೆಯೆಂದೂ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಈ ವರ್ಣಗಳಿಗೆ 'ಮಾತೃಕಾ'
ಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. ತಂತ್ರಸಾರದ ಎರಡನೇ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ "ನೃಸಿಂಹಃ ಕ್ಷಸ್ತು
ದೇವತಾ" ಎಂದರೆ ಸಂಯುಕ್ತಾಕ್ಷರವಾದ ಕ್ಷೇಕಾರಕ್ಕೆ, ನರ - ಮೃಗರೂಪವುಳ್ಳ
ನೃಸಿಂಹನೇ ದೇವತೆಯೆಂದೂ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಇದರ ವಿವರಣೆಯನ್ನೇ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ
ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ತೋರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ ಐವತ್ತೊಂದು ವರ್ಣಗಳೂ ನೇರವಾಗಿ
ನಾರಾಯಣನನ್ನೇ ಹೇಳತವೆ. ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆಯಾಗುವ ಸಕಲ ಪದಗಳೂ ಈ
ಐವತ್ತೊಂದು ಅಕ್ಷರಗಳ ಯೋಜನೆಯಿಂದಲೇ ಆಗುವುದರಿಂದ ಸಕಲ ಶಬ್ದಗಳೂ
ಭಗವಂತನ ನಾಮಗಳೇ ಆಗತವೆಯೆಂದೂ "ಪಂಚಾಶದ್ವರ್ಣಭಿನ್ನಾಶ್ಚ ಸರ್ವಶಬ್ದಾ
ಅತೋಽಪಿ ಚ |... ..ಸರ್ವಾಭಿದೋಽಸ್ಮ್ಯಹಮ್" ಅಂತ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಇದನ್ನೇ
ದಾಸರಾಯರು "ಏಕೋತ್ತರ ಪಂಚಾಶದ್ವರ್ಣಗಳು ಏಕಾತ್ಮನ-ಅಖಂಡ, ವಿರಾ-
ಡ್ರೂಪ ನಾರಾಯಣನ ನಾಮಗಳು" ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ, ಎಂದು ತೋರಿಸಿದ್ದಾರೆ.
ಇಂಥಾ ಭಗವಂತನನ್ನು, ಮಾ-ರಮಾದೇವಿ, ಕಮಲಾಸನ-ಬ್ರಹ್ಮ, ನೊದಲಾದ-
ಮರರು-ರುದ್ರೇಂದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳು, ಸಾಕಲ್ಯದಿ-ಪಾರಂಗತವಾಗಿ (ಸಂಪೂರ್ಣ-
ವಾಗಿ), ಇವರು ಅರಿಯರು ಎಂಬುದೇ-ತೀಯಲಾರರು (ಪರಂತು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ
ಶಕ್ತಾನುಸಾರ ತೀಯಬಲ್ಲರಾದ್ದರಿಂದ ನಾವೂ ನಮ್ಮ ಯಥಾಶಕ್ತಿ ತಿಳಿದು ಉಪಾಸನೆ
ಮಾಡಬೇಕು) ಎಂಬುದೇ ಫಲವಿದು ಬಾಳ್ವದಕೆ.

ಏಕೋತ್ತರ (ಏಕ+ಉತ್ತರ)-ಒಂದು ಹೆಚ್ಚಾಗಿರುವ. ಪಂಚಾಶತ್-ಐವತ್ತು.
ಏಕೋತ್ತರ-ಪಂಚಾಶತ್ = ಐವತ್ತೊಂದು. ವರ್ಣಗಳು-ಅಕ್ಷರಗಳು (ಅಕಾರದಿಂದ
ಈ ಕಾರದ ವರೆಗೆ ಐವತ್ತು ಅಕ್ಷರಗಳಾಗುತ್ತದೆ. ಕ್ಷ ಎಂಬುದು ತಂತ್ರಸಾರ ಪ್ರಕಾರ
ಞಿಂನೇ ಅಕ್ಷರ). ಏಕಾತ್ಮನ (ಏಕ+ಆತ್ಮ)-ಪರಮಾತ್ಮನ, ಸ್ವತಂತ್ರನೂ ಸಮಾಧಿಕ-
ರಹಿತನೂ ಆದ ಭಗವಂತನ (ಶ್ರೀಹರಿಯ). ಮಾಕಮಲಾಸನತ್ಯಕ್ಷಾದ್ಯಮರರು-
ಮಾ-ಲಕ್ಷ್ಮಿದೇವಿ, ಕಮಲಾಸನ-ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು, ತ್ರ್ಯಕ್ಷ-ಮೂರು ಕಣ್ಣುಗಳುಳ್ಳ
ರುದ್ರದೇವರು, ಆದಿ-ಮೊದಲಾದ, ಅಮರರು-ದೇವತೆಗಳು. ಸಾಕಲ್ಯದಿ (ಸಕಲ
ಶಬ್ದದ ಭಾವರೂಪ 'ಸಾಕಲ್ಯ')-ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ, ಆದ್ಯಂತವಾಗಿ.

(ಭೀ.) 'ಸಾಕಲ್ಯದಿ ತಾವರಿಯರು' ಎಂಬಲ್ಲಿ - 'ಅನಂತಾನಂತಗುಣಿತಾ-
ಸ್ತೇಭ್ಯೋಽತ್ಯಂತವಿಲಕ್ಷಣಾಃ | ಅತ್ಯಾಶ್ಚರ್ಯಾ ರಮಾದೇಸ್ತು ಮನೋವಾಚಾ-
ಮಗೋಚರಾಃ ||' "ಪೃಥಕ್ ಪೃಥಗನಂತಾನಿ ಪೃಥಕ್ ಪೂರ್ಣತಮಾನಿ ಚ |
ರಮಾದ್ಯೈರಪ್ಯಚಿಂತ್ಯಾನಿ ಸಂತಿ ವಿಷ್ಣೋ ಜಗತ್ಪಭೌ || " ಮತ್ತು "ಪರಸ್ಪರ-
ಮಭಿನ್ನಾಶ್ಚ ಧರ್ಮಾಃ ಸರ್ವೇಽಪಿ ತದ್ಗತಾಃ | ತದಭಿನ್ನಾಗುಣಾ ನಿತ್ಯ-ಮುಖ

ಸರ್ವೇ ವಿಶೇಷತಃ ||” ಎಂದೂ ಸತ್ತತ್ವರತ್ನಮಾಲಾದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಭಗವಂತನ ಆನಂತಗುಣಗಳನ್ನು ರಮಾಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳೂ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಅರಿಯರು.

ಮೇದಿನಿ ಪರಮಾಣ್ವಾಂಬುಕಣಗಳೆ |

ನೆನೆ(ನ್ನೆದ)ಬಹುದು ಪರಿಗಣನೆಯನು ||

ಮಾಧವನಾನಂದದಿ ಗುಣಗಳೆ |

ನಾದಿ ಕಾಲದಲಿ ಅಗಣಿತನೆಂಬದೆ

||೧೪||

(ಈ ನುಡಿ ಕೆಲವೆಡೆ ೧೬, ೧೭ ಮತ್ತು ೧೮ ಎಂದು ಪ್ರಕಟಿತವಾಗಿದೆ)

ಮೇದಿನಿ-ಭೂಮಿ, ಪರಮಾಣು-ಪರಮಾಣುಗಳು, ಪರಮಾಣುಗಳಿಗೆ ದೃಷ್ಟಾಂತ, ಗವಾಕ್ಷಿಯಿಂದ ವ್ಯಕ್ತವಾದ ಸೂರ್ಯನ ಕಿರಣಗಳಲ್ಲಿ ಓಡಾಡತಕ್ಕ ಧೂಳಿಗಳೊಳಗೆ ಒಂದು ಧೂಳಿ ಪರಮಾಣು ಎಂತ ಹೆಸರು. ಇದೇ 'ಭೂ' ಪರಮಾಣು ಅಂತ ಸಾಂಕೇತ. ಅಂಬು-ಉದಕ, ಕಣಗಳು-ದೃಷ್ಟಾಂತ-ಮಳಿಹನಿ ಗಾಳಿಯ ಸಂಯೋಗದಿಂದ ಒಂದಕ್ಕೆ ಒಂದು ಸಂಯೋಗವಾಗಿ, ಅದರಿಂದ ಉತ್ಪನ್ನವಾದ ಆ ಸಣ್ಣದಾದ ತುಂತುರು ಜನಿ ದಾವದದೆ ಅದೇ ಅಂಬುಕಣ. ಇಂಥಾ ಪಂಚಾಶತ್ಕೋಟಿ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಮಾನವಾದ ಭೂರೂಪವಾದ ಪ್ರಕೃತಿ ಪರಮಾಣುಗಳೇನು. ಸಪ್ತಸಮುದ್ರಗತ ಉದಕದಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಮಾನವಾದ ಉದಕರೂಪವಾದ ಕಣಗಳೇನು, ಈ ಉಭಯಗಳ, ನೆನೆಬಹುದು ಎಣಿಸಬಹುದು, ಬರೇ ಎಣಿಸೋಣವೇ ಅಲ್ಲ. ಪರಿಗಣನೆಯನು-ಪರಿಮಿತಯುಕ್ತವಾದ ಗಣನೆಯೇ ಮಾಡಬಹುದು. ("ವಿಷ್ಣೋರ್ನುಕಂ ವೀರ್ಯಾಣಿ ಪ್ರವೋಚಂ ಯಃ ಪಾರ್ಥಿವಾನಿ ವಿ ಮಮೇ ರಜಾಂಸಿ" (ಋ ೧!೧೫೪/೧) ಎಂಬ ವಿಷ್ಣು ಸೂಕ್ತ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಆರ್ಥವನ್ನೇ ಇಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರೆ). ಅದು ಹ್ಯಾಂಗಿಂದರೆ ಸಪ್ತಸಮುದ್ರಗಳಿಗೆ ಭೂಮಿಗೆ ಯೋಜನ ಪರಿಮಿತ ಸಂಖ್ಯಾದಿಂದ ಅಂತ ಅದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪರಮಾಣು ಕಣಗಳ ಅಂತ (ಕೊನೆ) ಕಾಣಬಹುದು-ಲಕ್ಷ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಎಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಮಾಧವನ-ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಯ, ಅನಂದಾದಿ ಗುಣಗಳೆ-ದೋಷ-ರಹಿತ ಜ್ಞಾನಾನಂದಾದಿ ಅನಂತಾನಂತ ಗುಣಗಳನ್ನು ಎಣಿಸಲಕ್ಕೆ ರಮಾಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳಿಂದಲೂ ಶಕ್ಯವಲ್ಲ. ಯಾಕೆಂದರೆ ಪರಮಾತ್ಮ ಅಪರಿಚ್ಛಿನ್ನ, ಅವನ ಗುಣಗಳೂ ಅಪರಿಚ್ಛಿನ್ನ. ರಮಾಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳು ಪರಿಚ್ಛಿನ್ನಗುಣೋಪೇತರಾದ್ದರಿಂದ ಗಣನೆ ಮಾಡಲಾರರು. ಪರಮಾತ್ಮನ ಸದೃಶ ಅಪರಿಚ್ಛಿನ್ನ ಅನ್ಯರು ದಾರೂ ಇಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ದಾರೂ ಗಣನೆ ಮಾಡಲಾರರು. ಅನಾದಿ ಕಾಲದಲ್ಲಿ-ಆದಿರಹಿತವಾದ ಕಾಲದಾರಭ್ಯ ಏತತ್ ಕ್ಷಣ ಪರ್ಯಂತ ಅವನ ಗುಣಗಳ ಗಣನೆ ಮಾಡಿದವರೇ ಇಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅನಾದಿಕಾಲದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಅಗಣಿತಗುಣವುಳ್ಳವನು ಎಂಬೋದು

ದಾವದದೆ ಅದೇ ಬದುಕಿದ್ದಕ್ಕೆ ಫಲ ಎಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಇದನ್ನ ಯಾಕೆ ಹೇಳಬೇಕೆಂದರೆ ತಾರತಮ್ಯಾನುಸಾರ ಅಲ್ಪಗುಣೋಪೇತನಾದವನು ನಾನು, ರಮಾದಿಗಳು; ಪೂರ್ಣಗುಣೋಪೇತನಾದವ ಪರಮಾತ್ಮ, ಅವನ ಅಧೀನ ಗುಣೋಪೇತನಾದವನು ನಾನು ಎಂಬ ಜ್ಞಾನಾನುಸಾರ ಧ್ಯಾನಕ್ಕೆ ಬಂದು, ಅವನಿಂದ ಕೊಡಲ್ಪಟ್ಟ ಲಾಭಾಲಾಭಗಳು ದೂರಮಾಡುವುದಕ್ಕೆ ಶಕ್ತನಲ್ಲವೆಂತಲೂ, ಅವನಿಂದ ಕೊಡಲ್ಪಟ್ಟ ಸುಖವೋ ದುಃಖವೋ ಅಸೂಯಾರಹಿತವಾದಿ ಭೋಗಿಸಿಯೇ ತೀರಬೇಕು, ಬಿಡಲಾರದು ಎಂತಲೂ ದ್ವಂದ್ವ (ರಾಗ-ದ್ವೇಷ, ಸುಖ-ದುಃಖ = ದ್ವಂದ್ವ) ಸಹನನಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೇ ಸ್ಮರಿಸುತ್ತ ಇರೋ ನಿಮಿತ್ತ, ಅಗಣಿತಗುಣವುಳ್ಳ ಪರಮಾತ್ಮನು ಅಗಣಿತಗುಣವುಳ್ಳವ ಎಂಬ ಭಾವದಿಂದ ಇರುವುದೇ ಬದುಕಿದ್ದಕ್ಕೆ ಫಲ.

(ಗು) ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಪರಮಾಣುಗಳ, ಅಂಶುಕಣಗಳ-ಮೇಘರಾಜಗರಿಯೋ (ಸುರಿಸುವ) ಮಳೆಹನಿಗಳನ್ನು, ನೈದಬಹುದು-ಪರಿಗಣನೆ ಮಾಡಬಹುದು. ಮಾಧವನ-ರಮಾಪತಿಯ, ಅನಂದಾದಿ ಗುಣಗಳು-ಪರಿಮಿತರಹಿತವಾದಂತ ಅನಂತಾನಂತ ಗುಣಗಳು, ಅನಾದಿಕಾಲದಿ ಅಗಣಿತನೆಂಬುದೆ-ಎಂದು ತಿಳಿದು ಕೊಂಡಾಡುವುದೇ ಫಲವಿಡು ಬಾಳ್ವ ದಕೆ.

ಮೇದಿನಿ-ಭೂಮಿ. ಅಂಶು-ನೀರು. ಅಂಶುಕಣಗಳನ್ನು-ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿರುವ ನೀರಿನ ಹನಿಗಳನ್ನು. ಪರಿಗಣನೆಯನು-ಎಣಿಕೆಯನ್ನು ಪರಿಗಣನೆಯನು ಐದಬಹುದು-ಗಣನೆ ಮಾಡಬಹುದು, ಎಣಿಸಬಹುದು, ಮಾ-ಧವನ-ಲಕ್ಷ್ಮೀ-ಪತಿಯಾದ ನಾರಾಯಣನ, ಅನಾದಿಕಾಲದಿಂದ-ಎಂದೆಂದೂ, ಅಗಣಿತ-ಎಣಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

(ಭೀ) ಗುಣಗಳುಅಗಣಿತ ಎಂಬಲ್ಲಿ-‘ವಿಷ್ಣೋರ್ನು ವೀರ್ಯಗಣನಾಂ ಕತಮೋಽರ್ಹತೀಹ | ಯಃ ಪಾರ್ಥಿವಾನ್ಯಪಿ ಕವಿರ್ವಿಮಮೇ ರಜಾಂಸಿ||’ ಎಂದು ಭಾಗವತದಲ್ಲಿ (೨ ಸ್ಕಂ. ೭ ಅ, ೪೦ ಶ್ಲೋ) ಹೇಳಿದಂತೆ ‘ಚಾಣಾಕ್ಷನಾದವನು (ಕವಿ) ಪ್ರಧಿಯಲ್ಲಿರುವ ಧೂಳಿನ ಕಣಗಳನ್ನಾದರೂ ಎಣಿಸಿಯಾನು, ಆದರೆ ವಿಷ್ಣು ವಿನ ಅನಂತಾನಂತ ಗುಣಗಳನ್ನು ಎಣಿಸಲು ಯಾರಿಗೆ ತಾನೇ ಸಾಧ್ಯವಾದೀತು?’ ಎಂಬಲ್ಲಿಯೂ [‘ವಿಷ್ಣೋರ್ನು ಕಂ ವೀರ್ಯಾಣಿ ಪ್ರ ವೋಚಂ ಯಃ ಪಾರ್ಥಿವಾನಿ ವಿಮಮೇ ರಜಾಂಸಿ’ ಎಂಬ ಋಗ್ವೇದದಲ್ಲೂ (೧ ಮಂ. ೧೫೪ ಸೂ. ೧ ಮಂ., ? ೨ ಅಷ್ಟ. ೨ ಅಧ್ಯಾ. ೨೪ ವರ್ಗ)] ಹೇಳಿದ ಪ್ರಮೇಯವು ಇಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿತವಾದಿದೆ.

ವರಗಾಯತ್ರೀನಾಮಕ ಹರಿ ಗೀ |

ರೆರೆಡಂಘ್ರಿಗಳೆ ವಿವರವ ತಿಳಿದು ||

ತರುನಾಯದಿ ಪಡ್ವಿಧ ರೂಪವ ಸಾ |

ದರದಲಿ ಭೇನಿಸಿ ನಿರುತ ಜಪಿಸುವದೆ (ಅನುದಿನದಿ ಧ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿಪ್ಪುದೆ)

||೧೫||

ವರಗಾಯತ್ರೀ—‘ವೇದಮಾತಾ ಚ ಗಾಯತ್ರೀ’ ಎಂಬ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಗಾಯತ್ರೀಮಂತ್ರಕ್ಕೆ ವರತ್ವ, ಶ್ರೇಷ್ಠತ್ವ ಬಂತು. ವೇದಕ್ಕೆ ಗಾಯತ್ರೀ ಮಾತಾ ಹ್ಯಾಂಗೆ ಆಯಿತು ? ವೇದ ಪೌರುಷೇಯವಾಯಿತಲ್ಲ ಎಂದರೆ ವೇದಕ್ಕೆ ಉತ್ತತ್ತಿ ಇಲ್ಲ. ವೇದಕ್ಕೆ ಗಾಯತ್ರೀ ದ್ವಾರಾ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಆಪ್ತ, ನಾರಾಯಣ-ರೂಪದಿಂದ ಪಾಸುದೇವಾದಿ ರೂಪಗಳು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿ ಎಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಈ ರೀತ್ಯಾ ಗಾಯತ್ರೀಗೆ ‘ವರತ್ವ’ ಸಿದ್ಧಿ ಮತ್ತು ಇತರ ಮಂತ್ರಾ, ಪೇಕ್ಷೆಯಾ ಗಾಯತ್ರೀಮಂತ್ರ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಎಂತಲೂ ತಾತ್ಪರ್ಯವೇ. ಏತಾದೃಶ ವಾದದ್ದು ಗಾಯತ್ರೀ ಮತ್ತು ಗಾಯತ್ರೀನಾಮಕ ಪರಮಾತ್ಮ, ಸರ್ವದೇವತೆಗಳಿಗಿಂತಲೂ. ರಮಾದೇವೇರಕಿಂತಲೂ ‘ವರ’ ಶಬ್ದದಿಂದ ಉತ್ತಮವಾದ ಎಂತಲೂ ತಾತ್ಪರ್ಯವೆ.

ವರಗಾಯತ್ರೀ ನಾಮಕ—ಉತ್ತಮವಾದ ಗಾಯತ್ರೀನಾಮಕ ಹ್ಯಾಂಗೆ ಅಂದರೆ ಗಾಯತ್ರೀ ಅಂತರ್ಗತನಾಗಿ, ಗಾಯತ್ರೀ ವಾಚ್ಯನಾಗಿ, ಗಾಯತ್ರೀ ಮಂತ್ರದ್ವಾರಾ ಪಾಪಗಳನ್ನು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡತಾನಾದ್ದರಿಂದ ‘ಹರಿ’ ಎಂತಲೂ ಹೆಸರು ಬರೋದಾಯಿತು, ಇಂಥ ಹರಿಗೆ, ಈರೆರೆಡಂಘ್ರಿಗಳೆ—ನಾಲ್ಕು ಪಾದಗಳೆ, ವಿವರಗಳನ್ನು ತಿಳಿದು—ಏತಾದೃಶವಾದದ್ದೆಂದು ತಿಳಿದು ತರುನಾಯದಿ—ಹೀಗೆ ತಿಳಿದನಂತರ, ಪಡ್ವಿಧ—ಆರು ವಿಧ ರೂಪಗಳು, ಅವುಗಳು ಅಂದರೆ ಆ ಆರು ರೂಪಗಳನ್ನೆ, ಸಾದರದಲಿ—ಆದರದಿಂದ ಧ್ಯಾನ ಮಾಡೋಣ ಕರ್ತವ್ಯ.

ಇದರ ವಿವರಗಳು :— ಸರ್ವೋತ್ತಮ ಹರಿಗೆ ಅಧಿಷ್ಠಾನಭೂತವಾದದ್ದು ಗಾಯತ್ರಾತ್ಮಕ ಚತುರ್ವಿಂಶತಿ ವರ್ಣಗಳು. ಈ ಇಪ್ಪತ್ತುನಾಲ್ಕು ವರ್ಣಗಳೇ ಕರಚರಣಾದಿ ಅವಯವಯುಕ್ತವಾದ ಪ್ರತೀಕತ್ವೇನ ಮನಸಾ ಮಾನಸ ಪ್ರತೀಕ ವನ್ನು ನಿರ್ಮಾಣಮಾಡಿ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ಚಿಂತಿಸಬೇಕು. ‘ವರಗಾಯತ್ರೀನಾಮಕ ಹರಿ’ ಎಂಬ ಉಕ್ತಿಗೆ ಶೇಷಪೂರ್ತಿ ಪೂರ್ವೋಕ್ತ ಪ್ರಕಾರ ಅವಯವರೂಪವಾದ ಪ್ರತೀಕತ್ವೇನ ಅನುಸಂಧಾನ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ವರ್ಣಗಳಿಂದಲೇ ಕರಚರ-ಣಾದಿ ಅವಯವಯುಕ್ತವಾದ ಪ್ರತೀಕ ಹ್ಯಾಂಗೋ, ಲೋಕದಲ್ಲಿ ದೇಹನಿರ್ಮಾಣ ಚತುರ್ವಿಂಶತಿ ತತ್ವಗಳಿಂದ ಹ್ಯಾಂಗೋ ಹಾಂಗೆ ಚತುರ್ವಿಂಶತಿ ವರ್ಣಗಳಿಂದ ಯುಕ್ತ

ವಾದದ್ದು. ಗಾಯತ್ರಿಯ ಈ ಇಪ್ಪತ್ತನಾಲ್ಕು ಅಕ್ಷರಗಳು ಇಪ್ಪತ್ತನಾಲ್ಕು ತತ್ವಸಾಂಕೇತಗಳು. ಈ ಸಾಂಕೇತವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಹನ್ನೊಂದು ವರ್ಣಗಳು- ಹನ್ನೊಂದು ಇಂದ್ರಿಯಗಳು (ಮನಃಕುತ ದಶೇಂದ್ರಿಯಗಳು.) (ತತ್ ಎಂದಾರಂಭಿಸಿ 'ದೇವಸ್ಯ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ 'ದೇ' ವರೆಗಿನ ಹನ್ನೊಂದು ವರ್ಣಗಳು) ಪಂಚ ಮಹಾ ಭೂತಗಳು—ಐದು ವರ್ಣಗಳು (ವಸ್ಯ ಧೀಮಹಿ ಎಂಬ ಐದು ವರ್ಣಗಳು) ಐದು ತನ್ಮಾತ್ರಗಳು. (ಧಿಯೋ ಯೋ ನಃ ಪ್ರ ಎಂಬ) ಐದು ವರ್ಣಗಳು ಒಂದು ವರ್ಣ(ಜೋ) ಅಹಂಕಾರ ತತ್ವ ಒಂದು ವರ್ಣ(ದ) ಮಹತ್ ತತ್ವ, ಒಂದು ವರ್ಣ (ಯಾತ್) ಅವ್ಯಕ್ತ ತತ್ವ-ಹೀಗೆ ಇಪ್ಪತ್ತನಾಲ್ಕು ವರ್ಣಗಳು ಇಪ್ಪತ್ತನಾಲ್ಕು ತತ್ವಗಳೆಂದು ಪ್ರತಿಮಾತ್ಮನ ಚಿಂತಿಸಬೇಕು, ಹೀಗೆ ಹರಿಗೆ ವರ್ಣಾತ್ಮಕ ಚತುರ್ವಿಂಶತಿ ರೂಪಗಳೊಂದೊಂದರಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ರೂಪದ ಮೇರೆಗೆ ಕೇಶವಾದಿ ಇಪ್ಪತ್ತ ನಾಲ್ಕು ಭಗವದ್ರೂಪಗಳು ಖಂಡರೂಪದಿಂದ ಇರೋದಾಗಿವೆ. ಇಂಥಾ ಪ್ರತೀಕ ದಲ್ಲಿ ತದಾಕಾರ ಗಾಯತ್ರೀ ರೂಪ ಒಂದು, ತದ್ಗತ ಹೃದಯಸ್ಥ ಹರಿರೂಪ ಒಂದು, ಈ ಎರಡನ್ನೂ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಇದು 'ವರಗಾಯತ್ರೀನಾಮಕ ಹರಿ' ಎಂಬುದರ ಅರ್ಥ. ಈರೆರೆಡು ರೂಪದಲ್ಲಿ—ಈರ-ವಾಯುದೇವರು, ಪೂರ್ವೋಕ್ತ ಇಪ್ಪತ್ತನಾಲ್ಕು ತತ್ವಗಳ ಪ್ರತೀಕ. ಆಕಾರ ಅಖಂಡರೂಪ, ಹೃದಯಸ್ಥ ರೂಪ ಒಂದು. ಈರಸಾಂಕೇತನಾದ ಭಾರತೀರಮಣ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣಾಂತರ್ಗತ ಗಳಾಗಿ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಎರಡಂಘ್ರಿಗಳಿಗೆ = ಗಾಯತ್ರೀವಾಚ್ಯನಾದ ಪರಮಾತ್ಮ ನಾದವನ ಎರಡು ಪಾದಗಳು. ಇವುಗಳಿಂದ ಆರಂಭಮಾಡಿ 'ವಿವರವ ತಿಳಿದು' ಪೂರ್ವೋಕ್ತ ಪ್ರಕಾರ ಅವಯವಗಳ ವಿವರಗಳ ತಿಳಿದು, ಹಾಂಗೆ ಧ್ಯಾನಮಾಡತಕ್ಕ ವಿವರಗಳನ್ನು ತಿಳಿದವನಾಗಿ ಧ್ಯಾನಮಾಡಬೇಕೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. ತರುನಾಯದಿ- ಪೂರ್ವೋಕ್ತ ಪ್ರಕಾರ ಚಿಂತನೆಮಾಡಿದ ತರುವಾಯ, ಪಡ್ವಿಧ-ಆರು ರೂಪ ಗಳನ್ನು (ಐದು ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಗಳು + ಒಂದು ಮನಸ್ಸು) ಗಾಯತ್ರಾತ್ಮಕ ಪ್ರತೀಕದ ಆರು ಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ಆರು ಭಗವದ್ರೂಪಗಳನ್ನು 1 ಪ್ರತ್ಯೇಕ ರೂಪಗಳೆಂದು ಚಿಂತಿಸಿ ಅದರದಿಂದ ಧ್ಯಾನಮಾಡಿ ನಿರಂತರ ಗಾಯತ್ರೀಮಂತ್ರ ಜಪಿಸುವವೇ ಬದು ಕ್ಕಿದಕ್ಕೆ ಫಲ. ಭೂಃ ಭುವಃ ಸ್ವಃ ಎಂಬುದು ವ್ಯಾಹೃತಿ. ಇದು ಒಂದು ಪಾದ, ಗಾಯತ್ರಿಯದು ಮೂರು ಪಾದ. ಹೀಗೆ ನಾಲ್ಕು ಪಾದ, ಈರೆರೆಡು-ನಾಲ್ಕು,

1 (i) ಗಾಯತ್ರಿಯಲ್ಲಿಯ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಸ್ತ್ರೀರೂಪ (ii) ಮತ್ಸ್ಯಾದಿ ಅವತಾರಗಳಲ್ಲಿಯ 'ಭೂತ' ನಾಮಕನು. (iii) ಹಯಗ್ರೀವ ದೇವರ 'ವಾಕ್' ನಾಮಕ ಸ್ತ್ರೀರೂಪ (iv) ಪೃಥ್ವೀರೂಪ (v) ಜೀವರ ಜಡ ಹೃದಯದಲ್ಲಿಯ 'ಶರೀರ'ನಾಮಕರೂಪ ಮತ್ತು (vi) ಜೀವರ ಸ್ವರೂಪದೇಹದ ಹೃದಯದಲ್ಲಿಯ 'ಹೃದಯ'ನಾಮಕರೂಪ, ಇವು ಛಾಂದೋಗ್ಯ ಭಾಷ್ಯ-೨-5ರಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಪಡ್ವಿಧ ರೂಪಗಳೆಂದೂ ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಅಂತ್ರಿಗಳು = ಪಾದ, ಗಾಯತ್ರೀ ನಾಲ್ಕು ಪಾದ ಎಂತ ಸಾಂಕೇತ 2 (i) ಭೂಃ ವರ್ಣದಿಂದ ಭೂಲೋಕ ಸಾಂಕೇತ. ಯುಗ್ಮದವೂ ಸಾಂಕೇತ. (ii) ಭುವಃ = ಭುವಲೋಕ ಯಜುರ್ವೇದ ಸಾಂಕೇತ, (iii) ಸ್ವಃ = ಸ್ವರ್ಗಲೋಕ ಸಾಮ-ವೇದ ಸಾಂಕೇತ ಮತ್ತು (iv) ಗಾಯತ್ರೀ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪಾದ, ಹೀಗೆ ದ್ಯೋತನ ಮಾಡತವೆ, ಗಾಯತ್ರೀ ಪ್ರತೀಕದಲ್ಲಿ ಕಟಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಭೂಃ ಎಂಬಕ್ಷರವು ಭೂಲೋಕ-ಯುಗ್ಮದ (ಇತ್ಯಾದಿ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದಂತೆ) ಚಿಂತಿಸಬೇಕು. ವ್ಯಾಹೃತಿ ಉಚ್ಚಾರದಿಂದ ವೇದತ್ರಯಗಳ ಉಚ್ಚಾರ ಮಾಡಿದ ಫಲ ಬರತದೆ, ಓಂಕಾರವು ಗಾಯತ್ರೀವಾಚ್ಯ ಹರಿಗೆ ಒರವೆಂದು ಚಿಂತಿಸಬೇಕು. ವೇದತ್ರಯದಿಂದ ವ್ಯಾಹೃತಿ ವರ್ಣಗಳೇ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಎಂತ ಶ್ರುತಂತರದಲ್ಲಿ ಹೇಳತದೆ. ಈ ಪ್ರಕಾರ ಗಾಯತ್ರೀ ರೂಪ (ನಾಮ) ವಿಶೇಷಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು ಮತ್ತು ಧ್ಯಾನಮಾಡಬೇಕೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ, ಹೀಗೆ ಮಾಡುವದೆ ಬದುಕಿದ್ದಕ್ಕೆ ಫಲ, ಅಲ್ಲದೆ ಗಾಯತ್ರೀ ಮಂತ್ರ ಜಪಿಸುವದರಿಂದ ಪರಿಹಾರವಾಗುವ ಪಾಪಗಳ ವಿವರ ಮುಂದೆ ಕೊಟ್ಟಿದೆ.

ವರ್ಣ ಭಗವದ್ರೂಪ ಭಗವಂತನ ಅಭಿಮಾನಿಗಳು ಪರಿಹಾರವಾಗುವ
(ಅಕ್ಷರ) ಗಳ ಬಣ್ಣ ನಾನುಗಳು ಪಾಪಗಳ ವಿವರ

1	2	3	4	5
೧ ಅ ಶ್ವೇತ ವರ್ಣ	ವಿಶ್ವ	ಶ್ರೀದೇವಿ	ಕಣ್ಣಿನಿಂದಾಗುವ ಪಾಪಗಳು	
೨ ಉ ಪೀತವರ್ಣ	ತೈಜಸ	ಭೂದೇವಿ	"	
೩ ಮ ಲೋಹಿತ	ಪ್ರಾಣ	ದುರ್ಗಾ	"	
೪ ಭೂಃ ಸ್ವರ್ಣ	ಸಂಕರ್ಷಣ	ಪ್ರಾಣ	ಭೂಲೋಕ—ಯುಗ್ಮದ ಅಧೀನ ಅನಾಚಾರ— ದೋಷ ಪರಿಹಾರ	

- 2 "ಸಾ ವಿಷಾ ಚತುಷ್ಪದಾ ಪಡ್ವಿದಾ ಗಾಯತ್ರೀ ತದೇತತ್ ಯಜುರ್ಭೂತಃ" ಛಾಂದೋಗ್ಯ | ಇತರ ಭಾಷ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ. "ಗಾಯತ್ರೀನಾಮಕೋ ವಿಷ್ಣುಃ ಚತುಷ್ಪಾತ್ ಭಿನ್ನಪಾದಾಃ ಸರ್ವಜೀವಾಃ | ಸ್ವರೂಪ ಪಾದಾ ವಿಷ್ಣೋಸ್ತು ತ್ರಯೋ ಹಿ ದಿವಿ ಸಂಸ್ಥಿತಾ | ನಾರಾಯಣ ವಾಸುದೇವ ವೈಕುಂಠ ಇತಿ ತೇ ತ್ರಯಃ |" ಎಂದು ಗಾಯತ್ರೀ ನಾಮಕ ಹರಿಯ ನಾಲ್ಕು ಪಾದಗಳಿಂದಿದ್ದಾರೆ. ಇದನ್ನೇ "ತ್ರಿಪಾದಸ್ಯಾಸ್ಮತಂ ದಿವಿ || ಪಾದೋಽಸ್ಯ ವಿಶ್ವಾ ಭೂತಾನಿ" ಎಂದು ಪುರುಷಸೂಕ್ತದಲ್ಲಿಯೂ ಹೇಳಿದೆ. ಮತ್ತು ಅಷ್ಟಾಕ್ಷರಮಂತ್ರ ಮುಂತಾದ ಅಪ್ಪಮಹಾಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಗಾಯತ್ರೀ ಮಂತ್ರವು ವ್ಯಾಹೃತಿಯಿಂದ ರಹಿತವಾದದ್ದು. ಆದರೂ ಅಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಓಂ ಎಂದು ಓಂದು ಪಾದ, ತತ್ತ್ವವಿತುರ್ವರೇಣ್ಯಂ ಇತ್ಯಾದಿ ಮೂರು ಪಾದಗಳು. ಹೀಗೆ ಓಂಕಾರ ಸಹಿತವಾದ ಗಾಯತ್ರೀ ಮಂತ್ರವು ನಾಲ್ಕು ಪಾದಗಳುಳ್ಳವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

1	2	3	4	5
೫ ಭುವಃ ಪೀತ	ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನ	ಅಪಾನ	ಭುವರ್ಲೋಕ-ಯಜುರ್ವೇದ	ಅನಾಚಾರ ದೋಷ
೬ ಸ್ವಃ ನೀಲ	ಅನಿರುದ್ಧ	ವ್ಯಾನ	ಸ್ವರ್ಗಲೋಕ-ಸಾಮವೇದ	ಅನಾಚಾರ ದೋಷ
೭ ತ ಪದ್ಮ	ಕೇಶವ	ಬ್ರಹ್ಮ	ಬ್ರಹ್ಮಹತ್ಯಾದಿ ಪಾಪ-	ಪರಿಹಾರ
೮ ತ್ ಶ್ವೇತ	ನಾರಾಯಣ	ಅಹಂಕಾರ	ಗೋಹತ್ಯಾದಿ ಪಾಪ-	ಪರಿಹಾರ
೯ ಸ ಲೋಹಿತ	ಮಾಧವ	ಶಂಕರ	ಪರಸ್ತ್ರೀ ಗಮನ ಪಾಪ-	ಪರಿಹಾರ
೧೦ ವಿ ಕಜ್ಜಲ	ಗೋವಿಂದ	ದೇವೇಂದ್ರ	ಸುವರ್ಣಹರಣ ಪಾಪ-	ಪರಿಹಾರ
೧೧ ತೃ ರಕ್ತ	ವಿಷ್ಣು	ಗಣೇಶ	ಪರದಾರಗಮನ-	ಪಾಪಪರಿಹಾರ
೧೨ ವ ನೀಲ	ಮಧುಸೂದನ	ಆದಿತ್ಯ	ಗುರು ಅಂಗನಾದಿಗಮನ	"
೧೩ ರೇ ಕ್ಷೀರ	ತ್ರಿವಿಕ್ರಮ	ಪಾರ್ವತಿ	ಅಭಕ್ಷಣಭಕ್ಷಣ	"
೧೪ ಣ್ಯ ಸ್ವರ್ಣ	ವಾಮನ	ಧರಣೀಧರಶೇಷ	ಶುದ್ಧ ಅನ್ನಾದಿನಿಂದಾ	"
೧೫ ಭ ಕೇತಕೀ	ಶ್ರೀಧರ	ಪ್ರಜಾಪತಿ	ಶುದ್ಧ ಜ್ಞಾನ ಅಜ್ಞಾನದಿಂದ	ದೋಷಣೆ ಪರಿಹಾರ
೧೬ ಗಃ ಕಾಂಚನ	ಹೃಷೀಕೇಶ	ಬುಧ	ಗುರುನಿಂದಾ	"
೧೭ ದೇ ವು ...?	ಪದ್ಮನಾಭ	ಶನಿ	ಅನೇಕ	"
೧೮ ವ ಶ್ವೇತ	ದಾಮೋದರ	ಗುರು	ಪಶುಗಳ ಹತ್ಯಾ	"
೧೯ ಸ್ಯ ತಾಮ್ರ	ಸಂಕರ್ಷಣ	ನಾರ್ಯಣ	ತೀರ್ಥನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ	"
		ಅರ್ಯಮಾಣ		
೨೦ ಧೀ ಮೇಘ	ವಾಸುದೇವ	ಜಮದಗ್ನಿ	ಮಾರ್ಗ ನಡೆಯುವಾಗ	"
೨೧ ಮ ಸ್ವರ್ಣ	ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನ	ಕಾಮ	ಅಪದ್ಧ ಸಾರಿಸಿದ	"
೨೨ ಹಿ ತಾಮ್ರ	ಅನಿರುದ್ಧ	ಧರ್ಮ	ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾದಿ ನಾನಾ	"
			ಸ್ತ್ರೀಗಮನ	"
೨೩ ಧಿ ಗೌರ	ಪುರುಷೋ	ಮನು	ಸಜ್ಜನರ ನಂದಾಮಾಡಿದ	"
	ತ್ತಮ			

1	2	3	4	5
೨೪ ಯೋ ತಿಲ	ಅಧೋಕ್ಷಜ	ಪಿತ್ತದೇವತೆ	ಸತ್ಯರ್ಮ ದುಷ್ಕರ್ಮ	ಜನಿತ
೨೫ ಯೋ ಧೂಮ್ರ	ನಾರಸಿಂಹ	ವಾಯು	ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಮಾಡಿದ	"
೨೬ ನಃ ರಕ್ತ	ಅಚ್ಯುತ	ಈಶಾನ್ಯ	ಜಲಪಾನಕೃತ	"
೨೭ ಪ್ರ ವಾರುಣ್ಯ	ಜನಾರ್ದನ	ಮನ್ಮಥ	ಮದ್ಯಾದಿಗಳ ಪಾನ	"
೨೮ ಜೋ ಶ್ವೇದ	ಉಪೇಂದ್ರ	ಲಕ್ಷಣ	ಉತ್ಥಾನಕೃತ	"
೨೯ ದ ಪಂಪಿ	ಹರಿ	ದಾಸವ್ಯಾಸ	ನಾನಾಯೋನೀಕೃತ	"
೩೦ ಯಾತ್ ರಕ್ತ	ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ	ಅನಿರುದ್ಧ	ಸರ್ವ ಪಾಪರಿಹಾರ	

ಷಡ್ವಿಧ ರೂಪಗಳ ವಿವರ :— ತ್ರಿಪದಾ ಗಾಯತ್ರೀ ತ್ರಿಪದ ವಿವರ

೧. ತತ್ ಸವಿತೃವರೇಣ್ಯಂ-ಅಷ್ಟಾಕ್ಷರ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯ ಸರ್ವಲೋಕನಿಯಾಮಕ ಅನಿರುದ್ಧ.

೨. ಭರ್ಗೋ ದೇವಸ್ಯ ಧೀಮಹಿ-ಸರ್ವಶಬ್ದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನ

೩. ಧಿಯೋ ಯೋ ನಃ ಪ್ರಚೋದಯಾತ್- ಸರ್ವಜೀವ ನಿಯಾಮಕ ಸಂಕರ್ಷಣ.

ಷಡ್ವಿಧ

ರೂಪಗಳು

೧. ತತ್ಸವಿತುಃ	ಸ್ವೀರೂಪ ಹಯಶೀರ್ಷ
೨. ವರೇಣ್ಯಂ(ಣೀಯಂ)	ಅನಂತಾನಂತ ಅವತಾರ ವಿಶಿಷ್ಟ ರೂಪಗಳು
೩. ಭರ್ಗೋ ದೇವಸ್ಯ	ಹಯಗ್ರೀವರೂಪ
೪. ಧೀಮಹಿ	ಪೀತವರ್ಣ ಹಯಗ್ರೀವ
೫. ಧಿಯೋ ಯೋ ನಃ	ಶರೀರನಾಮಕ ಪರಮಾತ್ಮರೂಪ
೬. ಪ್ರಚೋದಯಾತ್	ಜೀವನಾಮಕ ಪರಮಾತ್ಮರೂಪ

ಈ ಪ್ರಕಾರ ಗಾಯತ್ರೀನಾಮಕ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಧ್ಯಾನಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಅರ್ಥ ಪ್ರಕಾರಾಂತವಾಗಿ ಗಾಯತ್ರಿಯ ಅನುಸಂಧಾನ ಕ್ರಮವಿಂತಿದೆ.

(೧) ಓಂ....ಓಂ ಪ್ರಣವಸ್ಯ ಭಗವಾನ್ ಋಷಿಃ, ಗಾಯತ್ರೀ ಛಂದಃ ಅನಂತ ಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣ ನಾರಾಯಣೋ ದೇವತಾ (ಇದಕ್ಕೆ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಮಾತ್ರವೆಂದು ಶ್ರೀ ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರ ಭಾಷ್ಯವಾಕ್ಯವನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ) [ಓಂಕಾರಕ್ಕೆ ಭಗವಂತನೇ ಋಷಿ. ಗಾಯತ್ರೀ ಛಂದಸ್ಸು, ದೇವತಾ

ಅಂತಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣವಾದ ನಾರಾಯಣನೇ ಓಂಕಾರಾಂತರ್ಗತ, ಓಂಕಾರವಾಚ್ಯ, ಓಂಕಾರ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂದು ಅನುಸಂಧಾನ ಮಾಡಬೇಕು.]

(೨) ಭೂರ್ಭುವಸ್ವಃ—ಭೂರಾದೀನಾಂ ತಿಸೃಣಾಂ ಅಪಿ ವ್ಯಾಹೃತೀನಾಂ, ಅವಿಶೇಷೇಣ ಬ್ರಹ್ಮಾ ಋಷಿಃ ಗಾಯತ್ರೀ ಛಂದಃ | ಉದ್ಯದಾದಿತ್ಯವರ್ಣೋ ಜ್ಞಾನಅಭಯಮುದ್ರಾಯುತ ಹಸ್ತದ್ವಯೋ ಭಗವಾನ್ ಶ್ರೀಹರಿಃ ದೇವತಾ | ಭೂಃ, ಭುವಃ, ಸ್ವಃ ಈ ಮೂರರಿಂದ ಕೂಡಿದ ವ್ಯಾಹೃತಿಗೆ(ವ್ಯಾಹೃತಿ ಸಮೂಹಕ್ಕೆ) ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಋಷಿ, ಗಾಯತ್ರೀ ಛಂದಸ್ಸು. ಅದೇ ಉದಯಿಸಿದ ಸೂರ್ಯನ ಕಾಂತಿಯೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಂತಿಯುಕ್ತನಾದ ಜ್ಞಾನ ಅಭಯಯುಕ್ತನಾದ ಹಸ್ತದ್ವಯ ವುಳ್ಳ ಪಡ್ಗುಣೈಶ್ವರ್ಯಸಂಪನ್ನನಾದ ಪರಮಾತ್ಮ ದೇವತೆಯನ್ನು ವ್ಯಾಹೃತಿ ಅಂತರ್ಗತನೆಂದೂ, ವ್ಯಾಹೃತಿವಾಚ್ಯನಾಗಿ, ವ್ಯಾಹೃತಿಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿರುವನೆಂದೂ ಅನುಸಂಧಾನಮಾಡಬೇಕು. ಅಲ್ಲದೆ ಈ ವ್ಯಾಹೃತಿಯ ಮೂರು ಅಕ್ಷರಗಳಿಗೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಅನುಸಂಧಾನಕ್ರಮ ಇಂದಿದೆ.

(೩) ಭೂಃ—ವ್ಯಾಹೃತಿಯ ಈ ಒಂದು ಅಕ್ಷರಕ್ಕೆ ದೇವತಾ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ ಋಷಿ, ಗಾಯತ್ರೀ ಛಂದಸ್ಸು, ಭೂವಾಚ್ಯನಾಗಿ. ಭೂವರ್ಣಅಂತರ್ಗತನಾಗಿ, ಅನಿರ್ದಿಷ್ಟ-ವರಾಹ ಹೀಗೆ ಎರಡು ರೂಪಗಳೆಂದು ಅನುಸಂಧಾನ ಮಾಡಬೇಕು.

೪) ಭುವಃ—ಇದಕ್ಕೆ ದೇವತೆ ಜಮದಗ್ನಿ ಋಷಿ, ಉಷ್ಣಿಕ್ ಛಂದಸ್ಸು. ಭುವಃ ಎಂದು ವಾಚ್ಯನಾಗಿ ಅದರಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗತನಾಗಿ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನ-ನರಸಿಂಹ ಎಂಬ ಎರಡು ರೂಪಗಳಿಂದ ಇರುವನೆಂದು ಅನುಸಂಧಾನಮಾಡಬೇಕು.

(೫) ಸ್ವಃ ಅಥವಾ ಸುವಃ—ಎಂಬ ವ್ಯಾಹೃತಿ ಅಕ್ಷರದ್ವಯಕ್ಕೆ ದೇವತಾ ? ಭಾರದ್ವಾಜ ಋಷಿ, ಅನುಷ್ಠುಪ್ ಛಂದಸ್ಸು, 'ಸುವಃ' ಎಂದು ವಾಚ್ಯನಾಗಿ, ಸೂರ್ಯಾಂತರ್ಗತನಾಗಿ ಸುವಃ ಎಂಬ ವರ್ಣಗಳ ಅಂತರ್ಗತನಾಗಿ, ಕಪಿಲ-ಸಂಕರ್ಷಣ ಎಂಬೆರಡು ರೂಪಗಳಿಂದಿರುವನೆಂದು ಅನುಸಂಧಾನ.

(೬) ತತ್ಸವಿತುಃ....ಪ್ರಚೋದಯಾತ್. ಇದಕ್ಕೆ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ ಋಷಿ, ಗಾಯತ್ರೀ ಛಂದಸ್ಸು, ಸವಿತೃನಾಮಕನಾದ ಅದೇ ಉದಯಿಸಿದ ಸೂರ್ಯನಂಥಾ ಕಾಂತಿಯುಕ್ತ ಸೂರ್ಯಮಂಡಲ ಮಧ್ಯಗತನಾದ ಚಕ್ರಶಂಖಗಳಿಂದ ಯುಕ್ತನಾದ ಬಾಹುದ್ವಯಗಳುಳ್ಳ ಗಾಯತ್ರಾಂತರ್ಗತ ನಾರಾಯಣನನ್ನು ಅನುಸಂಧಾನಮಾಡ ಬೇಕು.

(೭) ಗಾಯತ್ರೀಗೆ ಪ್ರಧಮವರ್ಣವಾದ 'ತ' ವರ್ಣಕ್ಕೆ ಅನ್ನಿ ಅಭಿಮಾನಿ ದೇವತಾ, ತದಂತರ್ಗತದಲ್ಲಿ ಪರಶುರಾಮದೇವರನ್ನು ಚಿಂತಿಸಬೇಕು. ಆದಿ ಅಕ್ಷರ ರೂಪವಾದ 'ತ'ಕಾರ ಆರಂಭಮಾಡಿ (೨೪) ಗಾಯತ್ರೀ ಅಕ್ಷರಗಳಲ್ಲಿ ಕೇಶವಾದ ಚತುರ್ವಿಂಶತಿ ಮೂರ್ತಿಗಳ ಅಂತರ್ಗತವೇನ ಅನುಸಂಧಾನಮಾಡಬೇಕು.

(೮) 'ತತ್ಸವಿತುರ್ವರೇಣ್ಯಂ' ...ಎಂಬ ಆದ್ಯಪಾದಕ್ಕೆ ಅನಿರುದ್ಧ ದೇವತಾ, ಆದ್ಯಪಾದದ ಅಂತರ್ಗತನಾಗಿ ಅನಿರುದ್ಧನನ್ನು ಚಿಂತಿಸಬೇಕು.

(೯) 'ಭಗೋ ದೇವಸ್ಯ ಧೀಮಹಿ' ಎಂಬ ಎರಡನೆಯ ಪಾದಕ್ಕೆ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನನು ದೇವತಾ, ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನ ಈ ಪಾದದಂತರ್ಗತನೆಂದು ಅನುಸಂಧಾನ ಮಾಡಬೇಕು.

(೧೦) 'ಧಿಯೋ ಯೋ ನಃ ಪ್ರಚೋದಯಾತ್' ಎಂಬ ಮೂರನೆಯ ಪಾದಕ್ಕೆ ಸಂಕರ್ಷಣನು ದೇವತಾ, ಅವನನ್ನು ಈ ಪಾದದ ಅಂತರ್ಗತನೆಂದು ಅನುಸಂಧಾನ ಮಾಡಬೇಕು.

(೧೧) ಗಾಯತ್ರಿಯ ಅರ್ಥ : ಸರ್ವವೇದಗಳಿಂದಲೂ ಗಾಯನ ಮಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವವನಾದ್ದರಿಂದ ಮತ್ತು ಚರಾಚರ ಸರ್ವವನ್ನೂ ಸಂರಕ್ಷಣ ಮಾಡುವ ತ್ರಾಣ ಉಳ್ಳವನಾದ್ದರಿಂದ-ಗಾನ ಮಾಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವವ-ಸಂರಕ್ಷಣ ಮಾಡುವವ-ಗಾನಂ-ತ್ರಾಣಂ ಗಾಯತ್ರೀ ಎಂದು ಪರಮಾತ್ಮನ ನಾಮ ಬರೋದಾಯಿತು. ಇಂಥ ಭಗವಂತ ಪಡ್ವಿಧನೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು, ಉಪಾಸಿಸಬೇಕು.

ಷಡ್ವಿಧರೂಪಗಳ ವಿವರ : (೧೨) 'ತತ್ಸವಿತುಃ' ಗಾಯತ್ರೀನಾಮಕ ಹರಿಯು ಆರು ರೂಪಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿರುತ್ತಾನೆ. ಗಾಯತ್ರ್ಯಂತರ್ಗತ, ಗಾಯತ್ರೀ ವಾಚ್ಯನಾದ ಹರಿಯರೂಪ 'ಸ್ತ್ರೀರೂಪ'. ಈ ನಾಲ್ಕು ಅಕ್ಷರಗಳಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯನಂತೆ ಕಾಂತಿ ಉಳ್ಳ 'ಹಯಶೀರ್ಷ' ಹಯಗ್ರೀವ ದೇವರು ಅಂತರ್ಗತನು. ಇದು ಪ್ರಥಮ ರೂಪ.

(೧೩) ನರೇಣ್ಯಂ :—ಈ ಅಕ್ಷರಗಳಲ್ಲಿ 'ಭೂತ'ನಾಮವಾಚ್ಯನಾದ ರೂಪವು ಎರಡನೆಯದು, (೧೪) 'ಭಗೋ ದೇವಸ್ಯ' (೧೫) 'ಧೀಮಹಿ' (೧೬) ಧಿಯೋ ಯೋ ನಃ (೧೭) ಪ್ರಚೋದಯಾತ್ ಇವುಗಳಲ್ಲಿಯ ಉಳಿದ ನಾಲ್ಕು ರೂಪಗಳನ್ನು ಸುಳಾದಿ ೧೮ರಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. (ಇದೇ ಗಾಯತ್ರೀ ಮಂತ್ರವನ್ನು ಹತ್ತು ಅಂಶಗಳಲ್ಲಿ ವಿಂಗಡಿಸಿ ಅದರ ಅರ್ಥವನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾರೆ.)

೦ ಯಃ = ದಾವ ಈ ಜಗತ್ತನ್ನು ೨ ಭರ್ಗಃ (ಭ+ರ+ಗ = ಭರ್ಗಃ = ಪ್ರಕಾಶ-ಸುಖ ಜ್ಞಾನರೂಪವಾದದ್ದು, ಚುಗ್ಭಾಪ್ಯೋಕ್ತವಾದದ್ದು) ಭರಣ ಗಮನಕರ್ತಾ ಅಂದರೆ ಈ ಜಗತ್ತನ್ನು ನಡೆಸೋದರಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥಕರ್ತನು, ೩ ನಃ = ನಮ್ಮ ೪ ಧಿಯಃ = ತಮ್ಮ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ೫ ಪ್ರಚೋದಯಾತ್ = ತನ್ನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರೇರಿಸೋಣವಾಗಲಿ, ೬ ಸವಿತುಃ = ಜಗದುತ್ಪಾದಕನಾದ ೭ ದೇವಸ್ಯ = ಕ್ರೀಡಾದಿ ಗುಣವಿಶಿಷ್ಟನಾದವನು ೮ ತತ್ = ವ್ಯಾಪ್ತನಾದ (ಸರ್ವತ್ರ) ೯ ವರೇಣ್ಯಂ = ಭಜನೀಯನಾದ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾರಾಯಣನನ್ನು ೧೦ ಧೀಮಹಿ = ಧ್ಯಾನಮಾಡುತ್ತೇವೆ, ಹೀಗೆ ಈ ಪ್ರಕಾರ ತಿಳಿದು ಗಾಯತ್ರಿಯ ಅನುಸಂಧಾನಪೂರ್ವಕ ಜಪಿಸುವದೇ ಫಲವಿದು ಬಾಳುದಕೆ, ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದ ರ ಕಾರಣ ವೇನೆಂದರೆ ಜ್ಞಾತ-ಅಜ್ಞಾತ (ತಿಳಿದೋ-ತಿಳಿಯದೆಯೋ) ದಿಂದ ಮಾಡಿದ ಪಾಪಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತಾದಿಗಳನ್ನು ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳದಿದ್ದರೆ, ಪಾಪಗಳು ಅತಿಶಯ ವಾಗಿಅದರಿಂದ ಅಜ್ಞಾನ ಅತಿಶಯವಾಗಿ ತತ್ಪರಿಣಾಮದಿಂದ ಭಗವದ್ವಿಸ್ಮರಣೆ ಪ್ರಾಪ್ತ ವಾದಿ ಐಹಿಕ ಪಾರತ್ರಿಕದಲ್ಲಿ ದುಃಖಗಳನ್ನು ಭೋಗಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ, ಅದ್ದರಿಂದ ಅವುಗಳ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಮೊದಲು ಹೇಳಿದಂತೆ ಗಾಯತ್ರೀ ಮಂತ್ರ ಜಪವನ್ನು ಅನುಸಂಧಾನಪೂರ್ವಕ ಮಾಡಿ ಉದ್ಧಾರವಾಗಬೇಕೆಂದರ್ಥ, ಹಾಗಾದರೆ ಗಾಯತ್ರಿಯ ಮಂತ್ರಜಪದಿಂದ ಸರ್ವಪಾಪಗಳೂ ನಾಶವಾಗುವವೇ ? ಎಂಬ ಸಂಶಯಕ್ಕೆ ಉತ್ತರ, ಇದರಿಂದ ಸರ್ವಪಾಪಗಳೂ ಹೋಗಲಾರವು, ಹೋಗತಕ್ಕದ್ದು ದಾವದಿದೆಯೋ ಅಷ್ಟು ಮಾತ್ರವೇ ಹೋಗುವದೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ, ತದನ್ಯ ಹೋಗು ವುದಿಲ್ಲ, (ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಕಾರರು ವರಾಹಪುರಾಣ ಚಾತುರ್ಮಾಸಾಖ್ಯೆ ೬೨೫ ಇದರಲ್ಲಿಯ 'ದೈವಾದಾಪತ್ರಿ.....' ಎಂದಾರಂಭಿಸಿ ಹತ್ತು ಶ್ಲೋಕಗಳನ್ನೂ ಮತ್ತು ೬೨೭ಕಲ್ಲಿಯ 'ಜ್ಞಾನದ್ಧೀವ ತು ಕೈವಲ್ಯಂ.' ಎಂಬ ನಾಲ್ಕು ಶ್ಲೋಕಗಳನ್ನೂ ಉದಾಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ, ಇದರಿಂದ 'ಅಲ್ಪಪಾಪಗಳು' ಮಹಾಪಾತಕ ವ್ಯತಿರಿಕ್ತವಾದವುಗಳು, ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಪರಿಹಾರವಾಗು ವುವು, ಅಲ್ಪಪಾಪಗಳು: ಇವುಗಳ ವಿವರ (೧) ತನ್ನ ಪ್ರಯತ್ನವಿಲ್ಲದೇ ದೈವಾ ಯತ್ತಾಗಿ ಸಂಭವಿಸಿದ ಪೂರ್ವೋಕ್ತ ಪಾಪಗಳು, ಅಲ್ಪ ಪಾಪಗಳು ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತ ದಿಂದ ಪರಿಹಾರ ಖರೀವೇ, ಆದರೂ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತವನ್ನು (ಅಂದರೆ ಅತ್ಯಂತ ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪದಿಂದ ಯುಕ್ತವಾದದ್ದು) ಮಾಡಿಕೊಂಡರೇನೆ ಪಾಪ ಪರಿಹಾರವಾಗು ತ್ತದೆ, ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪರಹಿತವಾಗಿ ಲೋಕವನ್ನು ಮೆಚ್ಚಿಸೋ ನಿಮಿತ್ತ (ಬಾಹ್ಯಾ ಡಂಬರ) ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತ ಮಾಡಿಕೊಂಡರೆ ಈ ಪಾಪಗಳು (ಅಲ್ಪವಾದರೂ) ಪರಿಹಾರ ವಾಗೋದಿಲ್ಲ, ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತ ಮಾಡಿಕೊಂಡವನೆಂದು ಮಾತ್ರ ಕರೆಸತಾನೆ, ೨) ಮಹಾಪಾತಕವ್ಯತಿರಿಕ್ತವಾದ ಪೂರ್ವೋಕ್ತ ಪಾಪಗಳು ತಾನು ಇಚ್ಛಾ ಮಾಡಿ

ಯಾಗಲೀ, ಮಾಡವೇನೇ ಆಗಲೀ ಘಟಿಸಿರತದೆ, ಇವೂ ಕೂಡ ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪದಿಂದ
ಯುಕ್ತನಾಗಿ ಈ ವಿಧ (ಜಪರೂಪ) ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತ ಮಾಡಿಕೊಂಡರೆ ಅವೂನೂ ಪರಿ
ಹಾರವಾಗತವೆ. ತನ್ನಿಚ್ಛೆಯಿಂದ ಮಾಡಿದ ಪಾಪಗಳೆಂದರೆ, ತನಗೆ ಪ್ರಾಪ್ತ
ವಾದ ಮಹಾವಿಪತ್ತುಗಳ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಮಾಡಲಿಕ್ಕೆ ಕಾಮತಃ ಮಾಡಿದ ಪಾಪಗಳು
ಎಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಅಕಾಮತಃ ತನಗೆ ಪಾಪಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಇಚ್ಛೆ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ
ರಾಜದಂಡನಾದಿಗಳ ನಿಮಿತ್ತ ನಿರ್ಬಂಧದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕು ಸುಕರ್ಮಗಳ ತ್ಯಾಗರೂಪವಾದ
ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಪಾಪಗಳು, 'ಅಕಾಮತಃ' ಪಾಪಗಳೆಂದು ಸಂಕೇತ. ಇವೆರಡೂ
ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪರೂಪ ಅನುಸಂಧಾನ ಯುಕ್ತ ಜಪವೆಂಬ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತದಿಂದ ಪರಿಹಾರ
ವಾಗತದೆ. ಬರೀ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತರೂಪ ಜಪದಿಂದ ಶುದ್ಧನಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಬರೀ
ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪದಿಂದಲೂ ಶುದ್ಧನಾಗುವುದಿಲ್ಲ, 'ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪೇನ ಶುದ್ಧಿಃ' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ
ಇದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಮತ್ತು ಇದರಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಅಲ್ಪಪಾಪಗಳು ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪ
ದಿಂದ ಶುದ್ಧಿ ಎಂತಲೂ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಇನ್ನು ಮಹಾಪಾಪಗಳು ಎಂದರೆ
೧) ಇವುಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ಕಾಮನಾ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ದೈವವಶದಿಂದ
ಘಟನೆಯಾಗಿ ಮಾಡಲ್ಪಡುವ ಪಾಪಗಳು, ಇವು ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪದಿಂದ ಸಹಿತವಾದ
ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತಗಳಿಂದ ನಾಶವಾಗತವೆ. ೨) ದೈವವಶಾತ್ ಅಲ್ಲದೇ ಮನಃಪೂರ್ವಕ
ಮಾಡಿದರೆ ಅವು ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪಯುಕ್ತ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತಗಳಿಂದ ನಾಶವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.
ಭೋಗದಿಂದಲೇ ನಾಶ, ಇಂಥಾ ಭೋಗ ಮೂರು ವಿಧವಾಗಿ ಮಾಡಿದ್ದ ಕಾಲಕ್ಕೂ
ಆ ಪಾಪಗಳು ಬಹುವಿಧ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತಗಳಿಂದ ನಾಶವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಭೋಗ
ಮಾಡಿಯೇ ಅವುಗಳ ಕ್ಷಯ, ಅಪರಿಹಾರ್ಯ ಈ ಪಾಪಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತ
ಮಾಡೋಣವೆಂಬುದು ಲೋಕವಿಡಂಬನೆಯೇ ಹೊರ್ತು ಆದರಿಂದ ಶುದ್ಧನಾಗೋ
ದಿಲ್ಲ. ಇಂಥಾ ಪಾಪಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತವೇ ಇಲ್ಲ. ಅವಶಿಷ್ಟ (ಇನ್ನಿತರವನ್ನು)
ಪರಾಹಪುರಾಣ ಶ್ಲೋಕಗಳನ್ನು (ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದಂತೆ) ತಿಳಿದು ಆ ಪ್ರಕಾರ
ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಗಾಯತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಪಾಪಗಳು ಗಾಯತ್ರಿ
ಯಿಂದಾ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತರೂಪ (ಪಶ್ಚಾತ್ತಾಪಯುಕ್ತವಾಗಿ) ದಿಂದ ನಾಶವೆಂದು
ತಾತ್ಪರ್ಯ, ಹಾಗೆಯೇ ಸಮಸ್ತಯವು,

(ಗು) ಈರೆರಡಂಥುಗಳ = ಚತುಷ್ಟಾದಿಗಳಿಗೆ ಅನಿರುದ್ಧಾದಿರೂಪಗಳು
ಪಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಿಗೆ ವಿವರ ಹೀಗೆ (ಅಂಗನ್ಯಾಸ-ಕರನ್ಯಾಸ ಮಾಡುವಾಗ ಹೇಳಿ
ಕೊಳ್ಳುವ ಕ್ರಮದಂತೆ) ೧. ತತ್ಸವಿತುಃ (೪ ಅಕ್ಷರ) ೨. ವರೇ (ಛಂ) ಣಿಯಂ
(೪ ಅಕ್ಷರ) ೩. ಭರ್ಗೋ ದೇವಸ್ಯ (೫ ಅಕ್ಷರ) ೪. ಧೀಮಹಿ (೩ ಅಕ್ಷರ)
೫. ಧಿಯೋ ಯೋ ನಃ (೪ ಅಕ್ಷರ) ೬. ಪ್ರಚೋದಯಾತ್ (೪ ಅಕ್ಷರ) ಗಾಯತ್ರಿಯು
ಇಪ್ಪತ್ತುನಾಲ್ಕು ಅಕ್ಷರಗಳಿಗೆ ಕೇಶವಾದಿ ಚತುರ್ವಿಂಶತಿರೂಪಗಳು ವಾಚ್ಯ

ವಾಗಿವೆ. ಈ ಚತುರ್ವಿಂಶತಿ ರೂಪಗಳೇ ಇಪ್ಪತ್ತು ನಾಲ್ಕು ತತ್ವಗಳಿಗೆ (ಅವ್ಯಕ್ತಾದಿ ತತ್ವಗಳಿಗೆ) ಅಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ತತ್ತ್ವಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರೇರಕರು (ನಿಯಾಮಕರು). ಈ ಅನುಸಂಧಾನಯುಕ್ತನಾಗಿ ನ್ಯಾಸಮಾಡಿಕೊಂಡು ಸೂರೆಂಟು ಗಾಯತ್ರೀ ಜಪಮಾಡಿದರೆ ಸಕಲ ಕರ್ಮಗಳಿಂದ ಮುಕ್ತನಾಗುವ. ಈ ರೀತಿ ಸಾದರದಲಿ ಧೇನಿಸಿ-ಪರಮಾದರದಿಂದ ಜ್ಞಾನಪುರಸ್ಕರನಿರುತ, ಜಪಿಸುವದೆ-ಶ್ರೀಹರಿ ಪ್ರೀತ್ಯರ್ಥ ಜಪಮಾಡಿ ಸಮರ್ಪಣ ಮಾಡುವುದೇ ಫಲವಿದು ಬಾಳ್ವೆ ದಕೆ.

ಈರೆರೆಡು-ಎರಡೆರೆಡು ಎಂದರೆ ನಾಲ್ಕು ಈರೆರೆಡಂಪ್ರಿಯ, ನಾಲ್ಕು ಪಾದಗಳನ್ನು ತರುವಾಯದಿ- ಆಮೇಲೆ, ಬಳಿಕ.

(ಭೀ) ಈರೆರೆಡಂಪ್ರಿಯ ಪಡ್ವಿಧರೂಪವ ಎಂಬಲ್ಲಿ- 'ಸೈಷಾ ಚತುಷ್ಟದಾ ಪಡ್ವಿಧಾ ಗಾಯತ್ರೀ' ಎಂದು ಛಾಂದೋಗ್ಯೋಪನಿಷತ್ತು ಗಾಯತ್ರೀಗೆ ನಾಲ್ಕು ಪಾದಗಳಿವೆಯೆಂದೂ ಅದು ಆರು ವಿಧವಾಗಿದೆಯೆಂದೂ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ['ಚತುರ್ಥಪಾದೋ ಗಾಯತ್ರಾಃ ಪ್ರಣವ ಸಮುದೀರಿತಃ' ಎಂದು ಬೃಹದ್ಬ್ರಾಹ್ಮದಲ್ಲಿ ಉದಹರಿಸಿದ (೭-೧೪-೧) ತ್ರೈವಿದ್ಯೆಯೆಂಬ ಪ್ರಮಾಣವು ಹೇಳುವಂತೆ] ಪ್ರಣವವು ನಾಲ್ಕನೇಪಾದ. ತತ್ಸವಿತುಃ ಇತ್ಯಾದಿ ಒಂದನೇ ಪಾದ, ಭರ್ಗೋ, ದೇವಸ್ಯ ಎಂಬುದು ಎರಡನೇ ಪಾದ, ಧಿಯೋ ಯೋ ನಃ ಇತ್ಯಾದಿ ಮೂರನೇ ಪಾದ. ಈ ಗಾಯತ್ರೀ ಜೊತೆಗೆ ಭೂರ್ಭುಃ ಸ್ವಃ ಎಂಬ ವ್ಯಾಹೃತಿಗಳೂ ಪ್ರಣವವೂ ಸೇರಿದರೆ ಪಂಚ ಸಂಧಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ಸಂಧ್ಯಾಗಾಯತ್ರಿಯಾಗುತ್ತದೆ ; ಇದಕ್ಕೆ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರೇ ಋಷಿಗಳು. ತತ್ಸವಿತುಃ ಎಂದಾರಂಭಿಸಿ ಪ್ರಚೋದಯಾತ್ ವರೆಗಿರುವುದೇ ಬ್ರಹ್ಮಗಾಯತ್ರೀ ; ಇದಕ್ಕೆ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರೇ ಋಷಿಗಳಾದ್ದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮಗಾಯತ್ರೀ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಅಷ್ಟಮಹಾಮಂತ್ರಗಳ ಪೈಕಿ ಐದನೇ ಮಹಾಮಂತ್ರ.

ಗಾಯತ್ರಿಯ ಪಡ್ವಿಧರೂಪವನ್ನು ಛಾಂದೋಗ್ಯಬ್ರಾಹ್ಮದಲ್ಲಿ (ಶಿ ಅಧ್ಯಾ. ೧೨ ವಿಂಡ) ಉದಹರಿಸಿದ ಈ ಪ್ರಮಾಣವಾಕ್ಯಗಳು ವಿವರಿಸುತ್ತವೆ :-

ಅನಲಾಂಗಾರನೊಳಿದೊಡ್ಡೋಪಾದಿಯ |

ಲನಿರುದ್ಧನು ಚೇತನರೊಳಗೆ ||

ಕ್ಷಣಬಿಟ್ಟಿಗಲದೆ ಏಕೋ ನಾರಾ |

ಯಣ ಶ್ರುತಿಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನು ಇಹನೆಂಬುದೆ ||೧೬||

ಈ ನುಡಿಯ ಸಂಖ್ಯೆ ಇತರ ಪ್ರಕಾಶನಗಳಲ್ಲಿ ೨೨ ಎಂದಿದೆ.

ಅನಲ-ಬೆಂಕಿ, ಅಂಗಾರ-ಇದ್ದಿಲಿ, ಬೆಂಕಿ ಇದ್ದಿಲಿಯೊಳಗೆ ವ್ಯಾಪಿಸಿ ಇದ್ದಂತೆ

ಅನಿರುದ್ಧನು, ಚೇತನರೊಳಗೆ-ಜೇತನಸಂಕೇತವಾದ ಸ್ಥಾಪರ ಜಂಗಮ ಜೀವ ರೊಳಗೆ, ಕ್ಷಣಬಿಟ್ಟಿಗಲದೆ-ಕ್ಷಣವಾದರೂ ಬಿಟ್ಟು ಅಗಲದೆ, ದೂರವಾಗದೇ, ಏಕೋ ನಾರಾಯಣ-ನಾರಾಯಣನೊಬ್ಬನೇ ಎಂದು ವೇದ ಶ್ರುತಿಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯ ಎಂತ ಅಂಬೋಣ ದಾವದದೆ ಇದೇ ಬದುಕಿದ್ದಕ್ಕೆ ಫಲ. ಪ್ರತೀತಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿದ್ದಂತೆ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಹರಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಇದ್ದಿಲಿ ಕಪ್ಪಾದರೂ ಅದರ ಅಂತರ್ಗತ ಅಗ್ನಿ ಇದ್ದಿಲಿಯ ಕಪ್ಪಿಗೆ (ಪ್ರಾಕೃತ ಗುಣಧರ್ಮಗಳಿಗೆ) ಸಂಬಂಧಪಡದೇ ತನ್ನ ಸ್ವಭಾವವಾದ, ಸ್ವಚ್ಛರೂಪವಾದ (ತೇಜಯುಕ್ತನಾಗಿ) ಇದ್ದಾನೆ. ತದ್ವತ್, ಜೀವ ಅಪೂರ್ಣ, ಬದ್ಧ, ಜಡಸಂಬಂಧ, ಸುಖದುಃಖಾದಿ ಲೇಪ ಉಳ್ಳವ, ಅವನ ಅಂತರ್ಗತನಾದ ಪರಮಾತ್ಮ ಆ (ಪ್ರಾಕೃತ)ದೋಷಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಡದೇ ತಾನು ಸ್ವಚ್ಛವಾಗಿ ಜೀವ ಭೋಗವನ್ನು ತಾನು ಭೋಗ ಮಾಡದೆ ತನ್ನ ಸ್ವಾಪ್ನಿಗಳನ್ನು (ಅಪ್ರಾಕೃತ ತನ್ನದೇ ಆದ) ಸುಖಗಳನ್ನು ಭೋಗಮಾಡತಾ ಇರುವನೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕೆಂದು ದೃಷ್ಟಾಂತವು ಅತವಿವ 'ಅನಿರುದ್ಧ' ಶಬ್ದ ಪ್ರಯೋಗವು; ದಾವುದರಿಂದಲೂ 'ನಿರುದ್ಧ'ನಲ್ಲ. ಪರಮನಾದ್ದರಿಂದ ಅ-ನಿರುದ್ಧ ಎಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಜೀವನು ಪ್ರಾಕೃತ ಸುಖದುಃಖಾದಿಗಳಿಂದ 'ನಿರುದ್ಧನು' ಆದರೆ ಅವನಂತರ್ಗತ ಹರಿಯು ಜೀವನಂತೆ ನಿರುದ್ಧನಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜೀವನಲ್ಲಿರತಕ್ಕ ಅನಿರುದ್ಧ, ಆ ಶಬ್ದದಿಂದ ವಾಚ್ಯನಾದ ಮತ್ತು ಅಗ್ನಿ ಅಂಗಾರದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ವ್ಯಾಪ್ತವೋ ಹಾಗೆ ಜೀವಾಂತರ್ಗತ ಅನಿರುದ್ಧ ಜೀವನ ಒಳಗೂ ಹೊರಗೂ ವ್ಯಾಪ್ತನೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಇನ್ನು ಅಂಗಾರಕ್ಕೂ ತದ್ಗತ ಅದ್ದಿಗೂ ಉಪಾಧಿ ವಶಾತ್ ವಿಯೋಗ ಕಂಡರೆ, ಹಾಗೆ ಜೀವ-ಪರಮಾತ್ಮರಿಗೆ ವಿಯೋಗ ಉಂಟೇ ಎಂಬ ಶಂಕೆಗೆ ಉತ್ತರವಾಗಿ 'ಕ್ಷಣಬಿಟ್ಟಿಗಲದೇ'-ಜೀವನ ಅಂತರ್ಗತ ಹರಿಯು ಜೀವನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಕ್ಷಣಲವಕಾಲವಾದರೂ ಬಿಟ್ಟಿಗಲುವುದಿಲ್ಲ, ಅವಿಯೋದಿಯಾದಿ ಇರುವನೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ, ಅಧಿಷ್ಠಾನಭೂತನಾದ ಜೀವ ನಷ್ಟವಾದರೆ ತದ್ಗತ ಪರಮಾತ್ಮಗೆ ವಿಯೋಗ ಕಾಣಬೇಕಲ್ಲ ಅಂದರೆ, ಜೀವ ಅನಾದಿನಿತ್ಯ, ಈಶ್ವರನಿಂದ 'ರಚಿತ'ನಲ್ಲ; ಆದ್ದರಿಂದ ಜೀವಗೆ ನಾಶವಿಲ್ಲ, ಹಾಗೆಯೇ ಪರಮಾತ್ಮನ ವಿಯೋಗವೂ ಇಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಏಕೋ ನಾರಾಯಣ-ಜೀವಾಂತರ್ಗತದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ದೇವತೆಗಳು ಇದ್ದಾರೇ? ಇಲ್ಲವೇ? ಎಂದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರವೆಂದು ಏಕೋ ನಾರಾಯಣ; ಶಬ್ದ ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀಸಮೇತ ನಾದ ನಾರಾಯಣನೊಬ್ಬನೇ ಇರುತ್ತಾನೆಂದು ಹೊರತು (ನ ಬ್ರಹ್ಮಾನ ಚ ಶಂಕರಃ) ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ದೇವತೆಗಳು ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನ ಉದರದಲ್ಲಿದ್ದು ಹೊರಗೆ ಯಾರೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಜೀವಾಂತರ್ಗತ ಅನಿರುದ್ಧನು ಲಕ್ಷ್ಮೀಸಮೇತನಾಗಿ ಒಬ್ಬನೇ (ಹೊರಗೆ ನಾರಾಯಣರೂಪದಿಂದ) ಇರತಾನೆ. ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ತತ್ವೇಶರು ಜೀವಾಂತರ್ಗತರಾಗಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಏಕೋ ನಾರಾಯಣ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯ

ಎಂದು ಹೇಳಿದರು. ಶ್ರುತಿ-ವೇದ. ಅಪಾರುಷೇಯವಾದ ವೇದಗಳಿಂದ ಸರ್ವೋತ್ತಮನೆಂದು ಶ್ರುತಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನು ನಾರಾಯಣನೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಸರ್ವೋತ್ತಮ ನಾರಾಯಣನು ಮೂಲರೂಪ ಎಂದು ಹೇಳೋಣದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಆ ರೂಪದಿಂದ, ದೀಪದಿಂದ ಉಳಿದ ದೀಪಗಳು ಹಚ್ಚುವಂತೆ ಹೊರಟ ಅವತಾರ ರೂಪಗಳೂ ಕೂಡ ಸರ್ವೋತ್ತಮಗಳೇ. ಮೂಲ-ಅವತಾರಗಳಿಗೆ ಭೇದ ವರ್ಜಿತಗಳೆಂತಲೇ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಅಂದರೆ ಮೂಲರೂಪಕ್ಕೂ-ಅವತಾರ ರೂಪಕ್ಕೂ (ವೈಕುಂಠಾದಿ ತ್ರಿಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿಯ ಹಾಗೆ, ಜೀವರ ಸ್ವರೂಪ ದೇಹ ಗಳಲ್ಲಿಯ ಹರಿಯ ರೂಪಕ್ಕೂ) ಅತ್ಯಂತ ಅಭೇದವೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಪರಮಾತ್ಮನು ಇಂಥವ. ಜೀವ ಇಂಥವ ಎಂಬ ವಿವೇಕವನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದೇ ಬದುಕಿದ್ದಕ್ಕೆ ಫಲ.

(ಗು)ಅನಲಾಂಗಾರನೊಳು :—ಬೆಂಕಿ ಇದ್ದಿಲವೊಳಗೆ ಇದ್ದ ಪ್ರಕಾರ ಅದ್ವಿ ದಾವ ಪ್ರಕಾರ ಅಚ್ಚಾದನವಾಗಿ (ವ್ಯಕ್ತಾವ್ಯಕ್ತದಿಂದ) ಹ್ಯಾಂಗಿರತದೋ ಹಾಂಗೆ ಶಾಂತಿಪತಿ ಅನಿರುದ್ಧ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ತೃಣ ಜೀವರೊಳಗೆ ವ್ಯಾಪ್ತನಿರ್ಲಿಪ್ತನಾಗಿ ತೋರಿ ತೋರದಲೆ ನಿಮಿಷಮಾತ್ರ ಬಿಟ್ಟು ಇರದೇ 'ಏಕೋ ನಾರಾಯಣ' ಚತುರ್ದಶ ಲೋಕಕ್ಕೆ ಒಡೆಯ ಒಬ್ಬನೇ 'ಏಕೋ ನಾರಾಯಣಃ ನ ದ್ವಿತೀಯಃ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗಿ ಸರ್ವಪರಂತ್ಯಾರ್ಮಿಯಾಗಿ ಇರುತಿವ್ವನೆಂಬುದೆ ಫಲವಿದು ಬಾಳ್ವ ದಕೆ.

ಅನಲಾಂಗಾರ ಅನಲ(ಳ)-ಬೆಂಕಿ. ಅಂಗಾರದಲಿ-ಇದ್ದಿಲಲ್ಲಿ, ಏಕೋನಾರಾಯಣ ಶ್ರುತಿ-'ಏಕೋ ನಾರಾಯಣ ಆಸೀನ್ನ ಬ್ರಹ್ಮಾನ ಚ ಶಂಕರಃ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳುವಂತೆ 'ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿ—ಬ್ರಹ್ಮನಾಗಲೀ ರುದ್ರಾದಿಗಳಾಗಲೀ ಯಾರೂ ಇಲ್ಲದವೇಳೆಯಲ್ಲಿ—ತಾನೊಬ್ಬನೇ ಇದ್ದ ನಾರಾಯಣ ಎಂದರ್ಥ; ಇದರಿಂದ ಅವನು ಸ್ವತಂತ್ರನೆಂದೂ ಅನಾದಿನಿತ್ಯನೆಂದೂ ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು.

(ಭೀ.) 'ಅನಲಾಂಗಾರದಲಿ ಇವೈವಿಪಾದಿಲಿ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ೧೨ನೇ ನುಡಿ ಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ 'ಇಂಥನಗತ ಪಾವಕನಂತಿಹ' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಸಮಾಖ್ಯೆಯಾಗಿ (ಸಮಾ ನಾರ್ಥವಾಗಿ) ಇದೆ. (೨) 'ಕ್ಷಣಬಿಟ್ಟ ಗಲದಲಿ' ಎಂಬುದು 'ದ್ವಾಸುಪರ್ಣಾ ಸಯುಜಾ ಸಖಾಯಾ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಮೇಯ. ಜೀವ-ಪರಮಾತ್ಮರು ಪರಸ್ಪರ ಆಗಲದೆ ನಿತ್ಯವಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಪರಮಾತ್ಮ ಬಿಂಬರೂಪಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆ, ಜೀವನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬ. ಈ ಬಿಂಬ-ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ಭಾವವು ಅನಾದಿನಿತ್ಯ ವಾದುದೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಗೃಹಕರ್ಮವ ಬ್ಯಾಸರದಲೆ ಪರಮೋ |

ತ್ಯಹದಿ ಮಾಡುತ ಮೂಜಗದ ||

ಮಹಿತನ ಸೇವೆ ಇದೇ ಎಂತಲಿ ಹರುಷದಿ (ಮೋದದಿ)

ಅಹರಹರ್ಮನದಿ ಸಮರ್ಪಿಸುತಿಪ್ಪುದೆ ||೧೭||

ಈ ನುಡಿಯ ಸಂಖ್ಯೆ ಇತರ ಪ್ರಕಾಶನದಲ್ಲಿ ೧೩ ಎಂದಿದೆ.

ಗೃಹ-ದೇಹವು, ಕರ್ಮ-ದೇಹೇಂದ್ರಿಯಾದಿಗಳಿಂದ ಮಾಡತಕ್ಕ ಕರ್ಮಗಳು ಕಣ್ಣಿನಿಂದ ನೋಡೋಣ, ಕಿವಿಯಿಂದ ಕೇಳೋಣ, ಕೈಯಿಂದ ಮಾಡೋಣ ಇತ್ಯಾದಿ ಇವುಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ, ಬ್ಯಾಸರದಲೆ-ಐಹಿಕ ಭೋಗವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಸ್ವಪ್ರಯೋಜನ ಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ಯಾಸರಿಗೆ ಇಲ್ಲದೇ ಇರೋಣ, ಸ್ವಪ್ರಯೋಜನಹಿತವಾದ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಬೇಸರಿಕೆಯುಕ್ತವಾಗೋಣ, ಈ ಎರಡೂ ವಿಧ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಕಂಡದೆ, ಹಾಗೆ ಇಲ್ಲದೆ ಸರ್ವಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಬೇಸರಹಿತನಾಗಿ ಅವುಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ, ಮಹಿತನ-ಮಾ-ಲಕ್ಷ್ಮೀ ದೇವರಿಗೆ, ಹಿತನ-ಪತಿಯಾದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಸೇವೆ-ಯಾವತ್ತೂ ಕರ್ಮಗಳು, ಯಾವತ್ತೂ ಸೇವೆ ಎಂದೆನುತ, ಅಹರಹ-ಪ್ರತಿ ಪ್ರತಿದಿನದಲ್ಲಿಯೂ, ಮನದಿ-ಮನ ಅಂತರ್ಗತನಾದ ಪರಮಾತ್ಮಗೆ, ಸಮರ್ಪಿಸುತ ಇಪ್ಪುದೇ-ಇರೋದು ದಾವದದೇ ಇದೇ ಬದುಕಿದ್ದಕ್ಕೆ ಫಲ. ಇಂದ್ರಿಯಜನಿತ ಕರ್ಮಗಳು ಸೇವೆಯೆಂದಾಗತಕ್ಕ ಕ್ರಮ, ಅರ್ಪಿತವಾಗತಕ್ಕ ಕ್ರಮವೆಂಬುದರ ದಿಕ್ಪ್ರದರ್ಶನ-ಚರಾಚರಗಳು ಯಾವತ್ತೂ ಪರಮಾತ್ಮಗೆ ಪ್ರತಿಮೆ. ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಭಗವತ್ಪೂಜಾ ಮಾಡಬೇಕಾದರೆ ಪ್ರತಿಮಾಂತರ್ಗತ ಭಗವತ್ಪೂಜಾ ಮಾಡೋದಕ್ಕೆ ಅಧಿಕಾರಿಗಳೇ ಹೊರತು, ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಭಗವಂತನ ಪೂಜಾ ಮಾಡೋದಕ್ಕೆ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲ. ತತ್ ಪೂಜಾದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಮಾಂತರ್ಗತ ಭಗವಂತನ ಸೇವಾ ಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಪ್ರಕಾರ ಸೇವಾ ಅಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕೆ ತಾರತಮ್ಯಾನುಸಾರ ವಿಧಿಗಳು ಬೇರೆ ಅವೆ, ಅದರ ಅನುಸಂಧಾನುಕ್ರಮ ಕರಚರಣಾದಿ ಅವಯವ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಜಡರೂಪವಾದ ವಿಷ್ಣುಪ್ರತೀಕ ತದಂತರ್ಗತ ಭಾರತೀರಮಣ ಮುಖ್ಯ-ಪ್ರಾಣಾಂತರ್ಗತ ಗೋಳಕ ಚಿಂತನೆ ಮಾಡಿ ತದಂತರ್ಗತ ಪರಮಾತ್ಮನ ಚಿಂತನೆ ಮಾಡಿ ಪಂಚಾಮೃತಾದಿ ತುಳಸಿ ಪುಷ್ಪಾದಿಗಳಿಂದ ಪೂಜಾ ಮಾಡತಕ್ಕ ವಿಧಿಯಂತೆ ಲೋಕರು ಮಾಡತಾರೆ, ಅದೂ ಒಂದು ಕರ್ಮ. ಇಂಥಾ ಕರ್ಮ ಭಗವಂತನ ಸೇವಾ ರೂಪ ಆಯಿತು. ಯಾವುದರಿಂದ ಆಯಿತೆಂದರೆ ಅಂತರ್ಗತನ ಭಗವಂತನ ಅನುಸಂಧಾನವಿರೋಧದಿಂದ ಆಯಿತು. ಈ ವಿಧ ಅನುಸಂಧಾನವಿಲ್ಲದೇ ಹೋದರೆ ಅಂಥ ಕರ್ಮ ಭಗವಂತನ ಸೇವೆಯೆಂದೆನಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ತದ್ವತ್ ಸರ್ವ ಅಧಿಷ್ಠಾನದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮ ಇರೋಣದರಿಂದ ಸರ್ವವೂ ಭಗವತ್ ಪ್ರತೀಕ ಎಂತಲೇ ಕರಿಸತದೆ. ವಸ್ತು ಪರಮಾತ್ಮಗೆ ಪ್ರತಿಮಾಸದೃಶವಾದದ್ದು, ತದಂತರ್ಗತ ಪರಮಾತ್ಮ

ಸೇವಾ ಎಂಧಾದ್ದೆಂದರೆ ವಸ್ತ್ರಾಂತರ್ಗತ ಭಾರತೀರಮಣ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣಾಂತರ್ಗತ ನಾಗಿ 'ವಸ್ತ್ರ' ವಾಚ್ಯನಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮ ಇದ್ದಾನೆ ಎಂದು ತಿಳಿದು ಆ ವಸ್ತ್ರವನ್ನು ಶುಭ್ರವಾಗುವಂತೆ ಒಗೆಯೋಣ ದಾವದದೆ ಇದೇ ಕರ್ಮ, ಪರಮಾತ್ಮನ ಸೇವಾ ರೂಪವಾಯಿತು, ವ್ಯರ್ಥವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಈ ನ್ಯಾಯದಿಂದ ಸರ್ವತ್ರ ಅನುಸಂಧಾನ ಮಾಡಬೇಕು. ಇಂಥಾ ಅನುಸಂಧಾನದಿಂದ ವ್ಯರ್ಥಕರ್ಮ ದಾವದೂ ಆಗದೇ ಸರ್ವ ಕರ್ಮವೂ ಭಗವಂತನ ಸೇವಾನೇ ಆಗತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ರೀತ್ಯಾ ಗೃಹದ ಕರ್ಮ ಗಳನ್ನು ಬ್ಯಾಸರಿಯದೇ ಮಾಡತಾ ಅತ್ಯಂತ ಉತ್ಸಾಹದಿಂದ ಮಾಡತಾ ಬಂದರೆ ಹರಿಯು ಸುಪ್ರೀತನಾಗಿ, ಮೂಜಗದ-ಅವರವರ ಅಧಿಷ್ಠಾ ನುಸಾರ ಪರ್ಯವಸಾನಕ್ಕೆ ಲಿಂಗಭಂಗವಿದಿಸಿ, ಮೂರುಜಗತ್ತೇತದ್ವೀಪ, ಅನಂತಾಸಪ, ವೈಕುಂಠ ಲೋಕ ತ್ರಯಗಳ, 'ದ'-ಕೊಡುವವನಾಗತಾನೆ. ಈ ಪ್ರಕಾರ ಅನುಸಂಧಾನದಿಂದ (ಮಾಡಿದ) ಸರ್ವ ಕರ್ಮಗಳು, ಮಹಿತನ-ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಯ ಸೇವಾ ಎಂದು ಪ್ರತಿಪತ್ತಿ ದಿವಸ ಗಳಲ್ಲಿ, ಮನದಿ-ಬಾಯಿಂದ ಉಚ್ಚಾರ ಮಾಡೋಣವೇ (ಮಾತ್ರ) ಪ್ರಯೋಜನ ವಲ್ಲ. ಆದರೆ ದೃಢಮನದ ಅನುಸಂಧಾನದಿಂದ ಮಾಡತಾ ಬಾಹ್ಯದಲ್ಲಿ ತೋರದೇ ಮನೋಂತರ್ಗತ ಭಗಂತನಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸತ ಇರೋಣ ದಾವದದೇ ಅದೇ ಬದುಕಿ ದ್ದಕ್ಕೆ ಫಲ ಎಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

(ಗು) ಗೃಹಕರ್ಮವ-ಮನಿವಳಿಗೆ ಮಾಡೋ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಸತಿಸುತರಾಲಯ ಗಳ ರಕ್ಷಣೆಮಾಡೋ ಕರ್ಮಗಳ, ಬ್ಯಾಸರದೆ-ಬ್ಯಾಸರ ಹಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳದೆ ಪರನೋತ್ಸಹದಿ ಮಾಡತ-ಕೇವಲ ಸಂತೋಷವುಳ್ಳವನಾಗಿ ಜ್ಞಾನಾನಂದದಿಂದ ಮಾಡತ, ಎಂದರೆ ಈ ಪಾಂಚಭೌತಿಕ ಶರೀರ ಶ್ರೀರಮಣನ ಅರಮನೆಯೆಂದು ತಿಳಿದು ಮನ ಮೊದಲಾದ ವಿಕಾದಶೇಂದ್ರಿಯಗಳಿಂದಾಗೋ ಕರ್ಮಗಳು-ತದ್ವಿಪರ— ಸ್ನಾನಾದಿ ಕರ್ಮಗಳು ಗೃಹ ಸಮ್ಮಾರ್ಜನ, ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ಸಾಲದೀವಿಗಿ, ವಿಷಯ ಗಳ ಸಮ್ಮೇಳನ ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಪರಿಯಂಕವ ಮಾಡಿ ವಿಷಯಗಳಿಂದನುಭೋಗಿಸುವದು ಸ್ವಾಮಿಗೆ ಸುಪ್ಪತ್ತಿಗೆ, ದೇಹಸಮರ್ಪಣವೇ ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಶುಭವಸ್ತ್ರ-ವಸನ, ಪಾಪ ಕರ್ಮಗಳು-ಸರ್ವೇಶ್ವರ ಪದಕಮಲಗಳಿಗೆ ಪಾದುಕಗಳು, ಸಮೀಚೀನವಾದ ಪುಣ್ಯ ಕರ್ಮಗಳು ಶ್ರೀಗೋಪಾಲಕೃಷ್ಣಗೆ ಗಂಧಾನುಲೇಪನ, ವದನ ಜಿಹ್ವಾಗಳಿಂದ ಶಾಸ್ತ್ರಾಲಾಪವೇ ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ತುಲಸೀ, ಮನೋವೃತ್ತಿಗಳು ಪುಷ್ಪ, ಕ್ರೋಧ ವೆಂಬುದೇ ಸ್ವಾಮಿಯ ಪಾದಗಳಿಗೆ ಧೂಪಾರ್ತಿ, ಭಕ್ತಿಯೇ ಅಲಂಕಾರ, ಬುದ್ಧಿ-ಆದಿ ಭಕ್ತ, ಸುಜ್ಞಾನವೇ ನಂದಾದೀವಿಗೆ, ಸುಭೋಜನವೇ ಸ್ವಾಮಿಗೆ ನೈವೇದ್ಯ, ನಾರಾಯಣನ ಗುಣಕಥನ ಶ್ರೀರಮಾಪತಿಗೆ ಮಂಗಳಾರತಿ, ಮನಸು ಸಂಚಾರ ಮಾಡುವದು ಕಾಯಾವಾಚಾಮನಸಾ ಪ್ರದಕ್ಷಿಣೆ—ಈ ಪ್ರಕಾರ ನಿತ್ಯನಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಗೃಹ ಕರ್ಮವ ಬ್ಯಾಸರದೆ ಮಾಡತ ಶ್ರೀಪದ್ಮನಾಭಗೆ ಸರ್ವಸಮರ್ಪಣ ಮಾಡತ

ಪರಮಾನಂದದಿಂದ ಮಾಡತ ಸತ್ವರಜಸ್ತಮ ತ್ರಿವಿಧಜೀವರು ಜಗತ್ತಿನಿಂದಾಗೋ ಮಹಿಮೆಗೆ ಶ್ರೀನಾರಾಯಣನೇ ಕರ್ತ, ಭೂಜಲಪೇ-ತ್ರಿವಿಧ ಜಗತ್ತಿಗೆ, ಮಹಿಮೆ-ತ್ರಿವಿಧ ಜೀವರಿಂದ ತ್ರಿಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡಿಸಿಕೊಂಬುವಂಥ ತ್ರಿಭುವನೇಕಾರಾಧ್ಯ ಶ್ರೀನಾರಾಯಣಗೆ ಸೇವಾ ಇದೆಂದು ಭಕ್ತಿಪುರಸ್ಕರ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಸೇವಾ ಮಾಡತ, ಅಹರಹರ್ಮನದಿ ಸಮರ್ಪಿಸುತಿಪ್ಪುದೆ-ಅರ್ಪಿಸಿ ಆಗೋ ಕರ್ಮಗಳ ಸಮೀಚೀನವಾದ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಅಂತರ್ನಿಷ್ಠಾಪುಳ್ಳವನಾದಿ ಸಮರ್ಪಣ ಮಾಡುವದೇ ಫಲವಿದು ಬಾಳ್ವದಕೆ.

ಮಹಿಮೆ (ಮಹಾಪೂಜಾರಾಂ ಎಂಬ ಧಾತುವಿನ ರೂಪ) ಪೂಜ್ಯನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಮೋದದಿ-ಸಂತೋಷದಿಂದ. ಅಹರಹರ್ -ಪ್ರತಿನಿತ್ಯ. ದಿನೇ ದಿನೇ,

(ಭೀ) (೧) ಗೃಹಕರ್ಮವ ಎಂದರೆ ಗೃಹಸ್ಥಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಅಥವಾ ತನ್ನನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿದ ದಾರಾಪುತ್ರಾದಿಗಳ ರಕ್ಷಣೆಯನ್ನು (೨) ಪರಮೋತ್ತಮದಿ. 'ಏತಾದೃಶೋಪಿ ನಾ ಚಾರಂ ಶೌತಂ ಸ್ವಾರ್ಥಂ ಪರಿತ್ಯಜೇತ್' ಎಂಬ ಹರಿವಂಶ ಪ್ರಮಾಣಾನುಸಾರ ಮೂರು ಲೋಕಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಲು ಸಮರ್ಥನಾದ ಮಹಾ ಜ್ಞಾನಿಯೂ ಕೂಡ ಶೌತ-ಸ್ವಾರ್ಥ ಸದಾಚಾರಗಳನ್ನು ಬಿಡಬಾರದೆಂದು ನಿಷೇಧಿಸಿರುವುದರಿಂದಲೂ 'ವಿಹಿತತ್ವಾಚ್ಚಾಶ್ರಮ ಕರ್ಮಾಪಿ' ಎಂಬ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರದಂತೆ ಪರ್ಣಾಶ್ರಮ ಧರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನವು ಅತ್ಯವಶ್ಯಕವಾದ್ದರಿಂದಲೂ ಅವುಗಳನ್ನು ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದ ಆಚರಿಸುವುದೇ ಬಾಳಿದ್ದಕ್ಕೆ ಸಾರ್ಥಕವೆಂದು ಭಾವ, (೩) ಸಮರ್ಪಿಸು ತಿಪ್ಪುದೆ-ಭಾಗವತದಲ್ಲಿ (೧೧-೨-೨೬) ಹೇಳಿದಂತೆ 'ಕಾಯೇನ ವಾಚಾ ಮನಸೇಂದ್ರಿಯೈರ್ವಾ, ಬುದ್ಧ್ಯಾತ್ಮನಾ ವಾಸುಸೃತಃ ಸ್ವಭಾವಮ್ | ಕರೋತಿ ಯದ್ಧತ್ ಸಕಲಂ ಪರಸ್ಮೈ, ನಾರಾಯಣಾಯೇತಿ ಸಮರ್ಪಯೇತ್ತತ್ ||' ಬೆಳಗಿಂದ ಸಂಜೆಯವರೆಗೂ ವುನಃ ಸಂಜೆಯಿಂದ ಬೆಳಗಿವರೆಗೆ ಮಾಡಿದ ಸಮಸ್ತ ಚೀಷ್ಟ (ಕಾರ್ಯ)ಗಳನ್ನೂ ಭಗವಂತನ ಸೇವೆಯೆಂದು ತಿಳಿದು ಅವನಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಪಿಸಬೇಕು, (ಅದಕ್ಕೇ ನಾವು ಹಾಸಿಗೆಯಿಂದ ಏಳುವಾಗಲೇ "ಪ್ರಾತಃಪ್ರಭೃತಿ ಸಾಯಾಂತಂ ಸಾಯಾದಿ ಪ್ರಾತರಂತತಃ | ಯತ್ಕರೋಮಿ ಜಗನ್ನಾಥ ತದಸ್ತು ತವ ಪೂಜನಮ್ ||" ಎಂದು ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬುದು ಪ್ರಾಚೀನ ಸಂಪ್ರದಾಯ.)

ಹರಿಕಥೆ ಪರಮಾದರದಲ್ಲಿ ಕೇಳುತ |

ಮರೆದು ತನುವ ಸುಖ ಸುರಿವುತಲಿ ||

ಉರುಗಾಯನ ಸಂದರುಶನ ಹಾರೈ |

ಸಿರಳು ಹಗಲು ಜರಿಜರಿದು ಬಳಲುವದೆ (ಬಾಳುವದೆ) ||೧೨||

(ಈ ನುಡಿ ಕೆಲವು ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ೧೭ ಎಂದೂ ಇನ್ನು ಕೆಲವೆಡೆ ೧೯ ಎಂದೂ ಇದೆ)

ಹರಿ=ಬಿಂಬರೂಪಿ ಹರಿ, ಕಥೆ=ದೇಹೇಂದ್ರಿಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿದ್ದು, ಬಿಂಬ ಕ್ರಿಯಾದ್ವಾರಾ, ದೇವತಾಕ್ರಿಯಾ, ತದ್ವಾರಾ ಜೀವ, ಜೀವದಿಂದ ದೇಹ, ಈ ದೇಹ ದ್ವಾರಾ ಪರಮಾತ್ಮ ಮಾಡಿಸತಕ್ಕ ವ್ಯಾಪಾರರೂಪವಾದ ಕಥಾವನ್ನು, ಪರಮಾದರ ದಲಿ=ಪರಮಾದರದಿಂದ, ಗುರುಗಳ ಮುಖದಿಂದ, ಸ್ವೋತ್ತಮರ ಮುಖದಿಂದಲೂ ಕೇಳುವವನಾಗು. ಈ ಪ್ರಕಾರ ಕೇಳತ, ಮರೆದು ತನುವ=ನಾನು, ನನ್ನದು ಎಂಬ ಅಭಿಮಾನ ಮರೆಯುವವನಾಗತಾ, ಅಹಂ-ಮಮ ಎಂಬುವಗಳನ್ನು ಮರೆತವ ನಾಗಿ ಬಿಂಬಕ್ರಿಯಾದ್ವಾರಾ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಕ್ರಿಯಾ ಎಂಬುದನ್ನು ಸ್ಮೃತಿಯೊಳಗಿಟ್ಟಿ ವ ನಾಗಿ, ಸುಖ ಸುರಿವುತಲಿ=ಮನ ಇಂದ್ರಿಯದ್ವಾರಾ (ಉಳಿದ) ದಶೇಂದ್ರಿಯ ಗಳಲ್ಲಿ ಸುಖರೂಪವಾದ ಮಳೆಯನ್ನು ಸುರಿಸುತ್ತ ಎಂದರೆ, ಈ ವಿಧ ಅನುಸಂಧಾನ ದಿಂದ ಮನಸ್ಸು ದುಃಖರೂಪವಾದ ಅಹಂ-ಮಮತಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡದೇ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಲಗ್ನವಾಗತದೆ. ಇದರಿಂದ ಮನಸ್ಸು ಸುಖವನ್ನು ಐದತದೆ. ಮನಸ್ಸು ಹೊರತು ದಶೇಂದ್ರಿಯಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಾರವಿಲ್ಲ. ಇಂಥ ಸುಖರೂಪವಾದ ಮನಸ್ಸು ದಶೇಂದ್ರಿಯಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿ, ಮಡತಕ್ಕ ಎಲ್ಲಾ ವ್ಯಾಪಾರಗಳೂ ಸುಖರೂಪಗಳೇ. ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ದಶೇಂದ್ರಿಯಗಳಲ್ಲಿ ಮನೋದ್ವಾರಾ ಸುಖ ರೂಪಗಳೇ, ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ದಶೇಂದ್ರಿಯಗಳಲ್ಲಿ ಮನೋದ್ವಾರಾ ಸುಖರೂಪವಾದ ಮಳೆಗರಿಸತಾ, ಉರುಗಾಯನ=ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾದ ಮುಕ್ತರು ಗಾನಮಾಡತಕ್ಕ ಸಾಮವೇದವು, ಮುಕ್ತರಿಂದ ಸಾಮವೇದದಿಂದ ಗಾಯನ ಮಾಡಿಸಿಕೊಳತಕ್ಕ, ದೇಹಾಂತಗತನಾದ ಬಿಂಬರೂಪಿ ಪರಮಾತ್ಮನ, ಸಂದರುಶನ=ಅಪರೋಕ್ಷವನ್ನು ಹಾರೈಸಿ=ಅಪೇಕ್ಷೆಮಾಡಿ, ಇರಳು ಹಗಲು=ರಾತ್ರಿ ಹಗಲು, ಜರಿ ಜರಿದು= ಪ್ರಾಕೃತ ವಿಷಯಾದಿ ಭೋಗಗಳನ್ನು ಕ್ರಮಕ್ರಮವಾಗಿ ಬಿಡತ ಬಿಡತ, ಪೂರ್ವೋಕ್ತ ಅನುಸಂಧಾನಪೂರ್ವಕ ಕ್ರಮಕ್ರಮವಾಗಿ ಆಚರಿಸತ, ಬಳಲುವದೆ=ಆ ಅನು ಸಂಧಾನದ ಪೂರ್ತಿ ಸಿದ್ಧಿ ಗೋಸುಗ ಚಿತ್ತವನ್ನು ಬೇದಪಡಿಸಿ ಬಳಲೋಣ ದಾವದದೆ, ಹಾಗೆ ಇರೋಣ ದಾವದದೆ ಇದೇ ಬದುಕಿದ್ದಕ್ಕೆ ಫಲ ಎಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

(ಗು) ಶ್ರೀನರಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರವನ್ನ ಹರಿಸರ್ವೋತ್ತಮ ಜ್ಞಾನಪುರಸ್ಕರ ಆದರದಿಂದ ಶ್ರವಣ ಮಾಡತಾ ಆನಂದ ಉನ್ನಾಹವುಳ್ಳವನಾಗಿ ಶರೀರ ಎಚ್ಚರತಪ್ಪಿ ಚಿತ್ತಸ್ವರೂಪ ಸುಖೋದ್ರೇಕವುಳ್ಳವನಾಗಿ ಪರಲೋಕ ಸುಖ ಅನುಭವಿಸತ ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ಮಹಾಪರಾಕ್ರಮತಾಲಿಯಾದ ಅಥವಾ ಉತ್ಕೃಷ್ಟ ಸಾಮಗಾಯನಲೋಲನಾದ

ಶ್ರೀರಮಾಧವನ ದರ್ಶನಾಪೇಕ್ಷೆಯನ್ನ ಹಾರೈಸಿ-ಇಚ್ಛಾವುಳ್ಳವನಾಗಿ ಅಹರ್ನಿಶಿ ತದೇಕಧ್ಯಾನವುಳ್ಳವನಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನ ಸ್ಮರಣೆಯಲ್ಲಿ ಆಸಕ್ತನಾದಿ ರಾತ್ರಿಹಗಲು ಕಳೆಯತ ಬಾಳುವದೆ ಫಲವಿದು ಬಾಳ್ವೆ ದಕೆ,

‘ಉರುಗಾಯನ’ ಎಂಬುದು ವೈದಿಕ ಪ್ರಯೋಗ; ಋಗ್ವೇದದಲ್ಲಿ ‘ಉರು-ಗಾಯೋ ನಮಸ್ಯಃ’ ‘ಉರುಗಾಯಸ್ಯ’ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಯೋಗಗಳು ಬಂದಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ‘ಉರು’-ಶ್ರೀಷ್ಠರಾದ ರಮಾಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳಿಂದ, ‘ಗಾಯ’-ಗಾನಮಾಡಲ್ಪಡು, ಸ್ತುತೃನಾದ ಎಂದರ್ಥ. ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ‘ಉರುಗಾಯನ’ ಎಂದರೆ ರಮಾಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ವಂದ್ಯನಾದ ನಾರಾಯಣನ ಎಂದರ್ಥ. ಇರಳು-ರಾತ್ರಿ. ಜರಿಜರಿದು-ತಮೇವೈಕಂ ಜಾನಥ ಅನ್ಯಾವಾಚೋ ವಿಮುಂಚತ’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿ ಹೇಳುವಂತೆ ಭಗವದಿತರ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ತ್ಯಜಿಸಿ-ತ್ಯಜಿಸಿ-ದೂರ ದೂರಮಾಡಿ ಎಂದರ್ಥ.

(ಭೀ) ಉರುಗಾಯನ ಸಂದರುಶನ ಹಾರೈಸಿ-ಎಂದರೆ ಭಗವಂತನ ಅಪರೋಕ್ಷ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಬಯಸಿ ಎಂದರ್ಥ. ಏಕೆಂದರೆ ಅಪರೋಕ್ಷಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದೆ ಮೋಕ್ಷವಿಲ್ಲ, ಅದರಿಂದಲೇ ಮೋಕ್ಷ ನಿಯತವಾಗಿ ದೊರಕುವುದೆಂಬ ವಿಷಯವು ‘ಯೇಷಾಂ ಜ್ಞಾನಂ ಸಮುತ್ಪನ್ನಂ ತೇಷಾಂ ಮೋಕ್ಷೋ ವಿನಿಶ್ಚಯಃ’ ಎಂಬ ಬ್ರಹ್ಮತರ್ಕ-ವಚನದಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನೇ ‘ವಿಜ್ಞಾತಮೇತತ್ ಸರ್ವೇಷಾಂ ಮುನೀನಾಂ ಬ್ರಹ್ಮದರ್ಶನಾತ್’ । ಸ್ಯಾದೇವ ಮೋಕ್ಷೋ ನಾನ್ಯಸ್ಮಾತ್ ಇತಿ ತತ್ರಾಪಿ ಚಿತ್ರತಾ॥ ಎಂಬ ಭವಿಷ್ಯತ್ಪರ್ವವಾಕ್ಯವೂ ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತದೆ.

ಬಿಗಿದ ಕಂಠದಿಂದ ದೃಘಾಷ್ಟಗಳಿಂ

ನಗೆ (ಗು) ನೊಗದಿಂದ ರೋಮಾಂಚಗಳಿಂ,

(ರೋಮಗಳುಗಿದು ರೋಮಗಳೊಗೆದು) ।

ಮಿಗೆ ಸಂತೋಷದಿಂದ ನೆಗೆದಾಡುತ ನಾ ।

ಲೋಗನೈಯ್ಯನ ಗುಣವೊಗಳಿ ಹಿಗ್ಗುವದೆ

॥೧೯॥

(ಬೇರೆ ಕೆಲವೆಡೆ ಈ ನಾಡಿಯನ್ನು ೧೦ ನೆಯದಾದಿ ಪರಿಗಣಿಸಿದೆ)

ವಿಷಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಆಶಾತ್ಮ್ಯಗವ ಮಾಡಿಸಿದರೆ ಸರ್ವ ಆಶಾ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಇರೋಣವಾಗತದೆ. ಅದರಿಂದ ಹರಿಯ ಅದ್ಭುತಮಹಿಮೆ ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಹೊಳೆಯುವ ದಾಗತದೆ, ಅದರಿಂದ ಅತ್ಯಂತ ಆನಂದದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನ (ರೂಪ ನಾಮ ಗುಣ ಗಳನ್ನು) ಹೊಗಳುವುದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿ, ಹೊಗಳಲಿಕ್ಕೆ ಉಪಕ್ರಮ ಮಾಡಿದ ಕಾಲ ದಲ್ಲಿ ಕಂಠಸ್ವರ ಹೊರಗೆ ಬಾರದಂತೆ ಕಂಠಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಿದಿಯೋದಾಗತದೆ. ಆನಂದೋದ್ರೇಕದಿಂದ ನೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಆನಂದೋದಕ ಸ್ರವಿಸೋದಾಗತದೆ, ದೇಹಗತ

ರೋಮಗಳು ಎದ್ದು ನಿಲ್ಲತವೆ, ಇಂಥಾ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಉಂಟಾಗತವೆ. ಪೂರ್ವೋಕ್ತ ಅನುಸಂಧಾನ(ಅದರೆ ಸಾಧನೆಯಿಂದ ಬೆಳೆಯತಾ) ಅನುಭವಕ್ಕೆ ತಂದುಕೊಂಡು ಆನಂದೋದ್ರಿಕ್ತನಾಗಿ ಬಿಗಿದ ಕಂಠದಿಂದಲೂ, ಆನಂದಬಾಷ್ಪಗಳಿಂದಲೂ ಯುಕ್ತ ನಾದ ನೇತ್ರಗಳಿಂದಲೂ, ನಗೆನೋಗದಿಂ = ಸರ್ವದಾ ಹಸಸ್ಮುಖನಾಗಿ, ಪ್ರಸನ್ನ ಚಿತ್ತನಾಗಿ ರೋಮಾಂಚಿತನಾಗಿ, ಮಿಗೆ ಸಂತೋಷದಿಂ = ವಿಷಯಾದಿಗಳ ಭೋಗ ಜನಿತ ಸಂತೋಷಕ್ಕಿಂತಲೂ ಅತ್ಯಂತ (ಸಾತ್ವಿಕ) ಸಂತೋಷಪರವಾದದ್ದು ಭಗವನ್-ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯ ಭೋಗಜನಿತ ಸಂತೋಷ ಎಂತ ತಿಳಿದು ಅತ್ಯಂತ ಆನಂದಯುಕ್ತ ನಾಗಿ, ನಾಲೊಗನಯ್ಯನ = ಚತುರ್ಮುಖಬ್ರಹ್ಮನ ತಂದೆ! ವಾಸುದೇವನ ಗುಣಗಳ = ಸೃಷ್ಟ್ಯಾದಿ ಮಹಿಮೆಗಳ, ಪೊಗಳಿ ಹಿಗ್ಗುವದೆ = ಕ್ಷಣಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಆನಂದ ಯುಕ್ತನಾಗಿ ಹೊಗಳತಾ ಹಿಗ್ಗೋಣ ದಾವದದೆ ಆದೇ ಬದುಕಿದ್ದಕ್ಕೆ ಫಲ ಎಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

(ಗು) ಶ್ರೀನಾರಾಯಣನ ಮಂಗಳಗುಣಸ್ತವನ ಮಾಡುವಾಗ ಕಂಠಶಿರ-ಗಳುಬ್ಬಿಸಿಕೊಂಡು ನಯನೇಂದ್ರಿಯದಿಂದ ಆನಂದಬಾಷ್ಪೋದಕವುಳ್ಳವನಾದಿ ಹಸಸ್ಮುಖಿಯಾಗಿ ರೋಮಾಂಚನಗಳುಬ್ಬಿಸಿಕೊಂಡು ಹರಿಸ್ವರಣಪೂರ್ವಕ ಆನಂದೋದ್ರೇಕ ಮನಸ್ಸುಳ್ಳವನಾಗಿ ನಾರಾಯಣಗೆ ಅಭಿಮುಖವಾಗಿ ನರ್ತನಮಾಡತ ಬ್ರಹ್ಮನ ಪಿತನಾದ ಭಗವಂತನ ಮಂಗಳಗುಣಗಳ ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡತಾ ಸ್ವರೂಪಸುಖವುಳ್ಳವ ನಾಗಿ ಆನಂದದಿಂದ ಸಂತೋಷಪೂರ್ಣನಾಗುವದೇ ಫಲವಿದು ಬಾಳ್ವ ದಕೆ.

ಬಿಗಿದ ಕಂಠದಿಂ-ಆನಂದೋದ್ರೇಕದಿಂದ ಗದ್ದದ ಕಂಠನಾಗಿ. ದ್ರೌಕ್-ಕಣ್ಣು. ಬಾಷ್ಪ-ಕಣ್ಣೀರು, ಅಶ್ರು, ರೋಮಗಳುಗಿದು-ರೋಮಾಂಚಿತನಾಗಿ, ಮಿಗೆ-ಹೆಚ್ಚು, ಅಧಿಕ.

(ಭೀ.) ವಿಷ್ಣು ಭಕ್ತರಲ್ಲಿ ಪಕ್ಷಭಕ್ತರು, ಪಕ್ಷಕಲ್ಪರು, ಸಾಧಕರು ಎಂದು ಮೂರು ವಿಧವುಂಟು. ಆ ಪೈಕಿ ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವುದು ಪರಿಪಕ್ಷ ಭಕ್ತರ ಲಕ್ಷಣ. ಸಾಧಕ ರಲ್ಲಿ ಈ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಭಾಗವತದಲ್ಲಿ “ವಾಗ್ಗದ್ಗದಾ ದ್ರವತೇ ಯಸ್ಯ ಚಿತ್ತಂ, ರುದತ್ಯಭೀಕ್ಷಣಂ ಹಸತಿ ಕ್ವಚಿಚ್ಛ | ವಿಲಜ್ಜ ಉದ್ಗಾಯತಿ ನೃತ್ಯತೇ ಚ ಮದ್ಭಕ್ತಿಯುಕ್ತೋ ಭುವನಂ ಪುನಾತಿ ||” ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕದ ಭಾವಾನು ವಾದವೇ ಈ ನುಡಿ. [ಈ ಲಕ್ಷಣ ಪ್ರಹ್ಲಾದ, ನಾರದಾದಿ ಮಹಾವಿಷ್ಣು ಭಕ್ತರಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಎದ್ದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಈ ಲಕ್ಷಣ ಕಾಣದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಅವರು ಭಕ್ತರಲ್ಲ ವೆಂದೂ ಹೇಳುವಂತಿಲ್ಲ.]

ಆ ಪರಮಾತ್ಮಗೆ ರೂಪದ್ವಯವು ಸ |

ರಾಪರ ತತ್ವಗಳಿದರೊಳಗೆ ||

ಸ್ತ್ರೀ ಪುಂ ಭೇದದಿ ಈ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದಿ (ಪದ್ಮಾಂಡದಿ/ಪದ್ಮಜಾಂಡವ) |
ನ್ಯಾಸಿಸಿಹನಿಂದೀಪರಿ ತಿಳಿವುದೆ ||೨೦||

(ಈ ಸುಡಿ ಕೆಲವೆಡೆ ೧೦ ಎಂದೂ ೧೪ ಎಂದೂ ಇದೆ)

ಆ = ಪೂರ್ವೋಕ್ತನಾದ ತ್ರಿವಿಧ ಜೀವಾಂತರ್ಗತನಾದ, ಪರಮಾತ್ಮಗೆ-
ಭಗವಂತಗೆ, ರೂಪದ್ವಯವು = ಎರಡು ಪ್ರಕಾರ ರೂಪಗಳು, ಪರಾಪರತತ್ವಗಳು
= ಪರತತ್ವ ಎಂಬುದು ವೈಕುಂಠಾದಿ ನಿತ್ಯ ಸ್ಥಾನತ್ರಯಗಳು, ಅಪರತತ್ವ-ತದನ್ಯ
ವಾದ ಅನಿತ್ಯವಾದ ತತ್ವ, ಭೂರಾದಿ (೧೪) ಹದಿನಾಲ್ಕು ಲೋಕಗಳು, ಪರತತ್ವದಲ್ಲಿ
ತದಾಕಾರನಾಗಿ ವ್ಯಾಪ್ತನಾಗಿ ಪರತತ್ವನಾಮ ವಾಚ್ಯನಾಗಿ, ಅಪರತತ್ವದಲ್ಲಿ ತದ್ವಾಚ್ಯ
ನಾಗಿಯೂ ಕರೆಸುವವನಾಗಿ ಈ ಪ್ರಕಾರ ಪರಾಪರವಾಚ್ಯನಾಗಿ, ಈ ವಿಧ ಎರಡು
ರೂಪಗಳುಳ್ಳವನಾಗಿ* ಇದರೊಳಗೆ ಪರತತ್ವವಾದ ವೈಕುಂಠಾದಿ ತ್ರಯಗಳಲ್ಲಿ
ಲಿಂಗಭಂಗರಾದ ನಜಪುನರಾವರ್ತರಾದ ಮುಕ್ತರು ಇರೋವರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಅಪರ
ತತ್ವವಾದ ಅನಿತ್ಯ (೧೪) ಹದಿನಾಲ್ಕು ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಲಿಂಗಭಂಗರಾಗದ ಲಿಂಗದೇಹ-
ಬದ್ಧರಾದ ಅಮುಕ್ತಜೀವರು ಇದ್ದಾರೆ. ಇದರೊಳಗೆ ಸ್ತ್ರೀ ಪುಂ = ಪೂರ್ವೋಕ್ತ-
ಜೀವರ ಸ್ವರೂಪ ಅನಾದಿಯಿಂದ ಸ್ತ್ರೀಜೀವರು ಎಂತಲೂ, ಪುರುಷಜೀವ
ರೆಂತಲೂ ಭೇದದಿಂದ ಇರೋವರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಸ್ವರೂಪತಃ ನಪುಂಸಕಜೀವರಿಲ್ಲ.
ಕರ್ಮವಶಾತ್ ಸ್ಥೂಲದೇಹಗಳ ಹೊಂದಿ, ಆ ಸ್ಥೂಲದೇಹಕ್ಕೆ ನಪುಂಸಕತ್ವ
ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿ ನಪುಂಸಕರೆಂದು ವ್ಯವಹರಿಸಲ್ಪಡತಾರೇ ಹೊರತು ಸ್ವರೂಪತಃ
ನಪುಂಸಕರಲ್ಲ. ಅನಾದಿಭೂತವಾದ ಸ್ತ್ರೀರೂಪ ಕೆಟ್ಟು (ಬದಲಾಗಿ) ಪುರುಷ
ನಾಗೋಣೆಲ್ಲ. ಪುರುಷರೂಪ ಕೆಟ್ಟು ಸ್ತ್ರೀರೂಪವೂ ಆಗೋಣೆಲ್ಲ. ಅನಾದ್ಯನಂತ
ಕಾಲಕ್ಕೂ ಹಾಂಗಾಂಗೇ ಇರತವೆ. ಅನಾದಿ ಸ್ವರೂಪ ದೇಹಗಳನ್ನು ದೇವರು
ಅನ್ಯಥಾ ಮಾಡೋ ಇಚ್ಛಾನೇ ಮಾಡೋದಿಲ್ಲ. ಈ ನಿಯಮ ಸ್ವರೂಪಕ್ಕೆ ಸ್ಥೂಲ
ದೇಹಗಳಿಗಾದರೋ ಕರ್ಮವಶಾತ್ ಸ್ತ್ರೀಗೆ ಪುರುಷದೇಹವೂ, ಪುರುಷಿಗೆ ಸ್ತ್ರೀ
ದೇಹವೂ ಬರಬಹುದೆ ಎಂಬ ಶಂಕೆಗೆ ಕರ್ಮವಶಾತ್ ಕೂಡ ಹೀಗೆ ಅನ್ಯದೇಹವು
ಬರೋಣೆಲ್ಲ. ಯಾಕೆಂದರೆ ಅವರವರ ಅನಾದಿ ಕರ್ಮ ಸ್ವಭಾವದಲ್ಲಿ ಹಾಗೆ ಇರೋ
ಣೆಲ್ಲ ಎಂದು ಉತ್ತರ. ಪಾಪ ಪ್ರಬಲವಿರುವ ಪುರುಷ ನಪುಂಸಕಶರೀರ, ಸ್ತ್ರೀ
ಶಿಖಂಡಿಶರೀರ ಹೊಂದುವವರಾಗತಾರೆ. ಗೋಪಿಕಾಸ್ತ್ರೀಯರೂ ಪುರುಷರು
ಸ್ತ್ರೀದೇಹ ಐದಿದ್ದಾರೆಲ್ಲಾ ಎಂದರೆ, ಹಾಗಾದದ್ದು ಅವರ ಕರ್ಮವಶ

* ರೂಪದ್ವಯ = ಎರಡು ರೂಪಗಳು: (i) ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ಸರ್ವ ಜೀವರ ಸ್ವರೂಪ
ದಲ್ಲಿಯೆ ಬಿಂಬರೂಪ ಒಂದು. (ii) ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದಲ್ಲಿಯೆ ಕಾಲವೆಂಬ ರೂಪವು ಎರಡನೆಯ
ದೆಂದು ಇದೆ. ಆಧಾರ-ಪೋಷಕ.

ದಿಂದಲ್ಲ. ಪರಂತು ವರ-ಶಾಪಾದಿಗಳಿಂದ ತಾತ್ಕಾಲಿಕವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಈ ಪ್ರಕಾರ ತೃಣಾಂತ ತ್ರಿವಿಧ ಜೀವರು ಸ್ತ್ರೀ ಪುಂಭೇದದಿ ಇದ್ದಾರೆ. ಅವರ ಅಂತರ್ಗತ ಬಿಂಬಹರಿಯು ಸ್ತ್ರೀಯರಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀರೂಪನಾಗಿಯೂ, ಪುರುಷರಲ್ಲಿ ಪುರುಷರೂಪನಾಗಿಯೂ ಇರುವನು. ಈ ಉಭಯವಿಧ ರೂಪಗಳು ಅನಾದ್ಯಂತ ಕಾಲಕ್ಕೂ ಅದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಇರತಾರೆ. ಜೀವನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಪರಮಾತ್ಮ ಇರೋಣ ಎಲ್ಲ. ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಜೀವ ಇರೋಣ ಎಲ್ಲ. ಈ ಪ್ರಕಾರ 'ಪರ-ಅಪರ' ರೂಪಗಳಿಂದಲೂ ಸ್ತ್ರೀ ಪುಂ ಭೇದದಿಂದಲೂ, ಈ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದಿ = ವಿದ್ಯಮಾಸ ವಾದ ಪರ-ಅಪರ ತತ್ವಗಳಲ್ಲಿ ತದ್ಗತ ಜೀವರಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪ್ತನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬೋದೇ ಬದುಕಿದ್ದಕ್ಕೆ ಫಲ ಎಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಪರಮಾತ್ಮಗೆ ಸ್ತ್ರೀ ಪುರುಷ ಎಂಬ ರೂಪ-ದ್ವಯವೆಂದು ಇಲ್ಲಿ ತಿಳಿಯಬಾರದು. ಅಪರಿಚ್ಛಿನ್ನವಾದ ರೂಪಗಳು, ಎಲಕ್ಷಣ ರೂಪಗಳು, ಹರಿಯ ರೂಪಗಳು ಅವು ಅಧಿಷ್ಠಾನಗತ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಾವಿರೂಪಗಳು ಅಪರಿಚ್ಛಿನ್ನಗಳಾದ್ದರಿಂದ ಅವುಗಳನ್ನು ರಮಾದೇವೇರೂ ಕೂಡ ಸಾಕಲೈವೆ ತಿಳಿಯಲಾರರು. ಸ್ತ್ರೀ-ಪುಂ ಭೇದ ವಿವಕ್ಷೆ ಜೀವ ಅಧಿಷ್ಠಾನಗಳು ಅಧಿಕಾರಿಗೆ ಅದರ ವಿವರ ತಿಳಿಯುವದ ಕ್ಲೋಷ್ಕರ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟದ್ದೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಯಾಕೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆಂದರೆ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಸ್ತ್ರೀರೂಪಪರಮಾತ್ಮನನ್ನ, ಪುರುಷರು ಪುರುಷರೂಪಭಗವಂತನನ್ನ ಉಪಾಸನೇ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಮತ್ತು ಅವರವರಿಗೆ ಆಯಾ ರೂಪಗಳೇ ಅಪರೋಕ್ಷವಾಗತ ದೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕೆಂದೂ ಉದ್ದೇಶ, ಪುರುಷರು ಪುರುಷರೂಪ ಪರಮಾತ್ಮ ನನ್ನ. ಸ್ತ್ರೀರೂಪಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವೇರಿಂದ ಸಹಿತವಾಗಿ ಉಪಾಸನಾ ಮಾಡಬೇಕು. ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ಸ್ತ್ರೀರೂಪಿ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನ ಉಪಾಸನಾ ಮಾಡುವ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಅಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಪರಮಾತ್ಮನ ಪುರುಷರೂಪವಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಮತ್ತು ಸ್ತ್ರೀರೂಪಿ ಪರಮಾತ್ಮನ ಬದಿಯಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವೇರು ಸ್ತ್ರೀರೂಪದಿಂದಲೇ ಇರುವರೆಂದೂ, ಹೀಗೆ ಎರಡೂ ಸ್ತ್ರೀರೂಪಗಳೆಂದು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಬೇಕು, (ಇದರಿಂದ) ಪುರುಷರೂಪೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀಸಮೇತನಾದ ಹರಿಯನ್ನೇ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಿದಂತಾಗತದೆ. ಹೀಗೆ ತಿಳಿದು ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡುವದು ದಾವದದೆ, ಅದೇ ಬದುಕಿದ್ದಕ್ಕೆ ಫಲ ವೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ.

(ಗು) ನಾರಾಯಣಿಗೆ ಪರ-ಅಪರತತ್ವಗಳೆಂದು ಎರಡು ರೂಪಗಳು, ಸಮಸ್ತ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪ್ತನಾಗಿ ಅಪರತತ್ವನೆಂದು ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳತಾನೆ, ಇನ್ನೊಂದು ರೂಪ ಪರರೋಕ ವೈಕುಂಠಾಧಿಪತಿ ಪರತತ್ವ. ಭಗವಂತಗೆ ಈ ಪ್ರಕಾರ ಎರಡೂ ರೂಪ ಗಳು, ಇದೇ ರೀತಿ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ಜೀವರೊಳಗೆ ಸ್ತ್ರೀ ಪುಂ ಭೇದದಿಂದ ಎರಡು

ರೂಪಗಳು. ಸ್ತ್ರೀಯೊಳಗೆ ಅಂತರ್ಗತನಾದ ಸ್ತ್ರೀರೂಪ ನಾರಾಯಣೇ ರೂಪದಿಂದ ಕರಿಸಿಕೊಂಬಂಧ ರೂಪ ಒಂದು. ಪುರುಷರಂತರ್ಗತ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿದೇವತೆಗಳ ಅಂತರ್ಗತನಾಗಿ ಕ್ಷರಾಕ್ಷರಗಳಿಗೆ ಉತ್ತಮವಾದ ಪುರುಷರೂಪ ಒಂದು. ಈ ಪ್ರಕಾರ ಸ್ತ್ರೀಪುರುಷರೂಪ ಭೇದದಿಂದ ಎರಡುವಿಧ ರೂಪಾತ್ಮಕ ನಾರಾಯಣ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ ಪಿಂಡಾಂಡದಲ್ಲಿ ಬಹಿರಂತರ್ಗತನಾಗಿ ತನ್ನ ಮ ತದ್ಭೂತ ತತ್ವದಾಕಾರನಾಗಿ ವ್ಯಾಪ್ತ ನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸ್ತೋತ್ರಮರಾದ ಜ್ಞಾನಿಗಳ ಮುಖದಿಂದ ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ಭಜಿಸುವದೇ ಫಲವಿಮು ಬಾಳ್ವೆ ದಕೆ,

ರೂಪದ್ವಯವು-ಎರಡು ರೂಪಗಳಿವೆ, ಪದ್ಮಜ-ಬ್ರಹ್ಮ, ಪದ್ಮಜಾಂಡವ- ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡವನ್ನು.

(ಭೀ) ರೂಪದ್ವಯ-ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಅನಂತ ಪುರುಷರೂಪಗಳಿರುವಂತೆಯೇ ಅನಂತ ಸ್ತ್ರೀರೂಪಗಳೂ ಇವೆ. ಪುರುಷರಲ್ಲಿ ಪುರುಷರೂಪದಿಂದ ಬಿಂಬನಾಗಿರುವಂತೆಯೇ ಸ್ತ್ರೀಯರಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀರೂಪದಿಂದಲೇ ಬಿಂಬನಾಗಿರತಾನೆ. ಹೀಗೆಯೇ ಗಾಯತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀರೂಪದಿಂದಿರುವನೆಂದೂ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀರೂಪಹಯಗ್ರೀವ ರೂಪದಿಂದಿದ್ದ ವಾಕ್ ನಾಮಕನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದೂ ೧೫ನೇ ಸುಡಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ, ಆದರೂ ಈ ರೂಪಗಳಿಗೆ ಪರಸ್ಪರ ಭೇದವಿಲ್ಲ. (೨) ಪರಾಪರತತ್ವಗಳು- ಪರ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯಕಾದ ರಮಾದೇವಿ, ಅಪರವೆಂಬ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ಜೀವರು. ಕಾರ್ಯ ಕಾರಣ ತತ್ವಗಳೂ (ಪರ-ಕಾರಣ, ಅಪರ-ಕಾರ್ಯ) ಈ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯವಾಗುವುದೂ ಉಂಟು, ಪರಮಾತ್ಮ ಅವುಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಇದ್ದರೂ ಅವನ ರೂಪಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಭೇದವಿಲ್ಲ ಎಂಬ ವಿಷಯ 'ಪರಾವರಾಣಾಂ ಪರಮ ಆಸ್ತೇ ಕೈವಲ್ಯಸಂಜ್ಞತಃ' ಕೇವಲಾನುಭವಾನಂದ-ಸಂದೋಹೋ ನಿರುಪಾಧಿಕಃ ||' ಎಂಬ ಭಾಗವತವಾಕ್ಯ ದಿಂದ (೧೧-೧-೧೮) ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.

ಒಂದು ರೂಪದೊಳನಂತ ರೂಪಗಳು |

ಪೊಂದಿಪ್ಪವು ಗುಣಗಣ ಸಹಿತ ||

ಹಿಂದು ಮುಂದೆ ಎಂದೆಂದಿಗೂ (ಎಂದಿಗು) ಗೋ

(ಹಿಂದೆ ಇಂದು ಮುಂದೆಂದಿಗೂ)

ನಿಂದಗೆ ಸರಿಮಿಗಿಲಿಲ್ಲೆಂತೆಂಬುದೆ

||೨೧||

(ಈ ಸುಡಿ ಇತರತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ೧೫ ಎಂದೂ ೧೬ ಎಂದೂ ಇದೆ)

ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ್ದರಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವಾದ ಜೀವ ಒಬ್ಬನು, ತದಂತರ್ಗತನಾದ ಪರಮಾತ್ಮ ಒಬ್ಬನೆಂತಲೂ ಅದೇ ಸ್ತ್ರೀ ಪುಂ ಭೇದದಿಂದ ಇದೆ ಎಂತಲೂ, ಸ್ವಾಮ್ಯ

ದಲ್ಲಿ ಅನೇಕವಾದ ವಿಲಕ್ಷಣ ರೂಪಗಳು ಅಪರಿಚ್ಛಿನ್ನಗಳಾಗಿ ಇವೆ ಎಂತಲೂ ಹೇಳೋಣದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಒಂದೊಂದೇ ಬಿಂಬರೂಪಗಳು ಅನಂತ ಎಂಬುದಾಗಿ ತೋರತದೆ, ಪರಮಾತ್ಮನ ಒಂದೊಂದಾದ ಅನಂತ ರೂಪಗಳು ಅಂಥವುಗಳಲ್ಲಿ ಇನ್ನೂ ವಿಶೇಷವುಂಟೆಂದು ಹೇಳತಾರೆ. ಆ ವಿಶೇಷವೇನೆಂದರೆ, ಒಂದು ರೂಪದೊಳು = ಬಿಂಬರೂಪವಾದ ಒಂದು ರೂಪದೊಳಗೆ, ಅನಂತರೂಪಗಳು ಪೊಂದಿಪ್ಪವು = ಅನಂತಾನಂತ ಅಪರಿಚ್ಛಿನ್ನ ರೂಪಗಳು ಹೊಂದಿಕೊಂಡು ಇರೋಣವಾದಿದೆ. ಹೇಗೆಂದರೆ :- ಕಸಕಸಿಯಿಂದ (ಗಸಗಸೆಯ ಕಾಳುಗಳಿಂದ) ಒಂದು ಪ್ರತೀಕ ನಿರ್ಮಾಣಮಾಡಿದರೆ ಪ್ರತೀಕ ಒಂದೇ, ಅದರಲ್ಲಿ ವಿದ್ಯಮಾನವಾದ ಕಸಕಸಿಗಳು* ಅನೇಕಗಳು ಹೇಗೋ ತದ್ಗತ ಅನೇಕರೂಪಗಳಿಂದ ಯುಕ್ತವಾದದಂದು ಒಂದುರೂಪವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು, ಆ ರೂಪಗಳು ಅಪರಿಚ್ಛಿನ್ನಗಳು. ಒಂದು ರೂಪಗತ ಅನಂತರೂಪಗಳೊಳಗೆ ಒಂದು ರೂಪ ಎಂಥಾದ್ದೆಂದರೆ ಆ ಒಂದು ರೂಪ ಮತ್ತು ಪೂರ್ವೋಕ್ತ ಪ್ರಕಾರ ಅನಂತ ರೂಪಗಳಿಂದ ಯುಕ್ತವಾದದ್ದು. ಈ ಪ್ರಕಾರ ಆದ್ಯಂತವಿಲ್ಲದ ರೂಪಗಳು ಒಂದು ಬಿಂಬರೂಪದೊಳಗೆ ಇರೋವಾಗಿವೆ, ಈ ಅನಂತರೂಪಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಅತ್ಯಂತ ಅಭೇದಗಳು, ಯಾವ ಕಾಲಕ್ಕೂ ವಿಲಕ್ಷಣವಾಗಿರುವವು. ಆದ್ದರಿಂದ ಬಿಂಬರೂಪವನ್ನು ಒಂದಾಗಿ ತಿಳಿಯಬಾರದು. ಅನಂತ ರೂಪಗಳೆಂತಲೇ ತಿಳಿಯಬೇಕು, ಬಿಂಬರೂಪದಲ್ಲಿ ಅನಂತರೂಪಗಳನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವೂ ಬಿಂಬನಂತೆ ಇರಬೇಕಾಯಿತಲ್ಲಾ ಎಂದರೆ, ಬಿಂಬಗೆ ಶ್ರೀದೇವಿಯರು ವಕ್ಷಸ್ಥಳದಲ್ಲಿದ್ದಾರೆ, ಆದರೆ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಗೆ ವಕ್ಷಸ್ಥಳದಲ್ಲಿಲ್ಲ. ತದ್ವತ್ ಬಿಂಬಗೆ ಅನಂತರೂಪಗಳಿದ್ದರೂ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಗೆ ಇಲ್ಲ. ಲೋಕದಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲುವ ಆಭರಣ ಹಾಕಿಕೊಂಡು ದೇಹಾಕಾರದಂತೆ ಕವಚ ತೊಟ್ಟುಕೊಂಡರೆ ಆ ಕವಚಕ್ಕೆ ಸರ್ವಾಭರಣಗಳು ಇರತದೇ ಹ್ಯಾಂಗೆ, ತೊಟ್ಟು ಕೊಂಡ ಸಾಕಾರ ಕವಚಕ್ಕೆ ಪುರುಷನೋ ಪಾದಿಯಲ್ಲಿ ಕೈಕಾಲುಗಳು ಇರುವವೇ ಹೊರತು ತದನ್ಯಗಳು ಇರೋಣಲ್ಲಾ ಹ್ಯಾಂಗೋ ಹಾಗೆಯೇ ಬಿಂಬಪ್ರತಿಬಿಂಬರು. ಬಿಂಬ ಪರಮಾತ್ಮ, ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ಜೀವ ಎಂಬುವದರಲ್ಲಿ ಒಂದು ವಿಶೇಷವಿದೆ, ಏನೆಂದರೆ ಬಿಂಬನಂತೆ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ಎಂದು ತಿಳಿದರೆ ಮೇಲಿನಂತೆ ಶಂಕಾ ಬರುವುದು ಖರೇವೇ. ಈ ರೀತ್ಯಾ ಅಂಗೀಕರಿಸಿದರೆ ಪ್ರಮೇಯ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗತದೆ, ಉಕ್ತಿ ಏನೋ ಬಿಂಬ ಪರಮಾತ್ಮ, ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ಜೀವ ಎಂಬುದು ಬೇರೇನೆ. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಬರತಕ್ಕ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧಕ್ಕೆ ಸಮನ್ವಯ ಹ್ಯಾಂಗೆಂದರೆ ಪ್ರತಿಬಿಂಬಾಂತರ್ಗತನಾದ ಬಿಂಬ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ಸದೃಶನಾಗಿ ವ್ಯಾಪ್ತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಪ್ರತಿಬಿಂಬನಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲದೇ ಇದ್ದದ್ದು ತನ್ನಲ್ಲಿದೆ, ಅದನ್ನು ವ್ಯಕ್ತ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಏಕದೇಶ ಸಾಮ್ಯ ಪ್ರತಿಬಿಂಬನೇ ಹೊರತು ಸರ್ವ ಸಾಮ್ಯನಲ್ಲ. ಪ್ರತಿ

* ಗಸಗಸೆಯ ಕಾಳುಗಳು.

ಬಿಂಬನಾದ ಜೀವದರ್ಪಣಗತ ಪ್ರತಿಬಿಂಬವತ್ ಪ್ರತಿಫಲಿಸಿದವನಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಏಕದೇಶಸಾಮ್ಯವು. ಏಕದೇಶವಾದರೂ ದಿಶಾಬಾರಿಕವು. ಈ ಪ್ರಕಾರ ಬಿಂಬರೂಪಿ ಹರಿಯು ಅನಂತರೂಪಗಳಿಂದಲೂ ಅದೇ ಪ್ರಕಾರ ಅನಂತ ಪ್ರಕಾರ ಕಲ್ಯಾಣಗುಣ ಗಣಗಳ ಸಮೂಹದಿಂದಲೂ ಜೀವಾಂತರ್ಗತನಾಗಿ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿರುವನೆಂದು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಹಿಂದೆಮುಂದೆ:-ಹಿಂದೆ = ಗತವಾದ ಅನಂತಾನಂತ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಗಳಲ್ಲಾಗಲೀ ಮುಂದೆ ಬರತಕ್ಕ ಅನಂತಾನಂತ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಗಳಲ್ಲಾಗಲೀ ವರ್ತಮಾನ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದಲ್ಲಾಗಲೀ, ಎಂದೆಂದಿಗೂ = ಅನಾದ್ಯನಂತ ಕಾಲಕ್ಕೂ, ಗೋವಿಂದಗೆ = ವೇದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದ ಬಿಂಬರೂಪಿ ಹರಿಗೆ-ಸರಿಮಿಗಿಲ್ಲ, ಸಮಾನಿಕರು ಇಲ್ಲ ಅಧಿಕರೂ ಇಲ್ಲ ಎಂತೆಂಬುದೇ-ಎಂದು ತಿಳಿಯುವುದೇ ಬದುಕಿದ್ದಕ್ಕೆ ಫಲ ಎಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಲೋಕದೃಷ್ಟಾಂತದಲ್ಲಿ ಸಮಾನಿಕರು ಅಧಿಕರು ಇದ್ದಾರೆ, ಅದ ರಂತೆ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ದಾರೂ ಸಮಾಧಿಕರೂ ಇಲ್ಲ. ರಮಾದೇವೇರು ಪರಮಾತ್ಮನ ಗುಣರೂಪಕ್ರಿಯೆಗಳ ಆದ್ಯಂತಗಳನ್ನು ಕಾಣದೇ ನೂತನ ನೂತನವಾಗಿ ಕಂಡದ್ದು ಹೇಗೆಂದರೆ ಒಂದು ರೂಪಗತ ರೋಮಾದಿ ನಖಾದಿಗಳು ಯಾವತ್ತು ಸಾಕಾರಗಳು ಪೂರ್ಣಗಳು. ಒಂದು ರೂಪಗತ ಅನಂತಾನಂತ ರೂಪಗಳೊಳಗೆ ಒಂದು ರೂಪ ವನ್ನು ಉಪಾಸನಾ ಮಾಡತಾ ಅದರೊಳಗೆ ಅನಂತಾನಂತ ರೂಪಗಳನ್ನು ಕಂಡಳು. ಆದರೆ ಅವುಗಳ ಆದ್ಯಂತಗಳನ್ನು ಕಾಣದೇ ಹೋದಳು ಮತ್ತು ಅದರಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದು ರೂಪ ಉಪಾಸನಾ ಮಾಡಹೊರಟಳು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಆದ್ಯಂತಗಳನ್ನು ಕಾಣದೇ ಹೋದಳು. ಇನ್ನೂ ಒಂದು ರೂಪಗತ ನಖಾವರಣ ಉಪಾಸನಕ್ಕೆ ಹೊರಟಳು, ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಉಪಾಸನಾ ಮಾಡತಾ ಹೋದರೂ ಆದ್ಯಂತ ಸಿಗಲಿಲ್ಲ. ತದ್ವತ್ ಗುಣಗಳು, ತದ್ವತ್ ಕ್ರಿಯೆಗಳು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದರ ಆದ್ಯಂತಗಳನ್ನು ಅರಿಯದಾದಳು. ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಿದಷ್ಟೂ ನೂತನ ನೂತನಗಳಾದ ರೂಪಗುಣ ಕ್ರಿಯಾದಿಗಳನ್ನು ಕೂಡ ಅವುಗಳ ಅಂತರ್ಗಾಣದೇ ಅನಂದಮಗ್ನಳಾದಳು. ಎಲ್ಲವೂ ಆಭೇದಗಳು, ಸಾಕಾರಗಳು. ಇದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಬಿಂಬನು ಸರ್ವಜೀವರಲ್ಲಿ ಅನಾದಿ ಕಾಲದಿಂದ ಇದೇ ರೀತ್ಯಾ ಇರತಾನೆ. ಅವನ ಅಪರಿಚ್ಛಿನ್ನ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಕೂಡಾ ಇದೇ ರೀತ್ಯಾ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಇಂಥಾ ಮಹಿಮೋಪೇತ ಹರಿ ಜೀವಗೆ ಬಿಂಬನಾಗಿದ್ದಾನೆಂತ ಹೇಳೋಣವೆಂದರೆ ಅಸದೃಶವಾದ ರೂಪಗುಣಕ್ರಿಯಾದಿಗಳು ಶ್ರೀವತ್ಸಾದಿ ಆಭರಣಗಳುಳ್ಳ ವನಾದ ಕಾಲಕ್ಕೂ ಜೀವಗೆ ಬಿಂಬನಾದ್ದರಿಂದ ಜೀವನ ಯೋಗ್ಯತಾನು ಸಾರ ಜೀವನಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿ ಜೀವಾಕಾರಧರಿಸಿ ಜೀವನಲ್ಲಿದ್ದು ತನ್ನಲ್ಲಿರ ತಕ್ಕದ್ದನ್ನು ಜೀವನಲ್ಲಿ ವ್ಯಕ್ತಮಾಡದೇ ತನ್ನಲ್ಲಿಟ್ಟು ಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜೀವಗೆ ಬಿಂಬ ಪರಮಾತ್ಮ ಎಂತಲೇ ಉಚ್ಚರಿಸತರಬೇಕು. ಆ ರೀತ್ಯಾ ಜೀವ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ಎಂತ ಕರತಾನೆ. ಹೀಗೆ ಅಂದರೆ ಇಬ್ಬರಿಗೂ ಸಾಮ್ಯ ಬರೋದಾಗತದಂದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನ ಸಾಮ್ಯ ಜೀವಗೆ ಬರೋದಿಲ್ಲ, ಪರಮಾತ್ಮನಾದರೋ ಜೀವ

ಸಾಮ್ಯ ಬಂದರೆ ದೋಷವಲ್ಲ, ರಪಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಸರ್ವಶಕ್ತಿಯೂ ಸರ್ವ ಯೋಗ್ಯತೆಯೂ ಇರೋಣದರಿಂದ ಜೀವ ಸಾಮ್ಯನೂ ಹೌದು ತದನ್ಯ ಅಪರಿಚ್ಛಿನ್ನವಾದ ಅತಿಶಯನೂ ಅಹುದು, ಜೀವಿಗೆ ಅಂಥ ಯೋಗ್ಯತೆ ಇಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮಗೆ ಪ್ರತಿಬಿಂಬನೆಂದು ಉಚ್ಚಾರ ಕೂಡದು. ಪ್ರತಿಬಿಂಬವೂ ಖರೇ, ಜೀವಾಕಾರನಾದಿ ಜೀವಾಂತರ್ಗತನಾಗಿ ಇರೋಣದರಿಂದ ತದ್ವಿವಕ್ಷಯಾ ಪ್ರತಿಬಿಂಬ ಎಂತ ಜೀವ ಕರೆಸಲ್ಪಡತಾನೆ. ಈ ರೀತ್ಯಾ ಜೀವ ಪ್ರತಿಬಿಂಬನೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು, ಅನ್ಯಥಾ ತಿಳಿಯಬಾರದು. ಈ ಪ್ರಕಾರ ತಿಳಿಯೋಣವೇ ಬದುಕಿದ್ದಕ್ಕೆ ಫಲ ಎಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

(ಗು) ನಾರಾಯಣನ ಒಂದು ರೂಪದೊಳಗೆ ಅನಂತರೂಪಗಳು ಒಚ್ಚಾದನ ವಾಗಿರುವುವು. ಒಂದೊಂದರಲ್ಲೂ ಅನಂತಾನಂತ ಗುಣಸಮೂಹಗಳು. ಆ ರೂಪಗಳ ಎಣಿಸಲಿಕ್ಕೆ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳಿಗೆ ಅಸಾಧ್ಯ. ಈ ರೂಪಗಳಿಗೆ ದೃಷ್ಟಾಂತ ಪಟವೃಕ್ಷ ಬೀಜಗಳು. ಒಂದು ಬೀಜದಿಂದ ವೃಕ್ಷ ಉತ್ಪತ್ತಿ, ಆ ವೃಕ್ಷದಿಂದ ಅನಂತ ಬೀಜಗಳು. ಅನಂತ ಬೀಜಗಳಿಂದ ಅನಂತಾನಂತ ವೃಕ್ಷಗಳಭಿವ್ಯಕ್ತಿ. ಈ ಪ್ರಕಾರ ಒಂದು ಬೀಜದಲ್ಲಿ ವೃಕ್ಷಗುಣಗಳಿಗೂ ಯುಕ್ತವಾಗಿ ಹ್ಯಾಗಿರತವೋ ಆ ಪ್ರಕಾರ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಲಕ್ಷ್ಮೀಕಾಂತನ ರೂಪಗಳ ಗುಣಗಳ ಅನ್ವಯಿಸಬೇಕು. ಹಿಂದೆ ಹೋದ ಕಲ್ಪಗಳಲ್ಲಾಗಲಿ, ಈಗ ನಡೆಯೋಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಮುಂದೇನಾಹೋ ಕಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ತ್ರೀಗೋವಿಂದಿಗೆ ಸಮವಾದವರು ಇಲ್ಲ. ರಮಾಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳು ಸಹ ತದ್ವಾಸರು, ತ್ರೀಹರಿಗೆ ಸಮರು ಯಾರೂ ಇಲ್ಲ. ಅಧಿಕರಂತೂ ಎಂದೆಂದಿಗೂ ಇಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ತಿಳಿಯುವದೆ ಫಲವಿದು ಬಾಳ್ವದಕೆ.

(ಭೀ) ಒಂದು ರೂಪದೊಳನಂತರೂಪಗಳು ಎಂಬ ಪ್ರಮೇಯವು ಕೆಳಗಿನ ಸನ್ನಾಹಿಯರತ್ನಮಾಲಾ ಶ್ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ:—

ಜ್ಞಾನಾನಂದಾದ್ಯಸಂಖ್ಯೇಯ—ಗುಣಸಾಂದ್ರಾಕೃತೀನಿ ಚ |
ಪರಸ್ಪರಮಭಿನ್ನಾನಿ ಸ್ವತಂತ್ರಾಣಿ ಸಮಾನಿ ಚ ||
ಪೃಥಕ್ ಪೃಥಗನಂತಾನಿ ಪೃಥಕ್ ಪೂರ್ಣತಮಾನಿ ಚ |
ರಮಾದ್ಯೈರಪ್ಯ ಚಿಂತ್ಯಾನಿ ಸಂತಿ ವಿಷ್ಣೋ ಜಗತ್ಪ್ರಭೌ ||...
ರಾಮಕೃಷ್ಣವ್ಯಾಸಹಂಸ—ಕಪಿಲಾದ್ಯಾಃ ಪೃಥಕ್ ಪೃಥಕ್ |...
ಸಂಪೂರ್ಣಾಸ್ತೇ ಪುನಶ್ಚೈವಂ ಪುನಶ್ಚೈವಂ ಪುನಃಪುನಃ || ..
ಪರಸ್ಪರಮಭಿನ್ನಾಶ್ಚ ಧರ್ಮಾಃ ಸರ್ವೇಽಪಿ ತದ್ಗತಾಃ |
ತದಭಿನ್ನಾ ಗುಣಾ ನಿತ್ಯ—ಮಹಿ ಸರ್ವೇ ವಿಷತಃ ||

ಜಗನ್ನಾಥದಾಸರೇ ತತ್ವ ಸುವ್ವಾಳಿಯ ಒಂದು ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಎಲ್ಲಿ ಹರಿರೂಪ ಮತ್ತಲ್ಲಿ ಗುಣಕ್ರಿಯೆಗಳು । ಅಲ್ಲಿ ಗುಣರೂಪ ಕ್ರಿಯೆಗಳು || ಕ್ರಿಯೆಗಳು ಗುಣ ಬಲ್ಲವನೇ ಜ್ಞಾನಿ ಜಗದೋಳು ' ಎಂದಿದ್ದಾರೆ.

ಕಾರಣ ಕಾರ್ಯಾಂತರ್ಗತ ಅಂಶವ ।

ಶಾರಾವೇಶಾಹಿತ(ವಿಹಿತ) ಸಹಜ ||

ಪ್ರೇರಕ ಪ್ರೇರ್ಯಾಹ್ವಯ ಸರ್ವತ್ರ ವಿ ।

ಕಾರವಿಲ್ಲದಲೆ ತೋರುವನೆಂಬುದೆ

||೨೨||

(ಈ ಸುಡಿ ಕೆಲವೆಡೆ ೨೪ ಎಂದೂ ೨೫ ಎಂದೂ ಇದೆ)

ಕಾರಣ=ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಕಾರಣವಾದ ಅನಾದಿಭೂತವಾದ ನಾಶರಹಿತವಾದ ಮೂಲ ಜಡ ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿಯೇ, ಕಾರ್ಯ=ಮೂಲ ಜಡಪ್ರಕೃತಿ ಕಾರ್ಯಗಳಾದ ನವಾವರಣದಸಹಿತವಾದ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡವೇನು, ತದ್ಗತ ಪಂಚಭೂತಗಳೇನು, ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಸ್ವರೂಪದೇಹಕ್ಕೆ ಅನ್ವಗಳಾದ ಜಡಪ್ರಕೃತ್ಯಾತ್ಮಕ ಸ್ಥೂಲಾದಿ ಶರೀರಗಳೇನು, ಇದು ಯಾವತ್ತೂ ಕಾರಣಭೂತವಾದ ಪೂರ್ವೋಕ್ತ ಜಡಪ್ರಕೃತಿ ಕಾರ್ಯಗಳು. ಮಹಾ ಪ್ರಳಯಕ್ಕೆ ಸಮಸ್ತವಾಗಿ ನಾಶವಾಗತಕ್ಕದ್ದು. ಅಂತರ್ಗತ=ಈ ಕಾರಣ ಕಾರ್ಯಾಂತರ್ಗತನಾಗಿ ಆದರದರ ನಾಮಗಳಿಂದ ಕರೆಸತಾ ಇದ್ದಾನೆ. ಅಂಶ ಅವತಾರ=ಅಂಶ ಎಂದರೂ, ಅವತಾರ ಎಂದರೂ ಎರಡೂ ಏಕಾರ್ಥವೇ, ಪುನರುಕ್ತಿಗೆ ಪ್ರಯೋಜನವೇನೆಂದರೆ, 'ಕಾರಣ' ಅನಾದಿನಿತ್ಯವಾದ್ದರಿಂದ ಆ ಕಾರಣಕ್ಕೆ ಬಿಂಬನಾಗಿ ಅನಾದಿಯಿಂದ ಕಾರಣಾಂತರ್ಗತನಾಗಿರತಾನೆ. ಜೀವರಿಗೆ ಬಿಂಬ-ನೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿ 'ಕಾರಣ'ಕ್ಕೂ ಬಿಂಬನಾಗಿದ್ದಾನೆ. 'ಅಂಶ' ಮೂಲರೂಪದಿಂದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತವಾದ ಅನಂತರೂಪಗಳು. ಅವತಾರ=ಮೂಲರೂಪದಿಂದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತವಾದ ರೂಪಗಳೇ, ಪುನರುಕ್ತಿಗೆ ಕೃತ್ಯವೇ ಎಂದರೆ ಮೂಲಜಡ ಪ್ರಕೃತಿಗತ 'ಕಾರಣ' ವಾಚ್ಯನಾದ ಬಿಂಬ ಮೂಲಜಡಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ರಕ್ಷಿಸತಕ್ಕವನು. ತದ್ಗತ ಪರಮಾತ್ಮ ವಿಯೋಗನಾದನೆಂದರೆ, ಆ ಪ್ರಕೃತಿಗೆ ನಾಶ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗತದೆ. ನಿತ್ಯತ್ವ ಹೋಗತದೆ. ಹ್ಯಾಗೆಂದರೆ ದೇಹಗತನಾದ ಪರಮಾತ್ಮ ದೇಹದಲ್ಲಿರುವವರೆಗೂ ದೇಹಕ್ಕೆ ನಾಶ ವಿಲ್ಲ. ವಿಯೋಗವಾದರೆ ದೇಹಕ್ಕೆ ನಾಶಪ್ರಾಪ್ತವಾಗತದೆ. ಇಂಥ ನಾಶ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗದಂತೆ ಕಾರಣರೂಪನಾದ ಮೂಲ ಜಡಪ್ರಕೃತಿಗೆ ಬಿಂಬನಾಗಿ ಅ-ವಿಯೋಗ ನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಈ ರೂಪದ ಕಾರ್ಯ ಕಾರಣ ಪ್ರಕೃತಿಗೆ ನಾಶ ಬಾರದಂತೆ ಲಕ್ಷಣ ಮಾತ್ರ ಮಾಡತಕ್ಕ ಕಾರ್ಯ ಮಾತ್ರವೇ. ಈ ಕಾರಣರೂಪವಾದ ಜಡಪ್ರಕೃತಿ ಕಾರ್ಯರೂಪದಿಡೆ ಜಗದಾತ್ಮನಾಗಿ ಪರಿಣಮಿಸಬೇಕಾದರೆ ಮತ್ತೊಂದು ರೂಪ

ದಿಂದ ಆಗಬೇಕು. ರಾವಣನ ಸಂಹಾರಕ್ಕೆ ರಾಮ ಹ್ಯಾಂಗೋ, ಕಂಸನ ಸಂಹಾರಕ್ಕೆ ಕೃಷ್ಣ ಹ್ಯಾಂಗೋ ತದ್ವತ್ ಆಯಾ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಭಗವದ್ರೂಪಗಳು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಎಂಬುದು ಹೇಗೆ ನಿಯಮವೋ ತದ್ವತ್ 'ಕಾರಣ' ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ರಕ್ಷಣೆಮಾಡತಕ್ಕ ರೂಪ ಬೇರೆಯದು. ಅದನ್ನು ಕಾರ್ಯಾತ್ಮನಾ ಪರಿಣಾಮ ಮಾಡತಕ್ಕ ರೂಪ ಬೇರೆ, ಇದೇ ನಿಯಮ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಂಶ-ಅಂಶಿ=ವಟಪತ್ರಶಾಯಿಯಾದ ನಾರಾಯಣ ರೂಪದಿಂದ ಅಂಶಗಳು ಹೊರಟು ಕಾರಣರೂಪವಾದ ಮೂಲಜಡ ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಮಾಡಿ, ಆ ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ಜಗದಾತ್ಮನಾ ಕಾರ್ಯರೂಪದಿಂದ ಪರಿಣಾಮ ಮಾಡುವದಾಗತದೆ. ಅವೇ ರೂಪಗಳೇ ಮತ್ತೂ ಅನೇಕ ರೂಪಗಳಿಂದ, ಅಂಶಗಳಿಂದ, ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಮಾಡಿ (ಆ ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು) ಪ್ರಳಯಕಾಲದವರೆಗೂ ಸಂರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡಿ ಪ್ರಳಯದಲ್ಲಿ ವಿಯೋಗವಾಗೋಣದರಿಂದ ಆ ಕಾರ್ಯಗಳು ನಾಶವಾಗಿ ಕಾರಣಾತ್ಮನು ತನ್ನ ಮೂಲಕಾರಣದಲ್ಲಿ ಸೇರತದೆ ಹೀಗೆ ವಿಯೋಗವಾದ ಭಗವದ್ರೂಪಗಳು ತನ್ನ ಮೂಲರೂಪದಲ್ಲಿ ಸೇರೋಣವಾಗತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ...ಅಂಶ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಇದು ಕೃತ್ಯವು. ಅವತಾರವೂ ಮೂಲರೂಪದಿಂದ ಹೊರಟದ್ದೆ. ಇದು ದಾವುದು? ಇದಕ್ಕೆ ಕೃತ್ಯವೇನೆಂದರೆ ರಾಮಕೃಷ್ಣಾದಿ ರೂಪಗಳು ಅವತಾರರೂಪಗಳು, ದುಷ್ಟ ನಿಗ್ರಹ ಮಾಡಿ ಶಿಷ್ಟಪರಿಪಾಲನೆ ಮಾಡಿ ಆ ಕಾರ್ಯಗಳು ಆಗೋಣವೇ ಆ ರೂಪಗಳು, ಮೂಲರೂಪ ಸೇರೋಣವಾಗತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಂಶ, ಅವತಾರ ಎಂಬ ಪುನರುಕ್ತಿಗೆ ಕೃತ್ಯ (ಸಾರ್ಥಕ್ಕೆ) ಎಂದಂತಾಯಿತು, ಆವೇಶ ಆಹಿತ ಸಹಜ--ಆಹಿತ=ಲೋಹಾದಿ ನಿರ್ಮಿತ ಪ್ರತಿಕಗಳು, 'ಸಹಜ'=ಶಾಲಗ್ರಾಮಾದಿಗಳು, ಆವೇಶ=ಶುಕ್ಲಕೇಶ, ಕೃಷ್ಣಕೇಶ ಅಂಶದಿಂದ ಹೊರಟು ದೇಹದಲ್ಲಿ ಪ್ರವಿಷ್ಟವಾಗೋಣ ದಾವುದ ಇದೇ ಆವೇಶ. ಪ್ರತಿಮಾಂತರ್ಗತ ರೂಪಕ್ಕೆ ಆಹಿತ ಅಂತ ಹೆಸರು. ಶಾಲಗ್ರಾಮಾದಿ ರೂಪಕ್ಕೆ ಸಹಜ ಎಂತ ಹೆಸರು. ಆವೇಶರೂಪಕ್ಕೆ ಆವೇಶವೆಂದು ಹೆಸರು. ಪ್ರೇರಣ=ಸರ್ವ ಜೀವಾಂತರ್ಗತನಾಗಿ ಪ್ರೇರಕನಾಮದಿಂದಿದ್ದು, ಪ್ರೇಕ್ಷಿತನಾದ ಕಡಿಯಿಂದ ಪ್ರೇರಣ ಎಂತ ಹೆಸರು. ಪ್ರೇರ್ಯ=ಸ್ಥೂಲದೇಹದಲ್ಲಿ ತತ್ತ್ವದೇವತೆಗಳಂತರ್ಗತನಾಗಿದ್ದು ಜೀವನ ದ್ವಾರಾ ಆಯಾ ಇಂದ್ರಿಯಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸೋ ನಿಮಿತ್ತ ಇಂದ್ರಿಯಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರೇಕ್ಷಿತನಾದಕಡಿಯಿಂದ 'ಪ್ರೇರ್ಯ' ಎಂತ ಕರಿಸಲ್ಪಡತಾನೆ. ಆಹ್ವಯ=ಕಾರಣಾದಿ ಆಯಾ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ಕರಿಸತ ತದನ್ಯವಾದ ಸರ್ವತ್ರ, ಅಂದರೆ ಸರ್ವಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ತದಾಕಾರನಾಗಿ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ತನ್ನಾಮದಿಂದ ಕರಿಸತ, ವಿಕಾರವಿಲ್ಲದೆ=ಆಯಾ ಅಧಿಷ್ಠಾನಗಳಿಗೆ ವಿಕಾರ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದರೂ ತದಂತರ್ಗತನಾದ ಹರಿಯು ವಿಕಾರಶೂನ್ಯನಾಗಿದ್ದು, ತೋರುವನೆಂಬುವದೆ=ವ್ಯಾಪ್ತದರ್ಶಿಗಳಿಗೆ* ತನ್ನ ವಿಕಾರಶೂನ್ಯವಾದ ರೂಪಗಳನ್ನು ತೋರತಾನೆಂಬುವದೇ

* ಪ್ರಹ್ಲಾದರಾಯರೇ ಮುಂತಾದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಾಸಕರಿಗೆ ಎಂದರ್ಥ.

ಬದುಕಿದ್ದಕ್ಕೆ ಫಲ. ಚರಾಚರ ಸರ್ವತ್ರದಲ್ಲಿ ತದಾಕಾರ ತಚ್ಛಬ್ದ ವಾಚ್ಯನಾಗಿ ವಿಕಾರ ಶೂನ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಅನುಸಂಧಾನ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬುದು ಇಲ್ಲಿಯ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಇದರಿಂದ ಜೀವ ಪೂರ್ಣನಲ್ಲ. ಪರಮಾತ್ಮ ಪೂರ್ಣ ಎಂತಲೂ, ಜೀವ ಅಸ್ವತಂತ್ರ, ಪರಮಾತ್ಮ (ನೊಬ್ಬನೇ) ಸ್ವತಂತ್ರ ಎಂತಲೂ, ಜೀವ ಉಪಾಧಿವಶಾತ್ ವಿಕಾರ ಐದ ತಕ್ಕವು, ಪರಮಾತ್ಮ ಉಪಾಧಿವಶಾತ್ ವಿಕಾರ ಹೊಂದದವನೆಂತಲೂ ಇತ್ಯಾದಿ ಜ್ಞಾನಪ್ರಾಪ್ತಿಯೇ ಬದುಕಿದ್ದಕ್ಕೆ ಫಲ.

(ಗು) ಕಾರಣಗಳಲ್ಲಿ, ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಗತನಾಗಿ ಶ್ರೀರಮಾವಲ್ಲಭ ವ್ಯಾಪ್ತನಾಗಿಪ್ಪ. ಸ್ವರೂಪ ಅಂಶಗಳಲ್ಲಿ ಅವತಾರಗಳಲ್ಲಿ ಆವೇಶಗಳಲ್ಲಿ (ಹಿತ) ಕಾರ್ಯಗಳೊಳಗೆ (ಅಹಿತ) ಪ್ರತಿಮಾದಿಗಳಲ್ಲಿ (ಸಹಜ) ನಿರ್ವ್ಯಾಜದಿಂದ ಯಥಾರ್ಥವಾಗಿ ಶಾಲಗ್ರಾಮಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ತದ್ರೂಪಗಳಿಂದ ಪ್ರೇರಿತನಾದಿ (ಪ್ರೇರ್ಯ) ಉತ್ಸಾಹದಿಂದ ತಿಳಿಸಿಕೊಡುವಂಥವನಾಗಿ ಆಯಾ ನಾಮಗಳಿಂದ ಸರ್ವತ್ರ ಬಹಿರಂತರವ್ಯಾಪ್ತನಾಗಿ ವಿಕಾರವಿಲ್ಲದೇ ಸತ್ವರಜಸ್ತಮೋಗುಣ ವಿಕಾರರಹಿತನಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದಲ್ಲಿ ಜೀವಜಡಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಾಶಮಾನವಾಗಿ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಂಥಾದೇ ಫಲವಿದು ಬಾಳ್ವ ದಕ್ಕೆ.

(ಭೀ) ಕಾರಣಕಾರ್ಯಾಂತರ್ಗತನು ಎಂಬಲ್ಲಿ- 'ಕಾರ್ಯ-ಕಾರಣವಸ್ತುವೈಕ್ಯಕ್ಕೆ ದರ್ಶನಂ ಪಟಿತಂತುವತ್ | ಅವಸ್ತುತ್ವಾದ್ವಿಕ್ಯಸ್ಯ ಭಾವಾದ್ವೈತಂ ತದುಚ್ಯತೇ ||' ಎಂದು ಭಾಗವತದಲ್ಲಿ (೭-೧೫-೬೩) ಹೇಳಿದಂತೆ ವಸ್ತುಕ್ಕೂ ಅದರ ನೊಲಿನ ಎಳೆಗಳಿಗೂ ಇರುವ ಅಭೇದದ ಏಕತ್ವದಂತೆ ಜಗದುತ್ಪತ್ತಾದಿ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗುವ ಪ್ರಕೃತಿಯು ತ್ರಿಗುಣಾದಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ತಜ್ಜನ್ಯಜಗದ್ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇರುವ ಹರಿಯು ಒಂದು—ಎಂದು ತಿಳಿಯುವ ಪ್ರಮೇಯಕ್ಕೆ ಭಾವಾದ್ವೈತವೆಂದು ಹೆಸರು. (೨) ಅಂಶಗಳು ಸಾಕ್ಷಾದಂತೆಗಳೆಂದೂ (ವಾಸುದೇವ ಸಂಕರ್ಷಣಾದಿಗಳು), ಭಿನ್ನಾಂಶಗಳೆಂದೂ (ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳು) ಎರಡು ಪ್ರಕಾರ. ರಾಮ, ಕೃಷ್ಣ, ವ್ಯಾಸಾದಿಗಳು ಅವತಾರಗಳು. ಆವೇಶ-ವರನಲ್ಲಿ, ಬಲರಾಮದಲ್ಲಿ ಶುಕ್ಲಕೇಶಾವೇಶ, ವಿಹಿತ-ಭರತ-ಲಕ್ಷ್ಮಣಾದಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನ-ಸಂಕರ್ಷಣಾದಿಗಳಂತೆ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ವಿಶೇಷರೂಪಗಳು. ಸಹಜ-ಶಾಲಗ್ರಾಮಾದಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ಸ್ವಯಂವ್ಯಕ್ತರೂಪ, ಜೀವರಮನ ಆದಿ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಲ್ಲಿದ್ದು ಕಾರ್ಯ ನಡೆಸುವ ರೂಪವೇ ಪ್ರೇರಣರೂಪ, ಅನ್ಯರ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದ ಕಾರ್ಯ ನಡೆಸುವುದು ಪ್ರೇರ್ಯರೂಪ, ಆಹ್ವಯ-ಇಂಥಾ ಹೆಸರುಗಳುಳ್ಳವನಾಗಿ ವಿವಿಧ ಮಹಿಮೆಗಳುಳ್ಳವನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬ ನಿಶ್ಚಯಜ್ಞಾನವನ್ನು ದೊರಕಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದೂ ಬಾಳಿನ ಫಲವು.

ಕೇಶಾನಂದಗಳೀಶಾಢೀನ ಸ |

ಮಾಸಮ ಬ್ರಹ್ಮಸದಾಶಿವರೂ ||

ಈಶಿತವ್ಯರು (ನಿರಾಶಿಷರಲ್ಲದೆ) ಪರೇಶನಲ್ಲದಲೇ ।

ಶ್ವಾಸ ಬಿಡೋ (ಬಿಡುವ) ಶಕ್ತಿ ಲೇಸಿಲ್ಲೆಂಬುದೆ

||೨೩||

(ಈ ನುಡಿ ಇತರತ್ರ ೧೩ನೆಂಟುದಂದಿದೆ)

ಕ್ಷೇಶಾನಂದಗಳು = ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗತಕ್ಕ ಕ್ಷೇಶವೇನು ಅನಂದವೇನು (ಎಲ್ಲವೂ), ಈಶಾಧೀನ = ಈಶಾಧೀನವು, ಸಮಾ = ದೇಶಕಾಲಗಳಿಂದ ಸಮಕಾದ ಲಕ್ಷ್ಮೀ ಎಂತ, ಅಸಮಾ = ದೇಶಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಸಮರಲ್ಲರಾದವರು ಬ್ರಹ್ಮ = ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು, ಸದಾಶಿವರೂ = ರುದ್ರದೇವರು ಇತ್ಯಾದಿ ದೇವತೆಗಳು, ಎಂಥವರೆಂದರೆ, ಈಶಿತವ್ಯರು — ಈಶ = ಸ್ವ, ಅವರವರಿಗೆ* ಸ್ವೋತ್ತಮರಾದವರು ಈಶ ಎಂತ ಕರಸತಾರೆ. ಆದರೆ ತಾರತಮ್ಯಾನುಸಾರ ಸರ್ವರಿಗೂ ಪರಮಾತ್ಮ ಈಶ. ತವ್ಯರು = ಸರ್ವರೂ ಈ ಪರಮಾತ್ಮನ ಅಧೀನರು, ಪರಮಾತ್ಮ ಯಾವ ಅನ್ಯರ ಅಧೀನನಲ್ಲ, ಇಂಥಾ, ಪರೇಶನಲ್ಲದಲೇ = ಸರ್ವೋತ್ತಮನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನ ವ್ಯತಿರಿಕ್ತರಮಾದಿ ತೃಣಾಂತ ತ್ರಿವಿಧ ಜೀವರು ಶ್ವಾಸಬಿಡೋ ಶಕ್ತಿ ಲೇಸಿಲ್ಲ-ಶ್ವಾಸ ಬಿಡಬೇಕೆಂದರೆ ಲೇಶಮಾತ್ರವೂ ಸ್ವಾಧೀನಭೂತವಾದ ಶಕ್ತಿ ಇಲ್ಲದವರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಪ್ರಕಾರ ಅನುಷ್ಠಿಸೋಣ ದಾವದದೆ ಇದೇ ಬದುಕಿದ್ದಕ್ಕೆ ಫಲವೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ,

ಈ ವಾಕ್ಯ ಯಾವ ನಿಮಿತ್ತ ಹೇಳಿದರೆಂದರೆ ಸರ್ವಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ಕ್ಷೇಶಾನಂದಗಳನ್ನ ಪರಮಾತ್ಮನು ಕೊಡತಕ್ಕವನೆಂತಲೂ ಅವರವರು ಭೋಗಮಾಡತಕ್ಕ ಕ್ಷೇಶಾನಂದಗಳು ಈಶಾಧೀನವೇ ಹೊರತು, ಅನ್ಯಾಧೀನವಲ್ಲವೆಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ, ಎಂದರೆ ಅನ್ಯರಾದ ರಮಾಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳ ಅಧೀನವಲ್ಲ ಎಂಬ ಅರ್ಥವು, ರಮಾಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳ ಅಧೀನವೂ ಖರೇನೇ. ಉಭಯವಿಧ ಅರ್ಥವು ಹೇಗೆ ಕೊಡುವದೆಂದರೆ (ಕ್ಷೇಶಾನಂದಗಳು) ಪರಮಾತ್ಮನ ಅಧೀನ ಎಂಬುದು ಪರಾಪೇಕ್ಷರಹಿತವಾದ ಅಧೀನವು; ಇಂಥ ಅಧೀನವು ರಮಾಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳಿಗೆ ಇಲ್ಲ. ಜೀವರ ಕ್ಷೇಶಾನಂದಗಳು ರಮಾಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳ ಅಧೀನವಲ್ಲ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಇದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಇನ್ನು ರಮಾಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳ ಅಧೀನವೆಂಬುದು ಪರಾಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಅಧೀನವಾಗಿದೆ ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ; ಅಂದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನ ಆಜ್ಞಾಧಾರಕರಾಗಿ ಅಧೀನದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಈ ರೀತ್ಯಾ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಕ್ಷೇಶಾನಂದಗಳು ರಮಾಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳ ಅಧೀನದಲ್ಲಿವೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಇದರೊಳಗೆ ತಾರತಮ್ಯಾನುಸಾರ ಪೂರ್ವೋಕ್ತ ಪ್ರಕಾರ ಸ್ವಾವರರ ಕ್ಷೇಶಾನಂದಗಳು ಸ್ವೋತ್ತಮರ ಅಧೀನ ಎಂಬೋಣದರಿಂದ ರುದ್ರದೇವರ ಕ್ಷೇಶಾನಂದಗಳು ವಾಯುದೇವರ ಅಧೀನ, ಇಂದ್ರದೇವರ ಕ್ಷೇಶಾನಂದಗಳು ರುದ್ರದೇವರಾಧೀನ

* ಕೆಳಗಿನಮಟ್ಟದವರಿಗೆ ಎಂದರ್ಥ.

ಎಂತಲೇ ಆಗತದೆ. ಇನ್ನು ರುದ್ರದೇವರ ಅಧೀನವಾದ ಇಂದ್ರದೇವರ ಕ್ಲೇಶಾನಂದಗಳು ರುದ್ರದೇವರ ಅಧೀನ ಉಂಟೇ ಇಲ್ಲವೇ ಎಂದರೆ ? ರುದ್ರದೇವರ ಕ್ಲೇಶಾನಂದಗಳು ವಾಯುದೇವರ ಅಧೀನವಾದ ಮೇಲೆ, ರುದ್ರರ ಅವರರಾದ ಇಂದ್ರದೇವರಾರಭ್ಯ ತೃಣಾಂತರವರೆಗೂ ಎಲ್ಲರ ಕ್ಲೇಶಾನಂದಗಳು ಸ್ವೋತ್ತಮರ ಅಧೀನವಾಗಿರತವೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಇದೇ ರೀತ್ಯಾ ಬ್ರಹ್ಮಗೆ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವೇರು, ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವೇರಿಗೆ ಹರಿ: ಹರಿಗೆ ಅನ್ಯಾಧೀನತ್ವ ಇಲ್ಲ, ಸರ್ವೋತ್ತಮ. ಈ ರೀತ್ಯಾ ಸರ್ವ ಜೀವರ ಕ್ಲೇಶಾನಂದಗಳು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯತ್ವೇನ ಈಶಾಧೀನ, ಪಾರತಂತ್ರ್ಯತ್ವೇನ ಸ್ವೋತ್ತಮ ದೇವತೆಗಳಾಧೀನ, ಇವರಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮ ವಾಯು ಭಾರತೀ, ಸರಸ್ವತೀ ಮತ್ತು ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವೇರು ಇವರಿಗೆ ಆನಂದ ಮಾತ್ರ, ಕ್ಲೇಶವಿಲ್ಲ. ರುದ್ರಾದಿ ತೃಣಾಂತರಿಗೆ ಕ್ಲೇಶಾನಂದಗಳು ಈಶಾಧೀನವೆಂದರ್ಥ. ಪ್ರಾಣಿಗಳಿಗೆ ಕ್ಲೇಶವಾಗಲೀ ಆನಂದವಾಗಲೀ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯತ್ವೇನ ರಮಾ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳು ದಾರೂ ಕೊಡಲಾರರು, ಅವನ್ನು ತಪ್ಪಿಸುವುದಕ್ಕೂ ಸಮರ್ಥರಲ್ಲ. ಈಶಾಧೀನ ಹಾಗೂ ಈಶೇಚ್ಛ ಅನುಸಾರವಾಗಿಯೇ ಪ್ರವರ್ತಿಸತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಕ್ಲೇಶ-ಆನಂದವಡಿಸಿದರೆಂಬುದು, ದ್ವೇಷ (ಅಸೂಯೆ) ಸ್ನೇಹಾದಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದದೆ ಸಮಚಿತ್ತರಾಗಿರಬೇಕು. ಜ್ಞಾನಾನುಸಂಧಾನ ಇರಬೇಕು.

‘ಸಮಾಸನು ಬ್ರಹ್ಮಸದಾಶಿವರು = (ಪ್ರಕಾರಾಂತರ ಅರ್ಥ). ‘ಸಮಾಸನು’ರು ರಮಾದೇವೇರು—ದೇಶತಃ ಕಾಲತಃ ಸಮಳು, ಗುಣತಃ ಅಸಮಳು. ‘ಗುಣ’ ಸಾಂಕೇತದಿಂದ ‘ಸ್ವಾಖ್ಯ’ ಪ್ರದೇಶವೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಬ್ರಹ್ಮ-ಸದಾಶಿವರು ಪಾರತಂತ್ರ್ಯದಿಂದ ಅವರಿಗೆ ಕ್ಲೇಶಾನಂದಗಳನ್ನು ಕೊಡೋದಕ್ಕೆ ಈಶ’ರೆನಿಸಿದರೂ ‘ಈಶಿತವ್ಯರು’—ಈಶಾಧೀನರು. ಪರೇಶನಲ್ಲದೇ = ಪರಮಾತ್ಮನ ವೈತಿರಿಕ್ತ ಶ್ವಾಸ ಬಿಡುವುದಕ್ಕೆ ಶಕ್ತಿ ಲೇಶವಾದರೂ ಇಲ್ಲದವರು, ದೇವತೆಗಳೇ, ಈ ರೀತಿಯಾದ ಮ್ಯಾಲೆ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ನಮ್ಮನ್ನು ಕಿಡಿಸಿದರು-ಕಾಪಾಡಿದರೆಂಬ ದ್ವೇಷ ಸ್ನೇಹಾದಿಗಳು ಸರಿಯಿಲ್ಲ. ದೇವರಿಗೆ ಕ್ಲೇಶ ಕೊಡಬೇಕೆಂಬ ಇಚ್ಛಾ ಹುಟ್ಟಿದರೆ ದಾರೂ ಕಾಪಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಆನಂದ ಕೊಡಬೇಕೆಂಬ ಇಚ್ಛೆಯಾದರೆ ದಾರೂ ಕಿಡಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಸಮರ್ಥರಲ್ಲ. ಈ ವಿಧ ಅನುಸಂಧಾನದಿಂದ ದಾರಲ್ಲಿಯೂ ದ್ವೇಷ-ಸ್ನೇಹಗಳನ್ನು ಮಾಡದೇ ಈಶ ಸಂಕಲ್ಪವೆಂದು ತಿಳಿದು ‘ದ್ವಂದ್ವ’ ಸಹನೆಯೇ (ಸಾಧಿಸವದೇ) ಬದುಕಿದ್ದಕ್ಕೆ ಫಲ ಎಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗತಕ್ಕ ಸರ್ವ ವಿಷಯಗಳಿಗೂ ಇದೇ ನಿಯಮ. ತಮೋಯೋಗ್ಯ, ನಿತ್ಯಸಂಸಾರಿಗಳಲ್ಲಿ ಬಾಹ್ಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಇದೇ ನೇಮ. ಸ್ವರೂಪ ಯೋಗ್ಯತಾ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅವರರಲ್ಲಿ ದ್ವೇಷ ಮಾಡತಕ್ಕದ್ದೇ ಅವಿಚಾರ, ಶಾಸ್ತ್ರಾಂತರದಿಂದ ‘ಈಶಿತವ್ಯ’ರೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು

(ಗು) ಶ್ರೀನಾರಾಯಣ ವಿಸ್ಮರಣೆಯೆಂಬೋ ಅಜ್ಞಾನಸಂಬಂಧದಿಂದ ವ್ಯಸನಗಳಾಗೋದು. ನಾರಾಯಣ ವಿಷಯ ಜ್ಞಾನಾನಂದಗಳು—ಈ ಎರಡೂ (ಈಶಾಧೀನ) ಸರ್ವೇತಚತುರ್ದಶಭುವನಾಧಿಪತಿ ಸರ್ವೋತ್ತಮ ಶ್ರೀನಾರಾಯಣನ ಅಧೀನ. ಅವನ ಅಜ್ಞಾದಿಂದ ಆಗತವೆಂದು ತಿಳಿದು, ಶ್ರೀನಾರಾಯಣ ದೇಶತಃ, ಕಾಲತಃ ಸಮಳು ಶ್ರೀರಮಾದೇವಿ ನಿತ್ಯಮುಕ್ತಳು. ಸತ್ಯಲೋಕಾಭಿಮಾನಿ ಮಹತ್ತತ್ವಾಭಿಮಾನಿ ಬ್ರಹ್ಮ, ಕೈಲಾಸಕ್ಕೆ ಅಧಿಪತಿ ಅಹಂಕಾರತತ್ವ ನಿಯಾಮಕ ರಾದ ಮಹದೇವರು (ಈಶಿತವ್ಯರು). (ಪರೇಶ) ಉತ್ತಮವಾದ ವೈಕುಂಠಪುರಕ್ಕೆ ಈಶನಾದ ನಾರಾಯಣನ ವಿನಾ ಶ್ವಾಸೋಚ್ಚ್ವಾಸ ಬಡಲಿಕ್ಕೆ, ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲಿಕ್ಕೆ ಲೇಶಮಾತ್ರ ಶಕ್ತರಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ದಾಸನಾಗಿ ಅಹಂಭಾವ ಜರಿದು ಪರಾಧೀನ ನಾಗಿ ಆಚರಣ ಮಾಡುವದು ಫಲವಿದು ಬಾಳ್ವೆ ದಕೆ.

ಕ್ಷೀಶ-ದುಃಖ, ಕಷ್ಟ. ಈಶಾಧೀನ-ಭಗವದಧೀನ. ಈಶ್ವರ- ಶಿವ. ಈಶಿತವ್ಯರು-ನಿಯಮ್ಯರು (ಅಧೀನರು). ಪರೇಶ-ಸರ್ವೋತ್ತಮನಾದ ಶ್ರೀಹರಿ.

(ಭೀ) ಕ್ಷೇತಾನಂದಗಳೇಶಾಧೀನ—‘ಸಮದುಃಖಸುಖಂ ಧೀರಂ ಸೋಮೃತ ತ್ವಾಯ ಕಲ್ಪತಃ’ ಎಂಬ ಗೀತಾವಾಕ್ಯದಂತೆ ಸುಖದುಃಖಗಳಿಂದ ಹಿಗ್ಗು-ಕುಗ್ಗುಗಳಿಗೆ ಒಳಗಾಗದವನೇ ಮೋಕ್ಷಾಧಿಕಾರಿಯೆಂದಿರುವುದರಿಂದ ಸುಖ-ದುಃಖಗಳೆರಡೂ ಭಗವತ್ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದ ಲಭಿಸುತ್ತವೆಯೆಂದು ತಿಳಿದು ಅವನ್ನು ಅನುಭವಿಸಬೇಕು. (೨) ಸಮಾಸಮ—‘ಮತ್ಸ್ಯಕೂರ್ಮವರಾಹಾದ್ಯಾಃ ಸಮಾ ವಿಷ್ಣೋರಭೇದತಃ | ಬ್ರಹ್ಮಾದ್ಯಾಸ್ತಸಮಾಪುತ್ರಾಪ್ರಕೃತಿಶ್ಚ ಸಮಾಸಮಾ ||’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರ ಭಾಷ್ಯೋದಾಹೃತ ವರಾಹಪುರಾಣವಾಕ್ಯಾನುಸಾರ ಮತ್ಸ್ಯಕೂರ್ಮವರಾಹಾದಿ ರೂಪಗಳು ವಿಷ್ಣುನಿಗೆ ‘ಸಮರೂಪ’ಗಳು. ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳು ‘ಅಸಮರೂಪ’ಗಳು. ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿ ಕೆಲವು ವಿಷಯದಲ್ಲಿ(ದೇಶತಃ ಕಾಲತಃ) ಸಮಳೂ ಕೆಲವು ವಿಷಯದಲ್ಲಿ(ಗುಣತಃ) ಅಸಮಳಾದ್ದರಿಂದ ಸಮಾಸಮಳು. ‘ಅನಂತಾನಂತಗುಣತ ಇಂದಿರಾಯಾಃ ಪರೋಹರಿಃ’ ಎಂಬ ಸತ್ತತ್ವರತ್ನಮಾಲಾ ವಾಕ್ಯದಂತೆ ಶ್ರೀಹರಿಯು ರಮಾದೇವೇರಿಗಿಂತ ಅನಂತಾನಂತಗುಣ ಅಧಿಕನು. (೩) ಶ್ವಾಸಬಿಡುವ-ಶ್ವಾಸಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನು ಸಕಲ ಜೀವರ ಹೃದಯದಲ್ಲಿದ್ದು ಶ್ವಾಸೋಚ್ಚ್ವಾಸ ಜಪಿಸಿದರೆ ಮಾತ್ರವೇ ಆ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಬದುಕುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ನಿಶ್ಚೇತನವಾಗುತ್ತವೆ. ಅಂಥಾ ಪ್ರಾಣದೇವರಿಗೇ ಆ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟವನು ಶ್ರೀಹರಿಯಾದ್ದರಿಂದ ಅವನನ್ನು ‘ಪ್ರಾಣಸ್ಯ ಪ್ರಾಣಃ’ ಎಂದು ಐತರೇಯೋಪನಿಷತ್ತು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಅದನ್ನೇ ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರ ಐತರೇಯಭಾಷ್ಯದ ಮಂಗಳಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ‘ಪ್ರಾಣಸ್ಯ ಸರ್ವಚಿದಚಿತ್ತರಮೇಶ್ವರಸ್ಯ ಸಾಕ್ಷಾದಧೀಶ್ವರಂ’ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಪಕ್ಷ್ಮಗಳಕ್ಷಿಗಳಗಲದಲಿಪ್ಪಂತೆ (ರಕ್ಷಿಸುವಂದದಲಿ) |

ಅಕ್ಷರ ಪುರುಷನ (ಪೂಜ್ಯನ) (ಪೇಕ್ಷೆಯಲಿ) ಪೇಕ್ಷಿಸುತಲೀ ||

ಕುಕ್ಷಿಯೊಳಬ್ಬ ತ್ರ್ಯಕ್ಷಾದ್ಯಮರರ |

ಈಕ್ಷಿಸಿ ಕರುಣದಿ ರಕ್ಷಿಪನೆಂಬುದೆ

||೨೪||

ಈ ನುಡಿ ಇತರತ್ರ ೨೩ ಎಂದಿದೆ.

[ಸೂಚನೆ-ಈ ನುಡಿಯ ಮೊದಲ ಪಂಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಪದಚ್ಛೇದಮಾಡಬೇಕು-ಪಕ್ಷ್ಮಗಳು(ರೆಪ್ಪೆಗಳು), ಅಕ್ಷಿಗಳ (ಕಣ್ಣುಗಳನ್ನು), ಅಗಲದಲಿ-(ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗದೆ), ಇಪ್ಪಂತೆ (ಇರುವಂತೆ)]

ಪಕ್ಷ್ಮಗಳು=ಕಣ್ಣುರೆಪ್ಪೆಗಳು, ಅಕ್ಷಿಗಳ=ನೇತ್ರದ್ವಯವನ್ನು, ಅಗಲದಲಿಪ್ಪಂತೆ=ನೇತ್ರಗಳನ್ನು ರೆಪ್ಪೆಗಳು ಅಗಲಧಾಂಗಿ ಇದ್ದು ; ರೆಪ್ಪೆಗಳಿಗೆ ಅದರಿಂದ ಸ್ವಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ, ಎಲ್ಲ ಕಾಲಕ್ಕೂ ಎಡಬಿಡದೆ ಕ್ಷಣಕ್ಷಣದಲ್ಲಿಯೂ, ಆ ನೇತ್ರಗಳಿಗೆ—ರೆಪ್ಪೆ ಮುಚ್ಚೋಣ ತೆರೆಯೋಣ ದ್ವಾರಾ ಹ್ಯಾಂಗಿ ಸಂರಕ್ಷಣಮಾಡತವೋ ತದ್ವತ್ ಜೀವಾಂತರ್ಗತ ಬಿಂಬನು ಎಂದೆದಿಗೂ ಅಗಲದೇ ಇದ್ದು ಕ್ಷಣಲವಾದಿಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಪ್ರಯೋಜನರಹಿತನಾಗಿ ರಕ್ಷಿಸತಾನೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಯಾರನ್ನು ಸಂರಕ್ಷಣ ಮಾಡತಾನೆಂದರೆ 'ಅಕ್ಷರ'=ರಮಾದೇವಿಗೆ, ಪುರುಷ-ಪತಿಯಾದ ಬಿಂಬಹರಿ, ಇವನೇ ಸರ್ವೋತ್ತಮ, ಸರ್ವತಂತ್ರಸ್ವತಂತ್ರ, ಸರ್ವಜಗದ್ರಕ್ಷಕನು, ಅನಾದಿಸ್ವರೂಪ ಸ್ವಭಾವದಲಿ ಇರತಕ್ಕ ಇಂಥಾ ಜೀವರು 'ಅಪೇಕ್ಷೆಯಲಿ'—ಅನ್ಯರ ಅಪೇಕ್ಷೆಮಾಡದೆ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೇ ಸರ್ವತ್ರ ಅಪೇಕ್ಷೆ ಮಾಡತಾ-ಬಿಂಬಾಪರೋಕ್ಷಗೋಸುಗ, ಇರುವವರನ್ನ ಸಂರಕ್ಷಣಮಾಡತಾನೆ. ಹೇಗೆಂದರೆ ದುಃಖಕ್ಕೆ ಮೂಲವಾದ ಅಹಂ-ಮಮ ಎಂಬ ಉಪಾಧಿಯಿಂದ ಸಂರಕ್ಷಣೆಮಾಡತಾನೆ. ಧೂಳಿ ಎದ್ದಕಾಲಕ್ಕೆ ಆ ಧೂಳಿ ನೇತ್ರವನ್ನು ಬಾಧಿಸದಂತೆ ರೆಪ್ಪೆಗಳು ರಕ್ಷಿಸುವಂತೆ ಭಕ್ತರನ್ನ ವಿಷಯಾಶಾ ಎಂಬ ಗಾಳಿಯಿಂದ (ಎದ್ದ) ಅಹಂ-ಮಮ ಧೂಳಿಗಳು ಬಾಧಿಸೋಕಾಲಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡ ಬಂದು ಅವುಗಳ ಲೇಪ ಇಲ್ಲದಂತೆ ನಿರ್ಲಿಪ್ತನ್ನ ಮಾಡತಾನೆ-ತನ್ನ ವಿಷಯಕ ಜ್ಞಾನಾನುಸಂಧಾನದ್ದಾರಾ ಎಂದರ್ಥ. ಕುಕ್ಷಿಯೊಳು=ಹೊಟ್ಟೆಯೊಳಗೆ, ಅಬ್ಜಜ=ಬ್ರಹ್ಮ, ತ್ರ್ಯಕ್ಷ=ರುದ್ರ, ಆದ್ಯಮರರು=ಮೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳು, ಮುಕ್ತಿಯೋಗ್ಯ ದೇವತಾದಿ ತೃಣಾಂತರವರೆಗಿನವರು—ಇವರ ಉದರದಲಿ ಇದ್ದವನಾಗಿ, ಈಕ್ಷಿಸಿ=ಅವರವರ ಯೋಗ್ಯತಾ ತಾರತಮ್ಯವನನುಸರಿಸಿ ನೋಡತಾ, ಕರುಣದಿ ರಕ್ಷಿಪನೆಂಬುದೆ=ಸಾಧನದೇಹಗತ ಕರಣಗಳಲ್ಲಿದ್ದು ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ನಶ್ವರವಾದ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಮಾಡಿಸದೆ, ತನ್ನಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡುವಂತೆ ಇಂದ್ರಿಯಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳ ದ್ವಾರಾ ಸಾಧನ ಮಾಡಿಸಿ, ಪರ್ಯವ-ಸಾನಕ್ಕೆ ಲಿಂಗಭಂಗ ಹೊಂದಿಸಿ, ಸ್ವರೂಪಾನಂದವನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಮಾಡಿ, ಪುನಃ

ಸಂಸಾರಕ್ಕೆ ಬಾರದಂತೆ, ರಕ್ಷಿಪನೆಂಬೋದೇ = ರಕ್ಷಿಸತಾನೆಂದು (ದೃಢವಾಗಿ) ತಿಳಿಯುವದೇ ಬದುಕಿದ್ದಕ್ಕೆ ಫಲ. ತಮೋಯೋಗ್ಯ, ನಿತ್ಯಸಂಸಾರಿಗಳಿಗೆ ಅವರವರ ಯೋಗ್ಯತೆಯನುಸರಿಸಿ. ಮುಕ್ತಿಯೋಗ್ಯರ ವಿವಕ್ಷಯಾ ವಿಪರೀತವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. 'ಕರುಣದಲಿ' ಎಂತಲೂ ಒಂದು ಪಾರವಿದೆ, ಕರುಣೆಯಿಂದ ರಕ್ಷಿಸತಾನೆಂದರ್ಥ. ತಾರತಮ್ಯ, ಪಂಚಭೇದ ಸತ್ಯವೆಂದರಿದು ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಅಸಕ್ತನಾಗದೆ ಜನ್ಮವೆತ್ತಿದ್ದು ಸಾಧನೆಮಾಡಿ ಮೋಕ್ಷ ಐದೋದಕ್ಕೊಂದರಿದು ಸರ್ವರ ಉದರದಲ್ಲಿದ್ದು ಪರಮಾತ್ಮನೇ ರಕ್ಷಿಸುವನು, ಅನ್ಯರಲ್ಲವೆಂಬ ಅನುಷ್ಠಾನದಿಂದ ಈ ದಾಷ್ಟಕ ಹುಟ್ಟುವುದಕ್ಕೆ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿತು.

(ಗು) ಕಣ್ಣು ಮನೆಗಳು ನೇತ್ರಗಳನ ಉರ್ಧ್ವಯವಿ ಅಧೋರೇಪ್ಪೆಗಳು ಅರೆಕ್ಷಣ ಬಡದಲಿ ಕಣ್ಣುಗಳ ರಕ್ಷಣ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ದಾವ ಪ್ರಕಾರ ಇರುವವೋ ಆ ಪ್ರಕಾರದಲ್ಲಿ ಅಕ್ಷರಳೆನಿಸಿಕೊಂಡು ಅಸೃಜ್ಯಕಾದ ನಿತ್ಯಮುಕ್ತರು ಶ್ರೀರಮಾದೇವಿ. ಆಕೆಯ ಪತಿಯಾದ ಪೂಜ್ಯ ಶ್ರೀನಾರಾಯಣನ ಇಚ್ಛಾದಿಂದ ವಾಸುದೇವ ತನ್ನ ಉದರದೊಳಗೆ ಬ್ರಹ್ಮರುದ್ರೇಂದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳನ್ನ ಕರುಣದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ನೋಡಿ ಇಹಪರದಲ್ಲಿ ಸಂರಕ್ಷಣ ಮಾಡತಾನೆಂಬುದೆ ಫಲವಿದು ಬಾಳ್ವದಕೆ.

ಪಕ್ಷಿಗಳು-ರೆಪ್ಪೆಗಳು, ಅಕ್ಷಿಗಳ-ಕಣ್ಣುಗಳನ್ನು, ಅವಜೇಯಿಲಿ-ಪ್ರತಿಫಲಾ ವೇಕ್ಷೆಯಿಲ್ಲದೆ. ಕುಕ್ಷಿಯೊಳು-ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ, ಅಬ್ಜಜ-(ಅಬ್ಜ-ಕಮಲದಲ್ಲಿ, ಜ-ಹುಟ್ಟಿದವನು) ಬ್ರಹ್ಮ, ತ್ಯಕ್ತ-(ತಿ-ಮೂರು, ಅಕ್ಷ-ಕಣ್ಣುಳ್ಳವನು) ರುದ್ರ, ಶಿವ, ಆದಿ-ಅಮರರ-ಮೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳನ್ನು, ಈಕ್ಷಿಸಿ-ನೋಡಿ.

(ಭೀ) ಪಕ್ಷಿಗಳು ಅಕ್ಷಿಗಳ ರಕ್ಷಿಸುವುದದಲಿ-ರೆಪ್ಪೆಗಳು ಕಣ್ಣುಗಳಿಗೆ ಧೂಳು ಮೊಸಲಾದುವು ಬೀಳದಂತೆ, ಹಗಲೂರಾತ್ರೆ ಜೊತೆಗೇ ಇದ್ದು ರಕ್ಷಿಸುತ್ತವೆಯಾದರೂ ಅದಕ್ಕೆ ಯಾವ ಸ್ವಪ್ರಯೋಜನವೂ ಇಲ್ಲ. ಇದೇ ರೀತಿ ಕೈಗಳು ಮೈಗೆ ನೆವೆಯಾದಾಗ ಕೆರೆದು ಸಹಾಯಮಾಡುತ್ತವೆ. ಹಲ್ಲುಗಳು ಫಲಾದಿಗಳನ್ನು ಆಗಿದು ಜಿಹ್ವೆಗೆ ರಸ ಕೊಡುತ್ತವೆಯಾದರೂ ಅವಕ್ಕೆ ಸ್ವಪ್ರಯೋಜನವೇನೂ ಇಲ್ಲ. ಹೀಗೆಯೇ ಶ್ರೀಹರಿಯೂ ನಿರ್ವ್ಯಾಜ ರಕ್ಷಕನಾಗಿದ್ದಾನೆ. (೨) ಅಕ್ಷರಪುರುಷ-ದೇಹನಾಶವುಳ್ಳ ಜೀವರೆಲ್ಲರೂ ಕ್ಷರಪುರುಷರು. ನಿತ್ಯಮುಕ್ತಳೂ ನಿತ್ಯಸಂಕ್ಷಿದಾನಂದಾತ್ಮಕ ದೇಹವುಳ್ಳ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯು ಅಕ್ಷರಳು. ಇವರಿಬ್ಬರಿಗೂ ಅತ್ಯಂತಭಿನ್ನನೂ ಸ್ವತಂತ್ರನೂ ಸರ್ವೋತ್ತಮನೂ ಆದ ಶ್ರೀಹರಿ ಅಕ್ಷರಪುರುಷ, 'ಅನಿತ್ಯತ್ವಂ ದೇಹಹಾನಿಃ ದುಃಖ ಪ್ರಾಪ್ತಿ-ರಪೂರ್ಣತಾ! ನಾಶಶ್ಚತುರ್ವಿಧಃ' ಎಂಬಂತೆ ಅಶಾಶ್ವತತ್ವ, ದೇಹ ಬಿದ್ದು ಹೋಗುವುದು, ದುಃಖವಾಗುವುದು ಮತ್ತು ಅಪೂರ್ಣತ್ವ ಎಂದು ವಾಶವು ನಾಲ್ಕು ವಿಧವಾಗಿದೆ. ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಈ ನಾಲ್ಕು ಬಗೆಯ ನಾಶಗಳೂ ಇಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಅವನು

ಅಕ್ಷರಪುರುಷನೆನಿಸುತ್ತಾನೆ (ಕ್ಷರ-ನಾಶವು, ಅ-ಇಲ್ಲದ). (೩) ರಕ್ಷಿಪನೆಂಬುದೆ-ವಿಷ್ಣು ರಹಸ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ 'ರಕ್ಷತೇತ್ಯೇವ ವಿಶ್ವಾಸ-ಸ್ತದೀಯೋಽಹಮಿತಿ ಸ್ಮೃತಿಃ | ಶರಣಾಗತೀರಪಾಸ್ತಾದ್ ವಿಷ್ಣು ಮೋಕ್ಷಪ್ರದಾಯಿನೀ || 'ಶ್ರೀಹರಿತಪ್ಪದ ರಕ್ಷಿಸುತ್ತಾನೆಂಬ ವಿಶ್ವಾಸಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ನಾನು ಅವನ ದಾಸನೆಂಬ ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ಅವನನ್ನು ಶರಣು ಹೊಂದುವುದೊಂದೇ ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಮಾರ್ಗ ಎಂದಿರುವುದರಿಂದ ಅವನನ್ನು ಶರಣುಹೊಂದುವುದೇ ಬದುಕಿನ ಸಾಫಲ್ಯ.

ಮೂಜಗದೊಳಗಿಹ ಭೂಚರ (ಭೂಜಲ)

ಖೇಚರ ಜಲ(ವಾರಿ) ನಿಶಾಚರ

ಈ ಜೀವರೊಳು ಮಹಾಜಸನ ||

ಸೋಜಿಗ ಬಹುವಿಧ ವಿಭೂತಿಯ (ನೈಜ ವಿಭೂತಿಯ) |

ಪೂಜಿಸುತ್ತನುದಿನ ರಾಜಿಸುತಿಪ್ಪುದೆ

||೨೫||

(ಈ ನುಡಿ ಕೆಲವೆಡೆ ೧೪, ೧೯, ೨೦ ಎಂದಿದೆ.)

ಮೂಜಗದೊಳಗೆ=ಹದಿನಾಲ್ಕು ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಇಹ-ವಿದ್ಯಮಾನರಾದ, ಭೂಚರ=ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಚರಿಸುವ, ಖೇಚರ=ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುವ, ವಾರಿ=ಜಲದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುವ, ನಿಶಾಚರ=ರಾತ್ರಿಕಾಲದ ಸಂಚರಿಸುವ, ಈ ಜೀವರೊಳು=ಇವುಗಳಲ್ಲಿಯು ತ್ರಿವಿಧ ಜೀವರೊಳಗೆ-ಇದರಲ್ಲಿ ತೃಣಜೀವರು ಅಂತರ್ಭೂತರು; ಮಹಾಜಸನ=ದಾರಿಂದಲೂ ಪರಾಜಯ ಹೊಂದದ ಪರಮಾತ್ಮನ, ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳು ತಾರತಮ್ಯಾನುಸಾರ ಅಧಿಕಾಧಿಕ ಬಲಶಾಲಿಗಳು ತದಪೇಕ್ಷಯಾ ಅಧಿಕ ಬಲಶಾಲಿ ರಮಾದೇವರು. ಇವರ ಬಲ ಯಾವತ್ತೂ, ಈಶಾಧೀನ. ಮಹಾಜಸನ-ರಮಾ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳ ಕಲ್ಯಾಣಗಳ ಬಲಗಳಿಗೆ ಅವಧಿ ಉಂಟು. ಪರಮಾತ್ಮನ ಬಲಕ್ಕೆ ಅವಧಿ ಇಲ್ಲ. ಇಂಥಾ ಮಹಾಜಸನ, ಸೋಜಿಗ=ಲೋಕಕ್ಕೆ ಆಶ್ಚರ್ಯಕರವಾದ. ನೈಜ=ಅನಾದ್ಯಂತ ಕಾಲಕ್ಕೂ ಕೆಡದೇ ಇರುವ, ವಿಭೂತಿಯ=ಅಣಿಮಾದಿ ಅಷ್ಟವಿಭೂತಿ ಉಳ್ಳ ಭಗವಂತನನ್ನು, ಪೂಜಿಸುತ್ತ=ಅಧಿಷ್ಠಾನ ತಾರತಮ್ಯಾನುಸಾರ ವಿಧಿವತ್. ಆಯಾ ಅಧಿಷ್ಠಾನಗತ ಪರಮಾತ್ಮನ ಪೂಜಾಮಾಡುವ ರೀತಿಯನ್ನ ತಿಳಿದು ಅದರಂತೆ, ಅನುದಿನ=ಪ್ರತಿದಿನಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪೂಜಿಸುತ್ತಿರುವದೇ ಚದುಕಿದ್ದಕ್ಕೆ ಫಲ, ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ಅಣಿಮಾದಿ ವಿಭೂತಿ ಉಂಟು. ಆದರೆ ನೈಜವಲ್ಲ; ಬಾಹ್ಯಸ್ಥೂಲದೇಹ ವಿವಕ್ಷಯಾ ವಿಭೂತಿ, ಸ್ವರೂಪತಃ ವಿಭೂತಿ ಅಲ್ಲ. ಅತ ಏವ ಜೀವರಿಗೆ ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಅಣಿಮಾದಿ (ವಿಭೂತಿ)ಗಳಿಲ್ಲ, ಯಾಕೆಂದರೆ ಸ್ವರೂಪ ಅನಾದಿ, ವೃದ್ಧಿಹ್ರಾಸಗಳಿಲ್ಲದ ಅಣುಸ್ವರೂಪ ಎಂತ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ನೇಮ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸ್ವರೂಪಕ್ಕೆ ಅಣಿಮಾದಿಗಳಿಲ್ಲ, ಇದರ ದ್ಯೋತನಾರ್ಥ ನೈಜ ಶಬ್ದ, ಶಬ್ದಪ್ರಯೋಗ

ದಲ್ಲಿದೆ. ರಾಜಿಸುತಿಪ್ಪದೆ = ಲೋಕದ ಭಯದಿಂದ ರಹಿತನಾಗಿ ಪ್ರಕಾಶಮಾನ ನಾಗತಾ ಇರೋಣವೇ ಬದುಕಿದ್ದಕ್ಕೆ ಫಲ.

(ಗು) ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡದ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಸಂಚಾರ ಮಾಡುವಂಥ ಸತ್ತ್ವಜೀವರು, ರಾಜಸಜೀವರು, ತಾಮಸರು, ನರಮೃಗಪಶ್ಚಾದಿಗಳು ಜಲದಲ್ಲಿ ಸಂಚಾರಮಾಡುವಂಥ ಮತ್ಸ್ಯಾದಿ ಮಂಡೂಕ ವಿವಮಾದಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳು, ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಸಂಚಾರಮಾಡುವಂಥ ಗುಡಪಕ್ಷಿ ಮೊದಲಾದ ಈ ಜೀವರೊಳು ಮಹಾಮಹಿಮೋಪೇತನಾದ ನಾರಾಯಣನ ಆಶ್ಚರ್ಯವಾಗಿ ವಿವಿಧವಾಗಿ ಅನಂತಾನಂತ ರೂಪಗಳು ವ್ಯಾಪ್ತವಾದಂಥ ನೈಜ = ಶಶ್ವದೇಕ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಸಹಜವಾಗಿರುವ ವಿಭೂತಿಯ ತತ್ತ್ವದಾಕಾರನಾಗಿ ತತ್ತದ್ರೂಪದಿಂದ 'ತತ್ತಚ್ಚೈಬ್ದವಾಚ್ಯನಾಗಿ ತನ್ನಾಮದಿಂದ ಶ್ರೀ ನಾರಾಯಣನ ವಿಭೂತಿ ರೂಪಗಳ ಪೂಜಿಸತ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ ಪಿಂಡಾಂಡದೊಳಗೆ ನಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿರಾಜಿಸುತಿಪ್ಪದೆ. ಈ ಪ್ರಕಾರ ಶ್ರೀನಾರಾಯಣನ ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡತ ಆಚರಣೆಮಾಡತ ಇಪ್ಪದೇ ಸಫಲ ಬಾಳ್ವೆ ದಕೆ.

ಭೂ ಜಲ ಪೇಚರ—ಭೂಚರ—ನಲದಮೇಲೆ ಅಡ್ಡಾಡುವ ಮನುಷ್ಯರು ಮತ್ತು ಪ್ರಾಣಿಗಳು, ಜಲಚರ-ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಅಡ್ಡಾಡುವ ಮೀನು ಮೊಸಕೆ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳು. ಪೇಚರ-ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಹಾರಾಡುವ ಪಕ್ಷಿಗಳು, ಮಹಾಜಸನ (ಮಹಾ+ಜಸನ = ಶಕ್ತಿ) ಅಚಿಂತ್ಯಾದ್ಭುತ ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳ ಭಗವಂತನ. ನೈಜ ವಿಭೂತಿಯ-ತನ್ನ ವಿಭೂತಿರೂಪಗಳನ್ನು. ರಾಜಿಸು-ಪ್ರಕಾಶಿಸು, ವಿರಾಜಿಸು.

(ಭೀ.) 'ತ್ರಿಕೋಟಿರೂಪಃ ಪವನಶ್ಚ ಮೇ ಸುತಃ' ಎಂದು ಭಾರತ ತಾತ್ಪರ್ಯನಿರ್ಣಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆಯೂ "ಪೇಟ ಕುಕ್ಕುಟ ಜಲಟಿಪಂಬ ತ್ರಿ | ಕೋಟಿ ರೂಪವ ಧರಿಸಿ ಸತತ ನಿ | ಶಾಟರನ ಸಂಹರಿಸಿ ಸಲಹುವ ಸಜ್ಜನರ ||" ಎಂದು ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರದಲ್ಲಿ (೨೩ ಸಂ. ೨೧ ಪದ್ಯ) ಹೇಳಿದಂತೆಯೂ ಪ್ರಾಣ-ದೇವರು ತ್ರಿವಿಧ ಜೀವರಲ್ಲಿದ್ದು ರಕ್ಷಣೆಮಾಡುವರು. ಅವರ ಅಂತರ್ಗತನಾಗಿದ್ದು ಅವರಿಗೆ ಪ್ರೇರಕನಾಗಿ ಶ್ರೀ ಹರಿಯೇ ಎಲ್ಲ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ನಡೆಸುತ್ತಾ ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ರಕ್ಷಿಸುತ್ತಾನೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದೇ ಬಾಳಿಗೆ ಪ್ರಧಾನ ಫಲವೆಂದು ಭಾವ. ಭೂಚರಾದಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಜಾತೀಯ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದವುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಭಗವಂತನ ವಿಭೂತಿರೂಪಗಳನ್ನು ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದನ್ನೂ ಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರದ ವಿಭೂತಿಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ರೂಪಗಳನ್ನೂ ಚಿಂತಿಸಿ ಸರ್ವರಕ್ಷಕನೆಂಬುದನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಬೇಕು.

ವಿಷಯೇಂದ್ರಿಯಗಳಲಿ ತದಭಿಮಾನಿ ಸುನು |

ನಸರೊಳು ನಿಂದು ನಿಯಾಮಿಸುತಾ ||

ಶ್ವಸನಾಂತರ್ಗತ ವಾಸುದೇವ ತಾ |

ವಿಷಯಂಗಲ ಭೋಗಿಸು (ತಿಹನೆಂಬುದೆ) ವನೆಂದರಿವುದೆ

||೨೬||

ಈ ಸುಡಿ ಕೆಲವೆಡೆ ೧೨ ಎಂದೂ ೧೯ ಎಂದೂ ಇದೆ,

ಇಂದ್ರಿಯಾಭಿಮಾನಿಗಳ ಅಂತರ್ಗತನಾದ ಹರಿ, ಶ್ವಸನಾಂತರ್ಗತ-ವಾಯು ಅಂತರ್ಗತನೆಂದು ಚಿಂತಿಸತಾ, ವಾಸುದೇವ ತಾ = ತಾನೇ ವಾಸುದೇವ ರೂಪ ದಿಂದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಲ್ಲಿದ್ದು, ವಿಷಯಂಗಲ ಭೋಗಿಸುವನು = ಇಂದ್ರಿಯಗಳಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರಿಯವಾಚ್ಯನಾಗಿ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ವಿಷಯವಾಚ್ಯನಾಗಿ ತನ್ನ ಸ್ವಾಖ್ಯ ಇಂದ್ರಿಯ ಗಳಿಂದ ಸ್ವಾಖ್ಯ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಭೋಗ ಮಾಡತಾ, ತನ್ನ ಸ್ವಾಖ್ಯಭೋಗ ಕ್ರಿಯಾ ದ್ವಾರಾ ಜಡವಿಷಯಗಳನ್ನು ಜೀವಗೆ ಭೋಗ ಮಾಡಿಸತಾನೆ. ಹರಿಗೆ ಜಡ-ವಿಷಯ ಭೋಗವಿಲ್ಲ. ಎಂದರಿವುದೆ = ಈ ವಿಧಾನುಸಂಧಾನಯುಕ್ತ ಆಚರಣೆಯೇ ಬದುಕಿದ್ದಕ್ಕೆ ಫಲ. ಇದರಿಂದ ದೇಹೇಂದ್ರಿಯಾದಿಗಳೂ ಅವುಗಳ ವ್ಯಾಪಾರಗಳೂ ಈಶ್ವರಾಧೀನ, ಹಾಗೆಯೇ ದಾರಾ ಪ್ರತ್ಯಾದಿಗಳು, ಪಶು ಧಾನ್ಯಾದಿಗಳು (ದ್ರವ್ಯ) ಈಶಾಧೀನ. ಕಿಂ ಬಹುನಾ*, ಸರ್ವವೂ ಈಶಾಧೀನ-ಸರ್ವವೂ ಈಶ್ವರನದು ತನ್ನದಲ್ಲವೆಂಬ ಜ್ಞಾನಾನುಸಂಧಾನಕ್ಕೆ ತರಬೇಕೆಂಬುದಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಚರಣ ಪ್ರಸಕ್ತಿ ಎಂತ ತಿಳಿಯ ಬೇಕು.

(ಗು) ವಿಷಯೇಂದ್ರಿಯಗಳಲಿ = ದಶೇಂದ್ರಿಯಗಳ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಪಂಚ ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯ, ಪಂಚಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯಗಳಲ್ಲಿ (ಹಾಗೂ ಮನಸ್ಸಿ ನಲ್ಲೂ) ತದಭಿಮಾನಿ ಗಳಾದ ಸುಮನಸರೊಳು = ತತ್ತ್ವಾಭಿಮಾನಿಗಳಂತರ್ಗತನಾಗಿ ಪ್ರೇರಿಸುವಂಥ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣಾಂತರ್ಗತ ಮಾಯಾಪತಿ ಶ್ರೀವಾಸುದೇವ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ತಾನೇ ಸಕಲೇಂದ್ರಿಯಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪ್ತನಾಗಿ ಸಮಸ್ತ ವಿಷಯಗಳ ಶುಭರಸ ಸ್ವೀಕಾರ ಮಾಡಿ ಸ್ವಾಮಿ ಭೋಗಿಸತೆಹನೆಂದು ತಿಳಿದು ಕೊಂಡಾಡುವದೇ ಫಲವಿದು,

ವಿಷಯೇಂದ್ರಿಯಗಳ ವಿವರಣೆ—ಪಂಚಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಗಳು-೧, ಘ್ರಾಣೇಂದ್ರಿಯಕ್ಕೆ ವಾಸನೆ, ಜಿಹ್ವೆಗೆ ಆಸ್ವಾದನ, ನೇತ್ರಕ್ಕೆ ನೋಡೋಣ, ತ್ವಗಿಂದ್ರಿಯಕ್ಕೆ ಆಲಿಂಗನ, ಶ್ರುತಿಕ್ಕೆ ಕೇಳೋಣ—ಈ ಪ್ರಕಾರ ಪಂಚ ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ಇಂದ್ರಿಯಾರ್ಥಗಳ ತಿಳಿದು ತದಂತರ್ಗತ ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಸಮರ್ಪಣೆ.

ಪೃಥ್ವಿಯಿಂದ ಗಂಧ ಉತ್ಪತ್ತಿ, ಜಿಹ್ವೆಗೆ ರಸ, ಇಂದ್ರಿಯಾರ್ಥ ರಸ ವಿಷಯ, ತೇಜದಿಂದ ರೂಪ ಒಂದು ನಯನೇಂದ್ರಿಯಕ್ಕೆ ವಿಷಯವಾದದ್ದು. ವಾಯುವಿಂದ

* (ಸಂಸ್ಕೃತ ಪ್ರಯೋಗ) 'ಹೆಚ್ಚು ಹೇಳುವದೇನಿದೆ ?' ಎಂದರ್ಥ.

ಸ್ವರೂಪ ಉತ್ಪತ್ತಿ, ಸ್ವರ್ಶ ತ್ವಗಿಂದ್ರಿಯಕ್ಕೆ ವಿಷಯ, ಆಕಾಶದಿಂದ ಶಬ್ದೋತ್ಪತ್ತಿ. ಶಬ್ದ ಶೋತ್ರೇಂದ್ರಿಯ ವಿಷಯಾರ್ಥ. ಸ್ಪರ್ಶವ್ಯಾಧಿ ಪಂಚಭೂತಗಳಿಂದ ಪಂಚ ತನ್ಮಾತ್ರ ಉತ್ಪತ್ತಿ. ಈ ಪಂಚತನ್ಮಾತ್ರ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಪಂಚ ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯ ಗಳಿಗೆ ಇಂದ್ರಿಯಾರ್ಥ. ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಭೋಗಿಸುವದು ತದಭಿಮಾನಿಗಳಂತರ್ಗತ ಶ್ರೀಭಾರತೀರಮಣಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣಾಂತರ್ಗತ ಶ್ರೀನಾರಾಯಣಗೆ ಸಮರ್ಪಣೆ ಮಾಡಿ ದರೆ ಶ್ರೀಹರಿಗುರುಗಳವರು ನಿರ್ಲಿಪ್ತ ಮಾಡುವರು. ಹೀಗೆಯೇ ಪಂಚ- ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯಗಳಿಂದಾಗೋ ಕರ್ಮ ತದಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳಂತರ್ಗತ ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಸಮರ್ಪಣೆ ಮಾಡಬೇಕು. ವದನದಿಂದ ಏಕೋತ್ತರ ಪಂಚಾಶದ್ (೫೦) ವರ್ಣ ಉಚ್ಚಾರ ಮಾಡೋದು ಏಕೋತ್ತರ ಪಂಚಾಶದ್ ಭಗವದ್ರೂಪ ಸ್ಮರಣೇಪೂರ್ವಕ ಶ್ರೀಹರಿನಾಮಕೀರ್ತನೆ ಮಾಡಿ ಸಮರ್ಪಿಸಬೇಕು

ಈ ಪ್ರಕಾರ ಪಂಚ ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಗಳಿಂದ, ಪಂಚ ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯ- ಗಳಿಂದಾಗೋ ಕರ್ಮ ತಿಳಿದು ದಶೇಂದ್ರಿಯಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪ್ತವಾದ ಮತ್ಸ್ಯಾದಿ ದಶಾವತಾರ ರೂಪಗಳ ತಿಳಿದು ಹೃದಯಾಂತರ್ಗತ ಶ್ರೀನಾರಾಯಣಗೆ ಸಮರ್ಪಿಸ- ಬೇಕು. ಇದನ್ನೇ ಶ್ರೀಹರಿಕಥಾಮೃತಸಾರದಲ್ಲಿ (ಸಂ ೧೮ ಪದ್ಯ ೩೫) ದಾಸರಾಯರು ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ—“ಜ್ಞಾನ ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯಗಳಿಂದೇ । ನಾನು ಮಾಡುವ ಕರ್ಮ ಗಳ ಲಕ್ಷ್ಮೀನಿವಾಸಗರ್ವಿಸುತ್ತಿರು ಕಾಲಕಾಲದಲಿ ॥ ಪ್ರಾಣಪತಿ ಕೈಕೊಂಡು ನಾನಾ ಯೋನಿಯೈದಿಸನೊಮ್ಮೆ ಕೊಡದಿರೆ । ದಾನವರು ಸೆಳೆದೊಯಿವರೆಲ್ಲಾ ಪುಣ್ಯರಾಶಿಗಳ ॥” ಹೀಗೆ ಏಕಾದಶೇಂದ್ರಿಯಗಳಲ್ಲಿ ತದಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳಂತರ್ಗತ ಶ್ರೀಗುರುಮಧ್ವಾಂತರ್ಯಾಮಿ ಶ್ರೀಭೂದುರ್ಗಾರಮಣ ಶ್ರೀವಾರಾಯಣ ಸಕಲ ವಿಷಯಸಾರ ಭೋಗಿಸುವನೆಂದರಿವುದು.

ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಮುಖ್ಯಾಭಿಮಾನಿ ಶ್ರೀಪಾರ್ವತೀಪತಿ ಶ್ರೀಮಹದೇವ- ರುದ್ರಾಂತರ್ಗತ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀನೃಸಿಂಹಗೆ ಸಮರ್ಪಣೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಹೀಗೆಯೇ ದಶೇಂದ್ರಿಯಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳಂತರ್ಗತ ದಶಮತ್ಸ್ಯಾದಿ ರೂಪಗಳಿಗೆ ಅರ್ಪಿಸ- ಬೇಕು.

ತದ್ವಿವರ—

೧. ಶ್ರವಣಕ್ಕೆ ದಿಗ್ವೇದತೆಗಳಂತರ್ಗತ ಮತ್ಸ್ಯರೂಪಿ ಪರಮಾತ್ಮ
೨. ನೇತ್ರಕ್ಕೆ ಸೂರ್ಯಾಂತರ್ಗತ ಕೂರ್ಮ ” ”
೩. ತ್ವಗಿಂದ್ರಿಯಕ್ಕೆ ಆಹಂಕಾರಿಕ ಪ್ರಾಣಾಂತರ್ಗತ ಒರಾಹ ” ”
೪. ರಸನೇಂದ್ರಿಯಕ್ಕೆ ವರುಣಾಂತರ್ಗತ..... ಶ್ರೀ ನೃಸಿಂಹ ” ”
೫. ನಾಸಿಕದಲ್ಲಿ ಅಶ್ವಿನಿದೇವತೆಗಳಂತರ್ಗತನಾದ....ವಾಮನ ” ”

೬. ವದನಕ್ಕೆ ಅಗ್ನಿಂ ತರ್ಗತ ಪರಶುರಾಮ (ಭಾಗ್ಯ ವ) ಮೂರ್ತಿ ರೂಪಿ ಪರಮಾತ್ಮ
೭. ಪಾಣಿಗೆ ದಕ್ಷ ಪ್ರಜೇಶ್ವರಂ ತರ್ಯಾಮಿ ಸೀತಾಪತಿ
ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರ " "
೮. ಪಾದದಲ್ಲಿ ಜಯಂತಾಂ ತರ್ಗತ ರುಕ್ಮಿಣೀಪತಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ " "
೯. ಪಾಯುವಿನಲ್ಲಿ ಮಿತ್ರ ನಾಮಕ ಸೂರ್ಯಾಂ ತರ್ಗತ ಬೌದ್ಧ " "
೧೦. ಉಪಸ್ಥದಲ್ಲಿ ಮನುನಾಮಕ ದೇವತಾಂ ತರ್ಗತ ಕಲ್ಕಿ " "

ಹೀಗೆ ದಶೇಂದ್ರಿಯಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ಸ್ಯಾದಿ ದಶಾವತಾರಗಳು.

ಈ ಪ್ರಕಾರ ವಿಕಾದಶೇಂದ್ರಿಯಗಳಲ್ಲಿ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳನ್ನು ತದಂತರ್ಗತ ಭಗವದ್ರೂಪಗಳನ್ನು ತಿಳಿದು ಶ್ರೀಗುರುಗಳ ಮುಖಿಕಮಲದಿಂದ ಶ್ರವಣಮನನಾದಿಗಳ ಮಾಡಿ ಪೂರ್ವೋಕ್ತ ಪ್ರಕಾರ ಜ್ಞಾನ ಭಕ್ತಿ ಪುರಸ್ಕರ ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯ ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯಗಳಿಂದ ಅನುಭವಿಪ ವಿಷಯಗಳ ಶ್ರೀಭಾರತೀರಮಣಮುಖ್ಯ-ಪ್ರಾಣಾಂತರ್ಗತ ರಮಾವಲ್ಲಭ ಗರುಡಧ್ವಜ ಶ್ರೀನಾರಾಯಣನ ಚರಣಕಮಲಗಳಿಗೆ ಬಿಂಬಮೂರ್ತಿ ಸ್ಮರಣೀಪೂರ್ವಕ ಸಮರ್ಪಣೆ ಮಾಡುವದೇ ಫಲವಿದು. (ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ "ದ್ವಾಸುಪರ್ಣಾ" ಶ್ರುತಿಯು ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.)

ವಿಷಯ-ಕಣ್ಣು ಕಿವಿ ಮೊದಲಾದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಂದ ಗ್ರಹಿಸಲ್ಪಡುವ ರೂಪ, ಶಬ್ದಾದಿಗಳಿಗೆ ವಿಷಯಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. ಪಂಚಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ಗೋಚರವಾಗುವ ಐದು ವಿಷಯಗಳಿಗೆ ತನ್ಮಾತ್ರಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. ಜಿಹ್ವೆಗೆ ರಸ, ತ್ವಕ್ತಿಗೆ ಸ್ಪರ್ಶ, ಘ್ರಾಣಕ್ಕೆ (ಮೂಗಿಗೆ) ಗಂಧ. ಸುಮನಸರಲಿ (ಇಂದ್ರಿಯಾಭಿಮಾನಿ) ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ. ಶ್ವನನ-ವಾಯು. ಶ್ವನನಾಂತರ್ಗತ-ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣಾಂತರ್ಗತ.

(ಭೀ.) ತದಭಿಮಾನಿ ಸುಮನಸರು-ತನ್ಮಾತ್ರಗಳ ಅಭಿಮಾನಿಗಳು ನಾಗ(ಶಬ್ದ), ಕೂರ್ಮ (ಸ್ಪರ್ಶ), ಕೃಕಲ (ರೂಪ), ದೇವದತ್ತ (ರಸ), ಧನಂಜಯ (ಗಂಧ). ಪಂಚಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ-ಶ್ರೋತ್ರ-ದಿಗ್ದೇವತೆಗಳು, ತ್ವಕ್-ಅಹಂಕಾರಿಕ ಪ್ರಾಣ ಚಕ್ಷುಸ್-ಸೂರ್ಯ, ಚಿಹ್ನಾ-ವರುಣ, ಘ್ರಾಣ-ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳು. ಪಂಚಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ-ಪಾಕ್ತಿಗೆ-ಅಗ್ನಿ, ಪಾಣಿ (ಕೈ)-ದಕ್ಷ, ಇಂದ್ರ, ಪಾದ-ಜಯಂತ. ಪಾಯು (ಗುದ)-ಯಮ, ಮಿತ್ರ, ಉಪಸ್ಥ (ಜನನೇಂದ್ರಿಯ) ಮನು, ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಇಂದ್ರಕಾಮರು, ಅಹಂಕಾರ ತತ್ವಕ್ಕೆ ಗರುಡಶೇಷರುದ್ಧರು. ಮಹತ್ತತ್ವಕ್ಕೆ ಬ್ರಹ್ಮವಾಯುಗಳು. ಅವ್ಯಕ್ತತತ್ವಕ್ಕೆ-ಸರಸ್ವತೀಭಾರತೀ ಹಾಗೂ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿ, ಮತ್ತು "ಸರ್ವೇಂದ್ರಿಯಾಭಿಮಾನಿಸ್ಥ-ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣಸ್ಥ-ವಿಷ್ಣುನಾ । ಪ್ರೇರಿತಃ ಶ್ರೀಶತುಷ್ಪಥ್ಯಂ ಕರಿಷ್ಯೇ ಕರ್ಮ ಚಾಖಿಲಮ್ ॥" ಎಂಬಂತೆ ಗರುಡೇಂದ್ರಾದಿ

ಸಕಲೇಂದ್ರಿಯಾಭಿಮಾನಿಗಳಿಗೂ ಪ್ರೇರಕರು ವಾಯುದೇವರು. ಶ್ರೀಹರಿಯು ಆ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನಿಗೂ ಪ್ರೇರಕನಾಗಿದ್ದು ಸಕಲ ಪ್ರೇರಕನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಅಲ್ಲದೆ 'ಶುಭಂ ಪಿಬತ್ಯಸೌ-ನಿತ್ಯಂ ನಾಶುಭಂ ಸ ಹರಿಃ ಪಿಬೇತ್' ಎಂದು ಹೇಳಿದಂತೆ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಶ್ರೋತ್ರಾದಿ ಇಂದ್ರಿಯಗಳೆಲ್ಲಾ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲೂ ಇದ್ದು ಸಕಲ ಶುಭವಿಷಯಗಳನ್ನೂ ಭೋಗಿಸುತ್ತಾನೆಯೇ ಹೊರತು ಅಶುಭವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದಿಲ್ಲ.

ಪನ್ನಗಾಚಲ ಸನ್ನಿವಾಸ ಸಾ |

ವನ್ನ ಚರಿತ ಸದ್ಗುಣಭರಿತಾ ||

ಜನ್ಯ ಜನಕ ಲಾವಣ್ಯಕನಿಧಿ ಜ

ಗನ್ನಾಥವಿಠಲಾನ್ಯಪ (ಅನನ್ಯಪ) ನೆಂಬುದೇ

||೨೭||

(ಈ ನುಡಿಗೆ ಈ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಕಾರರು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಬರೆದಿಲ್ಲವಾಗಿ ತೋರತದೆ. ನಮಗಂತೂ ಸಿಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಆದಕಾರಣ ಇದರ ಯಥಾಮತಿ ಅರ್ಥ ಕೆಳಗೆ ಬರೆಯಲಾಗಿದೆ.)

ಪನ್ನಗ=ಹಾವು, ಶೇಷ. ಅಚಲ=ಪರ್ವತ. ಪನ್ನಗಾಚಲ=ಶೇಷಗಿರಿ ಅಥವಾ ವೇಂಕಟಾಚಲ, ವೇಂಕಟಾದ್ರಿ. ಅಥವಾ ತಿರುಪತಿಯ ಬೆಟ್ಟ. ಅದರಲ್ಲಿ ಸನ್ನಿವಾಸ=ನೆಲೆಸಿರುವಂಥಾ, ತಿರುಪತಿಯ ಬೆಟ್ಟದಮೇಲೆ ನೆಲೆಸಿರುವಂಥಾ ಎಂದರ್ಥ; ಸಾವನ್ನ ಚರಿತ=ಪವಿತ್ರತಮವಾದ ಚರಿತ್ರೆಯುಳ್ಳಂಥಾ, ಸದ್ಗುಣ-ಭರಿತ=ಕಲ್ಯಾಣಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣನಾದ, ಜನ್ಯ ಜನಕ—ಜನ್ಯ=ಜಗತ್ತಿನ ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಕಾರಣೀಭೂತನಾದವ ಅಥವಾ ಮಾತಾಪಿತೃದಿಗಳಲ್ಲಿದ್ದು ಜನ್ಯರಾದ ಪುತ್ರಾದಿಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣನಾದ ಅಥವಾ ಸಕಲವಿಧವಾದ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೂ ಕಾರಣೀಭೂತನಾದ, ಲಾವಣ್ಯ+ವಿಕನಿಧಿ=ಸೌಂದರ್ಯಸಾರನಾದ. ಜಗನ್ನಾಥವಿಠಲ=ಸಕಲ ಜಗತ್ತಿಗೂ(ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಕ್ಕೂ) ಒಡೆಯನಾದ ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣನು, ಅನ್ಯ-ಪ=ಅನ್ಯ—ಸರ್ವಸ್ಮಾದ್ವಿನ್ನನೂ ಸರ್ವವಿಲಕ್ಷಣನೂ, ಪ=ಸಕಲರ ಸಂರಕ್ಷಕನೂ (ಅಥವಾ ಅನನ್ಯಪ*=ಅನ್ಯರ ಅಧೀನನಲ್ಲದವನೂ (ಸ್ವತಂತ್ರನೂ) ಆಗಿದ್ದಾನೆ, ಎಂಬುದೇ=ಎಂದು ತಿಳಿದು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವುದೇ, ಬಾಳ್ವದಕೆ ಫಲವಿದು=ಬದುಕಿದ್ದಕ್ಕೆ ಸಾರ್ಥಕ್ಕೆ ಎಂದು ದಾಸರಾಯರು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದು,

(ಗು) ಪನ್ನಗಾಚಲವಾಸ — ಪನ್ನಗ = ಶೇಷ. ಅಚಲ = ಪರ್ವತ, ಶೇಷಾಚಲದಲ್ಲಿ ಸನ್ನಿವಾಸ = ಸಮ್ಯಕ್ ಸಮೀಚೀನವಾಗಿ ನಿವಾಸಿಯಾದ

* ಅನ್ಯ-ಸರ್ವಸ್ಮಾದ್ವಿನ್ನಃ ಸರ್ವವಿಲಕ್ಷಣತ್ವ

ವಾತೀತಿ ಪಃ-ಸಂರಕ್ಷಕಃ | ಅನ್ಯತ್ವ ಪತ್ವ ಅನ್ಯಪಃ | ಅನ್ಯಃಪ= ಪಾಲಕ ಯಸ್ಯ ಸಃ

ಅನ್ಯಪಃ = ಅಸ್ವತಂತ್ರ ಇತಿಯಾವತ್ | ನ ಅನ್ಯಪಃ = ಅನನ್ಯಪ = ಸ್ವತಂತ್ರಃ

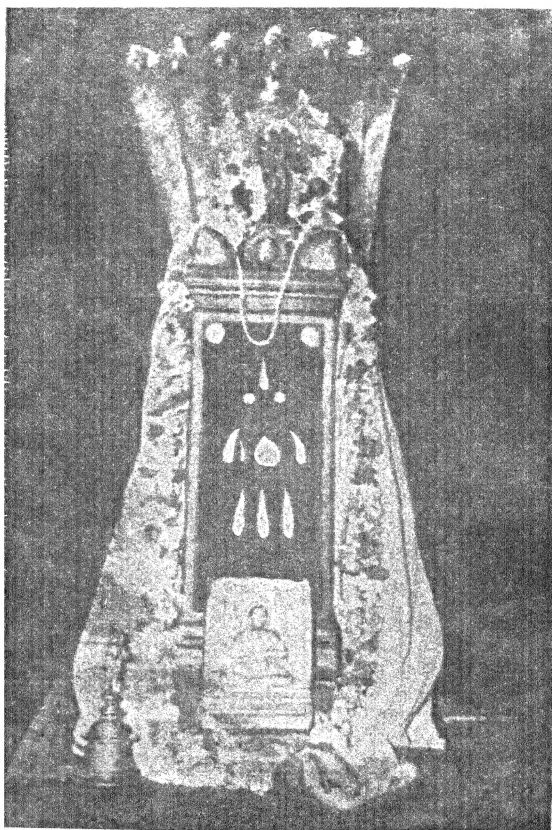
ಶ್ರೀಪದ್ಮಾವತೀಪತಿ ಶ್ರೀಭೂವೈಕುಂಠಪತಿ ಶ್ರೀಶ್ರೀನಿವಾಸ, ಪಾವನಚರಿತ= ತ್ರಿಲೋಕಪಾವನ ಪವಿತ್ರರನ್ನ ಮಾಡುವಂಥ ಶ್ರೀವೇಂಕಟಶೈಲವಲ್ಲಭ, ಸದ್ಗುಣ-ಭರಿತ= ಸಮೀಚೀನವಾದ ಕೇವಲ ಸತ್ತ್ವಸತ್ತ್ವಪರಮಸತ್ತ್ವ ಎನಿಸುವ ಮಂಗಳಕರವಾದ ಗುಣವುಳ್ಳಂಥಾತ ಜನ್ಮಜನಕ= ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಸೃಷ್ಟಿರಾಗೋ ತ್ರಿಭುವನ ಜೀವರಿಗೆ ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಕಾರಣನಾದವ (ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಜೀವರ ಅಸೃಷ್ಟಕಾಲದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪ್ತನಾಗಿ ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ತಂದು ತದರ್ಥಗತನಾಗಿ ಜನ್ಮನೆನಿಸುವಂಥಾ ಸ್ವಾಮಿ). ಜನಕ= ಚತುರ್ದಶಲೋಕ ಸೃಷ್ಟಿಮಾಡುವಂಥ ಜಗಜ್ಜನಕ, ಲಾವಣ್ಯೈಕನಿಧಿ-ಅನೇಕ ಅಲಂಕಾರವುಳ್ಳಂಥ ಗುಣಸಮುದ್ರ, ಜಗನ್ನಾಥವಿಠಲ-ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ ಪಿಂಡಾಂಡ ಸಮಸ್ತಲೋಕಕ್ಕೆ ಸ್ವಾಮಿಯಾದ ಭಗವಂತ, ಅನನ್ಯಪನೆಂಬುದೇ-ಸ್ವಾಮಿಗೆ ಇನ್ನೊಬ್ಬರು ಪತಿಗಳಿಲ್ಲ. ಸರ್ವಾಂತರ್ಯಾಮಿ, ಎನ್ನ ಸ್ವಾಮಿ, ಸರ್ವಸ್ವಾಮಿ ಜಗತ್ಪತಿ ಎಂಬುದೇ ಫಲವಿದು ಬಾಳ್ವದಕೆ. “ಮಂಗಳಮಹಾಮಧ್ವೇಶಾರ್ಪಣಮಸ್ತು. ಮದ್ಗುರುಗಳವರು ಕುಂಟೋಜಿ ದಾಸರಾಯ ಶ್ರೀಗುರುಗಳವರ ಚರಣಾರವಿಂದಗಳಿಗೆ ನಮೋನಮಃ | ನಮೋನಮಃ | ಶ್ರೀಗುರುಮಧ್ವೇಶಕೃಷ್ಣಾರ್ಪಣಮಸ್ತು”

(ಭೀ.) ೧. ಜನ್ಮಜನಕ-‘ಸ ಇದಂ ಸರ್ವಮಸೃಜತ’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಭಗವಂತನು ಸಕಲವನ್ನೂ ಸೃಷ್ಟಿಸಿದನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ತ್ರಿಗುಣಾಭಿಮಾನಿಯಾದ ಲಕ್ಷ್ಮೀಗೆ ಕಾರ್ಯೋನ್ಮುಖಿಳಾಗುವುದೇ ಸೃಷ್ಟಿ....ವೈಕುಂಠಾದಿ ಲೋಕಗಳಿಗೆ ವ್ಯಕ್ತೀಕರಿಸಲ್ಪಡುವುದೇ ಸೃಷ್ಟಿ. ನಿತ್ಯರಾದ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಜೀವರಿಗೆ ಸಾಧನದೇಹ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೊಂದುವುದೇ ಸೃಷ್ಟಿ. ಹಾಗೆಯೇ ವಿವಿಧಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಲಯವೂ ಅನೇಕ ವಿಧವಾಗಿದೆ. ೨. ಲಾವಣ್ಯನೇಕ “ಸೌಂದರ್ಯಸಾರೈಕರಸಂರಮಾಪತೇ, ರೂಪಂ ಸ ದಾ (ತದಾ) ನಂದಯತೀಹ ಮೋಕ್ಷೀಣಃ” ಎಂಬ ಸುಮಧ್ವವಿಜಯವಾಕ್ಯದಂತೆ (೧೧ ಸರ್ಗ ೭೫ ಶ್ಲೋ) ವೈಕುಂಠಾದಿಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಹರಿಯು. ಸೌಂದರ್ಯಸಾರೈಕರಸನಾಗಿ ಸಂತತ ಮುಕ್ತರಿಗೆ ದರ್ಶನಭಾಗ್ಯವನ್ನು ಕರುಣಿಸುತ್ತಿರುತ್ತಾನೆ. ಏವಂಚ ಮುಕ್ತರ ಆನಂದಕ್ಕೆ ಶೃಂಗಾರಪೂರ್ಣ ಶ್ರೀಹರಿದರ್ಶನವೇ ಮುಖ್ಯಹೇತುವೆಂದು ತಿಳಿದುಬರುತ್ತದೆ.

ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಾರ್ಪಣಮಸ್ತು

॥ ६० ॥

శ్రీ సంకష్టానామ జపయోగము వృద్ధానామ
కరపూడి-వైశ్యవారు మూర్తి, ఖుత్తర ఆకాశ్మ జల్పా

సంకష్టానామయోగము శాంతాయామలజీతనే ।
దాంతాయ భజతాం కల్ప-తరవే గురవే నమః ॥